

Любко Дереш

**ТАМ,
ДЕ
ВІТЕР**

роман

Любко Дереш

**ТАМ,
ДЕ
ВІТЕР**

роман

ЛЬВІВ

УДК 82-32

Д-36

Любко Дереш

ТАМ, ДЕ ВІТЕР

Роман

«Там, де вітер» — історія кризи письменника-бунтівника, яка розгортається водночас із війною в країні. Аполітичний маргінал, аби віднайти втрачене натхнення, вирушає в тур Україною у ролі гонзо-журналіста разом з рок-гуртом студентів-першокурсників. Однак мандрівка країною мимоволі змушує письменника шукати відповіді на питання, від яких він так відчайдушно тікає. А можливість творити в дорозі — єдиний спосіб віднайти себе знову, переосмислити свою роль у суспільстві, яке проходить через війну.

У цій історії багато алюзій на світову культуру, що зливаються у позачасовий міжцивілізаційний палімпсест, в який вписаний і герой, і Україна, переплітаючись своїм контркультурним настроєм з виразно військовою тональністю, якою просякнуті висловлювання й події в країні. І поза часом й простором вони створюють гострий діалог між нещадною реальністю і творчим началом, притаманним кожній людині.

Усі права застережено. Жодну частину цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати у будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це **ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко».**

ISBN 978-617-7654-78-9

© Любко Дереш, текст, 2021

© Видавництво Анетти Антоненко, 2021

Я глибоко вдячний людям, які допомагали в тому, аби роман «Там, де вітер» з'явився на світ. Насамперед Володимиру Рафєєнку та учасникам груп «Повість онлайн» і «Майстерня новели», першим читачам цього тексту, дякую за зворотний зв'язок і слушні поради, Інні Корнелюк — за уважність і терпіння, Анетті Антоненко — за всіляке сприяння у написанні й виданні книжки. Дякую Славікові Циганцеві за його переклад фрази «Ні пуху, ні пера» англійською. Велика подяка за консультації Андрієві Гору, Мар'яну Приступі, Оксані Стоміній, Колі Судимі, Юрію Франку, Віці Юрченко, моєму татові Андрієві Дерешу, моїй мамі Лілії Клос, а також усім тим, хто був поруч й у моєму серці.

Любка Дереш

У вас нуль непрочитаних повідомлень

Аліса прийшла на зустріч зі спізненням майже на пів-години, коли годинник на стіні біля барної стійки показував уже фактично половину сьомої вечора. На вулиці стояв мороз, і легкий сніг, який припорошив усе, трішки скрашував пейзаж за вікном піцерії — у світлі натрієвих ламп він здався майже ліловим.

Аліса виявилася невисоким підлітком у глупій в'язаній шапці, в занадто великій шкірянці, потицяній блискучими заклепками, мовби знятій із чужого плеча, замотана товстим шерстяним шаликом.

— Привіт, — сказала вона невпевнено, скинувши свою глупу шапку, блискучу від налиплих сніжинок, і Макс Тарнавський побачив, що в дівчини коротке, грубо зроблене, наче вона обстригала сама себе, чорне дротяне каре.

— Привіт, — озвався він. — Я замовив піцу. Будеш?

— Мені «Криваву Мері», — без вагань сказала Аліса, сідаючи за стіл навпроти Тарнавського. У піцерії замість стільців при столиках уздовж вікон стояли спинка до спинки диванчики, оббиті червоним дерматинном, як у традиційних американських дайнерах. Уздовж барної стійки, де неспішно наливали пиво двоє офіціантів у чорних запасаках, був ряд високих табуретів на гнутих ніжках із нержавіючої сталі. Гучно грала музика, на великому екрані над офіціантами транслювався запис концерту Роберта Планта з «Лед Зеппелін». Камера час від часу вихоплювала великим планом його експресивно перекошений рот перед мікрофоном. Була середина тижня, кафе — заповнене заледве на третину.

Аліса вся розчервонілася з морозу і здалася Макс у своїй грубій, підлітковій красі навіть дещо привабливою. На фото,

які він переглядав у Аліси на сторінці, вона була схожа на хлопчика-школяра. У житті Аліса була більш симпатичною.

Відчувалося, що вона не просто захекалася з вулиці, поспішаючи у бушлаті та грубому шалику, а ще й шалено соромилася Тарнавського. Це відгукнулося йому якоюсь ноткою піднесеної меланхолії. І поки Аліса розмотувала довгий, завбільшки з анаконду, шалик і скидала важку шкірянку, Макс втямив, що та примарна і абсолютно безґрунтова надія на щось романтичне, яка була в нього, коли він погоджувався на цю дивну, беззмістовну зустріч, враз розсіялася. Від дівчини віяло чимось таким важким, неохайним і безнадійним, що Тарнавський зрозумів — якщо він зараз на це все підпишеться, то стрімко піде на саме дно, тепер уже без шансів на покращення. Макс був завжди обережним, волів ніколи не крутити романи із шанувальницями навіть у часи свого успіху. Останні ж роки, коли його слава скандального письменника, викликана першими дивовижно популярними романами, поступово згасала, Тарнавський узагалі старався не показуватися на публіці. Навіть простий виїзд у центр — у книгарню на Льва Толстого, чи в якийсь із пабів на Подолі, де, як Максові здавалося, всі його мали би впізнавати, давався Тарнавському з великими зусиллями.

Остання книжка Тарнавського була розгромлена критиками, та з літературного кумира він був перетворений ледь не на посміховисько. Молодий ще цілком письменник, надія, так би мовити, української прози. Тепер Макс надто гостро почував себе вигнанцем із якогось вищого світу: світу неперервних інтерв'ю, презентацій, поїздок на закордонні ярмарки до Європи. Надто складно було пояснювати знайомим, чому все так сталося. Ще важче було пояснити, чому він не писав нічого нового усі ці роки. Що гірше, запитували останнім часом у Тарнавського про це все рідше й рідше. Тому-то лист від ексцентричної студентки-шанувальниці, яка називала себе «Еліс Пропеллергед», став не те щоб надією — безглуздою нагодою потішити своє авторське самолюбство, підлітковою спробою довести собі: ти ще для когось цікавий і важливий.

— Вибач, затримали на парах, — пояснила вона без нотки розкаяння своє спізнення. Погляд Аліси затравлено бігав по

кафе: чи то в пошуку дверей до вбиральні, чи то розглядаючи зроблені «під Воргола» портрети знаменитостей, якими були завішані стіни піцерії. Місце їх зустрічі було надто строка-тим, незатишним, з холодним колючим світлом.

— Любиш шістдесяті? — спитав Тарнавський з легкою іро-нією. Це була пропозиція Аліси — зустрітися тут.

— Ще би. Я фанатка бітників, — озвалася та, все ще хова-ючи погляд. — Обожаю «Дорз», «Діп папл». Ну, ти зрозумів... Всю контркультуру американську.

Тарнавський із деякою цікавістю стежив за тим, як Аліса вгніжджувалася навпроти нього, обклавшись рюкзаком, курткою та іншими речами, які можна було б повісити й на вішак біля дверей. З наплічника дівчина, досі помітно нерву-ючи, одразу ж для чогось витягнула потріпаний роман Кена Кізі, наче збиралася тут читати у перервах між розмовою, і пом'яту пачку «Лакі Страйк». Було видно, що її руки від хви-лювання навіть трішки тремтіли. Все це якось здивувало і навіть зворушило Макса, змусивши кутики вуст здригнутися в усмішці. Невже він справді такий великий?

Їм поставили на стіл каву для нього і «Криваву Мері» для Аліси. Вона зразу ж перехилила коктейль у рот і, здається, її трішки розслабило. Погляд дівчини перестав метатися загнано по закутках кафе — і вона, нарешті, змогла підвести на нього очі.

— Я режисерка, я писала тобі, — сказала Аліса, ставши враз діловитою. — Вчуся в Карпенка-Карого. Я хочу з тобою серйозно поговорити.

— Добре, — погодився Макс, відчуваючи, як у серці пробуджується незрозуміле тепло до неї, до її відкритої для холод-них вітрів юності. — Давай.

— Я прочитала всі твої книжки. Ше в школі. Чувак... Ти би знав... я реально хворіла тобою. Це було дуже круто. А потім ти написав цю херню, як її...

— «Там, де вітер», — підказав він, моментально впізнавши риторику літературних оглядачів: спочатку молодий бунтар написав три майже геніальні романи про підлітків (пер-ший сприйняли найкраще, про третій вже казали, що автор починає повторюватися), потім мовчання: пошук нових тем, юний лев готується до стрибка і р-раз — стається якась лажа

і з'являється це непорозуміння. Після чого Макс надовго замовк. На п'ять, здається, вже років.

— Скільки ти вже нічого не пишеш? Коли в тебе остання книжка виходила?

— Не рахував, — збрехав він.

— Чувак, ти писав такі круті книжки, — очі її заблистіли. Аліса дістала з пачки «Лакі Страйк» пом'яту в кількох місцях цигарку, розпрямила її, дістала з кишені картатої сорочки велику сріблясту запальничку «Зіппо» на бензині (в Макса колись була така; страшенно незручна і смердюча штука) і припалила так невимушено, як тільки вміють дівчатка-підлітки, що знайшли в собі сміливість курити в громадських місцях без остраху осуду з боку мами. Макс звернув увагу на те, що, попри перше прикре враження, груди в неї все ж були, хоч і мінімально позначені. А може, це просто відстовбурчував ліфчик. Каре надавало їй неприступного, суворого вигляду. Вона склала руки на грудях, тримаючи між пальців запалену сигарету.

— Будеш? — дівчина, впіймавши Максів погляд, просунула через стіл пачку до нього.

— В тебе все, як у кіно, так? «Зіппо», «Лакі Страйк», все це місце... — він обвів поглядом аляпуватий дизайн піцерії.

— Є трохи, — Аліса труснула гривкою, так що її каре розсипалося, прикривши половину обличчя. Вона випустила дим, тримаючи в руці сигарету на відльоті, худе, кістляве, миршаве дівчисько. — Я фанатка американського кіно. Шістдесяті. Взагалі фанатка всього, що пов'язано із шістдесяtimi.

Він витрусив із пом'ятої пачки сигарету, приклеїв її собі між обпечених на морозі губ і Аліса піднесла йому вогонь.

— Кен Кізі? — спитав Тарнавський, видихаючи дим і показуючи на книжку. — Найгірший його роман, до речі.

— Мені подобається, — Аліса з викликом подивилася на нього. — Керуак, Гінзбург, Берроуз... «Меррі Пренкстерз»... Ніл Кессіді... Це ж просто боги! Хіба ти так не вважаєш? У тебе перші твої книжки — це ж теж ода біт-поколінню...

— «Ода біт-поколінню», — Макс скрушно похитав головою і прикрив обличчя долонею.

— Що, хіба не так? — спитала Аліса з дивною злістю в голосі. Підійшов офіціант і поставив між ними велику дерев'яну дошку з паруючою піцою.

— Мені ще одну «Криваву Мері», будь ласка, — дівчина звела на секунду очі до офіціанта, стараючись, мабуть, аби її слова звучали максимально впевнено і по-дорослому. Впевнившись, що її замовлення не продинамлять через неповноліття, Аліса перевела погляд знову на Макса. — Хіба ти не хотів стати таким крутим, як вони?

— Слухай, мої перші книжки — це просто сперматоксикоз підлітка.

— Та ну. Це було круто. Це охіренно. Це було... «вау», чувак!

— Це було просто тупо.

— Міньєт у шкільному туалеті. Школярі, які організовують теракт! Автостоп, блін! Це ж охіренно як круто. Цитати з Моррісона, з Керуака. Я була просто в шоці, коли це все прочитала! Я подумала: «Нереально, невже хтось є ще такий самий, як я, кому це все цікаво?» Хто бачить, яке життя є насправді, а не все те, що намагається нам втюхувати суспільство?

— Тобі не сподобався «Там, де вітер»?

Аліса пирхнула і відкинула голову назад.

— А фіглі там хорошого? Пацан живе на маяку на косі, вивчає міграцію сірих качок. Це ескапізм. Ти що, блін, орнітолог, щоби про таке писати? Ти ж міг писати далі, як Том Вулф. Читав «Електропрохолоджувальний кислотний тест»?

— Взагалі-то, я писав «Там, де вітер» не для наслідування, а для того, щоби стати самим собою, — сказав Макс. — Пригощайся піцою.

Аліса на це нічого не відповіла, тільки дивно довго дивилася на нього.

— Шо, засцяв продовжувати, та? Засцяв прожити життя так, як жили ці чуваки? Бензедрин, пейот, морфій... Вони пробували життя. Не сцали. Тьолки. Тюрми. Бухло. Автостоп. По самому краю пройти. В тебе ж також це було, поки ти не сциканув. Розумієш, ти ж був іконою контркультури, іконою, гуру! — сказала вона з якимось майже відчаєм у голосі. — На що ти себе перетворив? В гуртязі я друганам своїм розказувала про тебе. Знаєш, що вони мені сказали? «Макс Тарнавський списався». Ще на другій книжці. «Тарнавський — пустишка». Я їм доказувала, що ти не лох, що в тебе реально круті романи. Крім останнього. Не здавайся.

Ти ж можеш! Пиши про реальне життя. Про те, як у гуртязі тебе можуть трахнути двоє незнайомих пацанів. Як бухають малолетки, тому що в них повна жесьть у житті, лазять вночі по вулицях, нікому не потрібні, тому що суспільство ними не цікавиться. Як... як геніальні люди тусуються поміж нас і помирають молодими, і ніхто про них не знає...

На цих словах в Аліси раптом на очах виступили сльози, скотилися по щоці. Вона змахнула їх і відвела погляд. В неї були довгі темні вії, які він не зразу помітив.

— Не звертай уваги, — сказала вона, втягуючи носом повітря. — Це я просто друга одного згадала.

Тарнавський мовчав, не знаючи, що сказати. На годиннику — двадцять хвилин по сьомій, вже би повертатися додому. Він подумав про кухню зйомної квартири, де щовечора о восьмій, сидячи за столом з ноутбуком, намагався почати новий роман, і про те, як щоранку стирив усе, написане за ніч. Наскільки було б доречно, якби Макс зараз запросив її до себе? Теплий душ, вино із супермаркету, секс на рипучому дивані. Потім її щоденні пари. В нього — ревності, коли вона затримується після занять. У неї — напруги від того, що він надто старий, щоб волочитися по тих самих клубах, що й вона. Втома від її ниття і зануреності в безнадійність буття, врешті — розрив. Розказати якось друзям, що переспав із неповнолітньою? А вона, натомість, повернеться в гуртягу і розповідатиме, який козел цей Тарнавський. Для чого це йому? І для чого це їй?

Врешті, Макс відчув, що має якось відреагувати.

— Слухай, мені шкода, що так із другом сталося, не знаю, що саме. І ці пацани в гуртязі... Вони не дуже тямили в тому, про що казали. Я тобі дуже дякую, що ти покликала мене на цю зустріч. Може, я й напишу щось після цього. Ти просто... це саме... Словом, я тобі дуже дякую, що ти мене перед друзьбанами своїми з гуртожитку захистила... Ти реально крута. Мені приємно.

— Я тобі можу показати все це, — сказала вона вже зовсім невпевнено і тихо, не підіймаючи до нього очей. — Показати реальне життя...

— Алісо, — Тарнавський узяв її за руку, але дівчина миттю висмикнула її. — Ти взагалі супер. Дякую тобі дуже. Ти... я

не знаю... Я вже, мабуть, не в тому віці, щоб бачити життя так, як ти. А ти — ти супер. Ти зможеш зняти круте кіно. Про реальних бітників.

Він підтиснув губи і посміхнувся їй.

— Ну, мені вже треба йти. Я розраховуюся.

Розраховувшись біля каси, Тарнавський зняв пальто з вішалки при вході. Накидаючи його на себе, лиш краєм ока поглянув востаннє на дівчину — Аліса сиділа, зсутулившись і майже сповзла з диванчика, спиною до нього, тримаючи перед собою розгорнуту книжку. Чомусь йому здалося: книжкою вона прикриває обличчя, аби не було видно, що плаче. Коли Макс виходив, дзвіночок над вхідними дверима дзенькнув, і він востаннє поглянув на неї, але Аліса не дивилася йому услід. Макс, не озираючись, рішуче, аби не передумати, поспішив по ледь засніженій, освітленій холодним колючим світлом вулиці вниз до метро.

Чоловік у повний зріст

Через день Аліса написала йому знову.

«Слухай, у мене є серйозна пропозиція до тебе. Даремно ти так швидко втік».

Макс сидів на кухні зйомної квартири — півтораметрового карцерного простору з високою закопченою жиром стелею, де над тобою звисали, готові от-от обрушитися на голову, високі кухонні шафи, масляно-жовті від налиплих випарів олії і диму, стінка, що стояла там з радянських ще часів, заповнена старими друшляками і міксерами з обмотаними синьою ізоляційною стрічкою електричними вилками. Тарнавський сидів у цій в'язниці, не сміючи зробити зайвого руху, аби щось не повалити — лише він, увімкнутий на газовій плиті вогник, щоби було тепліше, і привідчинена кватирка, щоб не накопичувався чадний газ і можна було курити. Масивна кришталева попільничка була одним із приємних додатків цього радянського інтер'єру, який Макс міг собі зараз дозволити знімати. Якщо завгодно — його келія з пригнічуючим клітчастим лінолеумом на підлозі,

трупно-зелені квадрати, що чергуються із зачовганими кри-
ваво-червоними, кольору передсмертної блювоти.

Тарнавський перебивався перекладами і текстами для
рекламних сайтів — наприклад, усе про холодильники або
все про покер. На сьогодні запланована робота була зро-
блена, і перед Максом поставала перспектива — накуритися
трави і ввімкнути порно, чи спробувати знову взяти штур-
мом те, що мало бути, в його розумінні, новим романом.
Як на разі, далі першої глави в нього справа не йшла, і було
важко до кінця зрозуміти, що там буде відбуватися. Скоріш
за все, планував він, це мала бути низка не пов'язаних між
собою історій різних людей, які всі стають свідками чуда.
Макс ще не знав, яким може бути це чудо і що це будуть за
люди, але хотілося розказати історію свого часу — історію
цинізму, заперечення, сентиментальності, де можна знайти
ненадійний прихисток від матеріалізму, і так далі.

Обравши цього вечора добити першу главу, Макс вбивав
час, вивчаючи записи на сторінці Аліси й розмірковуючи над
тим, чи справді він правильно зробив, залишивши її саму
в піцерії. Після тієї розмови, котра набула дещо неприєм-
ного для Макса напряму розвитку, в нього почала з'являтися
ідея написати історію про підлітка, як-от Аліса, але це було
б очевидним поверненням назад, до своїх перших книжок,
і Тарнавський побоювався, що після «Там, де вітер» таке
повернення буде розцінене як чисто комерційний хід задля
збереження популярності.

Коли Аліса написала йому, Макс уже хотів лягати спати.

«А що за пропозиція?» — врешті, вирішив поцікавитися
він.

«Я хочу зняти кіно за твоїм романом. Мені потрібні права
на твою книжку. На першу, «Ні дня, ні ночі».

«Вибач, права на неї у видавця».

Аліса замовкла.

«А на другу? Теж?»

«На всі, включно з «Там, де вітер».

«Гм... А є щось, над чим ти зараз працюєш?»

«Воно ще не закінчене і тобі навряд чи сподобається» —
написав Макс.

«Можеш скинути почитати?»

«Ні, вибач».

Аліса знову на якийсь час замовкла.

Сама ідея зняти щось за його творчістю вже не раз приходила в голову продюсерам і більш досвідченим, ніж першокурсниця Аліса, але всі вони так чи інакше закінчувалися фіаско: можливо, Тарнавський народився не в тій країні і не в ту епоху, коли в тебе є шанс на екранізацію чогось по-справжньому хіпового.

«Хіпове, — впіймав себе на слівцеві Макс. — Смішно». Він давно вже не думав такими категоріями. Це було щось, скоріш за все, навіяне Алісою.

«Слухай, я хочу зняти роуд-муві, — написала, нарешті, вона. — Так, аби показати всі сучасні характери. Є група молодих людей — всі дуже різні персонажі, кожен — зовсім інший типаж. Але вони всі зібралися разом, тому що хочуть грати гард-рок. Їх об'єднує музика і бухло. І вони їдуть у своє перше турне. У мене є навіть прототип — група «Придурки». Ти чув, може?»

««Придурки»? Ні, не чув», — відписав він.

«Коротше, у мене до тебе пропозиція. У «Придурків» буде скоро зимовий тур перед Новим роком. Десять міст за десять днів. Я знімаю це все на камеру, сирий матеріал. Ти їдеш із нами і пишеш потім гонзо-журналістику, як у старі добрі часи. Про все, що побачиш. Дуже чесно».

«Слухай, я не впевнений, що це буде для мене найкращим способом потратити свій час».

«Подумай, пліз! Ми виїжджаємо двадцятого, останній концерт тридцятого в Маріуполі».

«В Маріуполі? У вас поїздка по головних культурних центрах України, так?»

«Ха-ха, це ти так пожартував? Дуже смішно» — Аліса, коли хотіла, вміла бути саркастичною.

Макс довго нічого не відписував: робив собі ще одну каву, чекав біля плити із закопченою чавунною решіткою, поки над синьою газовою квіткою не почне підходити запах у турці, кури в привідчинену квартиру, з якої тягнуло грудневою сирістю. На секунду Тарнавському уявилося, що він і справді міг би поїхати з Алісою і її друзями кудись у тур. Це могло би бути шаленим розтрясанням кісток і, можливо,

навіть зарядом якоїсь вітальності. Але він одразу ж пригадав із власних турів усі незручності тривалих переїздів — ти постійно сидиш у тісному бусику, тобі затікають ноги і спина, не можеш зосередитися на книжці перед собою, бо в тебе похмілля і бусик немилосердно трясє на ковдовбистих дорогах районного розливу, а потім, нарешті, ви зупиняєтеся десь посеред степу на невеличкій станції, де страшно зайти в туалет, але й обійти його ще страшніше, оскільки довкола нього вже розлилися цілі заводи сечі, скрізь насрано в радіусі, може, десяти метрів, а може, й ста, а може, й у радіусі ста кілометрів, наче все людство, починаючи з епохи неоліту, приходило в це загублене місце недалеко від ось цього мосту для вантажівок і ось цієї бензозаправки, і зумисне срало — поки це було можливо, срало в туалет, але, коли забило своїм гівном отвір у підлозі й засрало підлогу і стіни в туалеті (як можна срати на стіни? Це завжди дивувало Макса, коли він опинявся у таких місцях), стало срати навколо, і чомусь саме Україні випало бути тим місцем, де зосередилася ця вселенська клоака, так, наче якісь незрозумілі гріхи наших пращурів, аріїв-сіячів, оріїв, аланів, сарматів і скіфів, накликали тепер на ці землі нестримне фекальне лихо. Можна було, звісно, звинуватити у всьому радянську владу, яка зробила розруху в головах, а не в клозетах, але, поскільки «совка» вже давно не було, Макс волів би думати про вищі, божественні механізми справедливості, які просто за своєю тотальною, чи, може, навіть тоталітарною природою просто-таки силоміць змушували кожного, хто попадав у радіус дії цих проклятих місць, втрачати людську подобу і зливатися з покликом природи, достоту мов якась інфузорія чи амеба, для якої випорожнення, харчування, розмноження — лише легке хвилювання поверхонь їх вітальності, живучості, натуральний і нестримний, радісний механізм життя.

«Про інфузорію можна було б записати», — відмітив Макс, знімаючи каву з вогню до того, як вона збіжить і акуратно наливаючи собі паруючий напій у філіжанку. В останні роки він зрозумів, що є педантом і фанатиком порядку — так молода людина раптом виявляє себе впійманою у процесі старіння. Вона — вже не терра інкогніта, принаймні, в значній своїй території. А значить, вона вже не відкриває себе, а

лиш підтримує те, що було колись завойоване, здобуте, досягнуте. А значить, перестає жити і починає вмирати, бо все, одного разу зафіксоване, може лиш поступово руйнуватися у тебе на очах, і ти не можеш нічого з цим вдіяти. Один із дзенських патріархів отримав просвітлення, медитуючи на гниття гарбуза. Девід Лінч роками вивчав гниття продуктів. Усі великі рано чи пізно приходять до дослідження процесів розпаду, Максе. Тобі потрібно просто уважно придивлятися, як сипеться крізь пальці пісок.

«Але ж я ще такий молодий», — невідомо кому спробував відповісти Тарнавський, однак опонент, справедливий і чіткий, і тут знайшовся: тим краще. Тим краще, Максе, що раніше почнеш, то швидше прийдеш.

Власне кажучи, про це або приблизно про це і був його безславний роман «Там, де вітер». Кажуть, письменник усе життя пише одну-єдину книжку, переповідає ту саму думку на різні лади. Коли Максові сказали, що його третій роман, «Речовини», став повторенням першого, він змінив платівку, але, за великим рахунком, написав те ж саме, що й у першій книжці — історію відчаю людини (відмінника-старшокласника, який розмірковує над терористичним актом, хіпаря-аутиста, що наважується автостопом об'їхати Європу, тінейджерки, яка вважає, що страждає на німфоманію), індивідуальної свідомості, яка зіштовхується з власною конечністю, і її спроби цю конечність трансцендувати. Перспектива розказати про все це ще раз, і потім ще раз, і потім ще раз — кожного разу іншими словами — нагадувала Максові своєрідне прокляття, наче ти пливеш на галері й не можеш із неї зійти. Не можеш перестати бути собою.

Це було вже досить звичне коло думок, яке Тарнавський намагався охопити щовечора і виписати, аби воно перестало його турбувати. Якщо ти не можеш розв'язати якусь задачу, перетвори її на мистецтво — тоді, принаймні, ти зможеш відчути себе причетним до тієї веремії невдач, які зазнали фіаско до тебе і зберегли при тому обличчя і певну гідність в очах інших — тих гомо сапієнсів, які, можливо, ще не дійшли в своїх міркуваннях до цих питань так гостро, щоб залипнути в них.

Макс видихнув останню хмаринку диму у зяючий чорнотою прямокутник квартирки, у якій виднілися вогники сусідньої висотки, і ковтнув трохи свіжого повітря, перш ніж повернутися знову у жовте повсякденне, монотонне, апатичне, депресивне, обрешке (яке ж воно, все-таки? Думай Максе, ти ж письменник) світло кухні.

«Ти ще не спиш?» — з'явилося нове повідомлення від Аліси. Таке проникання в його світ, куди Макс її геть не запрошував (навіть попри всю симпатію до Алісиної наївності), його дратувало і водночас тішило. Тарнавському вже давно ніхто не вділяв стільки уваги.

«Ще не сплю, а ти?» — це було небезпечним, дуже інтимним ходом з його боку. Адже Аліса, напевне, лежить зараз десь у холодному ліжку у своїй гуртязі і пише йому, залізни з головою під ковдру. Максе, навіщо тобі ця задушевна близькість? Навіщо ця вся лолітіана, якщо вона і так приведе тебе або на порносайти, або до кількарразового сексу в презервативі з невірною і штивною, мов колода, малоліткою, й результатом всього стануть лише сум і печаль? Всяка ж бо тварина після коїтусу печальна, і ти також, Максе, і ти також.

«Ні, ми тут із друзанами якраз у клубі бухаємо» — прийшла відповідь від Аліси, а з нею майже одразу і фото: вона в компанії кількох прищавих довговолосих паціків із перекоченими від пари зайвих келихів пива фізіономіями, котрі вже не можуть ні нормально всміхатися, ні навіть сфокусувати погляд на камері. На їх фоні Аліса показує Тарнавському знак кози — форевер геві-метал.

Отож-бо. А ти думав — у вас будуть уті-путі. Те, що Аліса писала йому не сентиментально з-під ковдри, сходячи вся жалем за тим, що Макса немає поруч, а з якогось дурнуватого пабу, будучи в компанії дурнуватих друганів, розізлило Тарнавського (хто знає, може, він би змилюстивився над нею і викликав би таксі, щоби вона приїхала до нього на ніч і розділила поглинаючу екзистенційну тугу в його обіймах). Може, він все це собі сам накрутив? Те, що Аліса в нього втюхалася, хоче залізти до нього в труси, шукає творчого злиття і самозабуття в нього на вістрі, так би мовити, пера? Та вона просто студентка, яка хоче розкрутити тебе на те, щоб ти допоміг їй зробити курсач, який прогляне потім по діаго-

налі п'яний майстер з режисури із Карпенка-Карого, хіба не знаєш, як це робиться?

«Це ваш бенд? “Придурки”?» — натомість, опанувавши себе, написав Макс. Що ж, слава Богу. Слава Богу, що всі неясності і недопрожиті підліткові сентименти відвалюються раніше, ніж вони встигають втілитися в життя.

«Ага! Розробляємо план поїздки. То що, ти з нами?»

«Мабуть, не на цей раз. Мені ще зараз здавати роботу потрібно. Перед Новим роком».

«Роботу? — щиро здивувалася Аліса. — Ти десь працюєш?»

Макс нахмурився. Відписувати чи ні? Він нікому не розповідав, чим займається.

«Пишу деякі тексти на замовлення». Звісно, не треба розповідати зразу ж, що це, в основному, тексти про онлайн-покер. Нехай це звучить так, наче він пише тексти, скажімо, для деяких промов Президента. Він відслужив своє, написав три культових романи, а тепер, зібравши деякі кошти і посоліднішавши, отримавши певний життєвий досвід, став текстовою зброєю особливого призначення, письменником масового знищення, таємним агентом, до якого звертаються спецслужби з усього світу для виконання окремих точкових і дуже філігранних доручень, в яких може допомогти лише особливий, унікальний хист Тарнавського.

«Так ти що, копірайтер?????» — нескінченний ряд знаків запитань, який може виникнути лише в добряче захмелілій голові, ледве вмістився в рядку повідомлень.

«Гм... — Макс і сам не знав, що відповісти на це. — Правильніше сказати, що я іноді маю такі завдання».

Тьху. Які ще «такі» завдання в копірайтера?

«Тобто, все-таки, ти письменник?» — Аліса, видно, хотіла його зачепити сьогодні за живе.

«Слухай, це все мені внапряг, — написав Макс їй прямим текстом. — Уже пізно. Мені завтра рано вставати».

Це була правда. Приїжджала зі Львова Яніна, його подруга, і Тарнавський повинен був зустріти її з поїзда.

«Не пропусти свій шанс», — багатозначно написала Аліса.

«Дякую. Я вже для себе це питання заклав». Це було останнє, що він написав їй того вечора. Макс вимкнув ноут, пішов у ванну, де довго, стоячи за липкою від води блідо-бу-

рою поліетиленовою занавіскою, приймав душ, борючись із думками про те, чи не надто страшно б виглядала Аліса без одягу — худий кістлявий підліток з мінімально розвинутими вторинними сексуальними ознаками. Ці думки його не зігріли, а радше навпаки, засмутили своєю безнадійною тупиковістю, яку Макс відчував щоразу, коли надто довго думав про чийсь плоть. Плоть була тупиком, з якого неможливо вийти, і впершись у нього, можна було хіба до отупіння таранити його іншою плоттю, ніби закликаючи і ту, й іншу до чуда. Однак чудо зникнення плоті ставалося вкрай рідко, і тому після коїтусу всяка тварина була печальною, крім осла і півня, і тільки дурень і смертельно втомлена життям людина могли радіти цим короткочасним вибиванням пробок від високої напруги, які чомусь називають оргазмом (від грецького ὄργασμός — набухання, наливання соком).

Поборовши в собі демона солодїйства, Тарнавський втерся (шкіра, мов молочний шлях, вкрита зірками крапель; цікаво, як укривають краплі її шкіру, всіяну сиротами і дрібними волосинками; це космічно? це б могло бути зоряно?) і пішов спати.

Веселкові єдинорожки несуться в карамелькову безодню

На вокзалі о шостій тридцять ранку було темно і холодно. Мів дрібний колючий сніг. Макс, піднявши комір свого пальта, як міг намагався втриматися, аби не заснути. Довкола нього бродили, мов привиди, люди з валізами, гриміли коліщатками по платформі в пошуках кращого місця, очікуючи біля сусідньої колії прибуття свого швидкого потяга на Харків.

На табло на пероні салатове драже цифр учергове розсіпалося в нову конфігурацію: до прибуття нічного швидкого зі Львова залишалося чотири хвилини. Макс пішов до кіоску, щоб узяти еспресо і, затаючись сигаретою, спостерігав, як починає сірішати небо над куполом Центрального вокзалу.

«Вже під'їжджаємо», — написала йому у месенджері Яніна.

«Дуже добре, — відписав Макс і відправив їй зображення танцюючої на одній ніжці єдиного рожиці з веселковою гривкою. — Я на пероні».

Їх із Яніною поєднувало, певне, що чотири вже роки вкрай неясних стосунків. Спершу Яніна поривалася, щоби вони, як велить галицька традиція, поскоріше повінчалися і, за можливості, переїхали мешкати до Львова, поближче до батьків. Далі, десь через півроку, коли Тарнавський охолов від першого приступу гніву, викликаного цим греко-католицьким шаріатом, він запропонував щось схоже, тільки вже на умовах переїзду до Києва. І, за можливості, обмежитися при цьому усними запевненнями. Бачилися вони раз чи двічі на місяць — іноді Яніна приїжджала до Києва, оскільки всі ці роки займалася підготовкою своєї кандидатської дисертації та їздила на консультації до якоїсь поважної жінки, котра була членом якоїсь спеціалізованої ради із захисту наукових робіт. Іноді Макс приїжджав до Львова, зупиняючись, як правило, або в знайомих, або в готелі — чомусь Тарнавському страшенно не хотілося знайомитися з учтивою галицькою ріднею Яніни, бо це моментально поставило б його у статус жениха, а Тарнавський усіма фібрами душі відчував, що він до цього не готовий. Не зараз. Не тепер, коли він зломлений, розшматований безславністю, коли він розчавлений, а не на висоті. Максowi хотілося, якщо вже й одружуватися, то щоб перебувати в цей момент у zenіті слави. Але, позаяк слава постійно вислизала у нього з рук, перспектива одруження здавалася чимраз примарнішою.

Там їхнє інтимне життя вимагало своїх жертв. Яніна мешкала окремо від батьків разом з університетською подругою, і їх із Тарнавським сексуальне зближення було іноді можливим, а іноді ні, неначе хтось невидимий постійно в житті Макса підкидав монету. Останні рази монета все частіше випадала так, що тільки посилювала думки про літературне (та й, хто зна, може, реальне) самогубство.

Нарешті важка кавалькада вагонів здалеку заблимотіла жовтим ліхтарем, у промінні якого можна було розгледіти заметіль, що з початком світанку тільки посилилася. Поїзд поволі під'їхав (провідниці вже стояли біля відчинених дверей, напоготові зразу ж опустити східці, як тільки потяг

зупиниться), і зустрічаючи миттєво кинулися хто в голову, хто у хвіст поїзда вітати прибулих. Макс із безнадією вдивлявся в номери вагонів, що мелькали перед очима, розуміючи, що зараз фактично він запускає лише нову безглузду серію подій — Яніна буде цілими днями на кафедрі, ночуватиме у своєї тітки Зоряни, і їм, може, вдасться зустрітися кілька разів десь на обідніх перервах, похапцем з'їсти по сендвічу з лососем і салату «Цезар» й розбігтися, лобизнувши акуратно (щоб не розмазати помади Яніни) одне одного в уста, пропахлі цигарками і кавою. Для чого це все?

Врешті, вгледівши номер потрібного вагона, він кинувся бігти разом з усіма. У кінець поїзда. А може, у його голову.

* * *

— Слухай, я справді поспішаю, — сказала Яніна, нервуючи ще у таксі. Крізь запотілі вікна автівки можна було бачити притрушені снігом чорні гілки дерев у ботсаду на метро «Університет», і, орієнтуючись за деревами, можна було стверджувати, що через затори їхнє авто тягнеться ледве-ледве.

Вони спробували проскочити ранкові затори на бульварі Шевченка, щоб Яніна встигла прийняти душ і поснідати у Тарнавського перед зустріччю на кафедрі, але через сніг і ожеледь шанс було майже втрачено.

Завтра, у п'ятницю, в Яніни мав бути захист, і вона вся сиділа в машині, мов кішка, яку вдарило струмом — найжачена, готова будь-якої миті зірватися на крик. Усі вікна в машині запотіли, і це створювало ще більшу неясність з приводу їх просування.

— Ти не спала цілу ніч? — спитав Тарнавський, стараючись, щоб його голос звучав стурбовано, а не флегматично. Максові здавалося, що розміреність і безвідповідальність його життя, особливо тепер, цього грудня, була насмішкою над тими випробуваннями, через які доводилося проходити із захистом дисертації Яніні. Звісно, Тарнавський теж міг би спробувати зайнятися наукою, але, відверто кажучи, не бачив сенсу. Він досі сподівався, що зможе стати легендою літератури, а не легендою кафедри розвитку туризму, де йому довелося провчитися п'ять років, аби не йти в армію.

Яніна обдарувала Макса трохи диким, нетутешнім поглядом.

— Після захисту вже відісплюся, — вона нахилилася до водія, котрий, точно так само, як Макс, флегматично сидів за кермом (між ними з водієм, здається, моментально встановилися з цього приводу певна солідарність і порозуміння). Складалося враження, що той нічого не робив, аби пришвидшити їх рух через корки. — Вибачте, ви можете трохи швидше їхати? Ми справді дуже поспішаємо.

— Аварія попереду, — байдуже знизав плечима водій.

Яніна, в дублянці з м'яким кожушком на вивороті, з дорогою завивкою на темному волоссі, з ідеальним макіяжем — так, начебто щойно вийшла із салону краси, впала втомлено назад на спинку сидіння і важко видихнула, здуваючи з обличчя один із важких, пристрасних кучерів.

— Зараз, тут проїхати ще кількасот метрів.

Вони замовкли. Макс відчув, що їм із Яніною знову немає про що говорити, хоч вони й не бачилися уже кілька тижнів, не рахуючи зідзвонів по скайпу.

— Ми зможемо сьогодні вийти десь прогулятися? — спитав Тарнавський, наперед знаючи, що зараз цікавитися такими речами у Яніни небезпечно (та вся сиділа стиснутою, як пружина, і потрібно було зовсім небагато, аби вона, врешті, в когось вистрілила).

Яніна смикнулася сказати щось різке, але стрималася. Коли вони в коркові просунулися достатньо, аби вже можна було розгледіти крізь сніг білі обриси будівлі метро «Університет», Яніна заметушилася.

— Зупиніться тут, будь ласка, — сказала вона водієві. — Я поїду далі на метро.

Водій повернув півметра до узбіччя, і Яніна, не дивлячись на Макса, рішуче вийшла із машини, і, переступаючи через сльоту під ногами, пішла сама до багажника.

— Ох, уже ці феміністки, — озвався Макс, розводячи руками, коли піймав на собі запитальний погляд водія у дзеркалі заднього виду.

— Допоможіть їй, може, — порадив водій.

— Думаєте, варто? — все ще сидячи непорушно і дивлячись на водія у дзеркальце, скептично спитав Макс.

Врешті, водій, побачивши, чи, швидше, навіть почувши за звуком, що Яніна зараз відламає йому замок від багажника, тихо виговорившись про чиюсь матір, вискочив із машини у снігопад. Навколо сигналізували автомобілі, з привідчинених дверей затягнуло смородом відпрацьованих газів.

«Ну що, Макс, може, тобі також час виходити?»

Та навіть не знаю, відповів він своєму вічному опонентові (критику, читачеві, в'їдливому журналістові, чи хто там ще сидить у нього в Супер-Его після п'яти років відносно вдалої і п'яти років відносно невдалої літературної кар'єри). Тарнавський сховав на секунду обличчя в долоні. Що він тут взагалі робить?

Макс із риком, ніби прориваючись крізь тугу пелену, відірвав долоні від обличчя (ця темрява, хоч і крихітна, і короткочасна, була такою затишною) і, прихопивши поли свого пальта, теж вийшов із таксі. Яніна, завалюючись на високих каблуках, намагалася тягнути свою валізу крізь коричневу снігову мокрину. По Янініному обличчю було видно, що підходити до неї вже стає небезпечно.

— Розрахунок карткою, — гукнув Макс водієві, а той, не озираючись, неначе Макс і справді був парією, якому не тисли руку навіть шофери таксі, лиш кивнув головою і поспішно сів у автомобіль. Навкруги виблискували ввмікнуті фари іномарок, а хтось, у кого здавали нерви так само, як і в Яніни, десь унизу проспекту, в самому кінці затору, настирливо, уже кілька хвилин підряд, тиснув на сигнал.

— Яніно, зачекай! — загукав Макс, наздоганяючи її.

— Твою матір, я ж мала ще помити голову! — огризнулася вона невідомо кому і ще енергійніше побрела крізь сніги до входу в метро.

* * *

Поки Тарнавський готував їм сніданок, Яніна, страшно гримаючи у душовій якимись важкими речами (здавалося, вона жбурляє феном об підлогу), намагалася навести красу. Вона вискочила з ванної, загорнута в рушник.

— Чому в тебе такий срач? Ти не міг прибрати до мого приїзду? — прошипіла Яніна.

— Я тобі приготував грінки, — спокійно відповів він.

— Ти можеш хоч зараз не курити? Я приїду вся в диму, — вона піднесла до носа рукав шерстяної сукні, що лежала урочисто розкладеною на дивані, понюхала її і роздратовано жбурнула назад. — Капец. Я буду вся смердіти. Треба було їхати до цьоці Зоряни.

— Тобі каву з вершками? — спитав Макс, мовчки гасячи сигарету в попільниці на кухонному столі. Безлад був хіба що на ньому — але чи мала право жінка, котра не прожила на цій квартирі й тижня, судити, що є космос і що є хаос в його універсумі? Чи знає вона, з чого ліпить вічна творча вселенська сила найгеніальніші свої шедеври? Тарнавський сперся об одвірок плечем.

— Я можу тобі якось допомогти?

— Не стій у проході, — буркнула Яніна, несучись із майже півлітровою банкою якогось крему, від якого за метр відгонило болгарськими ружами, назад у ванну. З грюкотом затраснула двері за собою, так що, мабуть, у сусідів внизу посипалася штукатурка.

Макс усміхнувся. Раптом йому стало легко, і він ніби відсторонився від усієї цієї ситуації. Наївні та сентиментальні сподівання, що в них із Яніною буде хвилин сорок перед виходом, аби прилягти і подрімати разом у затишних обіймах, зайнявшись перед цим сексом, розсипалися, мов банка з кавою, що впала з найвищої полиці. Ні, Яніна не завжди була такою. Вона успішно відбуде свій захист, видихне, потім знову зателефонує Максowi, почне вибачатися і говорити: *як ти мене такою терпиш, і пробач, я стаю такою стервою, і я так нервувалася, вибач мені, будь ласка*. Вони помиряться і знову заживуть у злагоді — він у Києві, вона у Львові, і раз на два тижні трахатимуться десь на тапчані в її подружки без презервативів (так їм обидвом подобалось більше), стараючись аби нічого при цьому ненароком не втрапило в її вогку розпашілу болгарську ружу (в них обидвох була параноя з приводу можливої Яніниної вагітності, яка б поставила хрест на її кандидатській і на його богемній холостяцькій свободі).

Врешті, Яніна перестала носитися між ванною і кімнатою й лягати сама до себе. Кава вже вистигла, Макс встиг перечитати всі новини за останні дні. Яніна з темно підмально-

ваними високими вилицями і чорними, як тільки й уміють це робити львівські незаміжні дівчата, тіннями довкола очей, присіла біля нього і жадібно вгризлася в намазаний маслом тост.

— Я допоможу тобі з продуктами, — сказав Макс. — Залиши мені список, я все привезу.

Захист мав відбутися завтра, а після захисту, відповідно до старої радянської традиції, здобувач наукового ступеня повинен був влаштувати невеличку діюнісію, з крекерами з ікрою, канапе з печінкою тріски, тарталетками з рибним фаршем та іншими академічними принадами. Приготувати всі ці накладанці бралася племінниця цюці Зоряни, Янінина кузина Оля. З нею Макс мав би поїхати у якийсь мегамаркет і закупити все необхідне: голову білуги на заливне, печінку білого ведмедя, відро омарів, жмут кальмарів, дроздів, перепелів, куропаток, барильце файного коньяку, бочечку наливки і так далі — все необхідне для університетської оргії.

Яніна, жуючи грінку і притримуючи шойно підкручене волосся, намагався комусь відписувати в телефоні. Вона з вдячністю подивилася на Тарнавського.

— У-гугу, — сказала Яніна з повним ротом.

— Та без питань, — посміхнувся він.

Найкраще тістечко в гіпермаркеті

Янінина двоюрідна сестра Оля вчилася на першому курсі в університеті харчових технологій на заочному. Вона, наскільки міг судити Макс про Янінину київську родину, вирізнялася серед решти родичів. Оля, правду кажучи, була Яніні навіть не двоюрідною сестрою, а якоюсь ще більш далекою родичкою Яніниної тітки з глухого карпатського села на Івано-Франківщині, яку батьки відправили в столицю, аби та знайшла крашу долю. Оля зірок з неба не хапала і на жодні дисертації у своєму житті не розраховувала. Вона, попри неповні сімнадцять, була навіть якоюсь аж занадто дорослою і міркувала так само зріло — практично і чітко.

Оля чекала його біля гіпермаркету, невисока скромна гуцулочка у джинсовій курточці і білих кросівочках, вершина мрій сімнадцятилітньої дівчинки з провінції.

— Привіт! — гукнув він ще здаля.

— Добрий день, — ввічливо, але стримано привіталася Оля, і Макс нагадав собі, що це вона для нього психологічно майже одноліток, а Макс для неї — ого-го який дядько, років на двадцять старший.

Оля була делікатною миловидною дитиною з особливою карпатською смаглявістю, скромна і небагатослівна. Тільки по руках було видно, що вона з дитинства тяжко працювала. Оля підробляла тим, що допомагала вуйкові Іванові, чоловікові цьоці Зоряни, в офісі в ролі прибиральниці. Окрім того, на Олі було майже все домашнє господарство родичів — ті були надто зайняті, щоб доглядати за домом самотужки. Вуйко Іван мав великий бізнес, пов'язаний з продажем квартир, а цьоця Зоряна була помічником ректора в одному з київських університетів — то, власне, з її подачі Яніна пішла в науку. Оля готувала їсти для дітей цьоці і вуйка. Школярі поверталися в обід з гімназії, а потім йшли до репетиторів і на різні гуртки, вона ж годувала всіляку живність — собаку, kota, папужку, шиншилу — а в другій половині дня виїжджала наводити порядки в офіс до вуйка Івана. Коли при цьому вона ще встигала здавати екзамени, Макс не уявляв. Кожного разу, коли Тарнавський бачив Олю, йому ставало незручно. Історія її життя вселяла в Макса глибинний екзистенційний *Angst** шкільної програми української літератури про долю наймичок. Розрішити цей метафізичний неспокій могли, здається, тільки ЛСД або Карл Маркс. Хоч Оля й була більше, ніж удвічі молодшою за нього, Макс сприймав її як посланницю могутніх сил долі, лютої та безпощадної, які змусять тебе одного дня усміхатися так само скромно і ввічливо, як Оля, і відповідати на запитання про справи тихим голосочком: «У мене все добре».

— Що скажеш? Як життя? — спитав він у Олі.

* *Angst* (нім. страх) — термін, введений данським теологом і філософом С. К'єркегором на позначення метафізичного неспокою і тривоги.

— Дякую, все гаразд, — як звичайно, тихим, покірним голосом відповіла йому Оля з усмішкою. — У мене є список і гроші, а ви мені допоможете це все занести, так?

Макс кивнув. Йому було трохи незручно від того, що мозковим центром цієї операції була маленька Оля — в неї були і ключі від дорогих квартир, і кільканадцять тисяч гривень на всі покупки, і розуміння, що де шукати, а він, Макс Тарнавський, людина з потужним культурологічним бекграундом, той, хто, можливо, кшталтував уми цілого покоління і як ніхто торував своїми книжками шлях Україні на Захід, у Європу, виконував тут роль молодшого ельфа з книг про Гаррі Поттера, якому довіряють лиш тягати в пакетах голову білого ведмеда і печінку білуги, чи, може, навпаки, печінку ведмеда і голову білуги, зрештою, яка різниця.

У цю похмуру обідню пору неозорий торгівельний центр був практично порожнім. Озброївшись великим возиком на продукти, вони рушили рядами з нескінченними стелажками, біля яких Оля час від часу просила зупинитися, щоб покласти ту чи іншу річ. Високі вікна торгового центру, прикрашені красивими дрібненькими гірляндами, давали небагато світла — за вікном падав лапатий сніг, який одразу танув. Неяскраві жовті лампи, що звисали з незбагненої висоти, розгледіти яку, здається, крихітним покупцям з їхніми маленькими, з макове зерня, візочками, не було змоги, робили коридори між стелажками, заповненими згори донизу продуктами, навіть затишними — можна було собі уявити, що ти у якомусь казковому замку. Грав негучний, але бадьорий м'юзак — щось різдвяно-солодкувате, з дзвіночками, веселими джазовими чорно-білими колінцями фортепіано і якимись «кольоровими» чоловічими квінтетами родом з американських п'ятдесятих — так, наче ми тут, у недокапіталістичній Україні, що ніколи не знала бід апартеїду і завжди була винятково добре налаштованою до нашого чорношкірого брата, котрий коли-не-коли та й прочитає тобі щось із Шевченка або, вряди-годи, заколядує й попросить *дядьку, п'ятака*, наче ми тут на п'ятому році війни, на початку двадцять першого сторіччя, живемо в якійсь емуляції американської мрії, яку виготовляють спеціально на експорт у країни третього світу. Втім, Макс не міг не відмітити, якою

привабливою була ця емуляція, і ці стелажі, повні продуктів, і цей теплий квінтет чорношкірих голосів, і як легко він капітулює перед цією мрією, ніби стаючи українським арахісовим маслом, яке намазують на тости в романах американських авторів.

— П'ять пачок паперових рушників, — зачитала Оля, і Макс, виринаючи зі своєї дрімоти, почав складати з полиці великі паки з паперовими рушниками (зупинись, Тарнавський, припини уявляти собі, що вони збираються робити з цими рушниками в такій кількості).

— Я засинаю, — сказав, врешті, Тарнавський, коли вони рушили далі. — Давай підємо вип'ємо кави? Я пригощаю, — додав він, побачивши, що Оля завагалася. Дівчина поглянула на годинник на своєму непретензійному смартфоні.

— Мені треба буде за дві години бути як штуц у цьоці Зоряни вдома, бо вже малі си зи школи вертають.

Макс узяв у Олі список продуктів і пробігся по ньому поглядом.

— Ми вже половину взяли. Пішли, треба зробити собі перепочинок.

— Ну, най буде, — Оля нарешті усміхнулася. — Але хіба на п'ятнайцять мінут.

— Так там якраз всі сири, хліби, ковбаси, — наполовину невинним, а наполовину спокушальним тоном мовив Макс, розвертаючи їх возик у бік площадок із ресторанчиками. — Нам по дорозі.

Аби не йти мовчки, Макс спитав:

— Оль, а у вас на селі коли виходять заміж?

Оля раптом спалахнула. Її щічки зарум'янілися.

— Та хто як. Та якщо беруть, то після школи. А не, то, може, в місто поїде і там кого знайде.

— А ти чого ще не вийшла заміж?

Оля зачервонілася ще дужче.

— А чого ви так питаєте? Може, самі хочете взети? — перейшла вона раптом в атаку і зблиснула очима.

— Ясно, що хочу. Хто б таку дівку не хтів, — сказав Тарнавський, розвертаючи возика біля кав'ярні й даючи Олі пройти до вітрин з розмаїтими булками, пундиками, рогаликами й круасанами. Коли дівчина, кинувши на нього збентежений погляд, оминула вітрину, Макс пішов слідом за нею.

— Дві кави, прошу, — замовив він. — Тобі з молоком?

— Так, — кивнула Оля і зробила вигляд, що пильно роздивляється випічку на вітрині.

— Бери ось цього, — тицьнув він пальцем у пишну листкову булочку, помережану литим шоколадом і присипану кольоровими цукатами. — Це їх король.

— Мені ось цю, — Оля, не дивлячись на Макса, показала хлопцеві за прилавком, лиш трохи старшому за неї, на невеличкий круасан.

— Ну, як хочеш, — сказав він байдуже. — А мені ось цього. Так, ось цього. Короля булок, будь ласка.

Узявши своє замовлення, вони сіли на краю великої безлюдної площадки, всуціль заставленої порожніми столиками та кріслами. Все ті самі мовчазні теплі лампи, що у непроникних металевих плафонах звисали звідкілясь із темної павільйонної безодні над їх головами, робили атмосферу камерною, хоч, за відсутності людей навколо, й не такою затишною.

— Так що, вийдеш за мене? — сказав Макс, розламуючи свого короля булок навпіл і кладучи собі шматок до рота.

— А йдіт, йдіт, — сказала Оля недовіжливо. Мабуть, якесь карпатське замовляння від вроків. Втім, Оля, як дівчина бувала, вже зрозуміла, що дорослі дядьки з нею жартують, і опанувала себе. Короткочасний біль, який Макс відчув у її словах хвилину тому, змінився на жартівливу, непробивну броню. — Нашо я вам ся здала? У вас он Яніна є.

— Та Яніна шо? Буде тільки книжки писала. Мені хіба така жінка треба? Ти мені тефтели будеш робити, голубці, перець фарширований. Завиванці. Прала би мені все, прасувала. Яніна того не любить.

— Та винайміть собі тоді хатню робітницю, як вам таке треба, — несподівано для Макса обрізала Оля, ковтаючи акуратно каву з білосніжної, ідеально-округлої, не позначеної жодним торговим клеймом порцелянної філіжанки.

«Отак, Максе. І суди фемінізм добрався уже». Сільські дівчата, втім, завжди вміли відповісти так, що у вусі засвербить. Так що пий своє американо, придурку.

— Ну гаразд, вибач, — Макс знітився і вирішив, що треба свою зніченість показати — може, воно розжалобить Олю. —

Невдалий жарт був. Як тобі загалом, у Києві? Не сумуєш за Карпатами, за природою, за рікою?

— А що за ними сумувати? — знизала Оля плечима. — Там за цілий день знаєте як наробишсі? А тут раз-два, обід зварила, потім до вуйка Івана поїхала, прибрала все, і сидиш собі далі в телефоні, не?

— А далі як? Усе життя будеш у вуйка Івана?

— А тут вивчусі, може, яку роботу знайду. А може, і в вуйка Івана буду, він теж файно платить. Шось родині передам, шось мені буде. Такої ліпше, ніж все життя біля корови ходити.

Вони замовкли. Макс сидів, жуючи повільно свою королівську булку, і погляд його постійно прилипав до великих, під саму стелю, вікон ген у самому кінці торгового павільйону. Схоже, там ішов сніг. Не те щоби він серйозно думав про Олю, але на секунду Тарнавському здалося, що він міг би врятувати щось крихке і раниме в цій дівчинці. А вже за мить виявилось, що, можливо, нічого такого крихкого в ній і не було, і рятувати не потрібно було, а вся ця трагічність української літератури, весь цей так званий наймицький цикл, — суцільний фарс, в якому телепні-селяни єдино й можуть щось утямити в цьому житті, якщо їх вгріти як слід батогом, і жаліти там, власне, немає кого.

— Цікаво, — гмикнув і посміхнувся кутиком рота Макс, крутячи своє горнятко, ще на третину наповнене чорною, з бурою нафтовою пінкою, кавою і згадуючи собі раптом Алісу. — Ти мені просто нагадала одну мою знайому. Ви одного віку. Але два різних світи. Зовсім.

— Нам уже треба йти, — Оля слухала уже впіввуха, совгаючись на кріслі й неспокійно позираючи на годинник. Вона, на відміну від Макса, який не подужав короля випічки й на половину, доїла свій невеличкий круасан, випила каву і вже збиралася рушати далі.

— Авжеж, — сказав він. Витер рота серветкою і, зіжмакавши її, під непомітним невдоволеним поглядом Олі кинув у тарілку, на якій лишилося лежати, ще прикрашене шоколадом і кольоровими зацукреними шматочками фруктів, не з'їдене й наполовину найкраще тістечко в усьому гіпермаркеті.

Вони справилися із закупами досить швидко. Оля діяла чітко, вона добре знала, де знайти печінку тріски, де ікру на канапки, скільки брати вина, коньяку і горілки. Поглядами з Максом вона старалася не перетинатися, а в Тарнавського було таке відчуття, наче він щойно зробив найганебніший вчинок у своєму житті — слава Богу, хоч після цієї кави у Олі не з'явиться від нього дитини, бо відчуття було саме таким, наче Тарнавський її збездивив і зробив покриткою. Ну, або мало не зробив, але, знову ж таки, слава Богу, все обійшлося.

Оля, поки він складав продукти зі стрічки біля каси у возик, розраховалася за все карткою і вже встигла викликати таксі до виходу з гіпермаркету. Макс готовий був іти за нею, та раптом побачив на касі смішні карнавальні окуляри з поляризованим райдужним склом, на яке було хитромудрим чином нанесене зображення очей. Було в них щось із шістдесятих.

— Дайте мені ще ці окуляри, — попросив Тарнавський у продавчині перед наступним покупцем, загальмувавши чергу, що вже встигла вишикуватися за ними. Сам не розуміючи навіщо, Макс заховав окуляри у внутрішню кишеню пальта і, побачивши, що Оля нетерпляче чекає його біля розсувних дверей, посунув возика до неї.

Повантаживши весь крам у таксі, вони виїхали з внутрішнього двору гіпермаркету і рушили на кафедру до Яніни, щоб те добро перенести в якийсь із кабінетів до завтра.

— Мете сніг, — відмітив Макс, сидючи на передньому сидінні, просто аби підтримати розмову з Олею, але та вже була повністю поглинута своїм телефоном. Водій теж ніяк не відреагував, зосередившись на складній, вкритій сльотою дорозі. Двірники в машині ледве справлялися, змітаючи важкий мокрий сніг донизу.

Тарнавський дістав телефон. Несподівано на ньому з'явилося нове повідомлення від «Alice Propellerhead», і воно зблиснуло Тарнавському в серці, немов вогник серед полярної хуртовини, повної снігу і вітру. Макс швидко відкрив повідомлення і прочитав:

«Ми завтра увечері виїжджаємо. Сьогодні беремо квитки на всіх. Останній раз питаю: на тебе брати?????» — і мільйон знаків запитання в кінці.

Аліса, побачивши, що він зараз в мережі і прочитав її меседж, почала набирати новий:

«Якщо так, то скинь мені гроші на картку».

Макс підняв очі й ще раз глянув на Олю в задньому дзеркалі — зібрану й зосереджену, ще зовсім дитину, а водночас таку серйозну.

Господи, Максе, ну що ти робиш?

Сам не знаючи, як собі відповісти на це запитання, бажаючи пірнути під нього, аби уникнути витлумачення своїх вчинків словами, Тарнавський відписав:

«Я тобі за пару годин остаточно дам знати».

«Добре», — відповіла беземоційно і без зайвих деталей Аліса. Втім, він уже потроху звикав до її манери спілкуватися. Макс відклав телефон і з поганим передчуттям наростаючого жару десь у грудях, яке бувало завжди, коли він мав зробити якусь чергову дурницю, спостерігав за тим, як їхнє таксі поволі просувалося крізь затори в центрі Києва. По узбіччях доріг уже встигли вирости гори з брудного коричневого снігу.

Вони приїхали під стару університетську будівлю на Подолі, де була кафедра, на якій мав відбутися захист Яніни. Та, накинувши своє пальто на плечі, вийшла їх зустрічати — розпашіла, заклопотана, із затуманеними очима. Яніна наче належала зараз до іншого світу, і між нею та Олею, між нею та Максом в цей момент наче не існувало жодних родинних зв'язків — лиш чудом вона ще признавала їх і могла назвати на ім'я.

— Як ти? — спитав Макс.

— Не питай, — лиш озвалася та. — Якщо я витримаю це, я витримаю що завгодно. Давай, це все треба занести у кабінет Ольги Петрівни. Олюсю, сонечко, дякую тобі!

Яніна поцілувала і пригорнула до себе кузину, після чого Оля рушила далі на таксі до цюці Зоряни — годувати дітей, що акурат вже мали прийти зі школи. Макс, узявши по кілька пакетів у кожну руку, пішов за Яніною. Поки вони брели темними, практично безлюдними коридорами кафедри, Яніна щось розповідала, мов у маренні:

— Михайло Степанович сказав, що в роботу потрібно вклеїти ще довідку про практичне впровадження результатів. Я приходжу в палітурний цех, дивлюся — а там у мене всі розділи місцями попереплутувані, ніби як на зло хтось зробив. Уявляєш? Господи, я не знаю, як я все це витримаю...

— Тобі треба видихнути. Залишайся сьогодні у мене на ніч.

Вони вийшли з холодних мертвотних коридорів на третій поверх, де містилася кафедра Яніни. Тут було світло, затишно, підлоги встелені ковровими доріжками, що скрадали звуки. Можна було побачити сліди недавнього євроремонту і дбайливу жіночу руку. Проте про дбайливу жіночу руку Макс вирішив промовчати — врешті, вони були на кафедрі, де займалися гендерними студіями, і за таке можна було неслабо відгребти.

— Я не можу, сонце, ти ж знаєш, — відповідала йому Яніна. — Доброго дня, Валентино Семенівно!

Макс кивнув низенькій літній жіночці в окулярах, що з поважним виглядом сунула коридором, несучи оберемок документів.

— Доброго дня, — з номенклатурною строгістю привіталася жіночка і беззвучно, по застеленому килимом коридору, пішла далі.

— Це завідувачка кафедри, — шепнула Яніна.

— Вона серед членів ради? — спитав навмання Макс, розуміючи, що не зміг би уточнити, про яку саме раду йому йдеться, якби Яніна вирішила перепитати.

— Ти що, — зашикала на нього Яніна. — Вона при НАЗЯВО*, яка рада!

— Ясно, — кивнув він розуміюче. — НАЗЯВО і ВАК**. Ва-ква-квак.

Яніна, зупинившись біля якихось дверей, стала орудувати ключами, поки, врешті, не відкрила кабінет і не пропустила Максима із торбами уперед.

— Тут Оля завтра приготує все, а в кабінеті Валентини Семенівни буде фуршет, — сказала Яніна напівпошепки, так,

* Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) — державний орган управління у сфері вищої освіти.

** Вища атестаційна комісія (ВАК) — центральний державний орган у галузі присудження наукових ступенів і вчених звань.

наче вони були зараз у захристі й говорили про таїнства, чути про які непосвяченим не годиться.

— Так що, — перепитав він, розглядаючи невеличкий кабінетик із письмовим столом і громіздким комп'ютером, за яким, мабуть, спливало чиесь життя. — Може, якщо до мене не вийде сьогодні, то, принаймні, вискочимо зараз на обід?

Яніна зітхнула, подивилася на годину на телефоні.

— Пішли, тут є якесь кафе на розі.

Вітайте стрійка Джорджа із Філадельфії

— Як у тебе з роботою? — спитала Яніна, коли вони сіли за столик біля вікна у кафе неподалік від кафедри. У закладі було тьмяно — почасти через снігопад на вулиці, почасти через невеликі вікна в старому напівпідвальному приміщенні. Вони обрали місце поближче до світла. Від розпачливого жовтого саява плафонів над головою, що розливалось в прозорому сірому мареві з вулиці, хотілося завити вовком. Вони замовили собі по супу-пюре і салату.

— Поки що все так само, — незворушно стелячи собі серветку на коліна, відповів Тарнавський. — Та думаю, я ще принаймні до весни в такому режимі протягну, а там, сподіваюся, вийду на завершення роману.

— І що?

— Ну, і що... Білицька казала, що спробує продавати права десь у Європу. Може, Болгарія, Румунія... — Жанна Білицька була його літературною агенткою, колишньою журналісткою, яка займалася світськими хроніками, і мистецтвознавицею. Тепер, після розлучення, що збіглося хронологічно з Майданом, хоч ніяк і не було пов'язане з ним, вона в основному займалася тим, що випивала і влаштовувала скандали на фейсбуку, виправдовуючи їх боротьбою із внутрішніми ворогами України в часи війни. Макс досі вірив, що зв'язки Білицької з міжнародними інститутами книги якимось чудесно посприяють відродженню його слави і що, можливо, його ренесанс почнеться з Центральної Європи.

— Тобі треба зав'язувати з нею, вона просто збухана тьотка. Що ти будеш робити з перекладом у Румунії? Отримаєш за це двісті євро?

— Перестань, вся європейська культура народжувалася тут. Фройд, Музиль, Кафка, Барток, Шонберг, Бруно Шульц, Егон Шіле... Макс Тарнавський... Я хочу спозиціонувати Україну як центрально-європейську країну. Це далекосяжна культурна стратегія...

Яніна відклала ложку і взяла серветку, щоб витерти рота. Упс... Макс знав, що для неї ця тема була болючою. Якщо Тарнавський не почне добре заробляти, він буде не таким бажаним нареченим для Яніниних батьків, а у Яніни стосовно батьків була особлива манічка. Що сильніше нервували її рідні, дізнаючись усе нові деталі біографії Макса Тарнавського і все ближче ознайомлюючись із його творчим доробком, то більше нервувала з цього приводу Яніна. Це був один з їхніх каменів спотикання. Поки Тарнавський з Яніною говорили про що завгодно, крім роботи, вони були ідеальною парою.

— Слухай, це не смішно. Ти ж як дитина себе поводиш.

— Ну, може, я і є велика дитина, — з викликом, теж поклавши ложку в тарілку і відсунувшись на кріслі, сказав Макс.

— Ну, добре. І як тоді нам із тобою будувати сім'ю? — Яніна склала руки на грудях і запитально, звинувачувально, лихо підняла свої добре підведені брови.

— Дуже просто. Ми зачнемо спершу маленьку Жозі Тарнавську, потім — маленького Ежена-Леопольда Тарнавського. У мене вийде переклад нового роману спершу в «Зуркампі» в Німеччині, потім у «Фабер і Фабер» у Британії, а потім, скоріш за все, в «Рендом хауз» в Америці, і буде в кожному гръобаному «д'юті фрі» поруч із книгами Салмана Русді та Орхана Памука. Ми переїдемо з тобою в Париж і купимо дачу в Бордо. Будемо пити на пляжі холодне шампанське, їсти омарів і сміятися, як діти. Як тобі такий план?

— А в Парижі де будемо жити? Під мостом в Гар-дю-Нор*? — злостиво пожартувала Яніна. — Я тобі вже казала йти до вуйка Івана в офіс на зарплату.

* Гар-дю-Нор (Північний вокзал) вважається одним з найбільш злиденних районів Парижа.

— Мені треба мінімум півтори штуки в валюті, щоб я себе почував вільно — у мене високі культурні запити. Він мені такого забезпечити не зможе. Крім того, в нього жорсткий графік, а я людина творча. Мене може накрити осяяння, і тоді я, вже вибачте мені, буду змушений відкласти всі документи і накладні, і тупо сидіти, записувати все, що мені приходить із космосу. Зрештою, я це все вже пояснював тобі, — Тарнавський виклично глянув на неї, теж склавши руки на грудях. Звісно, все, що він говорив, було суцільною маячнею, Яніна це мала розуміти, але чомусь велася на цей трюк знову і знову. Вона раптом геть переставала розуміти весь гумор, ставала вбивче серйозною, як оце зараз, і, як оце зараз, починала дивитися на Тарнавського смертельно-тягучим поглядом, льодяніючи і покриваючись інеем, випромінюючи якусь особливу полярну радіацію. Максове підкреслене небажання говорити серйозно про роботу завжди доводило Яніну до сказу за лічені хвилини. Тарнавський розумів, що йде по тонкій кризі.

— Дуже смішно, — обличчя Яніни застигло і перетворилося на добре підведену макіяжем маску з напруженими губами. Її очі люто блистіли.

— А я не жартую, — сказав Тарнавський. — Подобається — давай жити разом, як нормальна сім'я, а ні — тоді розходимося.

Цього він говорити не планував.

— Ну, значить, давай розходитися, — відповіла Яніна.

Макс відчув, як його серце упало.

Він дивився на неї. Вона дивилася у відповідь. Було складно вибрати, яке слово сказати. Хотілося, звісно, перевести це все миттю на жарт, але, поки цього ще не сталося, Макс відчув, як насолоджується свободою, немовби віддихується від якогось тісного простору, в якому був замкнений упродовж тривалого часу.

— Значить, давай розходитися, — сказав він. — Я заплачу.

Тарнавський підняв руку і повернувся в бік шинкваса, щоб прикликати дівчину-офіціантку. Що ти робиш, Максе? Ще не пізно все виправити.

— Не треба, — сказала Яніна. Ховаючи погляд, вона дістала із сумочки гаманець і поклала на стіл двісті гривень,

після чого швидко встала, взяла сумочку в руки і пішла, цокаючи підборами, у дамську кімнату.

Прийшла офіціантка.

— Карточкою чи готівкою? — спитала дівчина, мило усміхаючись.

— Карточкою, — буркнув Макс, дістаючи з кишені гаманець. — А це вам чайові.

Він дав дівчині залишену Яніною купюру. Офіціантка простягнула Тарнавському касовий апарат, на якому він тремтячою рукою, з другої спроби, ввів свій пін-код.

— Гарного дня! — побажала вона, коли видала Максові чек. Він сидів, втупившись поглядом в одну цятку позаду того місця, де пару хвилин тому сиділа Яніна. Щось їй довго немає з туалету. Плаче там, чи що?

Приготувавшись виходити, він накинув на себе пальто і знову сів за столик. Яніни досі не було. Не могла ж вона вийти через задній вихід, залишивши тут своє пальто? Може, це я зробив занадто? Може, не треба було казати їй цього, принаймні, зараз, перед її захистом?

Сам не розуміючи ще, що відбувається, Тарнавський затулював обличчя долонями, щоб знову опинитися на кілька хвилин у рятівній темряві. Несподівано він відчув, як у кишені пальта щось заважає йому. Макс запхав руку в кишеню і зі здивуванням витяг звідти гіппівські окуляри з голографічними скельцями, зробленими у вигляді людських очей. Прекрасно! Зараз Яніна повернеться, він зустрине її своїм фантастичним виглядом супергероя і спробує все залагодити. Окуляри були копійчаними, і крізь дешевий пластик було погано видно. Появу Яніни, однак, не помітити було важко.

— Сервус, Янінцю, — промовив він кумедним голосом, закопилівши нижню губу і склавши руки на грудях, коли Яніна підійшла до столика. Іноді цей «стрийко Джордж із Філадельфії» смішив Яніну. — Ти не знайома з одним скурвим сином, Максом Тарнавським, моїм племінником? Він просив переказати, що чекає тебе сьогодні у себе на квартирі і спитати тебе, яке вино ти будеш. Нині в нього будуть устриці.

— Ти ідіот, Тарнавський, — сказала тихо Яніна. — Я тобі цього ніколи не вибачу. Забирайся з мого життя.

— Прекрасно! — сказав він таким самим гугняво-писклявим голосом. — А ти забирайся з його життя! Будемо їсти устриці самі! Гарного захисту дисертації!

Крізь окуляри Макс зміг розгледіти, як розширилися на мить від болю та образи очі Яніни. Вона схопила своє пальто, сумку і, не вдягаючись, вийшла з кафе у сніг. Двері на пневматичних пружинах беззвучно затулилися за нею, святково дзеленькнувши дзвіночком. Крізь шибу він бачив, як Яніна, ідучи по вулиці, накидує на плечі шалик і пальто. З неба все так само сипало лапатим білим пухом. Приміщення кафе обволікувала тепла атмосфера джазу.

Макс зняв окуляри.

— О курва, — прошепотів він, потираючи обличчя. — Якого хріна?..

Раптом сильно захотілося випити. Випити зараз трішечки віскі, потім заїхати до свого бариги Серьоги, з яким він не зідзвонювався вже кілька років, і взяти... гм-м, взяти грам двадцять добрих голландських шишок, дві-три таблетки ем-ді-ем-ей для бадьорості духу, з десяток грибних амстердамських шоколадок і стільки ж «марок» — Тарнавський завжди любив гриби і «марки»: ніщо так не перезавантажує систему, як старі добрі галюциногени і хороша трава на виході — плюс палету пепсі-коли, мішок картоплі фрі та пару пачок майонезу для повного відчуття свята, і просто зачинитися у своїй квартирі на Позняхках до Нового року, поки його не попустить, а на виході не буде вже якась інша людина, яку не паритиме те, що він щойно вчворив.

Але кілька років тому Макс, сідаючи писати свій безславний роман-прокляття «Там, де вітер», пообіцяв собі: досить ніяких «марок». Ніяких шишок. Ніяких голок. Ніяких грибів, коліс, капсул, ампул, «промокашок», «цукрів», «цукерок», «печеньок», «шоколадок», «батончиків», «реготунчиків», «сніжків» і порошків. Тим паче, цих всіх ваших підліткових «солей» та курильних аромасумішей, від яких відвалюються печінка й зуби. Ніякого алкоголю.

Тарнавський потер губи і дивився ще якийсь час на окуляри з голографічними скельцями. Із них на нього позирали голографічні очі з довгими віями, як у Джини Лолобріджиди чи ще якоїсь кінодіви 60-х.

Потім встав, сховав у кишеню штанів гаманець, а у внутрішню кишеню пальта — чарівні окуляри, і, піднявши вище комір, вийшов з кафе у снігопад.

Хмари, як відра пломбіру в небі над Дніпром

Не знаючи достеменно, що тепер має робити, Макс просто пішов під снігопадом через бічні завулки в бік вулиці Сагайдачного. Там, у страшних заторах, стояли сотні автомобілів. Намагаючись втягнути голову глибше в пальто, Тарнавський побрів, час від часу змітаючи з брів налиплий сніг і розмазуючи талу воду по обличчю. Що робити далі, він не знав. Раптом якась важлива лінія притягання в Максівому житті обірвалася, і він, усе ще почувався, з одного боку, паскудно, а з іншого боку, вкрай безтілесно, наче помер, намагався зрозуміти, як тепер будувати життя. З кожною хвилиною, що Тарнавський не телефонував і не писав Яніні, відстань між ними наростала, кілометри перетворювалися в морські милі, морські милі — в фурлонги, фурлонги — в морські сажні, морські сажні — в цуні, цуні — в хао, хао — в парсеки, парсеки — в світлові роки, а світлові роки — знову в ті двадцять хвилин, відколи вони вже з Яніною не разом. Все це ставило перед Тарнавським масу запитань — як тепер він має провести вечір? Кого уявляти, коли буде знічев'я мастурбувати, лежачи у ванній? Куди має поїхати на Різдво, з ким проведе Новий рік, із ким у нього будуть маленька Жозі і ще меншенький, а тепер уже зовсім крихітний і практично непомітний неозброєним оком Ежен-Леопольд?

Від того, що орієнтири розсипалися з такою швидкістю, Макс відчував деяке полегшення. Втім, думати, як може виглядати тепер його нове життя — і чи дійсно воно вже почалось, ось у чому питання — не вдавалося. Після розмови з Яніною в голові було порожньо, в сенсі — абсолютно порожньо, і тільки приспів пісеньки «Chordettes»: “Mr. Sandman, bring me a dream...” і заворожуюче відлуння далеких чорношкірих американських квінтетів вібривало десь у підкірці:

«Чи правильно я розумію тебе, Максе, що *Mr Sandman, bring me a dream*, і що ти збираєшся робити, якщо *пам-пам-пам пам* (басом, висхідними терціями, всі разом), можливо, варто їй написати зараз, що *make him the cutest that I've ever seen пам-пам-пам-пам*» і так далі.

Тарнавському було важко зрозуміти, що зараз відбувається. З'являлася дивна, лячна думка, що він зник, його вже не існує і безіменним привидом іде зараз вгору, в бік Поштової площі, не помічений ніким і нікому, зрештою, особливо не потрібний. Макс мовчки окинув поглядом вулицю Сагайдачного, переповнену вітринами кафе і ресторанив. На вулиці теж лунала музика — але вже не різдвяна, а нахабно комерційна, кокаїнова і грудаста, котра закликала людей зайти кудись у суші-бар чи піцерію, замовити там п'ять метрів суші-ролів із щупальцями велетенського кальмара, або гігантську, завбільшки із земний диск, піцу з усіма сирами світу, і пити там саке чи граппу, не просихаючи, доти, поки зима не закінчиться і не почнеться знову спекотне літо.

Замість пірнути в метро (але куди ж? куди пірнати? повертатися до себе?), Тарнавський пішки пішов вгору по Володимирському узвозу, маючи змогу лише ковтати ротом повітря, перемішане з газами, запалювати нову сигарету і час від часу розвертатися спиною до руху автомобілів, ідучи вузьким хідником догори, і, йдучи ось так спиною, дивитися зачудовано на «Шевченкову церкву», на Дніпро і п'ятизіркові готелі на його кручах, на дрібні розсипи будинків на тамтому березі, і на масивні, схожі на перевернуте відро з пломбіром, сині, сірі, кремові хмари над північною частиною столиці, з яких, то слабшаючи і майже зникаючи, то з дужчою силою валив сніг.

Врешті, перемагаючи задишку, Тарнавський, уже з геть промоклими черевиками, поступово рухаючись по узвозу вгору, вийшов до консерваторії (чи не доторкнутися сьогодні до прекрасного?), а потім і на Європейську площу до Українського дому. Тут, на Хрещатику, ситуація із заторами була такою самою, як і на Подолі, і зрадницьке бажання заховатися зараз від усіх в затишну таксішечку, яка б довезла просто додому, де він би затишненько замкнувся від усіх у невелич-

кій комфортній пітьмі, повністю розвіялося. Сьогодні містом можна було пересуватися або пішки, або на метро. Люди в зелено-бордових уніформах біля кількох громіздких очищувальних муніципальних автомобілів з помаранчевими мигалками, здається, самі потребували допомоги — вони безпорадно стояли біля узбіччя, не маючи змоги вклинитися у щільний стрій автівок на центральному проспекті.

Макс, окинувши поглядом це стовпотворіння, дістав сигарету, запалив і, поволі рухаючись крізь льодову хлюпу і сніг у бік Майдану (відчуваючи, як чвакають ноги в черевиках), став набирати на телефоні номер Білицької, своєї літагентки. На місто, завчасу пригнані непогодою, сходили ранні сутінки.

По кількох невдалих спробах (Тарнавський знав, що Білицька останні місяці, коли закладала, звикла не брати слухавку), врешті на тому кінці відповіли.

— Жанночко, привіт, — озвався Макс.

— Що в тебе, Тарнавський? Кажі швидше, я зайнята, — з голосу Білицької він зрозумів, що та була зайнята чимось односолодовим. Зрештою, Макс її розумів і не засуджував.

— Та нічого, хотів просто перекинутися кількома словами з тобою.

— Я ще не прочитала того, що ти мені надіслав, — про всяк випадок, захищаючи себе від розпитувань щодо нових уривків, одразу ж попередила Жанна.

— Це не страшно. Як ти, загалом? Тримаєшся?

— Ти що, знову бухати почав? — відчула щось неладне Білицька.

— Та ні. З дівчиною розійшовся. Вирішив зателефонувати.

— А-а-а-а, ясно, — протягнула хрипко Жанна. — А то я думала, що ти вже зірвався.

— Ні, — коротко відповів він, потираючи губи.

— Так ти що?... — спитала Жанна, — ...Може, тобі потрібні по душах потрібно?

— Потрібно.

— Ну, тоді під'їжджай. Можеш прихопити коньяку по дорозі?

— Я, власне, це і хотів тобі запропонувати, — сказав він. — Просто зараз виїжджаю.

Жанна, тепер уже бадьорим голосом, попрощалася, і Тарнавський, завершивши розмову, майже спокійно поглянув на Майдан і на завішаний рекламним баннером («Свобода — наша релігія!») обгорілий Будинок профспілок, поруч якого він зупинився. Життя раптом набуло сенсу, здобуло визначений напрямок.

Argumentum ad lemmingum*

Коли Тарнавський виходив з гастроному під будинком Жанни, з пляшкою коньяку і коробкою рожевого зефіру, уже зовсім спочіло, а у висотках навколо вмикалося у вікнах світло, від чого раптом стало на мить самотньо і страшно, як у дитинстві. Білицька мешкала на Голосієві, не найближчому районі Києва, і, щоб добратися до неї, потрібно було докласти певних зусиль, але, правду кажучи, весь цей час, поки Макс брів крізь сніг від метро до її кварталу, він почував себе героєм якогось прекрасного, дещо моторошного роману: мужнім і наділеним усілякими щедротами і талантами, але трішки наразі загубленим, бо сюжет у романі, власне, тільки мав починатися — зрештою, що таке 33, 36, 39 років, чи навіть 40, як не гарний початок для добротної традиційної прози? З розлогою експозицією, де ти починаєш як слід розуміти зав'язку історії щойно ближче до середини життя. Та й середина життя виявляється раптом зовсім не серединою, а просто затягнутим прологом, який обіцяє героєві ще стільки злетів і несподіваних осяянь, що страшно й подумати.

Жанночка зустріла Тарнавського у дверях своєї квартири вже добряче веселою, із сигаретою в зубах. Худа, зморщена, з короткою зачіскою і мальованим хною волоссям, вона нагадувала Максові милосердну докторку-шимпанзе Зіру зі старого фільму «Планета мавп», яка, на відміну від героїні оригінальної стрічки, потрапила з 3265-го року назад у минуле, на Землю, на пострадянський столичний київський ґрунт, де змушена була займатися мистецтвознавством і

* Фігуально — перехід до аргументу про лемінгів.

літературною критикою, колекціонувати український живопис 80-х і, обвішавшись усілякими пластиковими цяцьками, із сигаретою в зубах, долати тугу за теплими вогкими тропіками алкоголем. Стара школа, нічого не скажеш — Жанночка продовжувала регулярно писати колонки в кілька київських газет, освячувати своєю присутністю ключові фуршети і презентації, і періодично влаштовувати там дебоші, аби ніхто не засумнівався в гостроті її критичного мислення.

— Заходь, маладой, — запросила його Білицька. «Маладой» було скороченням від «маладой пісатель» — зневажливого прізвиська, яким Жанночка називала усіх письменників-початківців, намагаючись підкреслити цим якусь страшенно занудну, як на Білицьку, типологічність і передбачуваність їхніх перших невправних кроків. У випадку з Тарнавським кличка «маладой пісатель» стала для нього власним іменем — напевне тому, що в уяві Жанночки Макс був «маладим пісателем» *par excellence* — вищою мірою. І все-таки не знати з якого приводу Жанночка, звірюка в своїх критичних оглядах, запалала симпатією до прози Тарнавського — мабуть, то були якісь інші, нелітературні механізми, може, феромони Максової юності запустили в ній нереалізовані материнські інстинкти і сподвигли Білицьку взяти негласну опіку над Тарнавським і прикривати його в пресі та на фейсбуці. Віра Жанночки в Максів талант, фактично, і допомогла Тарнавському бодай частково залишатися на плаву після провалу з «Там, де вітер».

— На, — вона взяла в Тарнавського з рук пакет із коньяком та зефіром і кинула під ноги старі, зачовгані капці. Як і все в житті Жанночки, тапки були засмальцьовані, але есклюзивні — привезені нею чи то зі Сеула, чи то з Пекіна, де Жанночка бувала на екзотичних міжнародних мистецьких резиденціях — екзотичних у плані їх відірваності від європейського дискурсу. Жанночка вірила, що настає епоха Азії, і хотіла бути першою, хто буде говорити в Києві про нове мистецтво В'єтнаму та Камбоджі. Загалом вона була лібералкою, але заgravала з тоталітарними дискурсами, захоплюючись естетикою мілітаризованої Північної Кореї чи невинними, просякнутими травматичною віктимністю портретами юних китайнок. Здається, хоч Макс і не знав

цього напевно, Жанна, до всього іншого, була ще й лесбійкою.

— В мене тут трохи бардак, не звертай уваги, — сказала Жанночка з кімнати, поки Макс мив руки у ванній. Квартира і справді не вирізнялася особливою чистотою і порядком. Її окрасою мали слугувати інші речі: картини відомих київських художників, які ті їй дарували особисто. Ралко, Ройтбурд, Чічкан, Савадов — усі монстри київського андеграунду.

У кімнаті, відділеній від коридору бамбуковими дармовисами, було накурено. Посередині, між двома старими засидженими фотелями, акурат під неприємно-яскравою радянською люстрою, стояв журнальний столик, на якому Жанночка вже розмістила тарелю із зефіром і пляшку з коньяком. Зразу біля столика, так, щоб не потрібно було докладати особливих зусиль, стояли розкрита пляшка дешевого віскі, пачка апельсинового соку і велика красива пакистанська попільничка, вже не така красива через недопалки, що переповнювали її. Решту простору в квартирі займали стелажі з книжками — традиційна квартира старої київської інтелігентки, заповнена працями з філософії, мистецтвознавства, рядами радянських видань Шекспіра, Фолкнера, Гемінгвея, можна було натрапити й на рідкісні збірники арабської чи японської поезії. Одним словом, Жанночка вартувала свого хліба. Тарнавський усе мріяв якось потрапити в її бібліотеці, але бував він у Білицької всього кілька разів, і, здається, ті кілька книжок, що встиг позичити (щось із американської новели і, здається, щось із європейської кінокритики), їй так і не повернув.

Капці, що кинула Максові Жанна, були цілком доречними, оскільки, з одного боку, скрізь по підлозі валялася шерсть Жанниного улюбленого Річі, здоровенної неповороткої псини, яка зустрічала Тарнавського байдужим запаленим поглядом і мокрим холодним носом, часом тикаючись своєю слинявою мордякою йому в долоні, ліниво змахуючи пару разів своїм голим хвостом і повертаючись важко назад на залежану ковдру в куті кімнати. З іншого боку, у квартирі Жанни часто було холодно через прочинений балкон — без цієї вентиляції в кімнаті від сизого диму неможливо було дихати. Прогулянка крізь стоси книжок, якими була застав-

лена підлога в Жанни, була завжди приємнішою, коли ти був захищений від цієї богемної пилюки, сирості та шерсті.

— Як тобі? — Білицька показала на обновку: нову невеличку картину, що відвоювала собі крихітне місце на стіні між краєм книжкового стелажа і одвірком.

— Хто це? Мітя Вайсберг?

— Ранній Будніков. Сідай, — вона вказала на продавлений фотель, застелений витертою до дір, колись розкішною оксамитовою хламидою. У фотель неможливо було сісти, а лише хіба добровільно впасти, провалитися у його глибину. Тарнавський впав у крісло і, витягнувши ноги, дістав з пачки папіросу та закурив.

— Так що, Тарнавський, може, вип'єш зі мною? — спитала Білицька, сівши навпроти і відкриваючи коньяк. Обличчя в Жанночки було рябим і зморшкуватим, а під очима набрякли великі темні мішки, які мали б кричати своїй господині про те, що їй час зав'язувати з алкоголем. Попри те, що Білицька уже ввійшла в ту пору жіночності, коли про красу говорити не доводиться, або, точніше, коли вона вже перестає бути предметом оспівування з боку романтиків і меланхоліків-сентименталістів і переходить в руки всіляких крутих хлопців на кшталт стоїків та екзистенціалістів, Жанночці не можна було відмовити у певному стилеві, що властивий самотнім жінкам, які звикли покладатися лише на себе і часто зловживають нікотином. На щастя Тарнавського, її п'яний корабель був не таким п'яним, як він побоювався. А зрештою, Макс міг багато що про Жанну не знати і, можливо, та просто підтримувала потрібний рівень сп'яніння на одному ступені, починаючи зі самого ранку.

— Так, — сказав Тарнавський. — Соку. І кави, звісно. Мені б зігрітися з вулиці.

— О Боже, це молоде покоління, — зітхнула Жанночка і налила йому апельсинового соку, а собі коньяку. — Зараз зроблю тобі кави.

Жанна надпила коньяк і, піднявшись зі свого фотеля, теж просидженого незліченною кількістю культурних, хоч і не завжди тверезих задів, запнула свій шовковий халат і почовгала, зсутулившись, із сигаретою на кухню, де почала шуміти, відкриваючи дверцята кухонних шафок і громіхаючи каструлями та банками.

— Ти читав сьогодні пост Хари? — гукнула Жанночка з кухні. Хара був іще одним літературним критиком з того ж радянського покоління, що й Білицька, котре побиралося, читаючи по півтора мільйона книг на місяць і публікуючи свої книжкові огляди скрізь, де тільки можна, аби лиш якось стягнутися на життя. Хара був із тих, хто не без задоволення констатував літературний провал Тарнавського з його останньою книжкою, і Тарнавський за це недолюблював Хару. Жанна, недолюблюючи Хару з власних, особистих міркувань, стала на захист Тарнавського. Хара був їх із Жанночкою точкою дотикання і порозуміння, яка допомагала їм залишатися разом.

— Ще ні, — відповів Макс, потягуючи холодний сік у перервах між сигаретою. Хоч за сьогодні Тарнавський уже викурив бог зна скільки, і легені саднило від диму, складалося враження, що робити йому в житті зараз більше й особливо нічого, окрім як запалювати один за одним паперові циліндрики, наповнені пресованими водоростями, вимоченими в якійсь нікотиновій ющі, що все разом називалося «Джапан тобакко інтернешнл». Втішав у всьому цьому «джапані» хіба легкий самурайський дух, який нагадував, що в самурая немає мети, є лише шлях, і курити мочені в нікотині водорості — один із його етапів. Якби він був накурений зараз, подумав Тарнавський, і якби не закодував сам себе цією дурнуватою клятвою абстинента, то би напевне склав якесь пронизливе хокку про водорості, бусідо і рентгенівський знімок прокурених легенів:

*пливіль, пливіль, водорості
в темних водах одзу
не спить, кашляє вночі старий самурай*

Або, наприклад, таке:

*поночі в тумані
спалахне і згасне світлячок
закашляє надтріснуто старий воїн*

Або вже зовсім розпачливе:

*чорно-білий знімок
в кабінеті пульмонолога
як перший сніг в долині хосітоге*

Тривожні думки про воїна, який цілком міг виявитися і не самураєм, а, скажімо, учасником АТО і ООС, повернули Макса до реальності, і він звернув увагу на великий синьо-жовтий прапор, який Жанночка розвісила в себе на книжковому стелажі. Рукою на ньому було намальовано тризуб і стояло кілька дарчих розписів, напевне, від волонтерів або бійців.

— Я йому там відписала, почитай. Там такий срач піднявся. Там і тебе затегали.

— О Господи, — тихо сказав Тарнавський сам собі. — Потім почитаю!

Зараз заходити на фейсбук не хотілося. Тим більше, якщо його вже затегали. Дискусії, які точилися на фейсбуку останнім часом, мали тенденцію починатися з обговорення чиїхось літературних промахів, плавно переходили на полювання на літературних відьом і закінчувалися привселюдним лінчуванням чергового видавця чи письменника десь на трьохсотому коментарі на сторінці якогось особливо фартового блогера, котрому випала нагода бути приймачою стороною. Такі дискусії отримали назву «літсрачу» і розширювали обрії української культури до нових, раніше незвіданих меж.

— Тобі там теж нормально прилетіло, — не зупинялася, все стоячи на кухні, вочевидь, біля плити, Жанночка. До ніздрів Макса долинув густий аромат кави.

Тарнавський напружився. Врешті, Жанночка повернулася з туркою кави в одній руці, двома філіжанками в іншій і сигаретою між зубами. Вона поставила перед ним горнятко (авторська робота, львівська кераміка) і налила гарячого чорного напою.

— З перцем зробила, щоб тебе зігріло, — сказала Білицька і, наливши собі теж кави, плюхнулася у крісло. — Я, насправді, прочитала твій текст. Ти ж за цим прийшов? Щоби про нього поговорити.

— Не тільки, — знизав плечима Макс. — В принципі, зараз така невизначеність склалася... Розійшлися сьогодні з дівчиною, зрештою, ти ж її знаєш, Яніна, ми з нею ж до тебе приходили. І я раптом подумав, раз у мене утворюється кілька додаткових вільних вікендів, можливо, я б спробував до весни закінчити роман. Може, й справді варто було б десь у Румунію поїхати на стипендію...

Жанночка слухала його упіввуха. Вона налила собі ще коньяку і в кілька ковтків спорожнила склянку, після чого налила ще. Макс спідлоба спостерігав за її діями, побоюючись, що розмови з Жанною не вийде. Але Жанночка від випитого, навпаки, почала розцвітати — її зморшки, здається розгладилися, очі з понурих зробилися живими, а їх побляклість ніби спалахнула свіжим блакитним вогником, хоч і зі спиртовим відтінком.

— Тебе треба видати в Пекіні, — сказала Жанночка впевнено. — Європа вся просідає зараз і буде просідати далі. В Китаї стартовий наклад — мільйон примірників, просто щоб спробувати, чи піде книжка.

— Я не думав про себе як про автора, популярного в Азії. Жанночка пирхнула.

— За десять років тут весь бізнес буде націлений на Азію. Видамо тебе в Пекіні, в Куала-Лумпурі, в Гонконгу. За три роки ти будеш найбільш продаваний український автор.

— Хочеш, щоб перед моїми презентаціями збиралися люди, які практикують «Фалунь Дафа»*, і проводили тихі сидячі пікети?

— А від Європи то вже небагато що й залишилося, — сказала Жанночка. — Скоро ніхто на антикитайські пікети не буде виходити, тому що Китай всю Європу купить. Зрештою, вже купив...

Макс волів звернути розмову на більш реальні, практичні рейки.

— Слухай, то коли можлива ця історія з Румунією? Якщо я на весну закінчу роман, реально його буде видати десь у Європі? Я би хотів стартувати по-новому. Я відчуваю в собі бурління нових сил.

Це було відвертою брехнею, і щоб її не було нікому помітно, насамперед самому Максowi, Тарнавський тут же відпив обпікаюче гарячої кави з горнятка. Крізь прочинені двері на балкон вітром з вулиці задувало сніжинки. Ті падали на старий зачовганий паркет, на якому практично не залишилося слідів лаку, і танули, зливаючись в одну мокру

* Фалунь Дафа — китайська система фізичного і морального самовдосконалення, послідовників якої масово піддають репресіям у КНР.

пляму, чії кордони не доходили метра до крісла, в якому сидів Тарнавський. Жанночці, схоже, було глибоко пофігу те, що її паркет мокнув і розкисав. З кількох великих вазонків, що раніше пишно цвіли у Жанни, живим залишилося лише затяте «грошове дерево», яке, здається, могло пережити навіть опади рідкого метану.

— Слухай, я зачиню двері, — озвався Тарнавський, невдоволено наїжачившись.

— Зачиняй, — з дивною байдужістю відповіла Жанна. Вона теж закурила і дивилася кудись у простір. Її погляд раптом став розфокусованим і далеким.

Максе, що ти тут робиш? Невже ти сподіваєшся, що ця жінка тебе справді кудись виведе в люди?

Питання було абсолютно резонним, так би мовити, із листів читачів (саме цю інтонацію, охолоджуючу, тверезу, але при цьому винятково дружелюбну, Тарнавський найчастіше читав у листах своїх шанувальників: «Чувак, ти написав повну фігню, але ми тебе любимо і чекаємо від тебе нового крутого роману!» — або щось на зразок цього). Відповіді на це запитання у Макса не було. Тарнавський був вдячний Жанні за те, що вона підтримала його у скрутну хвилину. Але чи змогла би Білицька допомогти Максowi зараз, у тому стані, в якому вона перебуває?

— Знаєш, — заговорила Жанна, роблячи ще ковток коньяку, тримаючи келих тією ж рукою, що й сигарету, тільки іншими пальцями. Вона все так само дивилася кудись у простір. — Я мушу тобі сказати одну річ.

— Так, кажи, — раптом притих внутрішньо Тарнавський.

— Я насправді прочитала той текст, що ти надіслав мені, — сказала вона, киваючи головою, і все ще дивлячись кудись у простір.

«Максе, ну це просто п'яна жінка. Її треба вмовити зараз випити «Алка-Зельтцер» і лягти спатки, а самому тихо забрати з її квартири недопиті пляшки».

— Так, і що? — напружився він.

— Я думаю, це тупиковий варіант, Тарнавський. Я взагалі не змогла пробратися через те, що ти там понаписував. Це просто... Не знаю, це ніби якийсь школяр писав.

— Я шукаю зараз новий стиль.

— Так, але це просто... Це надто смішно, розумієш, не в літературному сенсі... Я тобі вже одразу можу вказати на всі ті місця, за які тебе будуть чихвостити...

— Ти просто не зрозуміла, я думаю... — спробував вставити Макс. Заперечити. Поправити.

— Це... кумедно... В поганому сенсі. В поганому сенсі примітивно.

— Я просто хотів показати погляд на ситуацію абсолютно несоціалізованої людини, показати це в мові... Такий, знаєш, наїв... Як Ерленд Лу, можливо...

— Це дуже погано, Тарнавський. Я не знаю. Це все не тримається купи.

— Чорт! — Макс гримнув кулаком по столу і різко встав. Річі здивовано підняв морду у своєму куті і настовбурчив вуха.

— Ти куди? Сядь, я хотіла це з тобою обговорити.

Макс не сів, але став ходити по кімнаті вздовж стелажів із книжками, запаливши чергову сигарету. Він роздивлявся написи на корінцях книжок, розвернувшись до Жанни спиною. Тарнавський знав, що це може статися, і знав, що може бути боляче, але не думав, що він може розплакатися. Почало пекти очі. О Боже. Погляньте на цього літератора! На цього Автора! Він уткнувся носом у кут, немов кошеня, що нашкодило, акурат між Винниченком і Винничуком, Платоном і Платоновим, Сосюрою і де Сосюром, Вулфом і Вулфом, Діккенсом і Діккенсон, Єрофєєвим і Єрофєєвим, Шевченком і Грабовичем, Андруховичем і Андрухович (хто просив Жанночку виставляти ці книги в такій борхесівській суперсиметрії, наче два дзеркала, що не дивляться вже одне в одного, а стоять тепер під прямим кутом, мовби нарешті розриваючи вічну тяглість традиції, цю *philosophia perennis**, утворюючи, замість очікуваних Деррідою і Ліотаром нового рівня свободи, глухий кут беззмістовності, липкої і чорної, як шпаклівка, якою лише і можна, що мазати тріщини у Всесвіті, коли той вже геть зовсім починає просідати від втрати бодай якихось орієнтирів), він дивиться у цей кут між літературою

* *Philosophia perennis* (лат. вічна філософія) — напрям у філософії, згідно з яким усі світові релігії з різних сторін описують єдину метафізичну істину.

і літературою, і що ж там бачить? Він, Макс Тарнавський, бачить там лиш одне: серед цих щільних рядів великих імен надто тісно, аби увіпхнути ще один томик з його власним ім'ям.

— Я навіть знаю, чому в тебе це все так. У мене є психоаналітична гіпотеза.

— Справді? — Макс розвернувся до Жанни, що сиділа, закинувши нога на ногу, у своєму продавленому фотелі, і непомітно втер сльозу досади зі щоки. Жанночка дивилася все так само просто перед собою нетутешнім поглядом, в руці у неї тліла, пускаючи цівки диму, сигарета.

— Так, — кивнула Білицька. — Ти просто зрадив себе. В ту ніч на Майдані, коли горіли люди в Будинку профспілок, де ти був?

На секунду Макс навіть не зрозумів, про що вона говорить.

— Це неприємна розмова, я знаю, — кивнула Жанна. — Але якщо я з тобою не поговорю, боюся, з тобою ніхто про це не буде говорити.

— Що ти взагалі несеш, Жанно?

— Етнос — це як сфера, — сказала Жанночка, ніби проговорюючи давно підготовлену промову, й усе так само дивлячись механічно кудись у простір. Вона була геть п'яною. — Вона жива. І письменник — це елемент, який перебуває максимально близько до її центру. Не сам центр. Хоч іноді буває, що й у самому ядрі. Як Стус, або як Шевченко. Пророки. І з нацією стаються певні важливі події. Майдан. Війна. Якщо ти не в центрі... Якщо ти не включений... Тебе викидає. Ти перестаєш відчувати цей нерв. Тому ти пишеш якусь хрінь про маяки, а не про війну.

— То он воно що, — кивнув Макс, виймаючи з рота сигарету і зло розчавлюючи недопалок у попільничці. Він пильно подивився на неї, і сам мимоволі відчув, як погляд його починає палати дедалі сильніше.

— Ти... зрадив себе. Зрадив нас. Нас усіх. Ми можемо йти тільки всі разом, до кінця, — сказала Жанночка голосом піфії. Втім, навряд чи вона сама себе чула.

— Як лемінги?

— Оце ти даремно, — Білицька раптом підняла на Тарнавського погляд, відірвавши його від, очевидно, невидимої кришталевої кулі, в якій вона мандрувала, виносячи з її глибин свої нищівні слова.

— Ну, знаєш, Жанночко, якщо вже говорити відверто, я теж тобі скажу.

— Кажи, — вона терпляче прикрила очі, немов актриса. Повіки її були важкими. Було якесь подражаніє святим у цьому.

— Є кити. В океані. Так? І кити, коли комусь погано, починають кликати на допомогу інших. І коли один попадає на мілину, він кличе інших, і всі інші також попадають на мілину. Ясно? От тобі й уся етносфера.

— Ти помиляєшся. Ти дуже помиляєшся, — тепер Жанночка вже не ховала погляду. Вона дивилася просто на Тарнавського, і Максові стало зрозуміло, що ніяких стипендій в Румунії і ніяких перекладів у Словаччині в нього, принаймні, через Жанну, не буде. І взагалі, Максе, схаменися, це ж стовп української критики, оцієї самої етносфери, вся ця розмова завтра вже буде на фейсбуку.

Але Макс розумів, що зупинятися надто пізно.

— Я правильно розумію, що в мене відтепер немає літагента?

— Я не хотіла тобі казати цього. Але нам буде краще...

Макс коротко кивнув.

— Я зрозумів.

— Ти можеш іще покаятися... Поїдь на фронт... Зроби кілька інтерв'ю з хлопцями... Напиши книжку репортажів, або щось у такому дусі... Це все піде на ура. Я тобі хоч завтра в Польщу або навіть у Німеччину даю зелене світло. В тебе зразу все почне структуруватися. Все почне лягати, слово за словом. Тому що це патерн, розумієш? Це патерн національної душі, а ти від неї відмовляєшся.

Макс, не кажучи ні слова, обійшов журнальний столик, на якому стояла вже півпорожня пляшка з коньяком, попільничка і тарілка з неторканим рожевим зефіром, обійшов, упіймавши на собі з кута кімнати запитальний погляд Річі, крісло, де, відклавши в бік сигарету, як справжня леді з Планети мавп, сиділа Жанночка, протиснувся між стовпцями

книг під синьо-жовтим прапором і під картиною Буднікова, і пішов у коридор, гучно вдаривши там по вимикачеві, вдягати своє пальто.

— Спитай сам у свого серця, у своєї совісті — чи я помиляюся? — почулося з кімнати. — Спитай себе, де ти був, коли вбивали людей?

— Обов'язково спитаю, — буркнув Макс, впихаючи ноги в холодні й промоклі наскрізь черевики. Накинув на плечі пальто і, не застібаючись, вийшов з квартири.

* * *

На вулиці все ще мело. В жовтих натрієвих снопах світла ліхтарів косі потоки снігу видавалися клаптиками золотої фольги, якою небеса засипають землю. Навколо вже встигли утворитися снігові замети, і маленькі акуратні квітнички біля під'їзду Жанни перетворилися на білі снопики снігу.

Макс жадібно вдихнув свіжого повітря. Після розмови з Білицькою він почувався жажливо. Всю цю зустріч хотілося поскорше забути, але, забуваючи її, довелося б забути одночасно й занадто велику частину свого життя і того світу, в якому Тарнавський жив.

«Чорт!»

Макс приклав обидві долоні до обличчя. Це якась тріщина між світами, з якої не можливо вибратися раціональними засобами. Весь цей час. Вся ця країна. Вся ця культура і епоха, котра розпинала його, ще такого молодого і перспективного, на хресті, який, здається, на теренах України навчилися робити, починаючи з IX сторіччя. Ці каскади неможливих виборів, пережити які можна було, лише посилено *попиваючи меду*, і які, мабуть, що й змусили князя Володимира, обираючи між мусульманством, юдаїзмом і християнством, надати перевагу останньому саме через можливість екзистенційного вихлопу за допомогою алкоголю («Руси весельє питьє, не можемъ безъ того быти», як цитує князя літописець Нестор), схоже, були прописані на цих територіях невідомо за які гріхи невидимим орнаментом безвиході.

Макс кинув погляд на найближчий ліхтар і в протилежний бік, де в бузковій сніжній млі можна було розгледіти силуети

занесених снігом автомобілів з увімкненими фарами і працюючими двірниками. Завірюха була такою, що все волосся, чоло, щоки майже одразу вкривалися кіркою льодяної крупки, що стікала по шиї і затікала за комір. Що робити, питаєш? Треба зупинитися і провести орієнтацію на місцевості. Ти нуль, Максє. Тебе немає. І якщо ти захочеш викликати зараз таксі, водій просто не помітить, як ти сядеш в авто, натисне на своєму смартфоні відбій виклику і поїде кудись далі, а ти, мов привид, будеш кататися з ним нічним засніженим містом аж до ранку, поки не закінчиться ця хурделиця, хуртовина, хурделя, заметіль, ця засніга, заносиця, снігометиця, сніжниця, засніжжя, і поки ти не виявиш, що водій твій теж уже давно зник і ти сидиш не в затишній «тойоті», а у старому, залишеному і колись спаленому через чияюсь кредиторську заборгованість драндулеті десь на незнайомому районі, в чужому постіндустріальному місті, в якому будуть невідомі пам'ятники і заплутані вулиці з тяжкопригадуваними назвами чи то колись декомунізованих, чи то, навпаки, недоколективізованих прізвищ невідомих героїв, написаних кирилицею, і ця кирилиця буде для тебе як грати, а ці перехрестя проспектів і бульварів — твоїми хрестами, а потім хтось знову тобі нагадає, що ти кепський письменник, тому що зрадив етносферу нації, її метафізичну душу і тому тобі було відібрано дар письма, і ти з жахом, що бринить лиш іноді на полотнах Гойї, полетиш наляканим метеликом, лиликом, темною нажаханою совою кудись у пільму. То чи є сенс зараз викликати таксі і їхати додому, аби написати належні тобі сьогодні півтори сторінки тексту? Ти віриш, що, пишучи півтори сторінки складно організованого потоку слів, чий порядок межує з ентропією, ти допоможеш собі не втратити вістря письма, але, схоже, тепер уже все намарно, то чи не піти б тобі зараз у гастроном, уже тут, у той самий, де ти купував для Жанночки коньяк, і не купити собі на, можливо, останні в цьому місяці п'ятсот гривень, не рахуючи деякої заначки вдома між книжками, де ти тримаєш вже давно не вживаний закордонний паспорт, чи не купити б собі віскі, або вина, або хоча б пива, і не розв'язати той гордіїв вузол, яким ти колись так необачно зв'язав себе, перервавши цим самим і потік натхнення, і свій зв'язок із душею нації, і мен-

тальний контакт з етносферою, і навіть із самим собою, веселим, щасливим, безтямним, спроможним жити лише днем сьогоднішнім, зате жити як! Жити так, що кожен день був би як окрема книжка! Ось де твоє втрачене натхнення, Максе. Ось де твоє покаяння і навернення на шлях у Європу, де тебе радісно зустрінуть і в Німеччині, і у Франції, і радо прокотять по всіх стипендіях світу, по всіх радіостанціях і фестивалях, по всіх автограф-сесіях і вечірніх ресторанах з омарами і «ескарго де Бургонь»*, по всіх «блакитних софах» і червоних доріжках для почесних гостей на найбільших літературних виставках ще такого живого, ще такого важливого Заходу.

Тарнавський подивився на гастроном, чия вивіска заманювала в холодно освітлену лампами денного світла безодню з алкогольним відділом, вчергове втер обличчя від снігової мокречі і повільно пішов, зсутулившись, у бік метро, добиратися на тісну квартиру, де його чекали гарячі батареї, недописаний роман, батон, сир, міцна кава, — найнешасніший маладой пісатель на районі, а може, й у цілому Всесвіті.

* * *

Прийшовши додому, Тарнавський прийняв мовчазний душ під жаркими струменями води, що робили червоним його тіло, яке вже потроху втрачало юнацьку атлетичність і набирало ознак безформної асексуальної зрілості. В пальті з піднятим коміром та з кількаденною щетиною на обличчі він цілком іще міг здатися таким собі врубелівським демоном у повоєнній американській еміграції, вкритий середньозахідною детройською чи, може, чиказькою вуличною курявою, гарлїдевідсонівськими, чи, може, мальбороменівськими, чи навіть гантертомпсонівськими тінями під очима, з важким поглядом (як і належить контркультурному письменнику) і чуттєвими вустами, що зводили з розуму шанувальниць, однак, варто з нього зняти дисидентський гемінгвеївський светр грубої в'язки, спеціально затерті десь на фабриці на Філіппінах джинси, скинути труси і майку — і ви побачите

* Ескарго де Бургонь (*фр.* Escargots de Bourgogne) — делікатес із бургундських слимаків під базиліково-часниковим соусом.

негусто порослі кучерявим чорним волоссям в'ялі обвислі груди, опущений живіт, одутлі гамлетівські стегна, скручений слимачком пеніс у чорних заростях волосся. Плоть від плоті. Мерзота запустіння. Кінець підліткових фантазій. The End.

Макс відсторонено, немовби споглядаючи не власну плоть, а марсіанський ландшафт, залитий кармінним призахідним світлом (насправді ж це — твоя червона шкіра під гарячим душем), спостерігав, як цю поверхню омивають потоки води. Всередині його панувала тиша. Її не можна було назвати приємною, радше, це була тиша оніміння. Після душу Тарнавський пішов на кухню, аби приготувати чаю і, поки споліснутий окропом старий порцеляновий чайник із чорним чаєм, залитий по вінця гарячою водою, стояв, закутаний у кухонний рушник, він видалив із комп'ютера всі нотатки до свого нового роману, як і сам текст. Тарнавський знав, що відновити роман за бажання можна, навіть якщо його видалити зі сміттевого кошика, але не прагнув знищити файл ретельніше. Остаточне фізичне видалення роману тепер не мало сенсу — після того, коли тебе виштовхує етносфера, ти навряд чи можеш очікувати на щось краще, крім вічних мук у червоно-чорному пеклі для несправжніх патріотів.

Слова Жанночки прилипли до нього, але вже не крутилися в голові, а тихо стояли поруч — мовчазні свідки повної бездуховності Тарнавського. Він міг би розпочати з ними черговий раунд словесної дуелі, котра протривала б до ранку і завершилася, скоріш за все, таки походом у магазин за *медами й пивом*, що означало б остаточну капітуляцію і свідоме самозабуття, або ж зробити вигляд, наче їх не існує — можливо, ще більш нищий і принизливий варіант програшу, коли ти навіть не спробував відстояти себе, а просто не з'явився на герць, сховався за мамчину спідницю. Як і тоді, тієї ночі, коли горіли люди в Будинку профспілок і коли, можливо, визначалося твоє життя чи, краще сказати, твоє співіснування у вічності з власною совістю.

Замість приготувати собі вечерю, Макс згорбився при хисткому столі, на табуретці перед ноутбуком біля гарячої батареї, де завжди писав перед сном, і думав над текстом есемески для Яніни. Врешті, їхній розрив був зараз не менш

важливим, аніж те, що сказала йому Жанночка, і теж вимагав певного реагування. Врешті, не вигадавши нічого кращого й відкинувши ідею зателефонувати Яніні, Тарнавський написав: «Я видалив свій роман». Безглузде повідомлення. Що воно мало розказати про нього Яніні? Хіба їй є діло до тієї антрацитової чорної безодні, в якій Макс зараз перебуває?

Відповідь прийшла майже одразу: «Більше не пиши мені, будь ласка. Я видаляю твій контакт з телефона».

Тарнавський гмикнув. Що ж. The end — значить, the end. Значить, тепер дійсно крапка. Не поспішаючи, Макс налив собі чаю, поклав у нього ложок із п'ять цукру (всі колишні алкоголіки, як правило, стають солодкоїжками), не поспішаючи розмішав і, обпікаючи рота, добре присьорбнув.

Ніби вагаючись, Тарнавський ще довго скролив сторінку Аліси, стараючись дійти до першого допису (це було неможливо, бо майже кожного дня «Еліс Пропеллергед» щось постила на тему коли не рок-н-ролу, то джазу або старого кіно), гортав її недбало зроблені фото. Зрештою, якого дідька? Чому дійсно ні? Що ще може звеселити привида — літературного, соціального, культурного? Тож, врешті, набравшись духу, Макс написав їй у месенджер: «Якщо ще не пізно, купіть мені квиток також. І кинь номер картки, я перекажу кеш». Це була втеча, Макс розумів це. Що ж, значить, все подальше життя він так і проведе із цим клеймом — клеймом малодушного боягуза і зрадника.

Аліса озвалася майже зразу, розрядившись задоволеними люциферичними смайликами червоних рогатих пичок.

«В нашому вагоні більше місць немає. Є ще одне в сусідньому купе. Це буде дороге».

«Бери, що є. За грошима не стане», — відписав він, криво посміхаючись.

Макс відчув дивне задоволення, пересилаючи Алісі гроші на картку. Після розмови з Білицькою в ньому застигло відчуття контузії, і на тлі цього потрясіння перспектива мандрівки з незнайомими підлітками раптом здалася десь навіть симпатичною.

«Взяла. Приходь завтра в бар «Нора» на 12.00. Я тебе познайомлю з пацанами. Ок?»

«Домовилися».

Потім Аліса надовго замовкла. Зі змішаними почуттями Макс приготував собі скромну вечерю з позавчорашнього батона і сиру, допив залишки охололого вже нудно-солодкого чаю під цигарку.

— Не, ну а не? — спитав він раптом кухню, з її високими тіннями, що бігли кудись під стелю. Тарнавському ніхто не відповів. На вулиці, здається, сніг нарешті припинився.

Задовбаний життям письменник виходить на трасу, щоб хіпанути своєю старою задницею

Сніг і справді посеред ночі припинився. Однак під ранок температура піднялася вище нуля, і все місто потонуло в густому, непроглядному тумані, в якому тільки й можна було розібрати, що згасаючі перед світанком ліхтарі й непевні обриси рекламних щитів та сусідніх висоток. Скрізь було чути, як голосно скрапує по бляшаних підвіконнях тала вода. Рухатися у такому тумані по вулицях, засипаних снігом, вдавалося, орієнтуючись здебільшого на чорні клапти землі поверх місць, де проходили підземні теплотраси.

У густій молочній імлі Тарнавський повільно брів через по-п'ятничному ожвавлений Поділ, переповнений автівками, що сліпили очі увімкненими протитуманними фарами. Він човгав розкислою сніговою квашею під ногами кудись у бік Набережно-Хрещатицької, куди вів навігатор на мобільному, залишаючи позаду няшні райончики з теплими, заповненими відвідувачами ресторанчиками, провадячи Макса в малолюдні квартали, що вже впритул сусідували з негостинною промзоною, розтягнутою вздовж Набережно-Лугової, з її велетенськими, скраденими туманом обрисами фабричних будівель, з нескінченними рядами СТО і автомийок, з обписаними графіті бетонними парканами, що ледве проглядалися у щільній сірій мряці.

У барі «Нора» о дванадцятій дня, не рахуючи бармена, був лише один відвідувач. Бар щойно відчинився, і самотній відвідувач у темних, надійно пропахлих потом і сигаретним

димом глибинах бару сидів за шинквасом з келихом пива — молодий хлопець з довгими, зібраними в пучок дредами, дрібним, трішки наче як скошеним підборіддям і в окулярах. На хлопцеві була зачовгана шкіряна куртка, поверх якої на спині звисав каптур теплої «кенгурушки».

Макс присів біля хлопця, оцінююче окинув молодика поглядом і взявся вивчати меню. Хлопець, у напівтемряві упіймавши на собі погляд Тарнавського, прикрив обличчя долонею, як у шпигунських фільмах, щоб його не випасали іноземні агенти, і з-під долоні обережно позирав на Тарнавського.

— Що в них тут є безалкогольного? — спитав Макс уголос, не то у хлопця, не то сам у себе. Грав негучно якийсь блюз. Позаду нього на голій цегляній стіні, фарбованій начорно, мигав синім і червоним неоновий напис «NORA», кидаючи кольорові рефлекси на майже позбавлене вторинних сексуальних ознак обличчя дредастого.

— Бери морс, мужик, — загіготів хлопець, по-гороб'ячому втягуючи шию в куртку.

Тарнавський глянув на хлопця, а потім знову в меню.

— Капучино з молоком, будь ласка, — він із легкою огидою відклав меню і поглянув запитально на бармена.

— Правильно, — погодився дредастий, хоча його й не питали. — Більше рок-н-ролу.

Бармен у фартусі (такий же молодий, як і Максів сусід) мовчки повернувся до блискучого кавового автомата, і вже за секунду під його руками щось задеренчало, зашипіло парою і забулькотіло.

— Важко після вчорашнього? — спитав Макс у дредастого, розвернувшись упівоберта, раз уже тому так кортіло поспілкуватися.

— Не питай. Їбошили до третьої ночі, а потім до п'ятої ще бухали з пацанами. І дівчатами, ясна річ. Ми ж інтелігентні.

— Граєш у групі?

— Так, увлекаюсь, — гигикнув дредастий і знову жадібно припав до пива. — Нічого серйозного. Рок-н-рольчик. Хотілося б, конешно, чогось більш гардкорного. Але в друзяк басист захворів, попросили підмінити.

— Що за група?

— «Придурки». Може, чув таку? «The Morons», — копіюючи акцент диктора «Бі-Бі-Сі», зі стриманим апломбом промовив дредастий і зловісно витріщився на нього.

— Здивований, що їх ще взагалі хтось знає, крім мене, — підняв брови Макс. — Я відучора їх фанат. Заочно.

— Придурок — це, за шкалою інтелекту, трохи краще за імбецила і вдвічі краще за повного ідіота, — пояснив дред, відставивши зловісний погляд і поправивши на носі окуляри, що зблиснули тьмяним світлом підсвічених полиць з алкоголем.

— Скромні діти. Мені нравляться. Даже репетицій нам не понадобилося, так як грають вони все в ля-мінорі, правда, ету музикальну тайну їм ще тільки предстоїть узнати одного дня.

Рибка пирснув сміхом з власного жарту.

— Я їх, правда, трохи опасаюся, коли вони вип'ють, — тоном, що вселяє довіру, додав він.

— У мене з ними зараз зустріч має бути.

— О, — дредастий здивовано підняв брови і все його дрібне, втомлене вчорашнім буханням і їбошенням допізна обличчя перемінилося і засяло: — Так ти той пісатель, що Аліса хотіла уламати поїхати з ними?

Дредастий знову малоприємно загіготів, пускаючи слину.

— Макс Тарнавський.

— Рибка Поньо, — протягнув йому худеньку і суху, як у горобчика, руку, дредастий.

— Обалдіти як екстравагантно, — промовив байдуже Макс, випроставши плечі та сівши на табуреті за шинквасом рівніше. Бармен поставив перед ним капучино з пінкою. — Я думав, Рибка Поньо — це вона?

— Була вона, став він, — загіготів дредастий.

— Ось кориця, — бармен підсунув Тарнавському баночку з прянощами і горнятко із запакованими у паперові стіки цукрами.

— Ні, дякую, — скривився Макс. — То ти знаєш Алісу?

— Ще б її не знати, — гигикнув Рибка Поньо і сміливим ковтком майже осушив свій келих. — Так ти, значить, вирішив трягнути своєю старческою жопою і вийти на трасу?

Макс, стримуючи роздратування, виклав перед собою на шинквас пачку цигарок і дістав одну.

— Вона в мене не така ще й старческа.

— А яка? Ще ого-го? — пирхнув Рибка, беручи і собі одну сигарету. — Нормальні серйозні мужики в твоєму віці або двігаються «чорним», або сидять на «синьці» і рубають бабло в дорогих журналах. Або викидуються з вікна, як Жиль Дельоз. Або переходять з першого і другого до третього.

— Сорян, я все це вже перепробував, — відчуваючи наростаючу втому від співрозмовника, озвався Макс і підкурив сигарету. — Крім останнього.

— У тебе ще є час все обдумати... — поглянув на нього поверх окулярів Рибка. Свою сигарету він підкурювати не спішив і заклав її за вухо. — Так ти абстинент?

— В процесі самовизначення.

— І що, хочеш хіпанути, щоб уточнити координати? Спробуй поміняти гендер. Кажуть, помагає...

Макс, відчуваючи, як втрачає терпець, розвернувся до Рибки, виклавши лікоть на стійку, і глянув на того згори вниз.

— Хочу написати охуєнний роман про життя сучасних молодих людей, ввійти в історію як геній української і світової літератури і заробити дохуя бабла.

— Нормальна тема, — погодився несподівано Рибка Поньо, знову втягнувши голову в плечі і, можливо, вперше з моменту їх зустрічі не знаючи, що б сказати такого дошкульного. Допив пиво та втер губи від піни. — А от, кстаті, наша королева. Перша леді української контркультури...

— Привіт, Жора! — з дверей, що, прочинившись, впустили трохи денного світла і свіжого повітря, прокричала Аліса. Вона легко, ніби була тут сто разів, збігла по східцях у бар, на ходу знімаючи з шиї шалика і розставляючи руки для обіймів.

— Привіт, мала, — недбало привітався Рибка, розвернувшись до Аліси на табуреті, поки та обіймала і розцілювала цього чудила.

— Зря ти мені вчора не дала, кстаті, — з докором, сам смакуючи свої слова, додав він. — Для цього були всі благоприємні обставини.

— Знайшов дурних, — озвалась Аліса зневажливо, всідаючи біля Макса і стягуючи з голови важку шапку з помпоном. Щоки її пашіли свіжим рум'янцем. — Мені американо.

Бариста кивнув і знову повернувся до них спиною. Ще раз зафиркав, глушачи звуки блюзу і гудіння холодильника, кавовий автомат.

— Мала, не стримуйся, випий собі, — змііно вигнувшись з-за Тарнавського, порадив Жора-Рибка Поньо.

— Ви вже знайомі? — спитала Аліса у Тарнавського і, мовби між іншим, дістаючи сигарети, нахилилася і швидко поцілувала Макса у щоку. — Привіт.

— Наполовину, — сказав Тарнавський, затягуючись сигаретою. — Я думав, це Рибка Поньо з мультфільмів Міядзакі.

— Це Жора з Воскресенки. Геніальний басист. У нас захворів Андрюха, вчора чуть концерт не зірвався. Якби не я, взагалі весь тур би... провалився крізь землю.

«Провалився крізь землю». Тарнавський, ледь посміхнувшись, гмикнув. На душі почало робитися тепло і якомсь щемко, наче йому знову стало теж сімнадцять, і він висловлюється різними книжковими виразами типу «провалитися крізь землю» або (скоріше) «хай же йому грець» і, курячи свій перший «Житан», від якого кашель потім гірший, ніж від водорослевих японських папіросів-сан (*пливи, пливи, недопалок, повільно вниз по канаві до самого океану*), уявляє себе героєм прози Кортасара, виліпленим зі слів, запозичених у журналі «Всесвіт».

— Класно вчора смалили, — сказав Жорж.

— Жора погодився поїхати з нами в тур, — пояснила Аліса, повернувшись до Макса із незапаленою сигаретою, і він підніс їй вогню.

— То це ваш новий басист? — спитав Тарнавський. — Рибка Поньо?

— Прикинь? — усміхнувся Жорж, покосившись на нього. — Ето судьба.

Тарнавський ковтнув гіркою капучино. Офігенно, Максе. Десять днів із компанією малоліток. Втім, Жорж виглядав старшим за Алісу мінімум років на десять.

— Так що все в силі, — провадила далі Аліса. — Зараз прийде решта пацанів. Я їм всім дзвонила, вони ще відсипаються після вчорашнього. Завтра у нас перший концерт у Чернівцях.

— Ти типу їх менеджерка?

— Я їх агентка, — з гордістю в голосі відповіла та.

Двері в «Нору» відчинилися знову, впускаючи ще трохи холоду й сирості з вулиці, і в бар ввалилося кілька хлопців, з вигляду геть зовсім школярі.

— Хеллоу, народ! — зіскочивши з високого табурета, кинулася їм назустріч Аліса. — Дивіться, це Макс Тарнавський! Він їде з нами!

Хлопці — їх було троє, і вони по черзі обійняли Алісу — без особливого ентузіазму, невиспано мружачись, зміряли Тарнавського поглядами.

— Бляха, мені би щось пожерти, я навіть не встиг нічого закинути, — сказав один, високий і тілистий. В голосі його не чулося жодного трепету перед великим Максом Тарнавським. Та й навряд чи він знав достеменно, хто це.

— Хесус, у нас бабок по нулях, — спинив хлопця інший, нижчий і худенький. — В Чернівцях поїсиш. Якщо заплатять.

— Оце організація, да? — перевівши хитрий примружений погляд зі школярів на Тарнавського, сказав неголосно Рибка. — Я вже предвкушаю ці незабутні враження. Тобі ніколи не засовували в анус гриф від бас-гітари? Я думаю, ця поїздка може бути даже інтереснішою в плані нових відчуттів.

Бармен налив Рибці ще пива.

— У мене є бабки, — озвався раптом Тарнавський. — Я ставлю. Тут є якась жрачка?

— Яєшня з сиром, — знизав плечима бариста. — Тости можу зробити.

— Прекрасно. Ти будеш щось? — звернувся Макс до Жори, стараючись присмирити в собі чергову хвилю неприязні до цього персонажа.

— А можна мені червоної риби? — поцікавився той, гигикнувши. Тарнавський зауважив за Жоржем малопримну звичку пускати нитки слини під час сміху.

Бариста заперечно похитав головою. У цій прокуреній, пропахлій потом темряві із чорними цегляними стінами, що відблискували червоним і синім неонам, могли існувати лише вчорашні черстві сендвічі, прогірклі капкейки і пересмажені яєчні.

— Ну тоді мені те саме, що і всім. Треба усмиряти плотські бажання, — сказав Жорж, злязючи з табурета і стараючись при цьому не розплюскати по-другому колу наповнений келих з пивом. — Може, нам перейти у це затишне бунгало під кипарисами?

Із цими словами Рибка перший рушив у кінець залу, де під неоновим написом «NORA» стояли два диванчики, розраховані на більшу компанію.

— Тоді всім по яечні і тости, — сказав Тарнавський до бармена і, важко ступивши із високого табурета на землю, послідував за товариством до спільного столу.

Напівголий сніданок

Вони затишно розмістилися на диванчиках у закутку довкола столу. Тарнавський, схрестивши руки на грудях і позираючи зі свого місця поруч із Алісою, в ефемерному червонясто-блакитному світлі з неонових трубок над їх головами, нарешті, зміг краще розгледіти обличчя трьох нових хлопців, що приєдналися до компанії. І хоча думки Тарнавського все поверталися то до так і не читаного ще посту Хари на фейсбуку, то до болісних слів Білицької, то (найчастіше) до їх сварки з Яніною, загалом зустріч і знайомство з «Придурками» дали-таки певне ледь відчутне, майже сюрреалістичне полегшення, роблячи на якусь хвилю Максове складне літературне, соціальне та особисте життя іграшковим, мовби запаяним у скляну кулю зі штучним снігом, і це давало час на такий потрібний йому перепочинок.

— Це Довгий, — представила Аліса першого хлопця, з темним кучерявим волоссям, невинним дитячим обличчям і блакитними очима, як у Елайджі Вуда в ролі Фродо Бегінса. — Він фронтмен, гітара і вокал.

— Привіт, — Довгий, тихо посміхаючись, дивився на нього своїми чистими, ясними очима. Його обличчя було на вигляд доброзичливе і зовсім юне, хоч, слід зазначити, утома і неголеність додавали хлопцеві деякої мужності.

— Назік на клавішах, а Хесус на ударних, — Аліса поглянула на двох інших хлопців.

Один, худенький і зелений від похмілля, ніяк не відреагував, коли його окликнули, бо був зайнятий підтримуванням власної голови і, схоже, боротьбою з нудотою. Другий, здоровань із довгим темним волоссям, розділеним пробором посередині, і з важким, запухлим обличчям, схожий на прищавого розкосого індіанця, ствердно кивнув.

— Круто, — кивнув Тарнавський у відповідь. — Приємно.

— Ісус на ударних — це вселяє надію, — зауважив Рибка Поньо, мудро погладжуючи підборіддя, де в нього росло кілька волосків замість бороди. Жора, як Макс зрозумів, бачив гурт «The Morgons», можливо, вдруге в житті — після першого знайомства на живому концерті напередодні.

— Я чув, у вас усе вчора гарно вийшло, — сказав Тарнавський, щоб якимось підбадьорити «Придурків», бо компанія ця виглядала після нічного концерту і п'янки навіть більш жалюгідно, ніж він розраховував.

— Ага, кинули на бабки, — буркнув той, який досі цього мовчав, борючись із нудотою — делікатний та інтелігентний з вигляду Назік.

— Та ніхера не кинули, — спалахнула Аліса, яка, мабуть, і «зменеджерила» вчорашній концерт. — З понеділка заплачуть, сказали ж. Коротше...

Вона дістала зі свого рюкзака потріпаний щоденник-календар, з якого, тільки й гляди, намагалися випасти папірці з нагадуваннями та записками.

— Нас уже чекають у Чернівцях. Виїжджаємо сьогодні, зранку поселяємося, потім репетиція й увечері концерт. Ніч у Чернівцях і зранку — виїзд на Кам'янець-Подільський.

— У нас буде тур по жопах України? — поцікавився зі свого кута Жорж, звабливо поворушивши бровами в бік Макса, напевне, нагадуючи тому пророкування про гітарний гриф і анус.

— Можна, я гляну? — спитав Тарнавський, і Аліса простягнула йому розгорнутий щоденник.

— Читай вголос, — порадив Рибка, і Макс, змірявши усміхнену пику дредастого важким поглядом, зачитав:

— «Чернівці, Кам'янець-Подільський, Хмельницький, Вінниця, Умань, Кривий Ріг, Запоріжжя, Мелітополь, Бердянськ, Маріуполь».

Макс зробив паузу, здивовано піднявши брови.

— Ми це все маємо об'їхати за десять днів?

— В Маріуполі останній концерт перед Новим роком, двадцять дев'ятого. Тридцятого ми в Києві і тридцять першого відтяг з повними кишнями бабок тут, у «Норі», — відповіла впевнено Аліса. Вона огледіла всіх, намагаючись вселити в хлопців ентузіазм. Але ті були надто вбитими, аби якось відреагувати на її слова.

— Реалістичне планування, — підкинув дрівець, шкірячись, Жора.

Бармен, демонструючи нічим не підстраховані чудеса еквілібристики, приніс на одній таці їхні яечні й тости. Попри повну відсутність грошей, хлопці, сором'язливо уникаючи поглядів у бік Тарнавського, замовили собі ще по пиву. З появою їдла за столом запала мовчанка, було чутно лиш подзенькування виделок і хрумтіння підсмажених хлібців. Макс, окинувши поглядом ще раз усіх «Придурків», теж узявся до ланчу. Тихо співала якась давно забута, чи, може, якась нова хрипкоголоса легенда блюзу. Нарешті, коли з трапезою було закінчено (а це сталося за лічені хвилини), атмосфера в колі трішки розрядилася.

— Так а що ти будеш робити з нами? — спитав тихим, м'яким голосом юний гоббіт Довгий. Запитання було по суті, і решта «Придурків» теж підняли на Макса очі. Тарнавський, не перестаючи жувати грінку з яечнею, знизав плечима.

— Не знаю. Буду збирати матеріал на нову книжку.

Раптом він відчув, як під столом Аліса боляче копнула його в ногу. Вона заклала волосся за вухо і сказала, звертаючись до хлопців, впевнено й навіть дещо зверхньо:

— Він напише офігенний лонгрід про наш тур для крутого київського пабліку. В старих традиціях, типу Гантера Томпсона. Гонзо-журналістика, січеш, Довгий?

— Та? — усміхнувся довірливо Довгий, глянувши на Макса. — А для якого саме журналу, якщо не секрет?

Тарнавський знову припинив жувати і знизав плечима.

— Я ще не знаю. У мене є кілька варіантів. Може, «Максім» чи «Плейбой»... Не знаю, може, навіть у «Вог»...

— «Вог»? — тепер уже підняв очі й наморщив прищаве чоло Хесус. Він стурбовано поглянув на решту членів команди.

Макс, важко проковтнувши те, що так довго жував, зрозумів: спорів дурню.

— Та ну, «Вог» це відстій, — сказала, кинувши Тарнавському багатозначний погляд, Аліса.

— Ну так, «Вог» — це у крайньому разі, — виправив сам себе Макс, втираючи рота серветкою. — Не наша аудиторія. Тільки якщо в усіх інших місцях зарубають. Але, я думаю, штук десять видань хоч зараз готові припаркувати нашу історію в себе.

— Ого, реально? — здивувався ще більш радісно Довгий.

— Жиль Дельоз, — кивнувши своїм збитим підборіддям, промовив чарівне стоп-слово, яке знали тільки вони удвох із Жоржем, Рибка Поньо, виразно, з цікавістю дивлячись на нього крізь свої окуляри. Між Алісою і Рибкою Макс відчув себе, мов на важливій співбесіді, де він раз за разом лажав, але мав при тому двох таємних помічників. Можливо, це й справді була співбесіда? На предмет того, чи можна впустити Тарнавського в ексклюзивний клуб «Придурків». Клуб, у якому, як ходять чутки, роздають пігулки безсмертя і вічної літературної молодості.

— Якщо чесно, то я читав твою першу книжку, про школярів, які теракт зробили. Досить круто, — озвався Довгий приязно. Жодних таємних сигналів з боку Аліси чи Жоржа він, схоже, не помічав.

— Дякую, — витиснув Макс і Аліса попереджувально, грізно зиркнула на нього.

Потім «Придурки», вже без участі Макса, довго сперечалися про те, хто повинен буде заїхати на репетиційну базу, запакувати і привезти все обладнання, давши змогу Тарнавському просто мовчки пити каву, курити сигарети і придивлятися до їх юних облич та прислухатися до пожвавілої після сніданку розмови. Потяг відходив о сьомій вечора, і мандрівка в Чернівці мала бути найдовшою в маршруті гурту — всі подальші виступи були в межах кількох годин дороги залізницею чи автобусом, і можна було дозволити собі розкіш ночівлі на зйомних квартирах.

Поки Назік і Довгий напосідали на Алісу за те, що та погано спланувала дорогу (жодної вагомої причини закінчувати їх тур у Маріуполі, окрім тієї, що в Аліси десь там

жила бабка, не було), Макс із деяким завмиранням серця нагадав собі, що сьогодні був день захисту дисертації Яніни. Якраз о цій обідній порі все й мало відбутися. Як вона там? Чи відчувала тремор у ногах перед виходом до кафедри? Чи змогла зосередитися на тезах виступу після їхньої сварки — чи, може, навпаки, провела всю ніч у сльозах, п'ючи пустирник і валеріану, щоб заспокоїтися? Ці думки, підстьобувані занадто великою кількістю сигарет, холодом у погано просохлих за ніч і знову промоклих черевиках і адреналіном від передчуття початку поїздки, не задовольнившись однією лиш Яніною, знову лемінгами понеслися до зачарованого урвища етносфери. «Зрадник! Зрадник! Зрадник!» — плигали вони одна за одною вниз у шумку, кипучу безодню. Страшно було й увявити собі масштаб остракізму, якому Тарнавського могла піддати Жанночка, якщо б захотіла поділитися усім тим, що говорилося між ними вчора, із шанованою громадськістю.

«Забий, чувак, — намагався Макс заспокоювати сам себе. — Вона й так вже забула про все, що ви там говорили».

Але щось усередині підказувало, що, мабуть, ні. Не забула. І можливо, на фейсбуку розгорається зараз новий скандал.

А крім того, був іще той зашкварювальний пост Хари, який, мабуть, зараз набирав усе більше ядучих коментарів, що більше людей робили перепост цього вже, певне, легендарного літсрачу. Вірулентність такого хейту була як у еболи. Було ще кілька Максових знайомих, яким добряче поприлітало в ці останні сатанинські місяці, але Тарнавський, правду кажучи, щоразу давав дрейфу і, замість прикрити кого, лиш із обмиранням спостерігав, як народний глас, справедливий і безпощадний, мов саме життя, катрупив репутацію його знайомих видавців та журналістів, яким трапилося заявити щось відмінне від офіційної націонал-патріотичної доктрини, проголошеної радикальною більшістю тієї інтелігентської меншості, до якої Макс був змушений захищувати й себе.

І все ж таки його випадок навіть на фоні зашкварів колег по цеху здавався Тарнавському особливим. Це він, Тарнавський, мав бути тим, хто би стояв у перших лавах Майдану там, на Грушевського чи на Інститутській. Мав би відбутися

як один із його духовних лідерів. Влаштувати там справжній рок-н-рол з коктейлями Молотова. Поєднати бунт політичний із революцією контркультурною, досягти цілющого сплавлення тіла й духу, яке, власне, й робить людину безсмертною, зітканою із небесного матеріалу — непідвладного часові, овіяного невмирущою славою. Адже він — Макс Тарнавський. Він. Тарнавський. Живе уособлення духу спротиву і переворотів. І тут отаке. Публіка здивовано розводить руками. «Ми не розуміємо», — каже публіка. Адже Макс Тарнавський — наш герой. «Ні дня, ні ночі», «Сюзанна», «Речовини»... Хіба це все — не про те, за що ми стояли на Майдані? Чи він, мов Гребенщиків, не «за», і не «проти» — а про інше?

Усе це виглядало вкрай протухло. На весіллі Кадирова Тарнавський, може, пісень не співав і зі Сурковим на пару поетичних батлів не влаштовував. Але щось він, напевне, зробив не так. Принаймні, в цьому була переконана Жанночка і ще кілька тисяч хейтерів на його сторінці у фейсбуку, і Макс, наскільки міг, опирався тому, аби їхня факельно-патріотична сугестія не оволоділа ним. А що ж саме було не так?

Макс і сам не розумів.

— У нас буде весела мандрівка, старий, — вивів його з трансу Рибка Поньо, штурхнувши гострим ліктем під бік і підхрюкнув зі сміху. — І нам, як двом великим лічностям, предстоїть значно краще узнати одне одного.

— Не сумніваюся, — песимістично озвався Тарнавський, запалюючи чергову сигарету, хоча легені уже саднило від диму. Може, йому справді доведеться дізнатися, нарешті, щось про себе, і це щось зробить його трохи дорослішим?

Мовби розписавшись у неминучості того, що сьогодні ввечері він виїжджає з цією ватагою дітлахів кудись у невідоме, Макс раптом відчув, як певний загадковий архітектурний елемент душі привідкрився в ньому, мов міцно стулене вікно в задушливому вагоні — і крізь нього в сперте повітря купе ввірвалося трішки холодної свіжості давно забутої свободи. Може, ну його нахер, всю цю Жанночку? Нахер весь цей патріотизм? Нахер фальшивий престиж і переклади за кордоном? «Синю софу» на Франкфуртській ярмарці і червону доріжку на «Салон дю Лівр» у Парижі? Може, сука, в

натурі стати вовкулакою, перевертнем, яничаром, щоб усі від'їбалися, врешті? Може, з цього й народжується справжній рок-н-рол, а не оце все, що ти там надручував після школи на безкоштовних сайтах з неприкритими декадентськими верлібрами, роззявленими своєю естетичною незавершеністю хіпстерськими новелами, пронизаними подвійно спереду і ззаду контркультурними наративами протороманними формами, вогкими, та що там, конкретно мокрими від підліткової інфантильної романтики та сентименталізму?

Може, час ставати реальним вовчарою, Максе, гризти по-серйозному, щоби боліло? Кусати до кістки? І якщо треба, то відривати й від себе кавалки плоті, до крові зчісувати тавра, шматувати в лахміття вуха, здаючи з шиї обридлий нашійник загального схвалення? І якщо не тепер стати тим, ким ти сам обираєш бути — то коли ти, врешті, зможеш? Тоді, коли почнеш ходити під себе на судно? «Останній, найглибший, найвідвертіший і найбільш філософський з романів Макса Тарнавського!» Надиктований під крапельницею. «Як я проїбав усе». І назва чудова, звучна, привертає увагу. Тепер такі книги публікують без купюр. Ще й обкладинку цікаву придумують. Розділ перший. «Сенільна деменція, або Як я зрозумів, що пора». Слава прийде до тебе одночасно з уколами медсестри та лікарняною тацею з картопляним пюре. Може, ну його на', весь цей ваш йобаний мейнстрим, з війною, миром, смертями і народженнями, усім цим клубком взаємних соціальних порук, мрій про краще суспільство та іншого громадянського ідеалізму, в який ти не віриш ані на грам? Точніше, на жоден з двадцяти одного грама тієї субстанції, яка зникає в тілі, коли живий дух полишає його.

От усе це добре, Максе. Тільки навіщо ж для цього їхати кудись у глушину разом із купкою захмелілих від пива тинейджерів? Чому б не вийти сьогодні ж із заявою на фейсбук, відфрендити (точніше, розфрендити нахер) усіх незгодних — і з чистою совістю надалі займатися вільним, нічим не скаламученим літературним спогляданням а-ля Генрі Девід Торо? «Оболонське озеро, або Життя серед багатоповіхвок». Розділ перший. «Позняки мої, Позняки». Трансценденталізм як він є. Чому б ні?

Макс не знав. І поки що знати не міг і не хотів.

Під кінець засідання клубу «Придурків», коли вже добряче перевалило за полудень і доходила третя, коли все пиво було випито, хліб, не лише тостовий, а й звичайний, нарізний, було з'їдено, а план поїздки проговорено до найменших деталей (які все одно не в'язалися Максowi в єдину картину і, навіть на його аматорське око, не посвячене в таїни логістики, що нею займалася Аліса, зяяли великими прогалинами і надміру оптимістичними припущеннями), й коли хлопці вже піднялися з-за столу, заставленого порожніми тарілками, келихами і зіжмаканими серветками, і були готові виходити, Аліса ніби пригадала щось.

— Стривай, — сказала вона, спалахнувши рум'янцем, поки Тарнавський теж вибирався зі свого закутка, добряче нагрітого за останні три години і який не хотілося обмінювати знову на сльоту й туман, і полізла в рюкзак. Як слід поширившись там, Аліса дістала невеличкий блокнот ручної роботи і кулькову авторучку.

— На, це тобі, — мовила вона, стараючись не дивитися на Тарнавського. — Нині ж Миколая.

Макс геть забув, що сьогодні, справді, було вісімнадцяте грудня. Оторопіло, не відомо від чого більше — чи від несподіваного подарунка, чи від усвідомлення, що він зовсім випав із часу — Тарнавський узяв до рук блокнот і став його розглядати.

— Це одна моя подружка робить, із переробленого паперу, — знічено, все ще не знаходячи в собі сил поглянути на Макса, пояснила Аліса, накидаючи на плечі шубу. Коли ж вона вдягнула ще й беретку, краса паризької кокетки знову спалахнула на Алісиному дитячому личку — крихітний гострий носик, тонкі, мов підведені пензликом брови, м'яка, несподівано доросла за своєю глибиною усмішка.

Тарнавський погортав чистий блокнот. Папір був грубим, ворсистим, із помітними, впресованими в нього скалками.

— Дякую, — сказав, нарешті, він, водячи по розкритому записникові долонею і намагаючись краще відчутти його фактуру. Аліса з цікавістю, тепер уже сміливіше, подивилася на Макса. На її обличчі спалахнула обережна усмішка.

— Ти повинен записувати в ньому під час нашої поїздки всяку *нерозбірливу загадкову муть*, — сказала Аліса.

— Навіщо?

— Так радив Керуак. Такий рецепт творчості. Підпиши його, щоб тобі повернули, якщо ти загубиш.

Тарнавський посміхнувся і, схилившись над столом, де ще стояли всипані крихтами й закидані зіжмаканими серветками тарілки з-під яєчні (бармен тут був явно неквапливим хлопцем), написав: «Макс Тарнавський, безпонтний лузер. Повернути за винагороду».

— Ну всьо, покеда, — махнула рукою Аліса і знову, як і решту «Придурків», поцілувала його в щоку. — На вокзалі біля входу о шостій.

— Залізно, — озвався Тарнавський і посміхнувся, спостерегаючи, як по одному, підіймаючись східцями з підвального приміщення бару, виходять на холод і туман, що вже робився сірим від ранніх сутінків, члени гурту «The Morons». Можливо, Максове свято Миколая виявиться, все ж, не найгіршим. Тарнавський повільно, задумливо сховав блокнота й авторучку у внутрішню кишеню пальта і, подякувавши бармену, що сидів без діла десь за шинквасом, теж, слідом за Рибкою Поньо (той поглядом, наче пастуший пес, пильнував, аби Макс часом не відірвався від стада), вийшов із «Нори».

* * *

Перед від'їздом Тарнавський вирішив придбати собі ще кілька корисних речей — як-от пару теплих шкарпет.

— І ще ось це, будь ласка, — попрохав Макс у продавчині в переході на Контрактовій, роздивляючись себе у дзеркалі з теплим фетровим капелюхом на голові. Тарнавський одягнув під капелюха, діставши з-за пазухи, свої чарівні гіппівські окуляри і зробив на смартфон селфі. Як на божевільного письменника, розчавленого безнадією, він дивився цілком нічого: трішки екстравагантний, нотка ретро, нотка класичного джазового віскі-стилю п'ятдесятих. Алісі сподобається. Макс скинув їй фото у месенджер і вона майже одразу відповіла лаконічним: «Норм. Піде». На цю мандрівку Тарнав-

ському потрібна була певна машкара, аби виглядати серед «Придурків» своїм.

А ти впевнений, Максе, що взагалі зможеш повернутися з цієї поїздки? Без цілі, без орієнтиру, без очікуваного результату?

Відповідей у нього на ці, як і на багато інших запитань, не було — лише тривожний вогонь у паху і грудях, який міг означати все, що завгодно: кохання, успіх, провал, катастрофу, натхнення, свободу, безнадію. Вогонь цей означав напевне лиш одне: попереду Макса чекало життя, а деталі вже не мали значення. Із цими думками Тарнавський у незвично медитативній тиші, що раптом вигулькнула, мовби у відповідь на його покірність долі, поїхав до себе на Позняки збирати саквояж.

Дорога починається

Саме в такому вигляді — зі справжнім саквояжем, у чорному пальті а-ля Марлон Брандо, в капелюсі та кольорових окулярах, аби справити враження на «Придурків» і трішки звеселити їх, Тарнавський, нехтуючи здивованими поглядами з натовпу, вийшов з будівлі метро на площу перед Центральним вокзалом. Почуваючи себе трохи дурнувато (як-не-як, Макс уже років із п'ять не мав би носити на людях подібного маскараду, а крім того, Макса могли впізнати читачі: що іноді ще траплялося з ним), Тарнавський дійшов до головного входу на вокзал, однак, замість груди апаратури і підсилювачів, чи що там збиралися везти його супутники, застав лише п'яного в дим, розхристаного дредастого Жоржа.

— Йо-хо-хо! — вигукнув Рибка Поньо, побачивши Макса. Вигляд у Жоржа був прежахливий — сорочка некрасиво вивалилася з-під куртки, гудзики наполовину розстібнуті. Рибка був п'яний як чіп і стояв на ногах дуже непевно. — Тримай, старий!

Він протягнув Тарнавському пластикову пляшку з-під «Моршинської», в якій хлюпотіло щось темне, бордове, що навряд чи було компотом.

— Бухни собі! Це друзяки із Мукачево передали, — похитуючись і зазираючи Тарнавському в очі поверх своїх замаскованих окулярів, спробував переконати Рибка. Біля його ніг валялися великий чорний футляр, мабуть, що з бас-гітарою, і стара туристична торбина, з якою ходив у гори ще, мабуть, Рибчин батько.

— Я за тверезість і культуру, — відказав Тарнавський холодно, скидаючи свої «магічні» окуляри. — Де решта?

Від Рибки відгонило спиртом. Зсугулившись, зігнувшись, наче знак запитання, Жора огледів геть нетверезим поглядом Вокзальну площу, ніби шукаючи поглядом решту «Придурків». Над містом уже запала темрява, і туман брудним клоччям висів над тепло підсвіченим зеленим дахом Макдональдса з одного флангу, і холодно підсвіченими ресторанами з іншого флангу. Посередині, у фіолетовій млі, виднілися далекі обриси висоток привокзальних районів. Підсвічений білим неоном годинник над входом у вокзал показував, що було вже кілька хвилин по шостій.

— Вони всі зникли, — якось дуже щиро і переконливо сказав Рибка, розвівши руками. — Я думаю, ми просто перенеслися з тобою в іншу вселенну, і тут вже немає ні Аліси, ні Довгого, це вселенная без «Придурків». Але є дорога, старий, і нам треба цю дорогу проїхати.

Макс відчув втому і роздратування від камлаючого, пропахлого винними випарами Рибки.

— Ясно, — сказав Тарнавський і дістав смартфон, щоб набрати Алісу. — Алло, де ви? Запізнюєтеся? Добре, ми вас чекаємо при вході.

— От бачиш, — сказав Рибка неголосно, резонерськи, як один тверезий і розумний співрозмовник до іншого, і приклався знову до пляшки. — Нельзя вірити маленьким дівчаткам. Вони погані організаторки. Вони заведуть тебе в халепу. І мене також, я вже це предчувствую.

Рибка озирнувся і, побачивши вдалині патруль поліції, тут же сховав пляшку за пазуху, під сорочку. Двоє поліціантів пройшли в кількох метрах від них, і Рибка, мовби сидячи у засаді, провів їх каламутним поглядом.

— Такі речі треба ховати від стороннього ока, — пояснив Жора, знову діставши з-під куртки пляшку. — Треба пильну-

вать, щоб нас не випасли мусорá. Дуже не люблю, коли тебе луплять по почках.

— Сховай краще взагалі, — гиркнув на нього Тарнавський, стріляючи очима направо і наліво й відчуваючи, як починає напружуватися. Миттю пригадався вже забутий, сухий присмак адреналіну, що в юності вічно стояв у роті, коли вони разом із не в міру сміливими й розігрітими «Альмінською долиною» друзями починали вдаватися посеред вулиці до різних ескапад, випробовуючи терплячість перехожих. Рибка починав не на жарт напружати.

— Ладно, я прислухаюсь до тебе, бо ти опитна людина, — сказав раптом Жора примирливим тоном. — Тут іще один плоток остався.

Поки розхристаний хлопець робив ще один героїчний зтяжний ковток, спорожняючи пляшку, Макс озирався, аби заздалегідь угледіти наближення патруля.

— Ваші документи, — почув Тарнавський раптом зі спини і здригнувся від несподіванки. За ними стояли дві кремезні постаті в чорних шапках зі срібними зірками і таких же чорних куртках із поліцейськими нашивками. — Пройдемо у відділ.

— У нас поїзд, — спробував зупинити поліцію Макс, відчуваючи, як по ногах розпливається (слава Богу, не стікає) гаряча хвиля чергової порції гормонів стресу.

— Бери його, — сказав один поліцейський до іншого, і Макса разом із Рибкою («Ей, панове, бас-гітару мою не забудьте!») під руки, мов злочинців, під байдуже-осудливими поглядами людей, що квапливо тягли свої сумки і валізи, повели у чергову частину всередині вокзалу. Слава Богу, ганебна хода тривала недовго — відділок виявився буквально за рогом.

«О Господи, — встиг лиш подумати Тарнавський. — Тільки б у цього ідіота не було при собі ніякої наркоти». По незворушному, сповненому гідності обличчю Рибки, який, задерши носа, намагався щось розгледіти крізь миттю запітнілі окуляри, було зрозуміло, що Жора до таких процедур звиклий. Обмираючи всередині, Тарнавський панічно став пригадувати історії про те, як під час обшуку мусори іноді підкидують тобі в сумку якась запаadlo і потім шантажують

на бабки, або навіть гірше. Про «навіть гірше» Макс боявся й подумати.

У яскраво освітленому, з блідими бірюзовими стінами відділку, де на своїх побратимів чекав ще один правоохоронець, із меблів було лиш кілька столів і пара зачовганих лав. Один поліцейський зайнявся Рибкою, а інший — Максом. Їх розвели по різних кімнатах.

— Твій знайомий? — спитав коп, промацуючи Тарнавського вздовж рукавів пальта. Інший, натягнувши чорні гумові рукавички, діставав із Максової сумки дорожні речі. У Тарнавського занило в грудях. Чорт. Він панічно намагався пригадати, що потрібно робити в таких випадках, але згадувалися лише ситуації з фільмів, коли герої заявляли про своє право на адвоката. Здається, при обшуку потрібен був понятій, але точно Макс не був певен. Та й ситуація загалом настільки виморозила усі думки зсередини, наче перші холоди ще квітучу галявину, що Тарнавського повністю паралізувало. Що робити, якщо зараз йому скажуть, що в нього в сумці знайшли гранату, або марихуану, або героїн? З усіх знайомих, напевне, лише Жанночка могла б підняти належний шухер, але Жанночка, упс, тепер по інший бік етносфери. На секунду Максові здалося, що то прийшла розплата за зраду батьківщини. «Зберися, шмаркля».

— Я відомий письменник, — сказав раптом Тарнавський патрульному досить грізно. Максів голос зазвучав несподівано рівно і сильно, так, наче говорив не він, а хтось дорослий і впевнений. — Максим Тарнавський. Їду з молодого групою в турне.

— Немає нічого, — сказав коп, котрий перевіряв їхні речі. Останнє, що він обмацав, був капелюх Тарнавського.

— Письменник? — з легким здивуванням перепитав патрульний, який обшуковував його. У своїй розвідці він дійшов уже до ніг. — Роззуйтеся.

— Можете глянути у Вікіпедію, — сказав Макс, скидаючи черевики. — У нас тур. Їду з молодого групою в турне.

Його черевики теж було піддано скрупульозному аналізу.

— Шо, вірші пишеш? — спитав коп, який щойно оглядав речі Тарнавського, а тепер сів за комп'ютер і, тримаючи в руках його паспорт, не відривав погляду від сяючого моні-

тора. Перший коп, облишивши врешті Максові черевики, вийшов з кімнати, даючи своєму товаришеві можливість поговорити про літературу. — Можете обуватись.

— Прозу. У нас зараз поїзд, нам треба встигнути на завтра на виступ у Чернівці.

Задзвонив смартфон. Це була Аліса. Макс, не чекаючи дозволу копа, взяв зі стола гаджет:

— Ми у відділку, Алісо. Ідїть на платформу, ми зараз там будемо, — його голос звучав рівно і спокійно. Сповнений раптового самовладання, Макс поклав телефон назад на стіл, виклично поглянувши на копа за комп'ютером.

— Ти, може, і їдеш, — озвався перший коп, що повернувся зі сусідньої кімнати, виразно поглянувши на Макса. — А твого подельника ми на троє суток, пожалуй, затримаємо. Перебування в нетверезому стані в публічних місцях, непристойна поведінка.

— Ви не розумієте. В нас рок-гурт, — повторив йому Макс. — Нам потрібен басист.

— Мене то не волнує, — сказав коп і склав руки на грудях. І раптом Макс зрозумів цей багатозначний погляд. Схоже, Тарнавський, ти таки справді зрадив Батьківщину і втратив нюх, раз не впізнав цей погляд зі самого початку. Ну звісно ж, ідіоте! От що значить жити у вежі зі слонової кістки.

Тарнавський дістав гаманця, якого йому повернули разом із документами і якого він встиг уже засунути в кишеню. Макс із тривогою глянув на годинник. До відправлення поїзда залишалося менше ніж п'ятнадцять хвилин.

— Не тут. Підемо у кабінет, — одразу ж зреагував перший коп. Удвох із Максом, залишивши наодинці іншого копа, вони зайшли в наступний, крайній кабінет, ще тісніший, ніж попередній. Там стояли вогнетривка шафа, завалена якимось мотлохом, письмовий стіл і телефон на ньому.

— Шо там? — спитав просто поліцейський, вже дивлячись не на Макса, а на його гаманець.

— Сотня піде?

— Чого, «зелені»? — з якоюсь провінційною ширістю здивувався коп, насправді ж іще зовсім молодий хлопець, років на десять точно молодший, от тільки в плечах ширшим, ніж Макс, вийшов. — Малувато буде. Там у нього ми траву найшли...

Макс дістав двісті доларів, стараючись, щоб третю сотку поліцейський не побачив.

— Двісті. Більше не маю.

Поліцейський скептично подивився на купюри.

— Нас троє. Як ми це поділити маємо? — коп склав руки на грудях і спідлоба, вивчаючи, поглянув на Макса. Елементарна ж математика, пісатель.

— Мені треба ще якісь гроші, щоби повернутися назад! — вигукнув, вже ледь не змолвившись, Макс.

— Тихше, ти, — приструнив його коп. — Три сотні, або твій друг залишається з нами.

Хай йому грець. От, нарешті, доречне місце для цих слів. Так, Максе?

Тарнавський дістав із гаманця третю сотню. Коп, роблячи вигляд, що нічого не помічає, тихенько сховав її собі в нагрудну кишеню, а решту запхав у кишеню штанів. Макс вийшов із тісної кімнатки першим, поліцейський, акуратно причиняючи двері, ступив за ним. У кімнатці вже були Рибка і третій коп, котрий обшукував хлопця. Рибка безглуздо усміхався у простір, на плечі у нього бовтався туристичний мішок із пожитками, що могло означати тільки одне — їх затримання завершилося.

— Ну що, хлопці, щасливої дороги, — сказав коп, який сидів за комп'ютером, і скептично подивився на Макса. Протягнув паспорт Максові, а потім Рибці. На обличчі в Рибки загравав вираз перемоги.

— Неореалізм, да? — спитав Поньо змовницьки, трішки погойдуючись.

— Пішли, — не відреагувавши на жарт, сказав Макс і штурхнув його під бік. — П'ять хвилин до поїзда.

— Здоровенькі були! — вигукнув Поньо на прощання і, схопивши свою бас-гітару, гордо вийшов із відділку.

* * *

Велика люстра під стелею Центрального вокзалу рівно обдаровувала тьмяним світлом заможних і злидарів, тих, хто щойно приїхали, і тих, які від'їжджали, проводжаю-

чих і зустрічаючих, тих, що вже запізнались і тих, у кого попереду ще кілька безцільних годин очікування. Посеред приміщення вокзалу стояла очеплена загороджувальними стовпцями красуня-ялинка, обвішана неспішно мигаючими гірляндами і великими різнокольоровими коробками подарунків, обв'язаними золотими стрічками. В середині ці коробки, що відігравали роль ялинкових прикрас, скоріше за все, були порожніми.

— На п'ятому пероні закінчується посадка на поїзд «Київ-Кишинів», — оголосив жіночий голос у репродуктор, і Макс із жахом побачив, як довга хвилинна стрілка зробила невеликий рух і показала, що до відправлення їх потяга залишилося менше ніж три хвилини.

— Побігли! — гукнув він до Рибки. — Давай свою довбану гітару сюди!

На переповнений ескалатор, що підіймав пасажирів на другий поверх, часу вже не залишалось. Тарнавський схопив лакований футляр, обклеєний наліпками, під пахви, і кинувся на сходи. Дзвонив телефон.

— Бег во ім'я іскусства! — вигукнув Рибка Поньо, але Макс, рвонувши з гітарою і майже взявши вже висоту, раптом посеред сходів озирнувся і побачив, що Рибка стоїть унизу, біля ялинки. На фоні зеленої красуні він здавався зовсім маленьким. Рибка, впіймавши погляд Тарнавського, підняв догори вказівний палець і заперечно похитав ним у повітрі. Він хотів сказати щось важливе. До відправлення поїзда залишалося менш ніж дві хвилини.

— Придурку, поїзд! — крикнув Макс, але зупинився, розуміючи, що бігти вже немає сенсу.

Телефонувала Аліса. До відправлення поїзда залишалася одна хвилина.

— Алло, Алісо, ми підходимо.

— Тарнавський, ми вже виїхали. Все нормально у вас? — голос Аліси у телефоні повідомив цю новину напрочуд буденно.

Секунду Макс стояв, намагаючись зрозуміти, яким чином «Придурки» вже виїхали і чому не зачекали на них на пероні, разом з усім їхнім обладнанням, адже він так старався вчасно принести під пахвою п'яного Рибку.

— Що? — спитав Тарнавський у слухавку, мов у порожнечу. — Ви вже виїхали?

— Ну так, вже п'ять хвилин як, — почувся винуватий голос Аліси. В слухавці і справді чувся стукіт коліс по рейках. Аліса, напевне, стояла зараз десь у сирому, погано освітленому тамбурі, дивилася у темряву крізь запилжене рудою пилюкою вікно і, попри загрозу штрафу, курила сигарету, суворо хмурячи брови.

Макс проковтнув весь свій повчальний речитатив на тему того, чому «Придурки» їх не зачекали. Промова вже не мала жодного сенсу.

— Я наберу тебе через пару хвилин.

Тарнавський збив виклик і повільно осів на сходи, все ще притискаючи до себе Рибчину бас-гітару. У нього щойно забрали майже всі гроші. Він спробував врятувати тур цієї довбаної компанії школярів тим, що витяг із цюпи їх бас-гітариста, а тепер поїзд, в який він мав сісти, від'їхав, не дочекавшись на нього. «Чи не означає це, Макс, що ти став не на той трек, сів не на той трамвай, який буде й далі везти тебе в бік дедалі більш наростаючого дисонансу між твоїм внутрішнім життям і реальністю, аж поки щось одне з них не лусне, і навряд чи це буде реальність?»

Повільно підіймаючись сходами, підійшов Рибка. Він важко сів.

— Пішов уже поїзд? — співчутливо спитав Жора.

— Пішов, — кивнув Макс, не дивлячись на Рибку.

— Маєш шо закурити?

Тарнавський промовчав.

— Жаль, — промовив Рибка. — Після такого закурити б. Добре, кстаті, що вони не знайшли у мене значку трави.

— У тебе була трава?! — спитав Макс, не дивлячись на Рибку і стримуючи гнів у голосі.

— Я завжди кажу, що саме безопасне место для плана ето труси. Так шо можемо поїхати до мене в гуртягу, взяти ще вінчіка і як слід накуритися. Як тобі така ідея, старий?

Макс не стримався і, як був сидячи, з усієї сили зарядив Рибці кулаком у вилицю. Рибка, розмахуючи руками, повалився на сходи.

— «Порхай, как бабочка, жаль, как пчела», — озвався Жора із задоволенням, лежачи на сходах і тримаючись долонею за

обличчя. Макс піднявся і став над Рибкою, що, розпластавшись, дивився кудись на пишну люстру під стелею вокзалу, просто над ялинкою. Повз них проходили люди, з обережною цікавістю кидаючи на дивну пару погляди. Оголошували прибуття чергового поїзда на восьму колію.

— Ти в порядку? Вибач, не витримав. Давай допоможу.

Рибка простяг руку, щоб Макс підняв його. Тарнавський, нахилившись, простягнув хлопцеві долоню, і тієї ж миті Рибка несподівано, з усієї сили зарядив йому ногою по яйцях. Макс відчув, як світ перед очима на кілька секунд почорнів, розцвівши потойбічними червоними маками, наче стара кіноплівка, що горить просто на лампі прожектора, потім червоно-чорні маки стали жовто-зеленими, як вечір після абсенту в Парижі, з особливим дзвоном (*по кому подзвін?*), і, нарешті, йому повернулася можливість дихати.

— Твою ж мать! — просипів Тарнавський, відчуваючи, як капелюх сповзає з голови на носа.

Рибка, сівши на сходи поруч і обтрусивши руки, сказав повчально:

— Нікогда не доверяй п'яним бас-гітаристам. Дуже небезпечні люди.

На очі навернулися сльози. Сльози досади. Знову дзвонив телефон. Макс потихеньку піднявся, і, поправивши капелюха та взявши в руки сакволяж, почав обережно, поволі спускатися сходами. Рибка лишився сидіти на тому ж місці, де й сидів, зі своєю гітарою і клунком.

Давай, Максе. Дуй додому. До свого ноутбука. До свого улюбленого горнятка з кавою. Може, ти напишеш сьогодні початок великого роману. Про те, як одного разу ти вирушив із підлітками в тур, але копи забрали у тебе всі бабки, а п'яний бас-гітарист зарядив тобі в яйця. Закрути довкола цього філософію. Сторінок так на п'ятсот. Так, щоб, урешті, було ясно, який ти достоевський, який ти камю, який ти, не знаю, український сартр і київський кобо абе з битими текстикулами. Екзистенційна драма. Макс Тарнавський. «Яєшня самотності». Або ні. «Небо над яйцями». Теж ні, замало комерції. Просто «Опухлість». Точно. Якраз про тебе. І накладом у п'ятсот примірників, у дорогій палітурці, щоб читали лише достойні — такі ж мудаци, як і ти, яких копнули свого

часу в яйця, і які після цього різко зацікавилися екзистенціалізмом і медитацією.

Тарнавський зупинився, не дійшовши до кінця сходів. Знову дзвонив телефон, Аліса, і він знову збив виклик. Люди з чемоданами снували повз них, наче вони з Рибкою були привидами. Або наче привидом був він сам.

Макс озирнувся. Рибка Поньо сидів самотньо на сходах, обнявши свою гітару в футлярі, і задумливо дивився поверх голів натовпу кудись на люстру і на ялинку, так, наче бачив там ангелів.

— Жора! — гукнув Макс, і Рибка нехотячи відірвав свій погляд від херувимів під стелею. — У мене є сигарети. Покуримо?

* * *

На Вокзальній площі, охопленій туманами, все так само липко висіло ошмаття білої мряки, що сідало на обличчя водяним порошком із запахом чи то дизельних вихлопів, якими затягувало зі сторони колій, чи то мазугу, яким були промаслені чорні набряклі шпали, що ними міг бути вмощений шлях кудись у бік тропіка Рака, а може, і тропіка Козерога, але, схоже, вже не сьогодні. Тарнавський, задумливо споглядаючи нічний київський пейзаж і ковзаючи очима по безглузких освітлених зупинках маршруток, де раз за разом проштовхувався у автомобільній тіснєві жовтий громадський транспорт, завантажував у себе натовп і від'їжджав у столичну далечинь, на кіоски, автомобільні затори і на людей, симпатичних і відразливих, доглянутих, з укладкою, і вкритих паршею та коростою, видихав дим, стоячи поруч зі зсутуленим Рибкою, чий весь вигляд виражав розкаяння — пониклі плечі, несміливість і якась навіть заламаність, готовність до ще більших випробувань — але ця розкаяність стосувалася геть не Тарнавського, і його це трохи зачіпало. Рибчина розкаяність стосувалася всього акваріуму буття, в якому Макс для Рибки був, здається, лише одним із глядачів за склом, не більш важливим за всю цю велетенську декорацію, наповнену копами, хіпаблудами, вільними

музикантами та іншими персонажами. Тарнавського зачіпала така байдужість до його персони, але вже не викликала бажання стукнути Рибку ще раз. Макс раптом із силою, яка притаманна ранковому малоприємному пробудженню, усвідомив, що він добратися до Рибки не зможе, хай би як його збирався гамселити. На дрібному обличчі Жори, схожого як не на некрасиву тітку з базару, то на дурника при церкві, що так і не став чоловіком, гематома під оком здавалася завбільшки з усю Київську область, але він її мовби й не помічав.

— У нас біля гуртожитку єсть жінщина одна, дуже сременних взглядів, тьотя Клава, — сказав задумливо Рибка, ніби міркував уголос, дивлячись у ту ж саму екзистенційну млу, що й Тарнавський. — Год під шістдесят буде. Мінет за двадцятку делає. Тобі понравиться. Даже, возможно, наведе на определонні творчі размишленія про брєнность битія.

— А як же вино і накуритись? — перепитав Тарнавський, зловивши себе на тому, що навіть пропозиція поїхати десь на гуртожитки в пошуках міфічної тьоті Клави зараз уже не видається аж чимось занадто ірреальним. Аромат тютюнового диму, змішуючись із відпрацьованими газами, туманом і привокзальними міазмами, заспокоював.

— Це «олл інклюдів», — розплився в посмішці Рибка, і Тарнавський зрозумів, що хлопець у такий спосіб намагається вибачитися перед ним.

Наступний поїзд на Чернівці мав бути щойно о другій ночі, але Макс не був певен, чи ці вільні шість годин не приведуть до нових можливих ескапад Рибки. Він швидко прогортав на смартфоні сторінку з рейсами на Чернівці. Чомусь Тарнавському раптом стало життєво важливо доставити Рибку до решти «Придурків», щоб їх концерт обов'язково відбувся, і, головне, самому долучитися до них — до Довгого, Назіка, Хесуса і, головне, до Аліси, і якщо Макс зараз випаде з цього ритму, йому, може, й справді буде краще спокійно повернутися додому і зробити вигляд, буцім нічого не трапилося. Хіба ж мало дурниць роблять люди?

— Треба їхати на перехоплення, — мовив, врешті, Тарнавський. — У них наступна зупинка буде у Фастові. Машиною це гривень сімсот-вісімсот буде.

— Ти ненормальний, — сказав Рибка без осуду. Навпаки, навіть із деякою повагою. — Лучче вже тогдa вийти на трасу.

— Не встигнемо. Зачекай тут, зараз я домовлюся про все.

Через десять хвилин машина, що мала відвезти їх у Фастів, вся мовби запотіла від дрібок вологи, які висіли в променях фар, уже підкотила під головний вхід Центрального вокзалу. Під шум автомобільних клаксонів і далеке відлуння голосів, що оголошували прибуття нових поїздів, вони з Рибкою закинули свої речі в багажник і, розмістившись у темному прокуреному салоні, поступово вирулили із забитого автомобілями району вокзалу на оранжево-жовтий, наче солонка карамель, сяючий ліхтарями проспект Перемоги, яким рушили на виїзд із Києва.

— Вимкніть, будь ласка, музику, — попросив Макс у водія, сидячи на передньому сидінні. Жирні жовті плями вуличного світла бігали темним салоном, мов живі. Тарнавський набрав Алісу.

— Алло? Привіт. Ми підсядемо із Жорою до вас у Фастові.

— Серйозно? — голос Аліси в слухавці стрибнув від радості одразу на кілька децибелів. Тарнавський відчув, як від цього голосу, від того, що хтось із таким запалом чекає на них із Рибкою, і, конкретно, на нього, Макса обдало приємним жаром, наче від ковтка такого ж іржавого, як світло цих ліхтарів, з димним торфовим присмаком, віскі.

— Так. Не засинайте там, ми ще повеселимося, — сказав Тарнавський. Вимкнувши телефон, він похмуро став стежити за тим, як рідшають магазинні вогні в міру того, як авто виїжджало на околиці Києва. Врешті, їх охопила темрява київських лісів.

— Можна вже включити музику? — спитав несміливо водій, молодий простакуватий хлопчина звідкись із передмістя.

— Не треба, — озвався Макс, не дивлячись на водія, а лише свердлячи поглядом дорогу, встелену пронизаною променями фар молочною завісою. За містом, поміж лісів, мряка зробилася густішою. — Ми встигаємо?

— Дорога туманна, — знизав плечима водій. — Але повинні поспіть воврем'я.

Якусь хвилю їхали мовчки.

— Ти благородна людина, — нахилившись вперед із темряви заднього сидіння, озвався раптом Рибка. Макс зі здивуванням зрозумів, що вже трохи вивчив Жору, і після такої щедрої похвали слід було сподіватися на якесь прохання — стрельнути сигаретку та покурити у вікно, наприклад.

— І ти благородна людина, — кивнув у відповідь Макс, чітко виставивши стриманою інтонацією свої кордони.

— Слухай, Вождь, а можна я на губній гармошці поіграю? Якийсь блюзок. Просто така тиша, що чути, як під Бояркою вовки сексом займаються. Мені лічно це не дуже нравиться. Що скажеш?

Макс заплющив очі, повернувшись на хвилю назад у свою улюблену ватяну темряву, і, насунувши на обличчя капелюха, буркнув:

— Ну, пограй.

Рибка дістав із кишені гармоніку і видав кілька бадьорих трелей для проби.

— Здорово отримується у вас. Де так наловчилися? — спитав водій, не приховуючи радісного здивування.

— Музика дороги, — відповів Рибка. — Рок-н-рол — живий!

Макс, не підіймаючи капелюха, втомлено показав два пальці, складені латинською літерою «V».

— Піс, брате.

Рибка заграв. Грав він, слід сказати, дійсно досить непогано.

Машина з рівним гудінням неслася крізь туманне шосе. Тарнавський все повертався думками до того, що ж він зараз робить — але повертався дивно, мляво, наче під анестезією: Макс ніби і сам не вірив, що то він годину тому виклав свої триста кровних баксів за Рибку у черговій частині, а тепер на останні сімсот п'ятдесят гривень вони женуть удвох кудись у Фастів — лише для того, аби пересісти на потяг із кількома підлітками, з якими він навіть як слід не знайомий.

Найближчі гроші Тарнавському могли прийти лише всередині січня від видавця — гроші за півріччя з продажів книжок. Весь бюджет, який він, навіть враховуючи надзвичайні обставини, збирався витратити в цій поїздки, уже було розтрачено з лишком — і це при тому, що вони не від'їхали

і на сто кілометрів від Києва. Не маючи навіть приблизного шансу заробити перед святами додаткові гроші, Тарнавський віддав останні заощадження на це таксі до Фастова. В кишені залишалось дослівно двісті гривень, навіть менше. Макс ненавидів такі ситуації, і з підліткових ще часів старався бути ощадливим у витратах. Зараз же він, мов легковажний студент, опинився на повних нулях.

Дивно, та це не турбувало Тарнавського. Можливо, досі ще діяв адреналін у крові після поліції і обміну стусанами з Рибкою. А може, так проявлявся седативний ефект журливої гармоніки Жоржа. Насправді ж Макс почував себе достоту, наче із серця йому витекла застаріла отрута, і від цього стало спершу гірко-гірко, а тепер, коли отруту змили води бурхливих емоцій, робилося потроху солодко-солодко.

Не зчувшись, Тарнавський задрімав, а коли прокинувся, авто вже під'їжджало на вокзал у Фастові.

— Наша остановка, Вождь! — енергійно поторсав його за плече Рибка.

— Я не сплю, — озвався Макс, підіймаючи капелюха й розуміючи, що останні хвилини провів у бездонній темряві позачасся. Прийшовши до тями і протерши обличчя, глянув на час на телефоні: — Ми вже пропустили поїзд?

— Пока шо не, але, якщо зараз рішимо зайти в месний рок-клуб до панків, то можемо, — по-діловому запропонував Рибка.

Водій припаркувався на фактично порожній, освітленій бурим вокзальним світлом автостоянці. Розрахувавшись, вони вийшли з прокуреного авто на вогке повітря — солодше і чистіше, як здалося Максіві, ніж у Києві, у кілька мільйонів разів. Фастів пахнув талою водою і болотом, а під ногами чвакала льодяна кваша.

— Здоровенькі були! — махнув рукою Рибка водієві, коли той, місячи напіврозталу сльоту, розвертався на площадці. Водій помигав габаритами і посигналив їм на прощання. Повільно дві постаті — одна в капелюсі зі саквоюжем, інша з футляром, в якому можна було сховати й кулемет, побрели на платформу, де в очікуванні пасажирського з Києва скупчувалися літні жіночки з великими квадратними клунками. Десь у сирій привокзальній напівтемряві, на далеких залізничних полотнах, розминалися довгі вантажні поїзди.

Здалеку показався пасажирський потяг зі сліпучим прожектором на чолі. Люди похапалися за торби, пожвавилися, коли громихаючі, пропахлі мазутом і сечею вагони, сповільнюючись, стали пробігати біля них. Розрізливши серед номерів вагонів, що, мов у лотерейному барабані, замерехтіли перед ними, свій, Тарнавський з Рибкою рушили в кінець поїзда, де був плацкартний вагон «Придурків».

— Остановка три мінути! — прокричала грудаста провідниця, відкидаючи сходи і протираючи швидко ручки для спуску. З поїзда зійшло для швидкого перекуру кількоро людей, а разом з ними зістрибнули й «Придурки».

— Макс! — верескнула Аліса і, поки Тарнавський зорієнтувався, що відбувається, кинулася на нього з обіймами. Вона смачно чмокнула його в щоку. Від Аліси війнуло сигаретами, пивом і гострим дівчачим потом. Він коротко обійняв її. «Придурки» — Назік, Хесус і особливо Довгий — запхавши руки в кишені й розкурюючи свої вогники на кінчиках сигарет, з деякою ревністю позирали на Тарнавського. З тіні вийшов Рибка, тягнучи свою бас-гітару.

— Ну шо, от ми і зустрілися! — сказав Жора, розкриваючи руки для обіймів. — Похоже, це судьба!

Каліфорнія дрімінг он сач а вінтерс дей

Було щойно кілька хвилин по дев'ятій вечора, коли потяг, наче монолітна скеля, приведена в рух словами пророка, повільно зрушив з місця, залишаючи позаду освітлений ліхтарями потворний дзеркальний фасад нового фастівського вокзалу з його залитими льодяною мокрінню перонами, лишаючи темні, по-нічному таємничі приліски, розганяючись щодалі швидше і швидше, минав одноповерхові сільські будинки, ще швидше — проносився повз далекі вогні замиської транспортної розв'язки, де можна було побачити червоні й жовті світлячки машин, що з віддалі, здавалося, ледве рухалися по об'їзних трасах, і, покидаючи Київську область як останню знайому топологію часу і простору, яка

належала до іншого, впорядкованого ще лінійно і ще таки евклідового світу, — летів крізь грудневу передсвяткову пільму. Сидячи поруч із Рибкою, четвертим на обтягнутій дерматином лавці, призначеній для трьох, тримаючи за мельхіорову ручку підстаканника важку й гарячу, наповнену брунатним паруючим чаєм склянку, Тарнавський проводжав поглядом ці залишки знайомого світу, а разом з ним — і знайомого себе, який, схоже, так і залишився сидіти на сходах київського вокзалу, чи, ще гірше, у своїй квартирі на Позняках. «Придурки» весело шуміли, то пережартовуючись, то сперечаючись про те, чи дійсно група «Cure», легенда ранньої готики початку 80-х, як і, зрештою, «Depeche Mode» — це реінкарнація гард-року.

— Це другий рок! — наполягав, широко розкриваючи свої великі сірі очі, Назік, в якого, схоже, чи не єдиного в гурті була академічна музична освіта. Як встиг уже зрозуміти Тарнавський, Назік навчався на першому курсі в музичній академії.

— Та немає такого поняття, як другий рок! — заперечував Хесус, не на жарт гніваючись. — Є один рок — «Роллінг Стоунз» там... «Назарет». «Вайтснейк». А все, що після «Вайтснейк» — це все галіма електронна попсня!

На столі в «Придурків» були розкладені бутерброди, турботливо приготовані чиєюсь мамою — Макс підозрював, що це могла бути тільки мама все того ж інтелігентного Назіка, яка невідь-яким чудом відпустила сина в цю мандрівку. Розкрита пачка крекерів, чіпси, шоколадка на столі «Придурків» — все свідчило про небувалий розгул святкування. У зморшкуватого літнього чоловічка з метровою картою квадратною сумкою, який на весь вагон прикрикував: «Холодне пиво! Кому холодне пиво!» — так, наче на вулиці стояла серпнева задуха — «Придурки» прикупили ще одну півторалітрову пляшку пива на додачу до тієї, яку майже допили. Аліса щось жваво коментувала, раз у раз потрясаючи повітря іменами якихось чергових великих невизнаних:

— Та ти гониш, Назік! — ледь не кричала вона. — Ти хоч читав Бориса Віана? Почитай Бориса Віана! Макс, ти ж читав? Ну, скажи йому! Скажи, хай почитає Бориса Віана!

Тарнавський лише кривив губи в посмішці і кивав, гріючи руки до склянки з чаєм. У Макса було відчуття, наче він цілий день провів на морозі, йдучи крізь непроглядний, затягнутий туманом ліс, і тільки зараз, нарешті, вийшов до людей і вогню, до затишного тепла, і потрібно було хоча б із годинку ось так посидіти мовчки, лише усміхаючись, чекати, поки відійдуть від заніміння щоки, вилиці, поки повернуться до життя мімічні м'язи вуст, а з ними оживуть і набудуть звичного строю думки. Так само флегматично сидів біля нього Рибка — Жора мовчки, п'яно, але не без задоволення вмовтився між Максом та Алісою, і лиш час від часу потягував з пляшки залишки пива.

— Що це у тебе? — зразу ж запитала Аліса в Рибки, як тільки вони з Тарнавським зайшли у вагон, де горіло яскраве світло. Купе Макса було кількома вагонами далі, однак у нього не залишалось жодних сил брести вузькими, тьмяно освітленими коридорами, аби кинути свої речі, тому він вирішив наразі перепочити тут, поруч із дітьми.

— Не питай, мала, — скорботно, але з ноткою повчальності в голосі озвався Рибка, обережно торкаючись до підпухлої вилиці, на якій наливався нудотно-жовтий синяк. — Інакше Вождю прийдеться скидати труси, щоб показати, так сказати, обратну сторону медалі. Но Вождь очень благородна лічність. Він мене спас.

Рибка поклав Максowi на плече руку і притиснув до себе.

— Я щітаю, що тепер це мій луччий друг.

«Придурки», всі вже трішки захмелілі, із цікавістю глипали на Тарнавського, а Макс почував себе десь навіть трішки героєм. Попри весь фарс (а Рибка, здається, був утіленням фарсу як жанру), Макс відчув, як між ним з Рибкою з'явилося щось довірливе, приязне, спільне, і коли Жора запропонував піти в тамбур покурити, Макс зрозумів: мова не лише про те, що у Макса є сигарети, а в Рибки — немає. Тарнавський гмикнув, пригадуючи, як насправді складно дружити — чи то коли тобі тринадцять, чи коли тридцять — і пішов у задимлений, запльований тамбур («Не курити! Штраф!» — попереджали офіційні червоні написи на сірих стінах), де вже диміло кілька пузатих п'яних мужиків, щоб розділити цей ритуал разом із Рибкою.

Веселощі «Придурків» притихли, і розмова перейшла на обговорення завтрашнього виступу в Чернівцях. У суботу в якомусь модному арт-клубі мав відбутися концерт одразу кількох гуртів, що з'їжджалися з різних кутків Західної України. Колективи відрізнялися за жанрами, досвідом і популярністю, але, схоже, жоден з них не піднявся вище невидимої лінії того первісного живильного середовища, котре забезпечує всіх початківців фанатами, вечерею з пивом у пабі та, головне, можливістю прогорланити зі сцени свої забавні кричалки перед натовпом симпатичних дівчат.

Вкотре обговоривши деталі суботнього концерту, «Придурки», допивши пиво, почали наспівувати пісень. Довгий дістав електрогітару і, підключивши її до маленької, завбільшки з будильник, колонки, під Хесусове постукування по пляшці з-під пива і підмугикування Аліси дуже навіть переконливо виконав кілька каверів на відомі хіти шістдесятих. Коли ж Рибка дістав свою губну гармоніку (а Тарнавському довелося знову визнати, що Жора, коли хоче, то може і вміє), звуки їх музикування швидко долетіли й до решти пасажирів у плацкарті. Погляди похмурих лисих товстунців із сусіднього пасажирського відділення, в чиїх очах застигли гори цукрових буряків та капусти, якою вони, видно, торгували всю осінь, раптом затягнуло теплою вологою. Вони розвернулися до «Придурків» спершу впівоберта, на хвилю відволікаючись від своєї п'янки з вареними яйцями і смаженою куркою, а потім і взагалі почали знайомитися. Хтось уже збігав за коньяком і пепсі-колою, а хтось — за своїми кентами в сусідній вагон, і, поки Довгий співав відомий хіт шістдесятих «Каліфорнія дрімінг», довкола гурту з «Придурками» уже утворилося досить щільне кільце із шанувальників — шанувальників, насамперед, алкоголю, котрий пом'якшував культурний імперданс між продавцями капусти і першокурсниками з Глієра та Карпенка-Карого. Не розуміючи слів, але вже зробивши кілька ковтків коньяку з пепсі, публіка, похитуючи в такт головами, знімала Довгого на смартфон, переводячи камеру з нього на Рибку, який щемко підігравав на губній гармоніці.

— *Каліфорнія дрімінг он сач а вінтерс дей*, — хором підспівували «Придурки» Довгому. Голос у того був тихий, але

м'який, упевнений, який ліпився добре сам, мов розігрітий пластилін, але й ліпив із почуттів своїх слухачів щось власне.

— *Стопд ін ту а черч, ай пасд елонг зе вей, ай гет даун он май ніз енд ай претенд ту преї,* — без натиску, чітко виводив Довгий, і всі разом йому відповідали: — *Каліфорнія дрігмінг он сач а вінтерс дей!*

Товстенькі продавці капусти з короткими грубими пальчиками на своїх круглих долонях, молоді бритоголові пацики з гострими і холодними, наче леза, поглядами, які час від часу оцінююче підіймали їх то на Тарнавського, то на Рибку, то на Алісу (в цей момент Макс відчував, як холодний метал ніби торкається і його серця), геть зовсім розбиті кепським агробізнесом, незадовільною соціальною політикою і депресивністю своїх промислових районів чоловічуги, в чиїх очах спалахував нездоровий спиртовий вогник, коли вони бачили пляшку коньяку, — всі вони, хоч і не розуміли ані слова в цій пісні, відчували, що пісня — про щось добре, справжнє, і, здається, їм навіть наvertsалися на очі сльози. Від такого неочікуваного згущення прекрасного в повітрі Тарнавському й самому защипало очі. Ех, як було би чарівно зараз, коли закінчиться ця пісня, вчоврити якогось вірша, який би підкинув їхнє п'яне і щасливе товариство ще вище, де вже парують ангели й херувими, а потім аж туди, де проглядаються лаштунки світу і видимою та предметною стає присутність Бога, але, власне кажучи, нічого такого в Макса заготовлено не було, а всі вірші, які він колись знав напам'ять, були або надто пафосними, або надто глумливими. Це так розстроїло Тарнавського, що він раптом, скориставшись нагодою, коли Довгий зупинився, піднявся і, коротко попрощавшись з усіма та зіславшись на втому, пішов до себе.

Там, у тихому і чистому коридорі вагона-купе, встеленому акуратною хідниковою доріжкою, було безлюдно. Порожня довга галерея із зачиненими в купе дверима і темними вікнами, завішаними шторками, нагадувала щось із робіт Едварда Гоппера. Порівняно з плацкартом, де кипіло (чи, краще сказати, накіпало) життя, тут було якось безжиттєво. В Максівому купе, душному і темному, вже всі спали — двоє дорослих масивних тіл і одне дрібне, добре вкрите ковдрою,

схоже розмірами на маленьку скоцюрблену мавпочку — схоже, дитина років семи-восьми, на нижній полиці. Тихо розстеливши собі постіль, Тарнавський обережно, щоб не потривожити сусідів, виліз на свою полицю. Спробував щось почитати перед сном, але враження за день усе ще застинали очі, а серце, схоже, так і залишилося там, у плацкарті біля туалету, де, певне, ще досі, якщо всіх не розігнала провідниця, Довгий наспівував щось із «Мамас енд Папас» чи «Іглз». З відчуттям глибокої поразки, яку йому завдала ситуація, коли він не спромігся із себе вичавити бодай якийсь експромт, він заснув.

«Блакитний період» Макса Тарнавського

На світанку поїзд уже під'їжджав до Чернівців. Тарнавський прокинувся разом з гучними криками провідниці. Людське дитинча під ковдрою на нижній полиці ще спало, а його мама, сидячи мовчки поруч із насупленим чоловіком біля вже складеної постелі, робила собі макіяж. На столику в них парували дві склянки з чаєм.

— Доброго ранку, — привітався хрипко Макс, із заздрістю кинувши погляд на пляшку мінералки біля вікна.

Продерши очі і знайшовши свої черевики, Тарнавський вийшов у залитий неприємним яскравим світлом коридор, де вже вишикувалася черга з підпухлих зі сну, розкуйовджених дівчат з махровими рушниками та косметичками в руках, штивних і нервових через переповнені сечові міхури.

Чекаючи на свою чергу і проглядаючи крізь вікно неясні сільські пейзажі в густих синіх тонах, що проносилися повз них на підступах до Чернівців, Макс набрав на телефоні Алісу.

— Доброго ранку, — привітався він, коли та, після третьої спроби, підняла слухавку. Алісіне «Доброго ранку» було пересохлим і безжиттєвим, мов дно кам'янистого каньйону десь у Приазов'ї під кінець літа. — Ми під'їжджаємо. Нас хтось буде зустрічати?

— Так, буде Жанет, — так само сипло і безбарвно, скоріш за все, борючись із непідйомними повіками і ледве вору-

шачи наповненою сухим, розпеченим камінням головою, прогугніла Аліса. — Боже, Тарнавський, ми вчора до другої ночі бухали. Прийшли якісь пацани зі села, принесли ще шмурдяку... Як добре ти зробив, що втік...

— Стріляний пес, — озвався Макс, спостерігаючи, як пейзаж стає все яснішим, в міру того як світало за вікном. Поля й переліски, засипані снігом, в напівсутінках здавалися біло-блакитними й невагомими. — Зараз я до вас прийду.

* * *

Придурки повільно прокидалися. Рибка, до здивування Макса, вже сидів, тихо зіщулившись у кутку, накритий кусочкою ковдрою, з пересторогою зиркаючи поверх горнятка з чаєм на немитих, заспаних людей, що постійно гримали дверима, пробираючись до туалету і на перекур у тамбур. Жора скидався на битого дворового пса, що любить побуянити, але зараз, на холоді, в цьому незатишному місці, лиш підтискав до ніг хвоста.

— Вождь! — зраділо озвався Рибка, розплившись в усмішці, коли побачив Тарнавського. — Ти сама елегантність! Прямо як Юрій Нікулін!

Макс у чорному пальті, що мало відсилати до повоєнних американських сорокових, у капелюсі, який однаковою мірою могли носити і Чарлі Паркер, і Вільям Берроуз, вкусив себе за язика.

— І тобі доброго ранку.

— Падай до нас, — гикнув Рибка. — Тобі Аліса кохве замовила.

До Чернівців було ще далеченько. Тарнавський жбурнув саквояж під стіл, сів біля Рибки на ще не складену постіль і скинув капелюха. Він роззирнувся навколо.

Хесус ще валявся у відключці на верхній полиці, Довгий якраз повернувся з туалету, а Назік уже, схоже, другий ранок поспіль з похмілля, насипав собі в каву цукор. Аліса десь пропадала в черзі до туалету. Довгий, жбурнувши рушника на верхню полицю, теж сів навпроти, взявши собі одне з горнят із кавою.

— Яка програма на сьогодні? — спитав у нього Макс, ніби це не вони вчора цілий вечір обговорювали все до найменших деталей. Сидіти у пальті було жарко і Тарнавський розстібнув кілька гудзиків. Довгий знизав плечима.

— Та яка програма... Приїдемо, поселимося, а увечері концерт.

Тарнавський задумливо кивнув. Було щось між ним і Довгим непроговорене. Якась пересторога, чи що? Наче Довгий, ще навіть до того, як вони з Максом встигли роззнайомитися, вже викреслив його зі свого списку друзів, і тепер Тарнавський приречений був залишатися непроханим гостем, випадковою людиною в їхній мандрівці. Це відчуття, сподіваймося, помилкове, фонило Максowi уже не вперше, і він усе не міг зрозуміти, чим же завинив перед Довгим. Це почуття непроханості Максowi не подобалося.

Ну от як зараз. Довгий, хоч і дивився на нього приязно, явно не був налаштований на розмову. На те, щоб розкриватися, показати свої щирі почуття. Не хотілося Довгому й перетинатися з Максом поглядами. Гм.

— Ну, а у вас якась альбомна програма є, я правильно розумію? — спробував він знову розгадати таємницю дистанції Довгого, зайшовши з іншого боку.

— Ну да, є, — гмикнув Довгий і нарешті глянув Максowi в очі своїм прозорим блакитним поглядом, в якому читався затаєний біль. «Ось, чувак, це все, що я тобі можу сказати, вибач, ти зробив мені боляче, і я не збираюся з тобою вести розмови, хоч ти, може, і непогана людина». Приблизно таке говорив цей погляд. Довгий склав руки на грудях, показуючи, що з ним діалог завершено. Тарнавському стало трохи прикро — Довгий йому здався найцікавішим з «Придурків». З ним якраз і можна було спробувати записати якесь інтерв'ю.

Назік, відірвавшись від своєї кави, підняв погляд на Тарнавського. Лише глянув на Довгого, оцінивши стан товариша, все, мабуть, зрозумів без слів, і став доповідати Максowi замість того:

— У нас програма на сорок хвилин власних пісень, і щедесь на сорок хвилин різних каверів.

— Ясно, — кивнув Макс. Довгий дивився у вікно навпроти, видивляючись крізь чужі спини, фіранки і запітніле скло уже практично білий день. — Тобто у вас цілий альбом?

— Ну... так, можна сказати й так, — погодився Назік з тією ввічливістю, з якою розумні гімназисти доповідають про стан справ у сучасній музиці своїм допитливим, але безнадійно старомодним викладачам. — Він називається «Блек дог, ред хенд». Тому наш тур ми називаємо «Зе блек дог тур», або «Тур чорного собаки».

Довгий скептично покосився на Назіка, немовби дорікаючи тому в недалекоглядному колабораціонізмі з ворогом, і знову відвернувся, дивлячись кудись у засніжені ліси за вікном. На обличчі в нього застигла ображена гідність.

— Чорний пес? — здивувався Макс. — Чому чорний пес?

Назік, цей маленький Гаррі Поттер, стримано посміхнувся.

— Довгий — фанат Ніла Геймана. «Американські боги» і все таке. Він під його враженням написав вірша, «Чорний пес, червона рука». Може, ви чули, у скандинавській міфології є такий пес, що живе в печері, покритій кров'ю? Коли він почне вити, це означатиме, що почався Рагнар'юк, загибель богів. Дуже красивий вірш, до речі. Якщо хочете, я вам його можу зачитати.

— П'юс апокаліпсиса, — з нотками страху в голосі сказав Рибка і натягнув ковдру на себе ще вище, аж по самі очі. — П'ятілапий.

Але цієї миті у їхнє напівкупе повернулася з мокрим рушником і зубною щіткою Аліса. Зі сну вона виглядала ще миловиднішою і тендітною — зовсім дитина. Коли з'явилася Аліса, Тарнавський встиг помітити тривожний, сповнений запитань, погляд, яким нагородив її Довгий, але та, здається, повністю проігнорувала присутність Довгого, і навіть не подивилася в його бік.

— Привіт, — кинула вона натомість Максві і сіла біля Назіка. — Це мені кава?

Довгий ще раз глянув на Тарнавського — і знову в цьому погляді не було неприязні, а лише затаєний біль, і в цей момент, коли Довгий відвернув погляд, а на його обличчі знову з'явилася та ж сама легка сардонічна посмішка, Максві раптом усе склалося. Поки Аліса розмішувала свій цукор у каві, вона вже встигла вступити у жваве обговорення деталей їх поселення, а Тарнавський зі здивуванням раптом

почав бачити ніби якимось внутрішнім оком ці повисли в повітрі сяючі невидимі лінії, що пов'язували Довгого і Алісу — з'єднували їх міміку, рухи одного відносно іншого, їхні інтонації, сполучені в одну систему, наче два електрони, рознесені на відстань цілого Всесвіту, але скорельовані так, що переміна в одному неминуче веде до зміни стану іншого. Як це називається? За... хеканість? За... хоканість? Здається, цього терміна не було в копенгагенській інтерпретації теорії відносності, але, якщо пам'ять не зраджувала Максові, і Бор, і Гейзенберг, і Планк, і навіть нічого не петраючі у квантовій фізиці Петрарка з Данте, Війон і Віан, Георг Шиллер і Генрі Міллер у приватних розмовах, у почерканих чернетках непідтверджених теорій всього, в потаємних листах товаришам, в неопублікованих і спалених записниках, і в одах, написаних на салфетках у паризьких кафе, білим чорнилом на червоному шовку, червоним на білому, чорним по чорному, ієрогліфами, верлібрами, шестистопними ямбами, поглядами на запотілих вікнах душних вагонів на світанку, оспівували це дивне фізичне явище.

Макса наповнило терпке відчуття, наче він ковтнув міцної горобинової наливки, що зв'язала йому рот терпким смаком і розлилася солодким сп'янінням у шлунку. Раптом стали зрозумілими дивні погляди Довгого, нервозність Аліси, особливі, багатозначні презиркування Хесуса й Назіка, коли Тарнавський звертався до Аліси. Як було не впізнати цей мотив, що висів між Алісою й Довгим? Звісно, це були «Cure», про яких учора до хрипоти сперечалися Назік і Хесус:

*I don't care if Monday's blue Tuesday's grey and Wednesday too
Thursday, I don't care about you It's Friday, I'm in love*

* * *

У Чернівцях, затягнутих сирістю, холодом і важкими сніговими хмарами, на вокзалі їх зустріла місцева організаторка — заморена дівача у військовій куртці, з облізлими від дешевої фарби кепським волоссям-блонд, стягнутим у два хвостика а-ля «Загін самогубців», обличчям схожа на втомлену життям і мізерною дієтою піранью — з тонкими губами, які

легко було розтягувати у хижій посмішці. Тарнавському вона здалася вкрай небезпечною і аутичною персоною — мабуть, саме таку і потрібно ставити на роль арт-директорки в рок-клуб.

— Я Жанет, — представилася коротко вона своїм, мабуть що інстаграмним прізвиськом, а може, просто нефорською кликухою, що прилипла ще із часів поїздки на Шипіт на третьому курсі — тієї самої, напевне, коли Жанет уперше трахалася по п'яні з геть незнайомим панком на ім'я, ну, скажімо, Скальпель, або яким-небудь Монстром, від якого відгонило, напевне, дешевим вином, сигаретами і димом багаття, але це вже, Максе, твоя фантазія, друже.

На щастя, у Жанет був неподалік припаркований великий білий бусик, брудний і холодний всередині, з допомогою якого можна було уникнути зіткнення з шановною громадською Чернівців і доїхати практично анонімно на місце їх вписки. Тарнавський розраховував на душ, сніданок і, можливо, кілька годин сну й тиші, поки діти будуть десь у клубі робити саундчек, чи що вони там зазвичай роблять перед концертом. Він допоміг повантажити у багажник бусика їхні інструменти, речі й останнім заліз у салон, аби комфортно, як і належить найстаршому серед усієї ватаги, вмотитися на передньому сидінні біля водія (чи то пак, водійки).

— Макс, — представився Тарнавський, коли бусик, хлюпаючи мокрим снігом, з гуркотінням рушив з місця.

— Жанет, — повторила білявка апатично.

— Це Макс Тарнавський, ви в курсі? — гукнула із заднього місця, задерши голову Аліса (Макс упіймав себе на тому, що неперервно пильнує за Алісиними метушливими рухами у дзеркальце заднього виду). В її голосі чулося самовдоволення. — Можете взяти у нього автограф!

Жанет відірвала погляд від дороги і глянула на Тарнавського круглими очима, не перестаючи викручувати кермо, поки розвертала бусик на вільному просторі вокзальної площі, всьому вкритому густими мокрими борознами коричневого, мов розмоклий у каві тростинний цукор, снігу.

— Тарнавський? Макс Тарнавський? — перепитала білявка, практично навромацки викручуючи кермо в вихідне

положення, і пара усміхнених черепів, відвішених до дзеркала при лобовому склі, ствердно хитнулися на різкому повороті. — *Оу май гад!* Я ж, блін, ваша фанатка! Не, *рілі!*!

Макс втомлено кивнув. Звісно, гірше було б, якби його не впізнали — це, принаймні, давало якийсь шанс для майбутнього. Але зустріч із такими ось фанатками Тарнавського ніколи не тішила.

Обличчя Жанет, те саме втомлене обличчя старої акваріумної піраньї, раптом перемінилося — воно наповнилося світлом і якоюсь останньою молодістю, очі розширилися — і Жанет на секунду здалася йому зі своїми двома високими хвостами вершиною перезрілої підліткової сексуальності. Від неї війнуло гострою, віктимною пристрастю, від якої, як показував Максів досвід, якщо в неї зануритися, не можна потім було відмитися ні милом, ні гарячою водою, а тільки продезинфікувати себе всього зсередини спиртом або обкурити цілющим димом забуття.

— Не, чувак, це реально ти? Я думала... — Жанет затнулася, на її обличчі завмерла блаженна усмішка. — Я думала, це якийсь хіпаблуд з хаєрами пише, а ти...

Макс гмикнув, стенувши плечима.

— Приходь сьогодні в клуб, — сказав він, сам не знаючи, що може сказати ще в цій ситуації. — На виступ «Придурків». Я маю на увазі, «The Morons».

Зрештою, Жанет там, напевне, і так буде. І навіщо тобі її кликати? Тепер вона подумає, що ти хочеш з нею переспати і буде ніяковіти, думаючи, як тобі сказати про те, що в неї є бойфренд, або місячні, або генітальний герпес, або, може, заб'є на все це, бо коли справді хочеться, то завжди ж можна якось викрутитися, і просто прийде, а ти, чувак, будеш байдуже сидіти за барною стійкою, поки «Придурки» волатимуть свою «Каліфорнія дрімінг» і набухуватимешся молоком і трав'яним чаєм, і просто підпишеш їй старий зачитаний примірник «Сюзанни», *Жанет, реальній рок-твердині, підпис, дата.*

— Та я там і так буду, — весело озвалася Жанет, очима впившись в дорогу і кидаючи час від часу на нього короткі щасливі погляди, так, наче вони їдуть зараз не на зйомну хату, а на їхні несподівані заручини. Схоже, настроїв дівчини

різко поповз угору. — Оце прикол! Слухай, а можна, я свою подружку приведу? Вона твоя фанатка, дуже хоче з тобою познайомитися.

— Звісно, приводь, — кивнув Макс. — Сьогодні ж фест у вас буде, так? Погуляємо!

— Реально погуляємо, — закивала головою Жанет, крутячи кермо. — Блін, а можна я вам включу свою улюблену пісню? Я завжди мріяла це зробити!

Вона подивилася на Тарнавського, мов на чудотворця.

— От чесно, — говорила Жанет. — Ви просто зробили мій ранок. Ми можемо на «ти», та? Чесно, я завжди собі мріяла, от, блін, якби ми їхали отак в машині з Тарнавським і щоб я вам могла включити ось цю пісню. Ви любите «Nothing But Blood»?.. Тобто, ти. Я їх абажаю.

Із заднього ряду вигулькнула голова Рибки.

— «Nothing But Blood» це афігенно. Я завжди мріяв перерізати собі вени на їх концерті, тому що коли вони починають грати, це, на мою думку, найрозумніше рішення.

Рибка багатозначно глянув на Макса.

— Старий, у тебе сьогодні, я так розумію, зайнятий вечір буде, ублажати шанувальниць? Ти можеш нам позичити стільник на вінішко?

Жанет, вкрай необережно полишивши ситуацію на дорозі, нахилилася до аудіопрогравача і почала шукати свою улюблену композицію.

— Ось вона! — переможно вигукнула білявка, розплившись у посмішці, і раптом, спричиняючи Максові майже зупинку серця, з динаміків вирвався тваринний гортанний рик на фоні неперервного гітарного блек-метал смешу.

— Ахренеть як гарно, — гмикнув Рибка і тихо відповз назад. — Почті як «Біглз», правда, Довгий?

— Тут зараз афігенний жіночий вокал буде, — Жанет багатозначно глянула на нього. — Це я його хотіла, щоб ви почули. Ну ви все самі зрозумієте... Ой, ти.

Понад гортанним гроулінгом скандинавського дез-металу піднявся прозорий і чистий дівочий голос, намагаючись наслідувати традиційний оперний вокал, тільки в ельфійському дусі.

— Прикиньте, вони навіть мову власну вигадали для цього альбому, круто? — очі Жанет горіли. — Я завжди уявляла собі

під цю музику фінальну сцену з вашої книжки, ну, коротше, про цю дівчину-німфоманку. Типу, Сюзанна стоїть на даху будинку, і ти реально так і не знаєш, стрибне вона вниз чи ні...

Голос звучав і справді красиво.

Їх бусик їхав повільно, чавлячи коричневе болото, змішане зі снігом. Голос був наче чистий сніг, а чоловічий беквокал — як усе Максове життя, збортане в пухнасте кремове макфлурі з грязюки, холоду й відчаю.

Жанет запитально поглянула на Тарнавського, намагаючись зрозуміти, який ефект справила на нього пісня.

— Дуже гарно, — кивнув Макс. — Справді, дуже красиво.

— Гля', знову пішов сніг, — сказала зачудовано Жанет, схоже, задоволена з його відповіді. — У вас теж у Києві сніг?

— Ще й який, — гмикнув Тарнавський, відводячи погляд на бокове люстерко.

— Не, блін, *абажаю* зиму, — Жанет із задоволенням стиснула кермо автівки і стала підспівувати під звуки «Nothing But Blood».

З неба і справді на лобове вікно бусика почали одна за одною осідати і зразу танути нові лапаті сніжинки.

* * *

— Тут туалет, тут кухня, тут питна вода в бутілі, — по-діловому пройшлася по квартирі Жанет. Квартира була однокімнатною, невеличкою і до блювотних позивів пропахлою сигаретним димом — вітальня з диваном і громіздким сервантом на всю стіну, де на порожніх полицках розмістилися пара м'яких дитячих іграшок з позаминулої епохи і якась випадкова, страшенно самотня книжка. Килим, пропалена прасувальна дошка, на тумбі масивний телевізор, віку Назіка чи Хесуса. Дешевий євроремонт і зачухані, наче сирітки в приміській електричці, шпалери — відверто кажучи, це був один із найгірших варіантів, які тільки траплялися Максіві в часи його турів Україною. Але, зрештою, переночувати можна було. В єдиній (окрім крихітної кухні) кімнаті, з огляду на важкий, бароковий тюль на вікнах, що тільки під-

креслював духовну, та й матеріальну, вбогість цього місця, було темно — а ще до того ж із темного сірого неба падав лапятий сніг, тож Жанет увімкнула в кімнаті світло. Від тьмяної, безжиттєвої жовтизни ламп у кімнаті, здається, стало ще тісніше і темотніше.

— А як нам тут спати? — спитав раптом Тарнавський, мовби прокинувшись від сну і склавши в голові два і два. Макс першим зайшов у вітальню, поки «Придурки» вносили з пропахлого побутовою депресією сходового прогону свої речі, і мав честь першим осмислити це запитання, вносячи свій посильний вклад у добробут групи в турі. На дивані могло поміститися, враховуючи всі молодіжні розклади, максимум троє. Куди подітися ще трьом, Тарнавський не дуже-то й уявляв. «Мабуть, Максе, це старість».

— Ну... — знизала плечима Жанет. — Тут є надувний матрац, розкладається крісло... Тут, в принципі, з вами має бути ще одна група, може, ви чули, «Криваве весілля»? Готи з Луцька. Ну, я не знаю...

— Розберемося якимось, — поклав йому на плече руку Рибка, що вигулькнув з темряви коридору, і спитав у Жанет вкрадливо: — А де тут у вас супермаркет найближчий? Нам треба сильно труби промочити. У нас пожежа.

І, звернувшись до Макса, додав, склавши по-діловому долоні пальцями до пальців, мов банкір, який все життя лише те й робить, що підраховує сухі цифри:

— Я думаю, коли пожежа, немає сенсу рятувати фікус. Треба, в першу чергу, потурбуватися про старіків і дітей, як-от про нас із тобою, да?

— Ти в нас ким будеш? — спитав Тарнавський у Рибки, скидаючи з плеча його руку.

— У принципі, — Жанет приставила руку до пояса, так що її стегно раптом вигідно округлилося з протилежного боку, звертаючись до Макса. — Я можу вас взяти до себе. У мене зараз хата пуста, я вам можу на дивані постелити. Тобі, тобто... У мене, правда, кішка...

— Ой, та то нічого, — махнув рукою Рибка, широко заусміхавшись. — Він не боїться кішок. Заодно можна і мене взяти. Я не люблю п'яних готів. Вони такі ж опасні, як і п'яні бас-гітаристи.

Рибка загіготів. До кімнати, розглядаючись, зайшла Аліса.

— Які готи, блін? Ми ж домовлялися, що в нас буде квартира тільки для нас. Чим тут взагалі так штиняє? — спитала вона і всі погляди зразу ж прилипли до дівчини. — Можна балкон відкрити, провітрити?

— Вони тільки до третьої ночі, потім у них автобус на Луцьк, — незворушно відповіла Жанет.

— Афігеть, — Аліса роздратовано жбурнула на диван свій рюкзак. — А в нас поїзд о шостій. Нам що, взагалі не лягати?

— Ну, слухай, — знизала байдуже плечима Жанет. Її обличчя враз стало холодним, і його не могла вже зігріти навіть близькість літературного кумира. — Мені ж треба було десь їх розмістити.

Між нею та Алісою було, мабуть, зо п'ятнадцять років різниці, й Жанет з усіх сил стримувалася, аби не вказати Алісі на її реальне місце в світі крутих регіональних арт-директорів.

— Треба було їх до себе взяти, — злосно огризнулася та.

— Можу хіба одну людину, наприклад, пана Тарнавського, щоб він відпочив, — Жанет знову багатозначно поглянула на Макса.

— У мене алергія, — збрехав чомусь він, знітившись від появи Аліси. — Алергія на котів. Я не взяв із собою ліків.

Жанет ще якийсь час запитально дивилася на Тарнавського, ніби телепатично довантажуючи йому останні мегабайти якогось великоформатного образу у високій роздільній здатності, наприклад, як вона гарцює на Максові, розплатаному на гостьовому диванчику в її прокурений квартирі, заставленій чорними свічками і обклеєній плакатами бородатих скандинавських сатирів з висолопленими язиками, під звуки «Nothing But Blood», або ще якихось скальдів — співців поганської північної романтики, а її дрібні цицьки з настовбурченими пипками скачуть у такт із цими смішними хвостиками, і десь за цим усім із шафи, зачаївшись, спостерігає немігаючим поглядом її чорна кішка. Максе, може, це якраз і є шлях до твого замуленого джерела творчості? Може, його неможливо розкоркувати інакше, окрім як пустившись берега, аби струмись животною силою, врешті, прочистив усі заіржавілі сім'явивідні каналічки твоєї свідомості?

— Ну, ок, — знизала, врешті, плечами Жанет, зрозумівши, що Тарнавський не збирається здаватися так легко. — Тоді побачимося в клубі. З четвертої ми вже відкриті, можете приходити на саундчек. Ваші ключі на столику.

Жанет кинула прощальний, трохи стурбований погляд на Макса (авжеж, він переросте у розчарування під кінець вечора, коли білявка зрозуміє, що Тарнавський не бухає, не курить траву і не смажить раком шанувальниць) і залишила «Придурків» облаштовувати свій нехитрий побут перед концертом.

* * *

Назік і Хесус пішли в супермаркет за їжею. Увечері «Придурків» обіцяли нагодувати за кошт закладу, а також мали заплатити гонорар. Ситуація з гонораром дуже цікавила Макса. Ще в поїзді Тарнавський розказав, сам дивуючись власному нахабству, скільки він грошей потратив на те, аби витягнути Рибку від копчиків. Довгий, розуміючи, до чого той хилить, сказав, попри мовчазний протест Хесуса й Назіка, що вони повернуть Максів гроші, як тільки отримають перший гонорар.

— Ну та, було б непогано, — кивнув Тарнавський, відчуваючи, що його робота по спасінню всього турне «Придурків» повинна бути належно винагородженою. — Хоча б частину. А то в мене, знаєте, немає за що купити сигарети.

Це була правда. У Макса в кишені залишилося дослівно двісті гривень, а кредитний ліміт на банківській картці було небезпечним чином вичерпано. Ніде правди діти, потрібно було б шкільнути хоча би по сто гривень з носа у цієї творчої молоді, щоб мати на елементарні витрати, але щось таке невловиме та суворе промайнуло на обличчі Аліси, коли він розмовляв про гроші з Довгим, що змусило Тарнавського осіктися на півслові, тож ця фінансова тема повисла у повітрі. Позичити у Яніни грошей зараз Макс теж не міг, а в друзів, з якими вже давненько не зустрічався, не хотів. Чорт, він знову став на кілька днів голодранцем, як в університеті.

Аліса як менеджер тим часом виділила Назіку і Хесусу, що їх делегували в найближчий продуктовий, кілька сотень

гривень з їхнього поїздового фонду на харчі, і Макс ледве стримав себе, щоб не докласти до цих грошей і свою передостанню сотню. «Старий, ти вже і так нормально виклався перед ними, давай, хай тепер ці школярі дістають свої кишенькові грошенята».

Розмістившись на крихітній кухні, більшу частину якої займав старий і абсолютно порожній холодильник, з горнятком кави (розчинна кава на дні картонної банки — єдине, що було з продуктів у цій замурзаній квартирі, і, схоже, залишилася ця кава від попередніх мешканців) і цигаркою біля прочиненої кватирки, Тарнавський гортав новини в телефоні, сподіваючись вкרוїти належну йому частку ранкового затишку, на який заслуговує кожен, хто дожив хоча б до тридцяти п'яти, а тим часом у квартирі відбувався броунівський рух, що супроводжувався закликаннями. «Де малий барабан?» — «Ось барабан». «А де сумка з дисками і футболками?» — «Ось сумка з дисками і футболками». «А де ви клавішні поклали?» — «Та от же, Назік!» Макс поволі починав розуміти, що поспати перед концертом, після нелегкої вже для його віку ночі у поїзді навряд чи вийде, тож користався хвилиною відносного спокою.

Хвилина ця, однак, протривала недовго. Не встиг Тарнавський догортати до кінця стрічку новин на телефоні, як у двері подзвонили і в квартиру ввалилася компанія гучних баритонистих чуваків з розчервонілими щоками, присипаних снігом, від яких несло сигаретами, алкоголем і свіжим холодом з вулиці, і кількох дівчат — усі були в чорних косухах у кліпсах, з довгим волоссям і з власними музичними інструментами. Це були готи з «Кривавого весілля».

«О чорт», — сказав Тарнавський сам до себе, на секунду визирнувши з кухні в коридор.

— Хеллоу, еврибаді, — тим часом уже зустрічав гостей Рибка. — Мужики, в когось є щось бухнути?

Готи, високі дядьки з клиновидними борідками, почали заглядати то на кухню, то у ванну, діловито приміряючись до чайника і кидаючи Максові доволі дружелюбне «О, привіт, старий», так, наче б упізнавали в ньому старого приятеля, якого не бачили, ну, скажімо, від учорашнього концерту.

У готів у руках були якісь пакети з продуктами, які одразу опинилися на столі поруч із Максовою попільничкою і смарт-

фоном, а також дешеве вино, за інструментами для розкорковування якого хтось із гостей миттю почав наводити шмон по шухлядах. Тарнавський, оторопіло спостерігаючи це нашестя, киваючи у відповідь на кожне «Привіт, старий» і ще сподіваючись спокійно докурити цигарку, навіть не знав, чи безпечно тепер було залишати у квартирі свої речі. Просто в коридорі, охоплені обплітаючим чаром Рибки, який першим угледів вино, готи почали розкорковувати таки знайденим коркотягом пляшку, і одразу ж стоячи почали розпиття.

— Скажи йому не бухати, Довгий! — линув з кімнати високий, дзвінкий від нервів голос Аліси, що зривався на фальцет.

— Мала, нам потрібна пластичність телодвіженій, — говорив, стоячи в коридорі і зігнутий у знак запитання під вагою пляшки, яку тримав у руках, перш ніж ковтнути з неї, Рибка. — Концерт — це ж практичеські балет. Ми по чуть-чуть.

— Чуть-чуть — хують! Тебе вже не зупинити потім! Довгий, скажи йому! — кричала знову Аліса.

— Та блін, сама скажи, я вже казав йому, — чувся підвищений, знервований голос Довгого. Макс, відчуваючи, що ситуація вимагає від нього деякої активної участі, докурив сигарету і встав. Бліда, невиспана з поїзда Аліса, закушуючи губу, стрімко вийшла йому назустріч з вітальні і спробувала розминутися з Тарнавським, уникаючи погляду в очі, мов із чужою людиною.

— Старий, у тебе не буде вогню? — запитав Макса якийсь екстравагантний здоров'як у круглих чорних окулярах, із цап'ячою борідкою, у чорному атласному циліндрі. В руці він тримав не сигарету, як вирішив було обурений вже всім цим натовпом Тарнавський, а маленький бонг, та не встиг Макс огризнутися, мовляв, зараз їх, ще до всякого концерту, тут можуть закласти сусіди — і всіх пов'яжуть у ментуру, і вже тепер нікому буде їх діставати, як чиїсь прислужливі руки вже подавали велетневі кремій і кресало, і здоров'як у циліндрі та шкірянці першим затягувався димом, стримуючи кашель, та передавав бонг кудись далі.

— Домашня суміш! — запевняв гот низьким лунким баритоном усіх присутніх крізь погано стримуваний кашель. — Вирощено з любов'ю!

Макс зазирнув у вітальню. Повнотілі готеси з глибокими декольте, які вони охоче демонстрували, скинувши свої шкірянки, вже хазяйнували у кімнаті, в їх руках магічним чином з'явилися пластикові горнятка, і не встиг Макс сказати, що вітальня — це спальний простір, де вони всі будуть відпочивати, а не бухати, як тут же на журнальному столику виникло кілька банок з кабачковою ікрою, лобіо та квасолею в томатному соусі, а за ними — нарізний батон, пачка майонезу і пляшка мінералки, і все це негайно пішло в хід, але тим справа не обмежилася, тому що в цей момент якраз повернулися з супермаркету Назік та Хесус, і майже очумілі від видовища, їх зразу ж стали плескати дружньо по спині, протягувати бонг і вино, десь лунав голос Довгого, *Назік, не бухай, поняв? Хесус, те саме, поняли? Вже он Аліса псіхує*, який Макс чомусь чув понад гамором, мовби тепер був налаштований, як рація, на певну частоту «Придурків» і ловив їхні сигнали в будь-якій точці квартири; хтось вмикав уже якийсь дезняк на мобільному телефоні, а рівень галчання ставав щораз гучнішим, тож тут не здивувався б, якби сусіди почали викликати поліцію, або принаймні дзвонити у двері вже зараз, адже було лише пів на десяту, але, мовби всього цього було мало, хтось дістав акустичну гітару, хтось дістав бумбокс і з вітальні враз полинули душероздираючі гітарні трелі, гучні гроулінги та високі жіночі голоси, а також схвальні вигуки, і Макс вже був би й радий повернутися на кухню, але тепер уже не ясно було, а чи знайде він собі вільне місце. Спритні чувіхи готів тепер варили там своїм бойфрендам каву і курили, хтось інший перекладав продукти з пакетів у холодильник, — і на фоні всього цього нереального двіжу, який за лічені хвилини заповонив усю квартиру, на місці, де щойно, буквально хвилину тому, сидів сам Макс, тепер, намагаючись відгородитися від цієї навали реальності, була Аліса, яка, здається, ледь не плакала і тремтячою рукою тримаючи папіросу, затягувалася і нервово видихала у вікно, з якого замітало снігом.

— Все нормально? — спитав Тарнавський, ставши поруч і закуривши вже п'яту, певне, за ранок сигарету.

Аліса вимучено, натягнуто посміхнулася.

— Та, просто мігрені, — сказала і пішла від нього геть, кудись у коридор.

Розуміючи, що в нього є два варіанти — або, забувши все, влитися зараз у це шумне, розбурхане море чорних худі з перевернутими пентаграмами, гострих борідок і довгих хаєрів, яке поступово виходило з берегів, або звалювати звідси, Тарнавський тихцем зайшов у кімнату, схопив своє портмоне із залишками грошей і документами, і тихо ретирувався назад.

— Я знайду вас у клубі, — сказав він Алісі, яка, як виявилось, сиділа на крихітному ослінчику біля дверей, обхопивши коліна руками, серед десятка пар взуття, де переважали військові берці, та покиданих просто в коридорі на купу курток, що їх вже не могла вмістити шафа для верхнього одягу. Аліса вже не ховала сліз, лиш втерла їх і, кинувши на Тарнавського темний, непроникний погляд, кивнула. А Макс, докоряючи собі за те, що не спроможний зараз підійти до неї, обійняти і розпитати, в чому річ, тихцем прослизнув у прочинені двері геть, на свіже повітря, на волю. Останнє, що він встиг почути, був розв'язний, мокрий від жаги до життя голос Рибки: «Братці, якщо пішла така жара, давайте зваримо *манагу**?»

Є люди, яким дійсно важливо те, що ти думаєш

Волі в Чернівцях було аж занадто багато, однак вона погано конвертувалася у затишок і комфорт: одиницею переведення одного в інше були гроші, а їх у Тарнавського залишилося всього двісті гривень.

Зі самого ранку з неба плавно летіли поодинокі сніжинки, і коли дивитися на них знизу вгору, то здається, що вони сірі, як кава з молоком у радянській їдальні, майже чорні; а коли сніжинки падали тобі на пальто, то виявлялося, що вони непорочно білі, мов єдвабне мереживо, і на чорному кашемірі пальта ці сніжинки навіювали асоціації чи то з весіллям, чи то з похоронами — коротше, і там і там мали бути сльози.

* Відвар коноплі на молоці.

Із двома сотнями гривень у кишені сподіватися на грайливе, божественне дольче віта не доводилося, тож Макс вирішив інвестувати їх у хоч трохи пристойний сніданок, у сподіванні на те, що далі невидимі сили пошлють йому фінансів на вечерю, наприклад, відваливши щедрий гонорар «Придуркам». Утім, з огляду на тутешні організаторські розклади, в серці Тарнавського поселилося недобре передчуття, що грошенят йому сьогодні, можливо, і не побачити.

А може, і завтра, у Кам'янці-Подільському, буде те ж саме? Теж кидалово. І в Хмельницькому, і у Вінниці, і в Умані, і в Кривому Розі, і ще Бог зна де. На що ти взагалі розраховуєш, Максе? На те, що їм хтось хоч коли-небудь заплатить гонорар? Добре, якщо вони взагалі вийдуть в нуль і не позичатимуть у тебе гроші на те, аби повернутися додому. Найкраще, що ти можеш зробити зараз — з'їсти булочку з корицею, випити кави і глянути на розклад поїздів до Києва.

Раптом Тарнавський пригадав суворе обличчя Аліси, коли він почав говорити про гроші, і Максові стало ніяково за свою дріб'язковість. Він пригадав блокнот, який Аліса подарувала йому вчора перед виїздом і подумав, що було б здорово купити їй теж якийсь подарунок у відповідь. Тож замість проїсти свої останні гроші та просидіти у кафе, Тарнавський несподівано для себе вирішив пройтися тутешніми магазинами, аби знайти якийсь подарунок для Еліс Пропеллергед.

Це рішення несподівано додало Максові сил, а голод, посилений ранковою кавою, зробився не таким надокучливим.

Почуваючись справжнім обідранцем, він прогулювався засипаними снігом центральними вулицями Чернівців, які вже потроху розчищали комунальники, глибоко запхавши руки в кишені пальт, зупиняючись подивитися то на вітрину з кольоровими карамельками, то на вітрину з прецьями, аж поки, врешті, не зайшов до затишної книгарні, де можна було, здається, сісти за стіл, придбавши дешевого круасана і каву за двадцять гривень, і читати в куточку кілька годин поспіль, без ризику того, що тобі постійно нагадуватимуть про необхідність замовити ще чогось.

Перед дверима в книгарню Тарнавський обтрусив пальто від снігу, скинув капелюха, змівши з нього шар мокрих сніжинок, і, врешті, зайшов досередини.

* * *

Усередині книгарні панувала приємна, обволікуюча, наче англійська розварна вівсянка, тиша. Книгарня щоразу була для Макса викликом. Тут завжди можна було знайти щось цікаве: щось про кінець Америки чи крах Європи, чи про розквіт Азії, чи про демонічні витівки велетенських айті-компаній, що завжди лоскотало нерви масовому читачеві, або щось про відступ демократії та шторм популізму, про майбутнє людини в цифрових концтаборах, і про минуле людини на гілках дерев у африканській савані, про мікроби, їжу і сталь, або про багатство націй, або щось новеньке про кінець історії, про Трампа, Сі Цзінпіня і про Ердогана, і про сильних чоловіків у політиці загалом, а також про сильних жінок у політиці і поза нею, про нових жертв політичних режимів і про політичних ув'язнених, про твіттер-революції і про сльозогінний газ для початківців, про екологічні страйки і про те, як навчитись кінчати, якщо ти жінка, і як не соромитись власної піхви, якщо вона у тебе є, одним словом, можна було відчувти дихання епохи в максимально комфортних умовах, і це дихання, освіжене запахом типографської фарби та ясним стилем популярних авторів з Гарвардом за плечима, не збивало з ніг, в нього можна було вчутися, вжитися, в ньому навіть можна було віднайти якусь страхітливу, загрозливу красу.

Були тут і романи — то розлогі родинні епоси на тисячу сторінок, то раптом локальні історії якогось дитячого згвалтування, то історії про ображені почуття, то історії про дівчат з татуюванням дракона, то історії про дівчат у вікні, у потязі, у кризі, у тумані, сотні тисяч історій про дівчат. Доходячи до цих рядів, Макс відчував укол ревностів — адже тут мала бути і його книжка, на еволюційній вершині топ-хітів продажу, але ж, на жаль, ні, кілька книг Макса Тарнавського можна

було знайти тільки у відділі української літератури, недалеко від Стельмаха і Самчука.

Переглядаючи корінці книг, Макс мимоволі запримітив дівчину, яка, уткнувшись носом в книгу, вже кілька хвилин невідривно стояла у куті. Вона видалася йому знайомою і він все намагався роздивитися її, але коли та на секунду відклала книгу, Тарнавський раптом упізнав у ній свою стару знайому Марту Дмитришин, відому чернівецьку літературознавицю, поетку й журналістку, і навіть спробував тихенько самому вийти з книжкової зали. Однак було вже пізно.

Дівчина, відчувши на собі його погляд, здивовано усміхаючись, промовила:

— Макс? О Боже, сонце, яка несподіванка, ти що тут робиш у Чернівцях? — вона поклала книжку і в два кроки опинилася поруч з ним, беручи його за руку і цілючи в щоку. — Я думала, ти в Києві! Сто років тебе не бачила!

— Привіт, мацьопа, — привітався Тарнавський, зрозумівши, що втекти тепер не вийде. — Заїхав буквально на півдня.

— Справді? — великі блакитні очі Марти спалахнули цікавістю, а Тарнавський подумки відмітив, що вона все так само гарна, як і була. — Ти до нас із читаннями? Слухай, дай вгадаю... в тебе вийшла нова книжка?!

— О, ні, — Макс ввічливо розсміявся. — Ні-ні, ні. Поки ще працюю.

— Слухай, ти що зараз робиш? Давай, може, на каву? — почала тягти його до виходу Марта. — У мене є зараз годинка, я якраз чекаю на прийом до свого психотерапевта, він мене приймає кожної суботи. А в тебе є час?

— Ну, в принципі...

— Ой, та пішли! — махнула рукою Марта так легковажно, наче мала потаємні ключики до всіх Максових проблем, що, звісно, їй і хотілося б думати про себе, але чого не було в дійсності.

Мартуся потягла Тарнавського до виходу, на ходу розповідаючи йому про свої нові наукові досягнення, літературні знахідки і загалом про те, чим повнилися в останні дні серця світу сього.

Вони рушили у кав'ярню навпроти, і Макс із завмиранням серця уявив собі, що трапитися, якщо зараз їх раптом застукає тут удвох із блакитноокою, ангельського вигляду Мартусею Аліса. Так, наче він робив щось неправильне. І думаючи про Алісу таким чином, він запитував себе: а хто вона тобі взагалі така? Навіщо ти про неї так часто думаєш?

Марта була дівчиною на виданні. Прекрасно освічена, вона вже встигла захистити навіть кандидатську (Яніна саме вчора, нагадаємо тобі, Максе, проходила цей рубіж болю і терпіння). Окрім того, її жіночі принади навіювали якнайбільш утішні фантазії прекрасного протестантського щастя — достатньо набожного, аби зберігати внутрішнє відчуття чистоти і праведності, і достатньо вільного, аби можна було щасливо зачинати діток, кохаючись у прекрасних персах, розкішних сідничках чи довгих ніжках своєї молодії нареченої. Стоп, Максе, якої, в біса, нареченої?

А, звісно. Звісно, Максе, це ж той ваш недороман, так? Чи не тому ти так поспішав сховатися, коли побачив її у книгарні?

Окрім прекрасних пропорцій тіла, гідних того, аби збити Марту фотомоделлю календаря «Цнота і пристрасть Буковини» за місяць грудень, і сяючих, схожих на Середземне море в полудень, блакитних очей, один погляд в які змушує тебе почуватися так, наче ти купаєшся у велетенському келихові, наповненому п'янким блю кюрасао, Мартусина сім'я добре забезпечувала її — наскільки Тарнавському було відомо, Марті належав невеличкий бізнес з виготовлення надувних кульок (подарунок її батька — веселого чарівника, який на дозвіллі від своїх справ працював у міській раді, творячи добро простим людям), квартира в серці старих Чернівців і симпатичний будиночок десь у Карпатах. У Мартусі можна було потонути, як у бездонному Синевирі, як у карпатському чорничному вині, як у маковому відварі, звареному на полонині з нарізаних у сусідньому селі макових голівок.

Єдине, що було в Мартусі не так — вона досі була незаміжня. І все це виглядало так, наче Мартуся досі чекала на

Тарнавського. Все почалося після того їх неоголошеного літературного недороману, коли вони час від часу зустрічалися на якихось літературних читаннях чи презентаціях то у Києві, то у Львові, то навіть закордоном на спільній поїздки до Мюнхена в складі української делегації, і коли, здавалося б, от-от мало статися щось важливе — наприклад, тримання за ручки хоча б, не кажучи вже про поцілунок десь на задвірках якогось чергового відреставрованого мюнхенського театру-броварні (літклубу-шнапсмануфактури, винокурні-пінакотеки), поки всі друзі: поети та письменники, видавці та перекладачі, дружньо кружлять місцеве пиво в компанії з німецькими українцями, теж видавцями і теж перекладачами, а ви, тихцем — чому б ні? — випадково вийшли удвох закурити, під такий самий рясний сніжок, як ото зараз, і там, у мюнхенських закапелках, на території колишньої промзони, переробленої на вимогу креативних індустрій, раптом, у тіні багатотонних, виблискуючих тьмяною міддю цистерн для баварського пива, чи шнапсу, чи доброго рейнського піно нуар, коли навкруги була лиш пуста, і жовте світло з вікон броварні линуло у синю затишну баварську засніжену темряву, ви б наблизили, зворушливо кліпаючи віями, на які падають сніжинки, одне до одного свої розпашілі вуста, пильно вдивляючись одне одному в очі — вогкі, глибокі, темні, живі, розуміючи, що зараз відбувається щось справді магічне, свідомі того, що після цього ви вже не будете такими, як були, що ви повернетесь в товариство, розгарячіле від шнапсу і єгермейстера, від wurstekowbasen і kartofelsalat, komm zu, Max, was machst du, Martusia? Ah, unsere golubushki, willkommen, hirko, hirko! Drang nach ost! Trinken und schminken! І ви провели б решту вечора, спершу несміливо позираючи одне на одного, а потім разом останніми плетучись у хвості слідом за всією розвеселою компанією, яка приїхала сюди розповісти про гібридну війну і Революцію гідності, про громадянське волонтерство і культурну дипломатію, приїхала сюди, аби бути речниками правди в океані інформаційного фальшу і розповісти про справжню Україну, що зараз, власне, народжується, і ви б, — освячені цим покровом, ішли б тихо під блакитним нічним снігом Мюнхена, схожим на мелодію

Баха, яка звучить із крихітної музичної скриньки, — уже тримаючись за ручки, мовчки, бо все було б тепер кришталево ясно — тут би і пан Богдан, добрий чарівник із міської ради, Мартусин тато, став би зовсім по-іншому зрозумілим і доленосно добрим, наче світоч у морі неспокою, яке тобі, Тарнавський, довелося проплисти, і пані Наталя, з її пляцками і котлетками, тушкованим кроликом і голубцями з грибами, з її духмяніючою затишком квартирою, ароматною і гарячою, немов чудо-піч, з якої випурхують на світ рожевошюкі ангелики в білих підрысничках, — вона теж стала би зовсім по-іншому зрозумілою, по-рідному і по-теплому, і зразу ж у цьому світі знайшлося б місце і для ночівлі зятя — звісно, ви ще й самі б про це не говорили, та вже всім було би зрозуміло, що це — шлюб десятиліття, найвдаліша пара, яку лиш могла собі вимріяти новітня українська література, ви, звісно, спершу б для годиться, і для того, аби самим трішки стримати серцебиття і пашіння щік, попереписувалися б у розлуці — повернувшись із Мюнхена: хто в рідні Чернівці, а хто в цей нестерпний Київ. А потім, звісно, після мільйона теплих слів, чи, може, навпаки, після годин мовчання по скайпу, коли сказати просто нічого і коли просто потрібно мовчати, просто по Вітгенштейну (Осанна! Вона, як і ти, також знає кодове слово «Вітгенштейн» і вміє правильно написати «Ортега-і-Гассет»), ви, оповиті цією мовчанкою, врешті, порушуете її, ти приїздиш до неї в Чернівці, а в кишені гріє ногу коробочка з обручкою, вибраною наосліп, оскільки кохання знає все серцем, з малесеньким, як макове зернятко, діамантиком, слово за слово, вечеря у батьків, тиха розмова у неї в кімнаті, ти на одному коліні, дістаєш із кишені свій подарунок, а вона ридеє і по-материнськи пригортає твою голову собі до колін, ночівля на дивані задля пристойності в іншій кімнаті, ніч перша, прогулянки по місту, знайомство з її друзями, увечері — святкування, не знаю, Різдва там, чи Старого Нового року, чи Йордана, чи Масляної, чи уродин тієї ж самої Мартусі, чи, хай йому грець, ваших, врешті-решт, заручин — і ти знову лягаєш на тапчан, ніч друга, але вже стільки всього відбулося за добу, що, врешті, Мартуся сама тебе тихо кличе крізь прочинені двері, кличе зігріти її під велетенською й холодною,

наче снігова хмара над Євросоюзом, периною, і, звісно, ти, почувуючись, мов справжній лицар, що пройшов усі випробування: випробування мечем, вогнем, драконами російської пропаганди, німецькими видавцями і українськими авіалініями, ти, гарячий, як меч Гавриїла, і вона, прохолодна, мов блакитноокий скандинавський циклон, входите врешті одне в одного, єднаючись у спільному жаркому лоні любові, у справжньому юнгіанському тиглеві кохання, прикритому цією велетенською периною батьківського і, загалом, суспільного схвалення, зливається в прекрасного нового андрогіна української літератури, безсмертну пару, що, з'єднавши долоні й із закоханими усмішками переглядаючись, мов на середньовічних гравюрах, входить на небеса — а щокасті вітри сурмують у сурми, мудрооке кругловіде сонце задоволено позирає на вас, ангели чудуються і віншують вас мерехкими зорями, пшеницею без куколю, срібними монетками і чоколядно-марципановими цукерками крафтового виробництва. Безпечно палахкотить, захищена дитячими рученятками, свічечка літери «І», рівно сяє місячний серпик літери «Є».

От як усе могло би бути, Максе, якби ти робив правильні кроки у своєму житті.

Проблема в тому, що роману у вас із Мартусею так і не склалося, а всі спроби дупастеньких купідончиків обстріляти вас своїми стрілами з криваво-червоними серцевидними наконечниками, які, входячи в груди, мали б розірвати усі артерії і фасції, на яких висять ваші обледенілі від останніх подій у країні серця, закінчилися гидким відчуттям фрустрації (з твого боку) та відвертим нерозумінням (з її сторони). Врешті, води часу все це змили, висловлюючись образно, з берегів ваших бажань, по воді попливли нові трупи (тепер уже натуральні — двохсоті, чорні тюльпани), вам стало якось не до одне одного. Хоч, може, саме це б зіграло для національної безпеки значно більшу роль, ніж чергова партія натовських «Джавелінів» чи «Байрактарів». А відчуття фрустрації — хіба її мало в цьому житті? Ще трохи фрустрації (в чому її вимірювати? В джоулях? Ньютонах? А може, якось неординарно — в децибелах або люменах? У, прости Господи, рентгенах на годину?) ніхто не помітить, одним

кілофройдом фрустрації більше, одним менше — кому вже яка різниця в країні, яка тріщить по швах (Зигмунд Фройд, що бачить у вересні 1939-го, менш ніж за місяць до власної смерті, початок Другої світової війни, повністю розчарувавшись у здатності виплеканого культурою «єго» контролювати пориви дикого підсвідомого, віднині проголошується еталонною одиницею фрустрації, «один фройд»).

Так, власне кажучи, і не зрослося.

Чому, Максе? Warum? Потім з'явилася Яніна — помірно лівих поглядів, з доброю академічною освітою, захопливою лінією талії і прекрасними навичками глибокого міньету, достатньо згодлива і достатньо самодостатня, одним словом, така ж доросла дурепа, як і ти, яка сподівалася, як і ти, як і все твоє покоління, що ще трішки і — от! Як не 2004-й, то бодай 2014-й, а ні — ну то наступна дата, коли врешті крига скресне, ми вступимо в ЄС і все якось закрутиться. Тарнавський завжди мріяв про жінку, в якій буде красиве тіло — кажуть, це другий етап після того, коли розчаровуєшся у розумних жінках. Жаркість Яніниних перс компенсувала Максові холодність літературної критики, а її крутизна стегон давала відчуття життєвого підйому кожного разу, коли він зупиняв на Яніні свій погляд. Одним словом, з Яніною все якось потекло, попливло по прокладених відповідними інстанціями руслах, але чому ж не Мартуся? Може, ти дав осічку десь там?

Було щось дуже неправильне в самій думці одружитися з Мартою. Наче секс під галюциногенами, коли ти не розумієш до кінця, ані хто твій партнер, ані, власне, того, є він чи ні, чи то, може, лиш твої видіння, витівки ноосферних суккубів та інкубів, підчеплених на безкоштовному порносайті.

Думаючи над усіма хитросплетіннями свого життя — яке, здається, з кожним днем здавалося набором усе тугіше сплетених вузлів помилок, розв'язати які не під силу жодним зубам, Тарнавський упіввуха слухав історії про місцевий літературний бомонд, які в надлишку йому забезпечувала за кавою Марта. І тільки легка тінь того, що всі ці розгнuzдані чернівецькі постмодерністи раптом включилися у волонтерську діяльність, а вся Мартусина оповідь так чи інакше заторкувала теми війни, патріотизму, Майдану, змушували Макса

незатишно поїжачуватися, наче від холоду, що охоплював його при кожному слові про громадянське суспільство і єдність, в якій, як Тарнавський уже встиг гостро відчутти, йому місця не було. В рай рабів не пускають. Того раю, до якого, схоже, вже так чи інакше долучилися всі інші Максові колеги-літератори, він виявився не вартим.

* * *

У кав'ярні, замовивши кави вже вдруге, вони ще довго обговорювали абсолютно непотрібні Тарнавському плітки про письменників, видавців і знайомих критиків, аж поки, врешті, Мартуся не спитала його обережно:

— Я бачила на фейсбуці, що ви розсталися з Яніною... Мені так шкода, — Мартуся, дивлячись то на Макса, то на свої пальці, гралася із симпатичним перснем, що був явно не на тому місці, де його носять заручені люди.

— Нічого страшного, — зумисне легковажно махнув рукою Тарнавський. — Ми були кепською парою. Сімейне життя — це як грати удвох роль коняки у шкільному театрі. Завжди комусь випадає бути задом. В цій історії отим незграбним задом був я.

— Шкода, коли розпадаються такі гарні пари, — сказала Мартуся не без деякої надії в голосі. — Напевне, тепер весь той зашквар зі статтею Хари без допомоги Яніни сприймати значно важче... Ти ж бачив, що там зараз твориться на фейсбуці?

— Не бачив, але категорично заперечую, — попри спробу здаватися легковажним за будь-яких обставин, Макс відчув, як всередині нього все похололо. Він і справді досі не знав, що там, у тій статті Хари. Не наважився подивитися.

— Слухай, Максе, — сказала Мартуся, акуратно помішуючи ложечкою цукор у свіжому капучино. — А тобі не здається, що ти надто легковажиш із цією справою? Все ж таки, ми нація, суспільство... Це важливі речі...

— Легковажу? Чим? — Тарнавський зробив обличчя якомога наївнішого простака.

— Ну, — Мартуся нахмурила брівки, і її личко, обрамлене золотими кучерями, здалося по-особливому невинним: —

Можливо, є люди, яким дійсно важливо те, що ти думаєш про ті проблеми, через які ми зараз проходимо.

— Мої думки настільки складні для пересічного громадянина, що викласти їх на папір — це як провести його за руку в лігвисько Ктулху. Розумієш, Мартусь? Там неевклідова геометрія, — розвів руками Тарнавський. — Треба мати таку ж освіту, як й у мене, щоб людина могла прослідкувати за моїми міркуваннями. І я наперед знаю, що це неможливо. Тому я просто скромно мовчу. Мовчав під час Майдану, під час анексії Криму і окупації Донбасу, мовчатиму і в подальшому. Чи це останні лиха, які нас чекають як людство? Я б засумнівався. Боюся здатися надто гордим і самовпевненим у своїх міркуваннях, але що поробиш? Так уже склалося, що я володію істиною, а інші — ні, і нам дискутувати немає про що.

Сказавши ці слова, заздалегідь розраховані на провокацію, Тарнавський задоволено поглянув на Мартусю. Але Мартуся, на відміну від Яніни, легко розрізняла, де він блефував і лицедіяв, а де говорив правду.

— Ти не такий, — сказала вона з лагідним, добрим докором. — Тобто ти розумний, але ж ти не доктор Зло. Може, певні люди з фейсбуку і не зрозуміли б усього, що ти міг би написати...

— Таких буде дев'яносто дев'ять і дев'ять десятих... — вставив Тарнавський, стараючись зберегти якомога серйозніше обличчя. Тролити закоханих у нього дівчат було Максовою улюбленою справою.

Мартуся зітхнула, але не втомлено, як Яніна, а з якоюсь особливою любов'ю, світлим безсиллям перед коханою, але такою непростою дитиною.

— Я розумію, що тобі до лампочки всі ці повсякденні метання людей...

— Так, я називаю це «безпідставною драматизацією»...

— ...але я думаю, твоя проблема з фейсбуком не в тому, що ти озвучив якусь неправильну позицію, — зауважила Мартуся м'яко. — Багато різних людей озвучували різні позиції. А ти взагалі ніякої позиції не озвучив. Тому від тебе стільки людей відвернулися і розчарувались. Вони очікували якоїсь ясності. Хай, можливо, більш складної картини світу,

ніж у більшості людей. Може, непростої емоційно. Але вони чекали принаймні хоч на якусь твою реакцію. Коли людина мовчить, складається враження, що вона просто безсила перед ситуацією. Їй іменем такої людини легко маніпулювати. Їй легко приписати ті слова, яких вона не говорила, просто лише тому, що вона промовчала тоді, коли мовчати не можна було. В якомусь сенсі таке мовчання, пробач мені, дехто може навіть розцінювати як малодушність.

Сказавши це і ніби відчувши полегшення від того, що нарешті відкрила йому свої наболілі міркування, Мартуся з надією поглянула на Тарнавського, а він вкотре вразився чистоті її рис обличчя, мудрості погляду, м'якості характеру. Адже вона була б, напевне, прекрасною матір'ю, чи не так? Не гірше турбувалася б за Жозі та Ежена-Леопольда, ніж Яніна.

— Я думаю, якби ти просто озвучив свою позицію в ті часи, зараз би тобі не було так складно. Зокрема, я думаю, і з цим романом, «Там, де вітер». Багато хто не сприйняв його саме тому, що не мав з тобою зв'язку в найдраматичніші моменти... Люди не зрозуміли, чому, коли всі пишуть про Майдан і війну на Донбасі, ти пишеш роман про маяк і море. І я, якщо чесно, одна з них.

Оп, Тарнавський. А це вже по-справжньому боляче.

Мартуся лагідно, з любов'ю подивилася на нього очима смиренної сестри милосердя.

— І ще, — дещо схвильовано додала вона, розгладжуючи на столі паперову серветку. — Я думаю, що люди опиняються в такій ситуації, коли не мають надійного супутника в житті. Їй буває так, що люди обертаються в одному середовищі, довго знають одне одного і навіть товаришують, але не бачать одне в одному такої нагоди бути разом, розумієш? Придивися ближче до свого оточення. Можливо, там є люди, яким ти дійсно потрібен? Ті, в кому ти зміг би знайти справжню підтримку для себе?

Тарнавський подумав було, що, можливо, й справді варто було зараз пояснити Мартусі, чому він вирішив написати роман про маяк і відлюдника на ньому. Про велику травму вигнання зі суспільства, глибинне почуття остракізму, яке він плекає в собі, ще, напевне, з тих дитячих часів, коли батько

залишив їх з матір'ю, коли йому було всього вісім. І так далі. Але ось ця остання тирада Мартусі про людей «із близького оточення», що була не дуже то й прихованою саморекламою, геть зовсім розстроїла його.

— Я не певен, що в моєму оточенні є такі люди, — сказав Тарнавський з деяким викликом. — На жаль, уже багато років я почуваюся повністю ізольованим від інших. Інтелектуально й емоційно, і останні три роки — ще й соціально. А в тебе є такі люди?

Мартуса, що до цього дивилася на нього своїми ясними бездонними очима, а тепер перебирала пальчиками серветку-макраме на столі, присвятивши всю увагу їй, раптом, почувши ці різкі слова, наче втратила всю свою вітальну силу. Плечі її опустилися. Боротися за серце Тарнавського в Мартусі, здається, сил уже не було. Чи не цього ти добивався, мій делікатний друже?

— Теж немає, — тихо сказала Марта, потупивши погляд, і на її очах заблестили сльози. — Вже багато років... Зізнаюся по секрету, Максе... Тільки, молю тебе, нікому ні слова... Я саме через це хочу піти в монастир.

Марта підняла на нього погляд. Це був останній її випад. І він виявився, що називається, стрілою просто в проріз забрала.

— Мені здається, Бог показує мені, що я в цьому світі вже не потрібна і маю себе повністю присвятити Йому. І, здається, робить це дуже ясно, хоч і боляче. Часом через найрідніших людей...

Мартуса з відчаєм поглянула на Макса.

— У монастир? — лиш здивувався той, по-ідіотськи піднявши брови. Хоча, правду сказати, ця новина по-справжньому ошелешила Тарнавського. І навіть на якусь мить змусила його відчутти себе причетним до цього рішення. Втім, Макс швидко відігнав ці темні думи.

— Тихіше, благаю, — попросила Марта, озираючись навколо і прикладаючи собі долоню до ямки на шиї, ніби стримуючи хвилювання. — Я вже давно молилася, щоб мені Бог вказав шлях...

Тарнавський відкинувся на спинку канапи, на якій він сидів, і теж обвів поглядом затишну кав'ярню. Чи мав би

він як християнин почувати провину за те, що Мартуся хоче обрати життя в монастирі? Тьху, та якого дідька ще й це йому в голову брати?

— Знаєш, Мартусь, — сказав Макс, промовчавши якийсь час і намагаючись знайти слова, які б виразили його ставлення до ситуації, але слова вперто не знаходилися. — Я поважаю твоє рішення.

— Справді? — в очах Мартусі промайнули водночас надія і ще більший біль. Надія, що зараз він скаже те важливе, що можливо, змінить долю і самої Мартусі, і Тарнавського. І біль від цього фатального, по-європейськи дистанційованого «поважаю твоє рішення».

— Так, звичайно. Хоч теж не розумію його. Але приймаю. Ми з тобою особистості. А особистостям легше зрозуміти одне одного, навіть якщо вони в чомусь не погоджуються.

Мартуся усміхнулася. Це була справжня усмішка Мадонни, як здалося Тарнавському — усмішка любові, вистражданої крізь біль. На її очах знову виступили рясні, схожі на дрібненькі діамантики, сльози, яких вона зовсім не соромилася. Марта поклала свою гарячу вологу долоньку на Максому висушену холодом руку.

— Дякую тобі, — прошепотіла вона крізь сльози, все ще намагаючись усміхатися. — Ти справжній друг.

Тарнавський стримано прийняв цей вираз вдячності і, врешті, наважився спитати те, про що хотів було поговорити з Мартою одразу, як тільки побачив її.

— Мартусь... Скажи, будь ласка, я можу у тебе дещо попросити, як у людини, котрій я по-справжньому довіряю? — несподівано почав він, готуючись позичити зараз у Мартусі хоча б із тисячу гривень. Хоч він був певен, Мартуся віддала б йому без повертання все, що мала. — Це може залишитися тільки між нами?

— Так, звісно, — Марта, втерши сльози паперовою серветкою, з новою надією глянула на Тарнавського. Ну ось, Максе, може, тепер ти нарешті кинеш блазнювати і скажеш ці чарівні слова, на які вона так чекає?

Макс посміхнувся, і зрозумів, що слова про тисячу гривень, мов зачаровані, не виходять у нього з рота. Марта з любов'ю, запитально дивилася на нього. Її очі все ще волого блистіли.

— Та ні, не буду, — Макс винувато потупив очі і тут же знову просяяв. — Це справді... Надто... Надто необдумане, імпульсивне прохання... Пробач, будь ласка. Ще побачимось.

* * *

У клубі «Качка», куди Тарнавський приїхав о пів на п'яту вечора, вже було достатньо людно і, головне, накурено так, що крізь дим годі було розгледіти когось знайомого. На сцені налаштовували свою апаратуру перші виконавці — якісь довговолосі барди-менестрелі, що грали лицарську музику на середньовічних інструментах. Одного погляду на їх ельфійсько-селянські лляні одержі та бороди було достатньо, аби безпомилково впізнати в них прибульців зі світлого шропширського безумства толкієністики. Задля власної безпеки і кращого духовного бачення Макс одягнув свої чарівні голографічні окуляри.

— Жанет, привіт! — загукав Макс, побачивши крізь клуби диму і світло рамп, що сліпило очі, знайомі хвостики, і дівчина, впізнавши Тарнавського, на секунду спалахнула, все ще сподіваючись, далєбі, свята простота, відхопити сьогодні від життя кілька оргазмів (хай чого б це їй не коштувало), аби трішки зігріти цю зиму тривог наших.

— Привіт, — Жанет підійшла до Макса, взяла за руку і потягла його кудись у гущавину натовпу. Вона гучно додала, аби було чути крізь шум музики біля барної стійки та скрежетання мікрофонів на сцені: — Круті окуляри! Ходи сюди, нам треба сфоткатися!

Жанет була вже при параді — в чорній облягаючій одержі і гримучому макіяжеві на півобличчя, і від цього Тарнавському стало її ще більше шкода. В нього, принаймні, маскарадом був цілий світ. Їй же, бідненькій, доводилося, наче привидові опери (привидові рок-клубу?), жити від концерту до концерту і оживати лише в означені години роботи закладу.

Жанет потягнула Тарнавського до великого плаката, на якому було зображене лого рок-клубу «Качка» (вочевидь, тут малася на увазі забавна гра слів — щось середнє між кумедною в своїй глупоті свійською твариною і серйозною, майже

релігійною двіжухою, що народжується в найкращі моменти виступу групи, коли весь зал починає рухатися як один організм в такт музиці зі сцени), і вони зробили кілька смішних фото з висунутими язиками і розчепіреними пальцями.

Жанет нахилилася до Максого вуха і від неї війнуло алкоголем та тютюном. Все ще тримаючи його, мовби випадково, за руку, Жанет сказала:

— Слухай, нам треба поговорити!

— Справді? — здивувався Тарнавський, втім, прекрасно будучи підготовлений до такого повороту.

— У мене є *сестра*, вона твоя фанатка, пише вірші з дитинства. Вона дуже хоче, щоб ти прочитав її вірші.

— Сестра? — перепитав Макс гупо, ніби не вірячи, що таких, як Жанет, може бути двоє.

— Ну, *сестра по серъгам*, — уточнила білявка.

— Без питань, — відповів Тарнавський, розуміючи, що втікати нікуди і що вірші подружки це явно краще, ніж ніч у стилі кліпів «Nothing But Blood». Барди на сцені заграли щось мадярське, зі скрипкою, козою і сопілкою, ніби закликаючи до більшої життєрадісності. Макс вичавив із себе кислу посмішку, хоча після розмови з Мартусею усміхатися зовсім не хотілося. — А де, до речі, «Придурки»?

— А, твої красавчики? — щось зневажливе у цьому «твої» різонуло Тарнавському вуху. Жанет кивнула рукою на привідчинені, обклеєні плакатами двері біля бару, котрі вели до службових приміщень. — Вони убиті наглухо, від мусорів ховаються в гримерці. Їм би *заче́катися*... Може, ти з ними поговориш?

— Добре, — знизав він плечима і рушив було до дверей, відчуваючи, як Жанет усе ще грайливо притримує його під руку. Убиті, значить. Макса охопило погане передчуття.

— Зараз я покличу Альку! — пообіцяла Жанет, відпускаючи Тарнавського, наче вже без п'яти хвилин свого коханця, і миттєво зникла у натовпі. Чувак, а може, вона готує тобі *ténage à trois*? А ти, дурний, гальмуєш? Але нічого, можливо, зошит, розписаний гробами, хрестами і вензелькуватю виведеними ямбами та амфібрахіями, поверне тебе до тями.

За обклеєними плакатами і помальованими начорно, як у знаменитій пісні «Роллінг стоунз», дверима був невеликий

коридорчик, теж весь помальований дешевою чорною фарбою, скупо освітлений жарівкою в сітці. Одним своїм кінцем коридорчик провадив кудись у залите білим світлом приміщення, звідки линули аромати сала, паленої олії і смаженої цибулі, а іншим — у темряву, в якій біліла перекошена табличка з написом «Арт-директор». Двері поміж ними вели в туалет і гримерку. Макс штовхнув фанерні двері гримерки і зайшов у кімнату.

* * *

У гримерці було людно, шумно, накурено й холодно. Кілька дівчат стояли біля дзеркал з підсвіткою та розмальовували пензликами, раз по раз прицінюючись, обличчя якимсь музикантам. Поруч гучна компанія бородатих і довговолосих немолодих чоловіків, з кількома зеленими пляшками вина в руках, розмістилася на низькому диванчику зі штучної шкіри, поближче до вікна. А у куті, на дерев'яних лавах за пошарпаним столом, нерухомо сиділи, втупившись у простір перед собою, вдягнуті в куртки і шапки, «The Morons» і підозріло тихо, зібрано про щось мовчали. В гримерці було навстіж відчинене, замощене решіткою вікно, крізь яке вривалися хвилі сирого сутінкового повітря з вулиці, і раз у раз вітер жбурляв у кімнату жмені снігу, але людей загалом тут було стільки ж, скільки й запалених цигарок, тож ці подихи свіжості майже не відчувалися. «Придурки» сиділи з піднятими комірами курток і насунутими на очі шапками, перед ними посеред столу стояла пляшка води і дві повні попільнички, а також практично розшматована чиїмись знервованими пальцями напівпорожня пачка цигарок. Тільки Аліса поміж хлопців, без шапки і без куртки, сиділа неспокійно, зиркаючи весь час по боках. Її одну не накрила ця поки що не дуже зрозуміла Максові неспішність єгипетських сфінксів, яка одразу ж впадала в очі при погляді на команду. Здається, пошматована пачка сигарет була справою Алісиних рук.

— Здоров, мужик, — озвався Рибка Поньо, дивлячись на Тарнавського з-під окулярів, теж незвично спокійний і небалакучий. Жора вдивлявся в простір своїм поглядом кобри,

поглядом небезпечної змії, поглядом хижака, і намагався при цьому не вронити підборіддя собі на груди. Схоже, він був накурений, наче старий херсонський матрос. — Ти чиїх будеш?

Макс огледів обличчя «Придурків» — Хесуса, Назіка, Довгого і, звісно, Аліси, і зрозумів, що цих дітей йому дуже бракувало останні кілька годин. Всі вони здалися раптом дуже рідними.

— Хеллоу, еврибаді, — кинув Тарнавський, сідаючи до них на лавку і кладучи на стіл капелюха та «чарівні» окуляри. — Я за вами скучив.

Як попуститися від «молока», якщо ти — м'ясо?

Відповідь на це екзистенційне запитання просте — ніяк. Але до її формулювання, як, зрештою, і до осмислення самого запитання Максові потрібно було кілька хвилин, аби краще зрозуміти, що ж відбувається у компанії Придурків.

Вечір у «Качці» обіцяв бути довгим і різноплановим, і розклад виступів гуртів можна було знайти на аркуші, недбало приклеєному скотчем до кута одного з дзеркал при стіні. Першими мали виступати довговолосі барди-гоббіти зі Збаража (Тернопільська область) зі своїми волинками, мадярсько-ірландсько-українським репертуаром, мертвий час, коли на публіку викидають гарматне м'ясо, призначення якого — бути акомпанементом до розмов під пиво і картоплю на салі. Програма традиційно була складена за висхідною — від легших форматів до важчих. Теоретично, об'єднавчим принципом програми було те, що всі гурти мали так чи інакше належати до «готичної» культури, і барди, як могли, стримувалися від того, аби не перейти на чардаш, сальтарелло, а то й джигу (щоб потім, може, видати її за «середньовічний готичний рок-н-рол»). «Придурки» на цій шкалі опинялися десь посередині, ближче до початку програми — вони мали бути зразу після гурту із симпатичною повненькою, але чомусь дуже переляканою вокалісткою,

загримованою білилами під французьку міметку із чорним носиком і губками у формі сердечка, котра намагалася співати французькі переклади пісень «Нірвани» на мотив шансону, наслідуючи тембром голосу Едіт Піаф — дівчинка сиділа біля одного з дзеркал у розкішному, рожевому, як стіни паризьких будинків навпроти Мулен-руж уночі, боа, і то поверталася до розмови з немолодими, вже добряче за сорок блекерами на шкіряному диванчику, то заливалася нервовим, наляканим сміхом, то намагалася щось заспівати своїм грудним хрипким контральтом, то знову підводила чорним сердечко на губах, щоб її макіяж паризького міма не сильно постраждав від чергового докладання до пляшки з кагором.

Наступними після едітпіафівців готувалися до виступу якісь захмелілі бидлопанки з Рівного, котрі лабали кавери на відомі пісні «Лімп Бізкіт»: то заходили поржати і поприколюватися у гримерку, нетверезо порпаючись у своїх кинутих біля стійки для одягу сумках, то, не знаходячи собі місця, щоб сісти (окрім як на підвіконня), з гиготанням виходили, штовхаючи одне одного плечима, геть.

Слідом за ними в програмі йшли якісь нацпанки (вони, схоже, зараз робили саундчек на сцені), а після нацпанків уже починалися флагмани — «Криваве весілля» (Луцьк, dark gothic folk — готи зустріли своїх шанувальників і зараз квасили з ними на крайніх столах у залі зі сценою), «Аетернус Некрозіум» (Львів, pagan black metal core) і «Блайнд Сканк» (гурт з Івано-Франківська, що без зайвого пафосу окреслювали свій жанр як doom-death grindcore black metal with apocalyptic female vocals and occult poetic elements). Останні виконували вже якусь геть сатанинську музику. Нею й мав завершитися концерт — саме останні дві команди, які, далєбі, вже не перший рік знали одна одну, й окупували надійно диван — найзручніше місце в гримерці — користаючись правом старшинства і вислуги років, де й розпивали шмурдяк та пиво, погримуючи своїми чоботами в срібних ланцюгах та відкидаючи час від часу зі своїх порізаних борознами облич пасма вже добряче сивого волосся.

Фраза «Мужик, чиїх ти будеш?» виявилася, схоже, останніми словами Рибки Поньо, які той спромігся промовити за

вечір. Після цього його голова закинулася, окуляри з'їхали набік, а свідомість полишила видиму сторону Всесвіту, і Жора, опустивши голову на груди, пішов у відключку.

— Він набухався? — спитав Макс у хлопців, уважно вдивляючись в їхні обличчя і повертаючи на стіл листок із розкладом, який висмикнув перед цим із рук Аліси.

— Він все... пішов... — тихо посміхаючись і глипаючи на нього своїми небесно-блакитними очима мешканця Середзем'я, сказав Довгий і мерзлякувато нагоріжився у своїй дутій спортивній куртці. Схоже, він не панікував через те, що відбувалося. Можливо, єдиний.

Аліса демонстративно не говорила ні з геть вимороженим Довгим, що часом кидав на неї болісні байдуже-закохані погляди, ні з понурим, плечистим Хесусом, що безпорадно морщив своє масне, прищаве чоло, ніби намагаючись щось відчайдушно чи то пригадати, чи то зрозуміти, ні з розмазаним у мармеладно-арахісову пасту Назіком, що вдивлявся у бульбашки в напівпорожній пляшці мінералки, ні навіть із Максом. Вона робила вигляд, що усього цього бедламу з п'яними рокерами, накуреними «Придурками» і холодом з відчиненого навстіж вікна не існує, і вирушила теж у якусь власну Галактику Нуль, відгородившись від усіх стіною холоду, втупившись у власний телефон. Біля Аліси стояло пластикове горнятко із чимось тьмяно-жовтим — чи то віскі, чи то коньяком, до якого вона час від часу прикладалася і зразу ж тремтячою рукою підносила до губ сигарету. Тарнавський зауважив, якою чистою, ніжною була її шкіра.

— Як саундчек пройшов? — перевів він погляд знову на хлопців, зрозумівши, що Алісу краще зараз не чіпати.

— Н-нормально, — з легкою усмішкою знизав плечима Довгий. — Тобто, н-ніяк. Поки що.

Назік усе так само уважно слідкував за бульбашками в мінералці. Хесус знову наморщив чоло, вкотре спробувавши зрозуміти, що відбувається.

— Ви що, накурилися? — спитав Макс, скрививши губи в посмішці.

Довгий чи то скрушно, чи то по-філософськи гмикнув:

— Та так, т-трохи є.

— «Трохи є», бля, — прошипіла зі свого кута, мов затравлена, але від цього не менш люта кішка, Аліса, яка, вкотре взявши до рук пачку зі сигаретами, врешті, з гнівом жбурнула її об стіл. — Та ну вас в жопу! Робіть самі, що хочете!

Вона різко встала і вийшла з гримерки з блідим від люти, закам'янілим обличчям.

Макс і Довгий подивилися їй вслід, і від цієї чоловічої розгубленості перед незбагненим жіночим універсумом між ними раптом проскочила іскра солідарності. Втім, Довгий був надто накурений, аби ця іскра змогла розгорітися у якийсь племінець дружби. Та й гадати тут теж особливо не було над чим — хлопці вбилися перед першим концертом у м'ясо, а їх менеджерці, яка, певне, останній місяць, як не два, займалася підготовкою туру, друком нікому не потрібних дисків і футболок, яких ніхто так ніколи й не купить, зідзвоню з незліченною кількістю інших менеджерів, значно старших і значно просмаленіших життям, ніж вона; менеджерці, яка виборювала, можливо, їхнє право виступити четвертими в цьому списку, а не першими чи другими, на розігріві, як і належить повним аматорам, їхній менеджерці просто зараз зірвало гайки. Тарнавський її розумів.

— Готи з Л-луцька... — невиразно сказав Довгий. — Чув про в-відвар «Малятко»?

Макс знизав плечима.

— Це типу «молоко»?

— Ага, воно, — гикнувши, озвався раптом з кута столу Хесус. — Манага.

— Коли ви його випили? — спитав Макс.

— Години три тому, — сказав Довгий. — Саурон з Луцька зварив, як тільки ти пішов.

— Пиздець концерту, — сказав Назік, не відриваючи погляду від бульбашок в мінеральній воді. — Я, блін, навіть...

Проте він не договорив, що саме він навіть. Зрештою, це було очевидно. Назік ніс втрати на всіх фронтах. Хесус важко видихнув, збираючи, вочевидь, волю в кулак і озирнувся, аби перевірити, чи не йдуть мусора.

— А що з цим? — Макс кивнув на Рибку.

— Та т-той взагалі... — Довгий ніяково, але чесно всміхнувся. — Синькою з-залився і з-закинувся ще якимись к-кальосоми.

Макс добре знав, що таке «молоко» — відвар коноплі на згущеному молоці та інших жирах, які максимально повно вбирають у себе тетрагідроканабіноли і забезпечують якнайповніше їх всмоктування в організм. Мовою психотуризму це означало жорсткий міжгалактичний шмон твоїх мізків, пам'яті та совісті, якому тебе піддають всі можливі транскордонні служби контролю нашого сектора Всесвіту, чергуючи серії глибокого пристрасного допиту з погрозами, залякуванням, вмовлянням та іншим космічно-міграційним інструментарієм, при зустрічі з яким перевірки на ізраїльських авіалініях тобі здадуться дитячим садочком. Одним словом, поки тебе розмазує по міжзоряному простору, в обличчя б'є прожектор нейромедіаторної лихоманки, а твоє несвідоме вивертають і витрушують перед тобою до останньої заначки й найдрібнішої монетки двоє накачаних похмурих павуків з Альфи Центавра, тобі точно не до концерту.

Єдиний вихід при таких розкладах — це терміново здати назад квиток, скасувати рейс, зібрати манатки і спробувати повернутися на Землю, застопивши першу-ліпшу космічну шаланду, що летить у бік Сонячної системи. Хай поволеньки, не зразу, але до десятої вечора на клятій колимазі можна буде дочмихати назад у цей холодний і незатишний чернівецький гадюшник десь посередині між Баренцовим морем і Африкою.

Цей план втечі з камери попереднього затримання при митниці на Альфі Центавра міг би спрацювати за двох умов — повного, наскільки це можливо ще, очищення шлунку, і китової дози гелю-сорбенту. Обговорювати рішення про порятунок екіпажу судна «Придурки» зі самими Придурками зараз не мало сенсу. Через технічну неповносправність капітана Максові потрібно було перекинутись кількома словами з їхнім штурманом. Він, схоже, і сам зараз був на межі.

— Нікуди не йдїть, — сказав Тарнавський Довгому, хоча, звісно, ця експозиція з усміхненого людського м'яса, здається, нікуди рушати не планувала. Довгий подивився на нього непевним, окосілим поглядом, в якому можна було вгледіти нотку вдячного вогню. «За нього й тримайся, Максе. І проригай їх усіх».

Він залишив «Придурків» у гримерці й почав перетинати уплав, кролем, тримаючись у напівтемному залі ближче до сцени, вже достатньо щільний розхвильований натовп місцевих хіпарів. Зал наповнювався музикою з колонок, запахами смажених сосисок, які линули крізь спільні з кухнею вентиляційні труби, що зміїлися під стелею, і галчанням веселої бородатої і хаєратої молоді, яка дедалі щільніше окуповувала столи та стільці біля бару і в темній, підсвітленій червоним, глибині залу. Понад людським морем, мов крик сирени, час від час проносився зляканий вереск колонок, коли хтось із довгов'язих музикантів необачно підносив занадто близько мікрофон.

— Он де ти, — раптом вхопила Тарнавського, мов русалка, просто під час чергового гребка за руку Жанет, яка несподівано виокремилася з натовпу, і вже тут, збивши його з обраної траєкторії, потягла крізь людську тісняву на глибину, до столика, за яким самотньо сиділа огрядна, але зовсім ще юного вигляду дівчинка з білявими косичками, які весь час нервово намотувала собі на пальці. На округлому обличчі школярки читалися хвилювання від зустрічі з метром і повна невинність перед життям. Тільки шкіряні фенечки та мотузочки, щедро намотані на зап'ястки, вказували на її причетність до забороненого плоду рок-н-ролу.

— Знайомтеся, це Аля, — Жанет достатньо безцеремонно поставила Макса перед дівчам, мабуть, уже відчувши, що Тарнавського можна, принагідно, водити на тоненькому повідочку, як великого слона — неповороткого і грізного на вигляд, але податливого і слухняного, якщо знати, як його приручити.

— Привіт, — замахала Тарнавському пальчиками Аля, засоромлено всміхаючись, утім, намагаючись цього не вказувати. Її широкі перса, обтягнуті чорною футболкою, коли вона рухалася, щедро колихалися. Аля напружено жувала жуйку і стискала в руках зошит, так, щоб Максіві зразу було зрозуміло, що вона до письменника у справі. Чорт, та вона приготувалася до справжньої консультації!

— Привіт, — кивнув Макс і змовницьки, прихилиючи над столом і Жанет, поклав дівчатам руки на плечі. — Така справа...

Тарнавський глянув на Жанет, а потім на Альку.

— Там наша група, «Зе Моронс»... Вони в поганому стані... Може зірватися концерт. Ми можемо їх поставити ближче до кінця?

— Бляха! — вилаялась Жанет, і половину її дружнього ставлення до Макса здуло, мов вітром. Вона вивільнилася з цього змовницького кола і важко видихнула. — Фух... Це реально купа головняків зараз все перегравати... У «Блайнд Сканк» поїзд...

— Я віддячу, — пообіцяв багатозначно Макс, дивлячись їй в очі й стараючись при цьому думати про плакат з автографом, який він залишить після себе в кабінеті арт-директора, ну і, може, пару книжок, які відправить пост-фактум поштою, коли повернеться в Київ.

Жанет закотила очі.

— Аля, — звернувся Тарнавський тоді до дівчини. Та стурбовано подалася йому назустріч, готова, вочевидь, включитися у процес порятунку концерту. — Ось тобі сто гривень. Сходи в найближчу аптеку і купи банку сорбент-гелю, будь-якого.

— Добре, — без роздумів, охоплена трепетом серйозності всієї ситуації, а також величчю постаті відомого письменника, почуттям відповідальності і водночас радісним усвідомленням абсолютної посильності свого завдання проти завдання Жанет, Аля піднялася з місця. — Я швидко. Тут на розі є.

— Дякую тобі дуже, — всміхнувся Тарнавський якомога щиріше. — Приходь, і тоді посидимо з твоїми текстами, гаразд?

Аля кивнула і, вже накидаючи куртку, готова була рушати за гелем.

— Уф-ф, ну гаразд, — вперши руки в боки (вкрай небезпечний жіночий жест, наскільки переконував Максів досвід), сказала Жанет, переставши заковувати очі. — Я побазарю з пацанами, може, «Аетернус» погодяться раніше виступити. Але це така підстава...

— Дуже дякую тобі, — повторив Тарнавський, злегка торкаючись її руки. — А я поговорю зараз з Алісою.

І, ще раз посміхнувшись та підбадьорливо кивнувши повнявій Алі, яка на секунду забарилася, аби побачити, чим

закінчиться протистояння двох головних кумирів її життя — сестрички Жанет і відомого письменника Тарнавського — та, власне, самій Жанет, яка вже безпорадно обм'якла, розуміючи, що зараз доведеться відгрібати великою шуфлею смердюче менеджерське лайно, зайшовши в нього по коліна, Макс поправив пальто і швидко попрямував до виходу. «Штурман Пропеллергед, прийом. Дайте ваші координати. Повторюю, дайте ваші координати. Не бачимо вас на радарях. Прийом».

**Поїзд проноситься поміж закоханими,
що стоять на різних платформах
станції Кьока-Суїгецу, і здимає в повітря
пелюстки відцвітаючої сакури**

Штовхнувши важкі, обклеєні афішами металеві двері на беззвучних завісах, Тарнавський вийшов з пабу на свіже повітря під невеликий дашок, де було так само тісно від довговолосих, одягнутих у чорне неформалів, як і всередині. Тут теж курили і гучно розмовляли, цмулили з півлітрових пляшок пиво і зирили здивовано на лапятий сніг, що летів із низького, грізного сірого неба. На вулиці вже смеркалося і вдалині завулку, де розташувався рок-клуб, запалювалися перші ліхтарі.

Макс вийшов під заметіль, відчуваючи, як важкі, лапаті сніжинки падають за комір пальта, і роздивився навколо. У напівтемряві він бачив гірше, але якимось чудом біля старого, наполовину схованого під сніговим заметом автомобіля вдалині вулиці, у невеличкому скверику з розлогими вербами, відгородженому наполовину вкопаними в землю шинами, що чорніли з-під снігових кучугур, Тарнавський побачив маленьку знайому постать.

Макс рушив швидким кроком до неї.

— Слухай, відстань! — гукнула Аліса, засікши ще здаля Тарнавського, і зразу ж розвернулася, щоб іти геть. На її обличчі, беззахисному настільки, що це вразило Макса до самого серця й змусило на секунду задуматися про щось прекрасне і ламке, що народжується в людині, коли їй сімнадцять, Тарнавський встиг побачити лиш відчай і безсилля.

— Зачекай! — гукнув Тарнавський і у два кроки наздогнав Алісу, схопивши за руку і різко, грубо розвернув до себе. І саме в цей момент, момент, коли Аліса повернула до Тарнавського своє обличчя, свій палаючий чорним розпачем погляд, він раптом розгледів таку надію в Алісиних очах, крізь ці пасма невміло вистриженого каре, і крізь цю невідьзвідки застиглу на її фізії замурзаність, що ніби прирікала її рано чи пізно стати жертвою насильства, побачив таке палаюче болем сподівання на те, що він, Тарнавський, той, ким ця школярка, можливо, таємно марила ще з дев'ятого класу, зараз, не питаючи, міцно поцілує в губи, увіп'ється в її рот, а вона запустить у його руки свої пазурі, свої тонкі пальці так міцно, щоб шкіра Макса побіліла, притиснеться до нього так щільно, щоб решта світу в цей момент просто згорнулася в крихітну чорну цятку неймовірної маси (наприклад, десять в сотому ступені мас Сонця на кубічний сантиметр, як у надмасивній чорній дірі) і потім вибухнула абсолютно новим світлом, сяючим, сліпучим білим світлом, від якого всі невдачі, кошмари, всі кажани і сови, всі нічні почвари, якими повниться світобудова, коли тобі сімнадцять і коли ти малюєш нігті чорним і густо-густо підводиш собі очі — вся ця нечисть з криками, демонічним м'явканням і кажанячим виском розлетиться, а ви стоятимете в обіймах, що випромінюють сліпучу білість, — побачив у її погляді таку сміливість бути, що на секунду ти, Максе, стаєш готовий вже це зробити для неї, пірнути в цю водоверть, лиш би її надія виявилася не марною, лиш би не підвести її, але щось у тобі все ж пригальмує, бо це, чорт, це ж було б уже справді божевіллям — закрутити роман зараз із цим підлітком, із цією першокурсницею з обкусаними нігтями, пиши пропало, життя б понеслося таки вже напевне під відкiс, напевне, то гальмує зараз твоя зрілість, народжена з такого ж, як і в неї, дитячого страху, але, слава Богу, вона ніколи не дізнається, чому все в той момент, врешті, обірвалося, чому ти не поцілував її, хоча, зізнатися, тієї миті достатньо було просто нахилити голову і простягнути свої губи до її привідкритих пересохлих вуст, уже готових до поцілунку, щоб усе склалося і щоб усе твоє життя понеслося зовсім іншими рейками.

І от ти розвертаєш її, і все це пролітає у тебе в голові, а вона розвертається у відповідь, і все це пролітає у неї перед

очима, і ви обидвоє стежите за тим, як цей потяг, цей швидкісний експрес, сінкансен в інше життя, зі станції Коґарасі до станції Маморітаї, проноситься поміж вами і ви можете тільки безпорадно спостерігати, як кожен вагон, котрий у цьому разі символізує секунди, які ви втрачаєте, мчить між тобою і нею, здіймаючи вихор, зриваючи пелюстки сакури, змітаючи пушинки снігу, напинаючи весняним поривом вітру її пишне плаття (скажімо) і тріпаючи поли твого піджака (скажімо), і поки цей потяг несеться між різними платформами, на яких ви стоїте, ви можете хіба безнадійно розглядати одне одного крізь його вікна, і ваші очі стають усе більшими через народження розуміння того, що ви втрачаєте зараз дещо неймовірно важливе, можливо, найважливіше у вашому житті, але ж, зрештою, так можна сказати і про кожную секунду, заспокоюєш ти себе, а що думає вона, ти вже не знаєш, але пауза стає надто довгою.

— Що треба? — каже тобі Аліса злим голосом, від якого все починає замерзати навколо, починаючи з твого серця і закінчуючи японським похмурооким солов'єм, що недобре зиркає на вас із покритих цвітом сакур на проміжній станції Кьока-Суїгецу, де ви, власне, щойно спостерігали за тим, як між вами проносилася ваша можлива любов.

— Чого витріщився? — повторила Аліса грубо, агресивно висуваючи вперед підборіддя, і Тарнавський зрозумів, що він, загіпнотизований мерехтінням кадрів, вагонів, секунд, варіантів життів перед очима, випав з дійсності. На них у майже знепритомнілих сутінках з неба кольору памороків сипався липкий, густий сніг, і між Тарнавським та Алісою — кілометри самотності, сотні верст засніженого, замінованого донбаського степу, який, якщо йти через нього по-чесному, назустріч одне одному, аби справді зустрітися, потрібно пройти тільки босим.

Макс спробував зібрати свої думки.

— Давай, назад дуй, — сказав він Алісі строго, показавши на двері клубу. — Камера є? Будемо зараз знімати кіно. Афігенно буде. Курсовий проект будеш мати.

— Ти шо, в натурі придурок? — ледь не викрикнула вона Максові в обличчя, розуміючи, напевне, що, проскочивши цю тонку пограничну лінію ніжності й першого поцілунку,

повислого поміж двома перонами залізничної станції, загнутої серед квітучих сакур, усе тепер уже втрачено для неї з Тарнавським, а отже, можна дати волю відчаю й гніву. — Вони, блядь, обдовбалися в хлам! Який, блядь, концерт? Все, що планували, говорили — все в пизду! З ким я взагалі зв'язалася?

«З язика зняла», — подумав Макс, а тим часом, повністю опанувавши себе і зрозумівши, що тут, у сутінковій темряві чернівецького передмістя, поміж покритих льодяною кіркою верб і поруч із засипаним снігом старим авто, він знову бачить все ту ж знайому Алісу, — різкого, нахабного, вуличного підлітка — теж від цього знову став собою, Максом Тарнавським, дорослим (відносно), зібраним (відносно), зрілим (знову ж таки, все це, друзі, відносно).

— Якщо будеш тут далі на снігу соплі пускати, провтикаєш усе, — сказав їй Тарнавський раптом досить грубо, стримуючись від того, щоб не струснути Алісу як слід. — Треба їх проригати. До концерту ще дві години. Навіть три. Я попросив Жанет поставити вас третіми з кінця, перед «Кривавим весіллям». Якщо ти мені допоможеш, я їх розчухаю. До десяти вони будуть як огірочки.

Раптом в Алісiniх очах замість темної, мов циганська хустина, пелени нерозділеної романтики спалахнуло щось тверезе й ділове. Макс укотре подивувався їй: тоненька, у дешевій шубці, з шаликом під ніс, з носом, мокрим від сліз (під дашком над входом у «Качку» ввімкнули яскраву жовто-гарячу лампу, і її теплий рефлекс ліг непроханим свідком на Алісину розгубленість і надію на обличчі), вона мала в собі щось таке, що, хотілося вірити, неможливо буде зламати нікому і ніколи (хай навіть це й звучить як щось більше, ніж моя молитва до тебе, отче).

— Зніми зараз фільм про це все, — повторив Макс уже підбадьорливо, по-батьківськи тепло. — Будь митцем, бляха-муха. Хіба перший раз таке? Треба це фіксувати, це ж історичний момент, натуральна гонзо-журналістика! Потім, коли будеш така, як я, будеш це все показувати дітям.

— У мене не буде дітей, — буркнула Аліса, ховаючи носа в шалик, але її погляд уже поповз до входу в клуб, біля якого юрмилися нефори. Раптом звідкілясь із підвальних

надр клубу почали вириватися сирі, мов вивернута земля, й оглушливі, ніби фронтіві канонерки, стрімкі акорди спід-металу. Схоже, починався концерт.

— Ти не знаєш іще життя, — сказав Тарнавський і теж розвернувся вже йти до дверей.

— А ти, бляха, знаєш? — огризнулася Аліса, і Макс побачив, що вона знову готова розплакатися.

— Я тобі маю подарунок, — раптом доброзичливо мовив він. — Сьогодні ж Миколая.

Макс дістав із внутрішньої кишені пальта свої психоделічні окуляри з голографічними зображеннями очей на них.

— Тримай, — простягнув він окуляри Алісі. — Це щоби бачити усіляку *нереальну поїбень*. Тонкий світ для митців, одним словом. Магічний пристрій.

Аліса скептично взяла до рук окуляри і втупилася в них, стараючись не підіймати погляду на Макса.

— Спасибі, — сказала вона вже теплішим тоном, усе ще, здається, покусуючи край свого в'язаного шалика і длубаючи ногою сніг, натуральна тобі дитина.

— Пішли, треба рятувати наш тур, — штурхнув її Тарнавський і першим, не чекаючи Аліси, із засунутими в кишені пальта руками, рушив назад до входу.

— Зачекай! — почув Макс з-за спини крізь шум концерту. При вході в клуб музика гримотіла так, що, здавалося, з вух от-от могла бризнути кров. Тарнавський озирнувся. Аліса йшла до нього: недоладно переступала через кучугури мокрого снігу, аби скоротити шлях, провалювалася ледь не по коліно і для рівноваги розмахувала в повітрі руками. Такою Макс її й захотів запам'ятати — з легкою, вже зовсім дорослою усмішкою, ніжною і загадковою, дівчам, що переступає через снігові замети, розмахуючи руками — в одній затиснута запальничка із сигаретою, в іншій — Максів подарунок, чарівні окуляри. І над усім цим — чорнильні, адесь іще злегка блакитні від далекої-далекої заграви заходу, хмари, з яких ненастанно сипле сніг.

Тарнавський викинув наполовину недокурену сигарету у переповнений смітник при вході і, видихнувши дим та недбало струсивши з голови сніживо, проштовхуючись крізь рослих акселератів у шкірянках, зайшов у клуб.

ПРИДУРКИ. BLACK DOG TOUR.
Сценарій короткометражного фільму

Курсова робота: Ґолювач Аліса

Група: КР-13

Майстер: ãxxxxrrrrrrrrxx-

Сцена 1

ІНТ. Рок-кафе «Качка», службовий туалет. Слабке жовте освітлення. На фоні чути гуркіт важкої рок-музики. В кадрі письменник МАКСИМ ТАРНАВСЬКИЙ, в нього волосся мокре від розталого снігу. Чути звуки блювання.

ТАРНАВСЬКИЙ:

Мене звати Максим Тарнавський. Я – літератор, що переживає зараз творчу кризу. Знаю, що для багатьох письменників, як-от Акутаґава Рюноске чи Джек Лондон, це закінчилося самогубством, але я надіюся, що ще зможу щось написати доброго, і взагалі, думаю, мені час навчитися говорити правду, дорослішати і так далі. В ролі штатного журналіста я поїхав разом з гуртом «The Morgons» у турне Україною, щоб у режимі гонзо-журналістики переказати все, що я бачу, чую, відчуваю. Кожен косяк, кожне пиво, кожен таблетку екстезі, якщо у нас такі будуть...

АЛІСА:

(з-за кадру)

Кожен гандон...

МАКС:

...якщо такі теж будуть, втім, маю підстави сумніватися, бо цим дітям лише по сімнадцять і я не впевнений, чи вони володіють даною темою належним чином. Зрештою, інша тема – тема психоактивних речовин – на разі наших героїв теж веде у тупик. Однак це життя і це час, коли всі ми отримуємо перший досвід... Назік, ти хочеш передати привіт мамі? Вона в тебе, здається, викладає в консерваторії...

Камера опускається. Біля унітаза навкарачки стоїть НАЗАР. Тримається руками за ободок унітаза, з рота у нього тягнеться слина, він блює. З-за спини чути голос. Камера розвертається, в кадрі з'являється ДОВГИЙ.

ДОВГИЙ:

Аліса, ти шо, хвора? Нашо це знімаєш?

МАКС:

Вона не знімає, вона це стрімить онлайн. Довгий, а твоя мама підписана на тебе у фейсбуку? О'кей, жартую, жартую, це не стрім, це просто для історії і, можливо, для подальшого використання мною в цілях шантажу в цьому довбаному турі...

У туалет заходить ЖАНЕТ.

ЖАНЕТ:

Шо тут взагалі таке, я не поняла? Мені вже всі жалуються, шо в туалет неможливо зайти, ви тут весь пол обригали, я не поняла... Пане Максим, я не поняла, ми ж по-людськи домовлялися...

МАКС:

Жанет, сонце, нам ще п'ять хвилин. Ми все приберемо...

У туалет входить ГОТ. Він роздивляється навколо і незворушно стає біля пісуара помочитися.

ГОТ:

(через плече)

Кіно знімаєте? Прикольно!

Довбаний прог-рок!

Після очисних процедур у туалеті, ретельно зафіксованих Алісою на відеокамеру, «Придуркам» стало незрівнянно легше. З напівкоматозного стану хлопці повернулися у достатньо пристойний адекват (що означало, як мінімум, повернення в Сонячну систему і благополучне зависання десь на орбіті Марса, звідки до Землі вже було подати рукою), в якому «Придурки» могли, принаймні, тримати в руках інструменти. Аля вернулася в клуб, де на сцені якраз виступали міми-едітпіафівці, з великою банкою гелю-сорбенту і, вручивши Тарнавському чек та решту — дослівно останні

п'ятнадцять гривень, що залишалися у нього в гаманці — пообіцяла чекати на Макса за зарезервованим для «Придурків» столом.

— Я в шоці, — хитала головою Жанет і запивала стрес пивом з пластикового келиха, стоячи біля людного шинкваса й насолоджуючись, напевне, як і сам Тарнавський, потужною хвилею ендорфінів, які розливалися зараз по ногах, руках, животу і всьому тілу, викликаних усвідомленням того, що ситуацію вдалося врегулювати. — Якби не пан Танавський, я б уже давно вас просто поперла. Якщо би прийшов власник клубу і все це побачив би, нас усіх би позвільняли, ти хоч розумієш це?...

— Не треба було готів нам підселяти! — парирувала Аліса, яка стояла поруч, з відеокамерою напоготові. На ній були Максові (а тепер уже повноправно її) магічні окуляри для спостереження тонкого світу митців. Аліса теж тепер пила, як з переляку, не роздумуючи, весело і злостиво зиркаючи очима то на сцену, то на Жанет, то на Тарнавського.

Що ж до готів, які всю цю кашу (чи, точніше, манагу), заварили, то на них «молоко» подіяло протилежним чином — музиканти в оточенні своїх фанатів весело цмулили пиво, гучно сміялися і їли місцеву фірмову страву — картоплю на шкварках. Можливо, більша маса їх тіл, а може, вже випрацьована толерантність до «Малятка», як ніжно називався рецепт «молока», оберігали їх від ексцесів юності.

Концерт, як то водиться, зривав хронометраж приблизно на годину, і це дало додатковий час «Придуркам», аби остаточно прийти до тями. Спершу виступили «Ле Мізерабль» зі своїми франкомовними шансон-каверами на «Нірвану» і невеличкими мім-імпровізаціями. Потім панки з Рівного відпрацювали свою програму з хітами «Лімп Бізкіт» і «Сліп-нот». Замість перерви між блоками були гоббіти зі Збаража, які несподівано запалили публіку веселими кельтськими мелодіями та грою на лютні й волинці. Після гоббітів зіграли понурі та величні «Аетернус Некрозіум», які не дуже-то й впиралися тому, щоб вийти на сцену трохи швидше — схоже, вони виявилися занадто старими і досвідченими для цього, і перспектива поскорше повернутися на зйомну квартиру і там, лежачи на диванчику, позирити телік і випити ще по

пляшечці пива перед сном, замість того, аби качати понти в прохідному клубі у Чернівцях, їм здалася не такою вже й поганою. Коли на сцену виходили без п'яти хвилин пенсіонери з «Аетернуса», до столика, за яким сиділи Тарнавський, «Придурки» та Аля, і за яким бракувало тільки Рибки (той відсипався в гримерці на лаві), підійшла Жанет і попередила, що наступними будуть «The Morons».

Хлопці зблідли і презирнулися. Все-таки, коли твоя все ще голова витає в пересиченій вуглекислим газом атмосфері Марса, а пальці намагаються перебирати струни гітари десь у невеликому пабчику на Землі, є шанс сплутати акорди.

— Треба будити Рибку, — озвався Довгий, і всі троє, як за команду, повільно піднялися.

— Ні пуху, ні пера, — кинув їм Тарнавський. — Гуд лак енд гуд фак!

За столом спорожніло, і тільки пластанки від недопитої мінералки та пива нагадували про присутність хлопців. Макс побачив, що білява поетка-першокурсниця Аля досі дивиться на нього сповненим апетитної надії поглядом. Аліса ще хвилю тому була поруч, фільмуючи крупним планом неголене вже кілька днів обличчя Тарнавського і розгублену, вдавано звабливу усмішку Алі, а тепер зникла. Схоже, потрібно було вділити увагу поезіям Алі.

— Пане Тарнавський, — Аля кокетливо склала пухкі ручки під підборіддям. — Тепер ви можете подивитися на вірші?

Макс, переконавшись, що більше підстав відкладати консультацію немає, з безнадією взяв до рук доволі товстий, і, схоже, геть списаний зошит, і, напружуючи зір у скупому освітленні, погортав його. Зошит в лінійку виявився густо помальований кульковою ручкою — там були кривуваті, наче здивовані, черепи, прохромлені густо затушованим чорним чорнилом мечами, витягнуті, мов із малюнків екстрасенсів родом з дев'яностих, постаті повногрудих дівичь в якихось чи то слов'янських, чи то скандинавських одезжинах з довгими полами і тканими поясами, перекошені, оздоблені літерами «R.I.P.» надгрібки.

Аля, нервово поскубуючи фенечку на зап'ястку, позирала то на сцену, де вже почали давати жару ветерани львівського дум-металу, то знову переводила погляд на Тарнавського,

намагаючись у напівтемряві розгадати його реакцію, а коли Макс кидав на неї з-під куцистих брів похмурий погляд, то сором'язливо усміхалася у відповідь.

Глибокий горловий гроулінг і підвивання, якими супроводжувалися пісні «Аетернус Некрозіум», Тарнавський слухав незворушно байдуже. Він запалив сигарету і, приготувавши до розбору, відкрив навмання один з віршів:

Печалей сотні зрад сумління

Пірнуть крізь радість, втративши любов...

Наступний вірш був не гіршим, уже, правда, з готичним підтекстом:

Біжать думки нічній прудко

Сама я вдома, стало жутко...

І далі — про лиликів, що пили кров, про любов, що застигла, укушена каракуртом зради... І що, на Бога, з усім цим йому робити?

Старий, просто поверни Алі спокійно зошит і скажи, щоб вона відтепер ніколи не бралася за ручку. Тільки у крайньому разі. В ЖЕКу. В РАГСі. У банку, не дай Боже, під договором про іпотеку. Ти ж знаєш, що це могила. Ось вона й намальована тут, просто на обкладинці. Поруч із кажанами і каракуртами, що кусають, паралізуючи любов, навіюючи зраду сотень печалей сумління, щоб це не означало. *Жутко*.

Тарнавський вирішив, що поверхневого огляду поезії буде замало, і наступні сорок чи п'ятдесят хвилин, поки дідусі львівської чорної сцени хрипіли в мікрофон, ретельно проводив анамнез усієї збірки, то повертаючись до початку, то перегортаючи зошит до кінця, то знову розглядаючи хрести, і гроби, і черепи на обкладинці. Аля повинна була зрозуміти, що Тарнавський підійшов до свого завдання максимально серйозно.

— Все безнадійно? — прокричала йому на вухо Аля, коли останній акорд блек-дум-металу закінчив терзати ефір і зал вибухнув оваціями та схвальними криками.

— Дуже багато матеріалу, треба вчитатися уважніше, — відповів Макс, грізно глянувши на неї. Не так швидко. Не можна зараз взяти і сказати їй, що все це — лайно. Бери додатковий тайм-аут.

— А зараз вітайте гурт із Києва — “The Morons”! — почув він зі сцени голос Жанет, що була сьогодні в ролі конферан-

сьє, і в залі пролунали схвальні аплодисменти. Здається, «Придурки» мали фарт — зараз на сцену могли вийти хоч би й «Житомирські тополі», і якщо б звукооператор правильно викрутив ручки в пульті (так, аби додати побільше хряскотіння, скавчання і реверберацій), публіка вдячно сприйняла б і такий авангард.

— Є непогані моменти, — сказав, піднявши очі на Алю, Тарнавський, і дівчина просяяла. — Ще трохи, гаразд?

— Та звісно! — замахала головою Аля і схвильовано почала одночасно пити пиво з плястянки і щось наклацувати на телефоні.

«Придурки» тим часом вийшли на сцену і почали вдумливо налаштовувати інструменти. Рухалися вони повільно, ніби нікуди не поспішали. Назік довго не міг попасти штекером у гніздо, щоби під'єднати інструмент, так що хтось із попередньої команди вийшов їм допомогти, але це все можна було списати й на банальне тремтіння рук клавішника перед виступом.

Врешті, на сцену вивели, мов старого перебендю, Рибку. Без допомоги стояв Жора, слід сказати, вкрай невпевнено. На шиї у нього висіла, спущена майже до колін, бас-гітара. Рибка геть затуманеним поглядом, ніби крізь запотілі окуляри, окинув публіку поглядом. На обличчі Жори розпливлася задоволена, розуміюча усмішка, так, наче Рибка осягнув щойно дещо важливе (наприклад, що у нього зараз буде виступ на сцені — Макс молився, щоб Рибка зрозумів саме це і спробував зараз зібрати себе до купи).

Довгий від самого початку виглядав найбільш тверезим серед «Придурків» — особливо поруч із блідо-зеленим, мов зачахла кімнатна рослинка, Назіком і повільним, неповоротким Хесусом, який виходив із ситуації обдовбу тим, що насунув собі на обличчя волосся, так що перетворився на такого собі дядечка Воно з родини Адамсів. Було видно, що Довгий хвилюється, однак Максіві сподобалося те, як саме він хвилюється — так хвилюються не аматори, а справжні митці: сміливо, рішуче, з викликом. В нього не тремтіли руки, на відміну від Назіка. Довгий, схоже, змирився з фактом, що зараз відбудеться публічна смерть їхньої групи і вирішив зіграти бодай щось.

— Перша наша пісня, раз уже в нас така блекушна тема тут, — почав Довгий все ж трохи тремтячим голосом. — Перша наша пісня буде про чорного собаку. Коли чорний пес завис, це означатиме, що настає кінець світу, Рагнарьок. Така скандинавська міфологія, хто читав Геймана, той знає...

Довгий насилу сковтнув слину пересохлим ротом і ковтнув води з пляшки.

— Але в моєму вірші цей міф викладений метафорично. Перша наша пісня — про веселого хлопчика з бомбою в кишені, в якого параноя і який не дуже розуміє, як йому жити в цьому житті, але йому трапився чарівний пес, що розмовляє... — Довгий, порушивши правило попередніх груп не говорити нічого зайвого зі сцени, підтиснув губи, ніби сподіваючись на те, що аудиторія буде милостивою до них. Він тримався за мікрофон, мов за соломинку, і наляканим поглядом водив очима по залу. Зал чекав. Уже б вартувало дати відмашку для початку, однак пауза починала затягуватися.

— Давай уже, лабай, досить тріпатися! — почулося із залу глумливе.

— Дивна така буде пісенька, — незворушно підвів підсумок своєму мовчанню Довгий. — Але, я думаю, ви все самі зрозумієте.

Тарнавський зловив себе на тому, що занадто переживає за «Придурків» — невинувато переживає. Не варто аж так затримувати дихання заради якоїсь зграйки накурених підлітків — а все ж не втримався, щоб не замружитися: Максові здалося, що, варто їм буде торкнутися струн і клавіш, як з динаміків полиється потік ні з чим не порівнюваної какофонії та музичної неграмотності, і вже через кілька акордів у «Придурків» полетять порожні пластянки з-під пива.

Хесус чітко відміряв ритм паличками — чотири четверті — і хлопці вступили. І те, що зазвучало, раптом наповнило Макса відчуттям трепету й захвату. Рибка, що коматозно стояв біля динаміка, зігнутий, мов знак питання, під вагою гітари й конопляного «молока», невпевнено похитуючись, першим стартував з бадьорим сонячним тремоло в дусі олдскульного пляж-року, а Назік одразу ж підхопив тему теплими ламповими акордами, імітуючи класичний гаммондівський електроорган, і тільки важкі, складні грайндові

рифи, які почав витягувати Довгий на своїй гітарі, веселі й забіяцькі, нагадували, що «Придурки» були не лише родом із шістдесятих, а мали справу з кінцем дві тисячі десятих. І навіть, здається, трішки заглядали у майбутнє.

— Довбаний прог-рок! — вигукнув Макс і з захватом подивився на Алю, стримуючи себе від того, щоб, як фанат у моменти перемоги своєї улюбленої команди, чи як батько на радіощах від народження первістка, не розцілувати на вулиці першого зустрічного — двірника, поліцейського, а хай би й таку повнотілу інженю з берсеркськими нордичними косичками і загальноосвітньою середньошкільною поезією пубертатного періоду.

— Вони круті, — погодилася Аля, закусивши губу і дещо стурбовано перебираючи в пальцях кінчики своїх косичок — і Макс зрозумів, що навіть привстав з-за столу, аби краще бачити сцену. Опанувавши себе, він знову сів на стілець, але пальці, ніби палички, вже самі неслухняно барабанили по краєчку стола, а підборіддя кивало в ритмі м'яких, поглинаючих і бездонно-кислих, лизергінових за своєю онтологічною суттю акордів Назіка.

Але тут несподівано вступив Довгий зі своїм пост-панк-квівським вокалом.

Його речитативна, надривна, з підвиванням, манера співати абсолютно розламувала високу, космічно-галюцинаторну архітектоніку прогресивного року, яку створювали Назік і Рибка, опускаючи рівень виконання «Придурків» до абсолютно аматорської групи, що йде у фарватері чи то британського «ню вейву», чи то «Звуків Му» та іншої російської ексцентрики.

— Гуляв по пляжу хлопець, побачив він собаку! — чи то наспівував, чи то начитував театральню надламаним голосом Довгий, і Макс поступово відчув, як йому хочеться сповзти під стіл, схватися, накрити голову капюшоном, покривалом, захисним омофором, посипати себе попелом, заплакати. Він подивився на публіку — ні, публіка танцювала, як і раніше, а точніше, єдиною живою масою штовхалася, стрибала, розмахувала руками і головами, і ніхто не зауважив жодної підміни, але Макс раптом чітко зрозумів, у чому суть прокляття «Придурків»: геніальне аранжування за повної бездарності

самого лідера. Ця група могла б перетворитися хай не на нових «Єс» чи «Емерсон, Лейк енд Палмер», але здатна була створити щось непередавано нове, потрібне людству, Україні і зокрема самим «Придуркам». Однак існувати цей бенд, схоже, міг лише за наявності конкретного лідера — Довгого. Десь у віддаленій галактиці, чи, може, в паралельному Всесвіті, на планеті, як дві краплі води схожій на нашу, можливо, існував інший гурт, в якому Довгий був усього лиш ритм-гітаристом і, припустімо, аранжувальником — і при цьому прекрасним гітаристом і геніальним аранжувальником! — а вокал був відданий комусь іншому, безмежно більш талановитому, розкутому, наділеному голосом і слухом.

Довгий теж був наділений і голосом, і, слід зазначити, слухом. Себто, технічних перешкод, як уже буквально на другій композиції пересвідчився Макс, для того, аби Довгий розкрився як вокаліст, не було. Але якась чи то внутрішня надщербленість Довгого (можливо, його ранима амбіційність, або непереборна сором'язливість), а може, особлива харизма, яку ти змушений нести впродовж усього життя, наче хрест, принукали його, замість того, аби слухати інших музикантів, чути тільки себе і голоси тих гномиків-ельфіків-вовчиків-братиків-мурзилоч-буратін-незнайок, яким був адресований вокал Довгого, безнадійно інфантильний — а зрештою, Максе, йому ж щойно сімнадцять, тому, краще сказати, просто юнацький за своєю суттю.

«The Morons» виконали ще кілька композицій — спершу запальних (в яких Довгий всіляко звивався біля мікрофона, ламаючи і псуючи враження від мелодик, створюваних рештою гурту, перебуваючи у повній протифазі з ними), а потім більш ліричних, повільних, і попервах Тарнавський, забувши на якийсь час про зошит Алі і про саму Алю, скептично вдивлявся в Довгого, ніби намагаючись розгадати секрет його принципової вади (і, можливо, знайти рецепт до її вирішення), а потім зауважив, що вже на дві третіх сповз під стіл і дивився тепер не безпосередньо на «Придурків», а кудись трішки вище, понад їх голови, ніби благаючи невидимі сили-заступників, покровителів і духів-геніїв, що витали над хлопцями, аби ті дали їм, сьогодні, чи завтра, чи бодай колись, можливість отямитися і зіграти щось путне,

а потім, коли Макс зауважив, що сповз під стіл на чотири п'ятих (чи навіть на п'ять сьомих), знову опанував себе, а потім став гортати зошит Алі, незрячим поглядом пробігаючи по одноманітних рядках, написаних вензелькуватим почерком, розуміючи, що вже б краще «Придурки» взяли за основу тексти Алі, аніж так звану поезію Довгого, котра була надто претензійною, надто натужною, надто несмішною, надто абсурдною, надто витіюватою, надто безпорадною, яка вся трималася на чисто випадкових вдалих збігах, уникнути яких не міг би навіть найгірший поет — і Довгий теж.

Ближче до кінця сорокової хвилини виступу «Придурків», коли Макс відчув, що може вже повністю відсторонитися від дійства на сцені і позирати на годинник цілком спокійно, врівноважено, не рахуючи секунд до завершення цих тортур, а просто складаючи собі в голові перспективи цього вечора (як, все-таки, забезпечити собі можливість спати самому на розкладному дивані, як прийняти душ в умовах антисанітарії та перенаселеності зйомної хати, де вони зупинилися, як взагалі заснути під шум, який спричинять не лише готи, але й самі «Придурки», які не інакше як захочуть відсвяткувати свій так званий успіх, свою першу Піррову перемогу в цьому турне), Тарнавський зрозумів, що варто якось використати час практично і, можливо, дійсно поговорити з Алею про сильні (які, безумовно, все ж вдалося виявити після тривалого розслідування) та слабкі (яких було, на жаль, нездоланна більшість) сторони її поезії, одним словом, настрої Макса раптом став діловим, він пригадав, що сьогодні цілий день займався якоюсь маячнею і не працював, що сьогодні фактично нічого не їв, що вже за півтори доби настане новий робочий тиждень — і багато інших малоприємних речей пригадав також. Беззаперечно сильною стороною музики «Придурків» була, схоже, її здатність рішучим чином протверезвлювати, приводити тебе до тями. Вона дослівно заохочувала, як пишуть деякі критики, «задуматися над власним життям» — задуматися насамперед над тим, чи не котишся ти в таку ж прірву, як і ці молоді люди, і чи не дає тобі твій життєвий досвід, якого поки що немає у цих загалом симпатичних юнаків, конкурентних переваг порівняно з ними — наприклад, щоб швидше зрозуміти, що

а) грошей тобі на цьому турі ніхто не заплатить; б) змарнований час у цьому турі — це вирвані сторінки з твого життя, коли б ти міг працювати над книжкою; в) стратегічно ідеальним рішенням було б закупити/взяти в борг/випросити/домовитися за бартер/викрасти у готів з Луцька залишки їх трави таємно від Аліси, і в усіх наступних містах, якщо ти все ж поїдеш з ними на свою голову далі, влаштувати їм «молочну» диверсію, але вже не відкачувати цю школоту, а дозволити «Придуркам» замість концертування провести ці десять днів у відключці — звісно, це надто гуманний варіант, на який «Придурки» не заслуговують, а ти, Максе, імовірно, вже не володієш відповідною душевною щедрістю, тож краще було б тобі просто поїхати завтра вранці — а ще краще, сьогодні увечері — додому. Позичити грошей у Алі. Продати під шумок барабан Хесуса і сперти все на те, що вони були накурени і збагрили його самі. Вскочити, врешті, в товарняк із краденим буковинським лісом і там, лежачи горілиць на мерзлих, смолистих соснових колодах, притискаючи до грудей свій саквояз, в обіймах майже церковного запаху живиці, припадаючи поволі снігом, зігрівати себе думкою, що, принаймні, ти ще здатен на цей крок — здатен відрізнити овець від козлят, дух від плоті, здатен вирвати вчасно своє життя з цього туману повного забуття, з кудлатих лап анігіляції і деменції, зі сморідної пашеки цього есхатологічного примордіального реалму екзистенційного фобосу, яким і є (так, чорт забирай!) цей довбаний тур. Цей довбаний, довбаний Довгий! Навіщо він усе так зіпсував!

Публіка, попри все, зовсім не помічала того дисонансу, який буквально вбив Тарнавського. Коли «The Morons» (трохи краще за імбецила, і вдвічі краще за кретина, не забуваймо, Максе) зарядили останній акорд (прекрасний до сліз, він звучав як фонограма до якогось сповненого чистоти, природної довершеності, ліричності та відблисків космосу божественно-неземного тріпу студента Кембриджа, що в перервах між вивченням класиків англійської поезії періоду короля Георга і штудіюванням робіт із марксизму, закинувся маркою «кислого» у своїй невеличкій кімнатці з краєвидом на звивисту річку Кем, на шпилі вікторіанських церков і Грантчестерські заливні луки й раптом прозрів усю світобудову, розклавши

світ на атоми, на монади, зрозумівши до самого дна пронизливе Блейкове «в піщинці Всесвіт», перетворивши це осяяння в струнку структуру божественного буття, в якому раптом здобув і прощення, і любов, і мрію, і волю, і, головне, себе), Довгий, задоволено мотнувши востаннє своїми кучерями, переможно підняв над головою руку з мікрофоном — і зал вибухнув аплодисментами. Втім, вухо Макса, навчене до відловлювання півтонів і прихованих мелізмів цього одного з найзаманливіших звуків у Всесвіті (звісно, щоб оцінити його акустичну довершеність, потрібно бути в *правильному місці* — місце слухання аплодисментів вирішує все), розрізнило достатньо легковажну байдужість, прохідну радість від завзятої шумилки-кричалки-верещалки, котра підіграла кров натовпу іще на півградуса в передчутті більш важкого, тепер уже дійсно забійного музла.

І справді, аплодисменти (чи те, що було їх тубільним заміником — підбадьорливі крики, свист, улюлюкання) швидко спливли, а на сцену вже заскакували чергові блекери із широкої дороги, «Блайнд Сканк», які хвацько — зі значно більшим професіоналізмом, слід відмітити, ніж «Придурки» — розібралися зі шнурками і з півоборота почали загравати з публікою. «Придурки» ж, безмежно щасливі та сяючі, зійшли з інструментами зі сцени і зникли за чорними дверима у гримерці.

У Тарнавського акурат закінчувалася консультація з Алею — Макс натхненно, прицмокуючи, радив молодій літераторці ознайомитися з цілою низкою древніх китайських, середньовічних персидських та сучасних латиноамериканських поетів, книги яких (Тарнавський був впевнений в цьому) Аля ніколи відкриє. Тим паче що зараз вона вже сиділа принишклою, як школярка, і навіть не записувала цей потік імен, мов би все більше упевнюючись у неминучості фатального вироку, який от-от виголосить її письменницьким спробам світило української літератури. Через хвилю до них за стіл впала розпашіла, із сяючими очима, Аліса.

— Ну блін, казала, щоб Рибка не захоплювався басами своїми, — кинула вона і потяглася до півпорожнього кухлика з пивом, яке залишила тут перед початком виступу. По Алісі було видно, що вона задоволена. — Треба щось поїсти, нарешті. Як враження?

Вона стрільнула поглядом на Тарнавського, жвава і метка, як юна гарпія, що тільки напилася свіжої крові.

— Ну... — Макс розвів руками. — Потім скажу детальніше.

— Ну, нормально? — насупила брови Аліса. — Нормально ж зіграли?

Макс запалив ще одну сигарету і, закинувши голову до стелі, як слід затягнувся. Чорт, сказати б зараз, що ця група без Довгого може стати новою зіркою. А потім забрати свій саквояж із квартири і звалити. І поставити на цьому крапку.

Видихнувши дим, Тарнавський випростався в стільці і подивився на двох дівчат, що сиділи навпроти нього. Напружена, трішки розгублена Аля, яка, здається, ще секунду і почне здогадуватися про істинний сенс туманних філологічних натяків, які то тут, то там порозкидав довкола неї Макс, розплачеться і, вирвавши у нього з рук зошита, піде зі схлипуваннями додому, де, можливо, першим ділом викине Максів портрет у вензелястій рамочці (за умови, що такий є) і його книжки (які Макс уже встиг на свою голову підписати Алі), а потім проридає, уткнувшись лицем у подушку, до самого ранку. Ну що ж, так їй і треба, дурепі з косичками. Хай виходить заміж і народжує дітей, і поскорше зав'яже зі своїм цим блек-металом, від нього тільки тупіють.

І Аліса, яка завмерла в прихованому очікуванні, в чиїх очах спалахнув вогник надії, але ще такий непевний, що достатньо необережного подиху, аби цей вогник загас і Аліса бовкнулась назад у чорну, водянисту темряву, заповнену спогадами про гуртожитки, придурків-батьків, дебілів-преподів, збоченців-фроттажистів у метро, що труться об тебе, закочуючи очі, миршавих ексгібіціоністів у парку біля інституту, що стежать за твоєю пробіжкою на фіз-рі, чекаючи, коли можна буде розчехнути свій вбогий дерматиновий плащик і показати тобі найголовніше, що сталося з ними у житті; і десь над цим усім, мов крізь товщу води, мерехтітиме і розпливатиметься, мовби від коливання поверхні, твоє обличчя, Максе, і лунатимуть твої слова: «Ви — просто купка нікчем, яким треба зайнятися справою, закінчити університет і задуматися врешті над тим, куди котитеся ви, все ваше покоління і вся ця довбана розхитана блакитна планета, що ось-ось гепнеться, мов клоун на роликах у цирку, розмахуючи від-

чайдушно руками в повітрі й до останнього сподіваючись втримати рівновагу, от».

І траснути дверима. І поїхати додому.

Замкнути двері за собою в свою квартиру.

Зварити чаю. Вдягнути теплі шкарпетки.

Сісти на кухні за свій стіл, увімкнути ноутбук.

І шойно будучи на самоті, коли ніхто не бачитиме, коли ти будеш впевнений, що ти — у повній безпеці, розтягнути губи в задоволеному вишкірі. Так я їм дав. Здорово я їх зробив. Мочи малька. Трави пуголовка.

Звісно, натхнення після цього так і полиється з тебе. Я вже бачу цю голову, встромлену в ноутбук. Коронери (чи хто там у нас — патрульні якісь, напевне) знайдуть твоє задубіле тіло, на обличчі в тебе відпечатається пів клавіатури, але — о диво — на екрані слідчі не знайдуть жодного речення, котре б кинуло світло на секрет цієї смерті (підказуємо, смерті від прокрастинації, смерті від завмерлого рядка), все, що вони знайдуть, лиш нескінченні «oooooooooooooooo» і «pppppppppppppppp» і так далі — літери, які ти, вочевидь, набрав уже своїм носом, як напишуть, напевне, у рапорті, *post mortem*, — і за це, братику, братчику, брателло, братуньо, братюга, братяня, бразер, бро, бряка, бруся, бребзя і так далі — за це, між дорогий, мій шановний, мій улюблений, коханий, прекрасний, надзвичайний письменнику, літераторе, вельмишановний авторе, креаторе, деміурже, творче, ніхто не дасть і ламаного гроша. На надгробку в тебе викарбують одне слово: «СПИСАВСЯ».

То чи варто так сильно зловтішатися над Алею, Аліскою, Довгим та іже з ними? Ти впевнений, що ви — по різні боки барикад? Що твоя справа — чавити їх, а не підносити їм кулі, патрони, пляшки із запальною сумішшю, гарячий чай, бутерброди, врешті-решт, просто плескати їх час від часу по плечу і казати: «Ще трохи, бро (чи сестер), ще трохи, і ця гробана війна закінчиться і, не сумнівайся, ми переможемо, хоч перемога, можливо, буде у кожного своя, але ти, безсумнівно, відчуєш, що це вона, ти впізнаєш її по весні, що раптом розквітне в тобі всередині, по пуп'янках сакури, а чи просто по квітові нашої старої вишні, що раптом набрякне і вибухне за одну лишень ніч біло-рожевим цвітом, затоплюючи і ніч,

і цілий занурений у темряву космос, з його розливистим Молочним шляхом і незліченними розсипами зір над головою, затоплюючи тихим білим світлом, впізнаєш цю перемогу по теплому торканню променів сонця до твого обличчя, з якого буде стікати тала вода (а може, це будуть просто твої прохолодні сльози радості), по теплому диханню паруючої землі, по різких контурах галасливих птахів, що ширятимуть самозабутньо в блакитному небі, у будь-якому разі ти точно впізнаєш це відчуття, навіть якщо навколо тут, на грішній землі, й далі відбуватиметься весь цей треш»?

Тарнавський криво посміхнувся і випростався на стільці, з якого було вже знову почав сповзати, намагаючись кудись утекти, стекти, розлитися і розчинитися.

— Якщо чесно — офігенно зіграли, — сказав він. — Офігенно. Навіть не сподівався такого. Я аж не міг всидіти. Аля не дасть збрехати.

Аля, почувши своє ім'я, жваво закивала головою.

— Ну, тоді добре, — видихнула Аліса задоволено. — Жанет нам обіцяла після концерту видати бабки, в них нині повна каса. Я тобі зможу віддати твої гроші, що ти вчора на Рибку потратив.

— Та перестань, — махнув Макс рукою. — Просто поділимо на всіх порівну. Я ж теж заслужив сьогодні, хіба ні?

Аліса закивала головою, широко розкривши очі.

— Блін, якби не ти...

Макс зупинив її.

— Не дякуй, потім потащимося. Ми можемо, нарешті, сьогодні поїсти щось?

Аліса жваво закивала.

— Зараз покличу «Придурків», треба, нарешті, набухатися. Дай «п'ять»! — вигукнула вона і простягнула Тарнавському долоню.

Макс ударив по її долоні своєю.

— Команда! — бадьоро зазначила Аліса і знову надягла Максові окуляри. — Нереальна поїбень!

— Давай, клич «Придурків» і замовляй ковбаски, — несподівано батьківським, по-доброму дорослим тембром голосу сказав Тарнавський і, коли Аліса зникла у натовпі, впіймав на собі погляд Алі. Дівчина сиділа, неймовірно терпляча,

неймовірно уважна, склавши руки на столі, наче слухняна учениця.

Макс посміхнувся й сів так само — стримано, склавши руки перед собою на парті, мов учень у першому класі.

— Ну що ж, Аль... Це круто, — врешті сказав він, з любов'ю поплескуючи по зошиту, розмальованому черепами. — Треба мати яйця, щоб усе це прожити... Написати... пропустити крізь себе. Ну, може, не яйця... Ти мене розумієш...

Аля трішки стурбовано кивнула, не знаючи, на що сподіватися.

— Є сильні місця, і є місця, над якими треба працювати, — вів Тарнавський далі. — Я от що пропоную. У нас зараз буде ще майже десять днів тур, і я буду їздити з цими симпатичними дітьми, пильнувати, щоб із ними нічого не сталося. Зі мною завжди буде мій друг-смартфон. Давай ти щодня мені будеш надсилати новий вірш, і ми його будемо разом розбирати — що вдалося, а що ні. Гарзд? Такий собі передноворічний марафон.

Очі в Алі розширилися від здивування.

— Щодня по віршу?

— Так. У тебе утвориться невеличкий цикл. І ти трохи краще зрозумієш, куди рухатися далі. Зрозумієш, як працює поетика і вся ця кухня загалом.

— Вау, — видихнула Аля. — Ви серйозно?! Я не могла навіть мріяти про таке! Сам Тарнавський буде мене вчити писати вірші?! Я буду Вашою ідеальною ученицею!

Аля розчервонілася, а вся її повнотіла постать раптом заграла якоюсь дивовижною вітальністю, юністю, свіжістю і, головне, надією. Надією на щось таке у своєму житті, про що вона раніше навіть не сміла помислити. Можливо, якраз це й називають весною.

— Давай, Аль. Завтра чекаю від тебе першого вірша. А на разі пробач, мушу трохи приділити часу друзям.

Аля розсипалася в подяках, але Макс уже погано чув її — і не лише тому, що на сцену, врешті, вийшли їхні співмешканці — гурт «Криваве весілля», в якому вокаліст був загримований під убитого нареченого, а вокалістка — під мертву молоду у вельоні. А тому, що в голові страшенно голосно щebetали перші березневі птахи, і їх було неймовірно

багато, а блакитне небо, яке височіло над ними, стало таким пронизливо-лазурним, що воно сліпило Макса, а спів радісно ширяючих птахів зробився оглушливим.

Мистецтво стрибків з крижини на крижину

Пообідати, а точніше, повечеряти Тарнавському і «Придуркам» вдалося щойно після того, коли відіграв останній гурт — «Криваве весілля», і натовп бурсаків-неформалів почав потроху розсмоктуватися. Була без чогось одинадцята, коли у глибині залу звільнилося кілька столів, і всі вони — Довгий, Назік, Хесус і Рибка, Аліса, а також чудом вцілілі після сьогоднішнього вечора смертників Алька і Жанет — усі разом (хоч, може, так і не планувалося, але вже так сталося) зібралися за одним столом біля дальньої стіни, прикрашеної головою лося, — в місці, яке відводять для найкращих клієнтів, де завжди затишно, достатньо тихо і достатньо вільно. Втомлений за вечір худорлявий офіціант приніс їм глибокі поливані глиняні миски з гарячим борщем і пампухами, і такі ж великі поливані миски зі знаменитою тутешньою картоплею зі шкварками та паруючими печеними ковбасками. Аліса пила, як сама не своя, і вже досить швидко набралася так, що почала говорити багато і голосно, і заразно, хоч і невпопад, сміятися. Десять такою ж за ступенем сп'яніння була й Жанет, але, на відміну від Аліси, яка, мабуть, напилася через стрес, у Жанет, як підозрював Макс, це вже було професійною звичкою. Йому стало дуже шкода цієї глибоко нещасної жінки, яка ще могла здатися цілком красивою, якби трохи змінила зачіску і макіяж, трохи менше курила сигарет і трохи раніше лягала спати. Дивлячись на Жанет у цьому стані, Макс розумів, що секс із нею тепер недопустимий з іще одного міркування — побачивши її голою, він міг просто розплакатись.

Однак Жанет, здається, була міцною конячкою і просто так її життю було не взяти. Тарнавський пригадав її військову куртку, як міцно Жанет тримала кермо свого бусика і те, як мотилася головою під час виступу «Блайнд Сканк» — і подумав, що в неї однозначно є надія.

— Пане Танавський, — говорила Жанет трішки неслухняним язиком. — Ви нас усіх тут врятували, реально.

Потім ковтала ще коньяку і додавала:

— Якщо що, у мене вільний диван вдома. Я цілком серйозно. І у ванній гарячий душ.

І миттю пригадувала собі:

— Але є кіт, а ви не любите котів...

Макс на це тільки посміхався, рвучи пальцями просотаний часниковою поливкою пишній пампух і заїдаючи його ще одною ложкою борщу. «Придурків» уже по-справжньому попускало. Навіть Рибка дедалі більше приходив до тями. На пропозицію Аліски випити пива, відмовився жестом істинного абстинента.

— Ні, я тільки водичку сьогодні, як пан Тарнавський, — сказав Жора категорично, так, щоб Тарнавський зумів розчути у цій фразі легку пародію на Жанет, що, звісно, не могло не викликати в нього усмішки у відповідь. Рибці було погано, але він стоїчно сидів разом з усіма за столом, навіть не намагаючись щось покласти до рота.

— Молитва і піст, — повторював Жора скорботно і з гідністю, тоном справжнього аскета.

Близько першої ночі їх трапеза закінчилася, і атмосфера, що повисла в клубі, почала навіть імпонувати Максowi — таке собі монотонне занудне безсоння, схоже на справжню прозу, яку творять великі класики. Майстри слова рухаються в своїх текстах настільки великими інтервалами думки, що рядовому, нетренованому читачеві стає важко доплисти від одного сплеску ясності до іншого. І ця пауза між двома берегами — ця безсонна, покрита потрісканими дрібними капілярами і мікроскопічними крововиливами проза нинішнього вечора, починала Тарнавському подобатися. Врешті, стало вже без різниці, будуть вони спати сьогодні чи зразу поїдуть з клубу на вокзал, знайдеться десь хвилина подрімати, чи, може, треба буде протриматися солдатиком аж до завтрашнього концерту. Мабуть, це, Максе, і називають свободою справжні волоцюги, вже не знаю, дгарми чи не дгарми — ніч під зірками, день біля моря, ніч у вагоні, день у дорозі.

У цьому вечері однозначно була краса. І що менше Тарнавський намагався її контролювати, то непідробнішою

вона ставала. У Макса були гроші, щоб їхати у наступне місто. У нього, чорт забирай, завтра буде невеличке заняття онлайн з його першою в житті ученицею. То, може, все, врешті, не так і погано?

Тютюновий дим у залі практично розвіявся, а світло рамп над сценою вимкнули. Гучність музики зменшили, щоб не жалілися сусіди, і врешті, в залі клубу «Качка» стало легше перебувати фізично. Близько половини другої ночі, коли лишилося лише дві чи три компанії, офіціанти стали перевертати стільці і виставляти їх на столи догори ніжками, щоб можна було підмести підлогу. Тарнавський подивився на обличчя п'яної Аліси, що сварилася з протверезілими уже Довгим та Назіком, на самозаглибленого і сповненого тужної мудрості Рибку, якого відпустили вже, здається, навіть його колеса і який наважився пожувати окрасець хліба, не боячись зблювати, на сонну Алю, яка з усе тією ж сором'язливою, вдячною усмішкою цілий вечір дивилася то на Жанет, то на Тарнавського, то на «Придурків», і відчув, що немає слів, які можуть пояснити цей світ і це, можливо, на краще. В цьому і полягав Максів власний шанс.

* * *

«Придурки» повернулися всією ватагою на квартиру близько другої — в час, коли, власне, луцькі готи були зайняті хаотичним бродінням по квартирі, викурюванням у кватирку останніх косяків і збиранням своїх речей під, до власної честі, не надто гучно ввімкнений блек-метал з чийогось телефону.

— Отакої, — міг лише сказати Тарнавський, поповнюючи свою колекцію рідковживаних фраз.

— Покой нам тільки снітсья, да? — розуміюче, змовницьки вийшов у нього з-за спини Рибка. — У мене є ще кальоса, можу поділитися. Дуже заспокоюють. Я прямо досі спокійний, як удав.

Макс зміряв Рибку поглядом. Жора тримався на ногах усе ще дуже невпевнено.

— Я йду на кухню спати, — сказав він Рибці, втім, ці слова були абсолютно порожнім звуком. Готи збирали свої музичні

інструменти, мотаючись то на кухню, так, наче забули там пів оркестру, то у ванну, де одна із пишногрудих готес в душі вечірнього бенефісу «Придурків», блювала — при чому, як спокійно зауважив Тарнавський, блювала не в унітаз (і Макс її розумів, пахло з унітаза не найкраще), а просто у ванну, в якій Тарнавський планував прийняти принаймні розслабляючий душ. Інша готеса їй асистувала. Ніхто з чоловіків цим явищем не переймався і не цікавився — схоже, це і називалося бути дорослим, мати досвід концертних турів, бути, врешті, чорт забирай, відповідальним і зібраним, готовим у потрібний час бути на автостанції, звідки їхатиме ваш нічний автобус. Тарнавський безсило сів на табуретку біля відчиненого навстіж вікна (там, у чорноті неба сніг, здається, завмер, вичікував, коли знову почати розсипати на землю свою пеленаючу погляд магію) і все не наважувався зайти у фейсбук, щоб на власні очі прочитати те, про що йому розповіла сьогодні Марта.

А, зрештою, якого хріна? Макс подивився у відчинене темне вікно, з якого тягнуло холодом, а потім знову оцінив обстановку в квартирі. Нервозні, напружені тьмяні лампи в старих радянських плафонах жарили на повну. Половина третьої ночі — час, коли Тарнавський уже давно звик спати. Незнайомі люди шугали туди-сюди, ось, знову, ще вирішили випити кави, хоча, здається, хтось уже говорить, що пора викликати таксі. «Придурки», які, як Макс і підозрював, знову включилися в компрометуючі пропозиції луцьких готів і жваво обговорювали пропозицію затягнутися ще по хапочці, оскільки найстарший серед готів — той самий зловісний Саурон, добрий бородань у круглих окулярах і з цап'ячою борідкою — переконував, що найкращий спосіб остаточно попуститися від «молока» — це викурити ще дешечку трави, мовляв, мінус на мінус дає плюс, і, схоже, «Придурки» в це беззаперечно вірили. Але Аліса тепер, здається, надто п'яна, щоб мати можливість якось їх зупинити, а ти, Максе, надто обтяжений життям, яке тягнеш на собі, замість того, щоб їхати на ньому верхи, як на коневі, огирові, на гарлеєві-девідсоні, на космічному скутері, на, врешті, крижині, що пливе через скреслий Дніпро, широкий і незорий, і тобі треба конче на другий берег, але крига

пішла, і тобі дали якусь палицю з гвіздочком на кінці, аби за її допомогою притримувати сусідню крижину, і ти можеш хіба ось так перестрибувати з крижини на крижину в надії дістатися до іншого берега буття, туди, де світло і чисто і де завжди наливають доброго бренді... чорт, ти ж не п'єш, одним словом, там завжди принаймні знайдеться для такого літератора, як ти, горнятко кави і чисте місце в затінку дерев, освітлених електричним світлом, навіть якщо навколо глупа ніч, тож поки тут, у квартирі панує повний хаос, чому б не наважитися розкрити груди на повну, щоб у них встрягли всі списи, впилися всі пращі долі, які вона тобі підготувала, чому б зараз не наважитися на цей стрибок у безодню — окей, хай не стрибок, принаймі погляд, млосний і нудотний, від якого ти, звісно, зійдеш потом і їдким малярійним проносом, але, принаймні, ти на малесенький крок зможеш відвоювати у цієї чорноти територію власної гідності?

Тарнавський дістав із кишені телефон, відчуваючи, як дрижать його руки і як груди йому вже й справді починають покриватися нездоровою пітницею, як починає калатати серце, варто лишень глянути на значок фейсбуку.

Давай. Роби крок.

Макс зайшов до себе на сторінку фейсбуку. Ага, ось ця стаття Хари. Диявольські пички гніву під нею, відстовбурчені вказівні пальці, як у глядачів гладіаторських боїв у давньоримському колізеї. Звісно, ти тут такий не один, але по тобі пройшлися добряче.

Макс почав гортати коменти. Більше ніж півтисячі. Холодні пальці смерті від недостачі слави, від підвищеного рівня зашквареності, від холестеринових бляшок коментарів, що впадали в око, від спазмуюче коротких реплік близьких (до вчорашнього вечора) друзів («н-да», «отакої», «тю», «так і знав»), від гострих електричних розрядів, коли Тарнавський пробігався поглядом по верхах усіх цих висловлювань, мов по дзвінкій поверхні якогось скляного саркофага (зробленого у вигляді смартфона, з підсвіткою всередині, так, аби було краще видно обличчя покійника), не припиняли стискати йому серце.

Ну, подивися в обличчя тому, хто лежить у саркофазі. Впізнаєш?

Так, Макс упізнавав. Йому раптом стало байдуже. Не те, щоб легше — просто перестало так сильно пекти і боліти. Просто якась частина Тарнавського померла і лежить тепер з посірілими запалими щоками в цій труні публічної опінії. І не те, щоб ця публічна опінія помилялася, і не те, щоб він сам мав якийсь виправдання для себе. Просто це все стало раптом на кілька градусів менш важливо. Ну ось, тепер він персона нон-грата. Але де? У Києві? Де дев'ять мільйонів населення? У світі, який вміщає дев'ять мільярдів?

Звісно, звісно, Тарнавський насамперед мав би стати персоною нон-грата у власному серці. Але в серці у нього, натомість, замість бажання негайної екстрадиції винуватця, публічного покаяння чи ще якоїсь форми самобичування, була важка, густа печаль. Ця печаль була не про Україну, звісно, не про добродіїв на фейсбуку, але вона була такою інтенсивною і красивою у своїй безпросвітності, що Макс навіть зачудувався. Ця печаль не звинувачувала його ні в чому. Навпаки, вона давала Максowi якийсь зовсім інший шанс. Пов'язаний не з розкаянням, і не з самопокаранням, а шанс на інший вимір самого себе.

Зрозумівши, що світ досі стоїть на своєму місці, а він, Тарнавський, все ще живий, хоч і до біса втомлений та виснажений усіма переживаннями цього дня, Макс із легкою саркастичною посмішкою відклав телефон. Стало трохи легше. Це виявилось не так страшно, як він думав. Це кошмарно. Але не так страшно. Він, можливо, ще поживе. І, ймовірно, сам той факт, що Тарнавський зараз читає усю цю переписку не в себе вдома (де такі міцні гачки для люстр, де стільки колюче-ріжучих інструментів, та, зрештою, які, в біса, колюче-ріжучі, ти ж не старшокласниця — поруч прекрасний цілодобовий алкогольний кіоск), а будучи на невідомо якій загадженій квартирі, в турі з цими милими, недосвідченими, талановитими дітьми, які, що зрозуміло з кашлю і сміху в кімнаті, знову накурилися, саме завдяки цьому тебе, можливо, і не переїхав цей екскаватор долі, а лиш трохи зачепив ковшем, проїхався поруч, так, щоб ти встиг відчутти запах мазути в його колісних валах і вловив обличчям жар двигуна. Може саме через це ти ще досі й живий. І може, все якраз не так і погано — і сьогодні, може, ти здав певний важливий екзамен. Хай не на «відмінно». І не на «добре». Але здав.

Незрозуміла, тонка і ледь відчутна ейфорія полегшення, навіть не ейфорія, а певний натяк на неї, надія на радість, проступила у Максовому серці, мов волога крізь мішковину. Готи гамірно покидали квартиру — приїхало таксі, і вони шумно виносили свої інструменти та сумки у коридор. На сходовому прогоні вже розпалювався невеликий скандал — схоже, зі сусідніх дверей на галас вийшла якась літня сусідка і кричала погрозливо, гучніше за готів, що вона зараз викличе поліцію.

Скандалила в сусідній кімнаті Аліса, щось повним претензій голосом доводячи Довгому, на що той відпирався, а Рибка його в тому повністю підтримував. Макс відчував, що в цю хвилину він уже не боїться ані того, що зараз, можливо, приїде на виклик сусідки наряд поліції і зайде до них у цей притон, пропахлий нудотним запахом вивареної в молоці коноплі, і копи зайдуть до них на цю засиджену тарганами кухню, з мийкою, заваленою немитими горнятами від кави, з попільничками, переповненими недопалками, цілою батареєю порожніх пляшок від пива та вина біля смітника, з великою, з блідо-зеленим накипом на стінках, непоминою каструлею, полишеною після варіння суміші «Малятко», і, можливо, копи спитають у Тарнавського, як у найдорослішого серед цієї зграйки молодих творчих обдарувань, що він тут робить і як він докотився до такого життя.

У цей момент Тарнавський відчував, що вже не боїться цього ані на грам. Спокійно розминаючись із останніми готками з виголеними скронями, які збігали під сусідчині крики по сходах на перший поверх, Макс зайшов у вітальню — там, на дивані, який Тарнавський уже облюбував собі в своїх мріях для самотнього і поживного, хоча б семигодинного сну, валялися в розкидку «Придурки», і навіть кріслом уже заволодів Рибка Поньо, який, не знявши з себе навіть куртки і окулярів, тихо хропів, розкривши рота, химерно заламавши на так і не розкладеному в повний свій рекреаційний потенціал фотелі руки і коліна, так, наче в нього була анатомія не людини, а якогось арлекіна, — Тарнавський спокійно дістав із шафи постіль, бо був у цей момент у знанні: кожній хвилині — своє місце, і все, що відбувається, відбувається належним чином. Зараз він ляже, і хоча б години зо дві поспить. А далі буде життя.

Постіль, правда, яку Макс дістав з шафи, була такою страшною, що він одразу запхав її назад у шафу — невиправність білизни досягла тієї межі, коли тканина, після місяців відлежування в ній, ставала нудотно м'якою. Але і це не могло тепер Тарнавського вивести з рівноваги.

Квартира спорожніла. Жарке, нудотно-жовте світло тьмяних ламп викликало головний біль. Скрізь висів запах спирту і вареної коноплі, а також затхлою тютюнового диму — і від цього не допомагало навіть навстіж відчинене вікно на кухні.

Тарнавський окинув поглядом диван. В одному його куті лежав, сперши голову до стіни, Довгий. Весело і наче й не було нічого, він гортав свій смартфон. На протилежному кінці дивана, відвернувшись від Довгого, сиділа, згорбившись над власним телефоном, Аліса. Вона демонстративно не дивилася в сторону Довгого, а Довгий демонстративно зображав тиху медитативну незворушну радість.

— Я пішов на кухню спати, — сказав їм обидвом Макс. — В нас коли поїзд?

Довгий лише подивився на Тарнавського, як на незрозумілого чужинця, зайвого в їхній компанії, і нічого не промовив.

— О шостій, — не відриваючи погляду від телефона, нато-мість, озвалася Аліса.

— Гуд. Надобраніч, — кивнув Тарнавський і залишив їх розбиратися у своїх стосунках на самоті. Він узяв у коридорі своє пальто, зачинив на кухні вікно і, поклавши одяг на підлогу, вимкнув світло, ліг і загорнувся у пальто, як у солдатську шинель. Зі свого саквояжа навпомацки Макс дістав чистий светр і, склавши його вдвоє, підклав під голову замість подушки. Від підлоги тягнуло холодом, але це було краще, ніж намагатися зараз втиснутися до «Придурків» на диван. Ціла кухня належала тепер йому одному. Нарешті в цій поїзді Тарнавський відвоював собі свій перший простір і зміг його, хай хоч як, обжити, зробити своїм.

Голова, вклавшись на светр, озвалася вдячністю, а все тіло, врешті, набувши горизонтального положення, наповнилося дивним, простим задоволенням. Відчуваючи, як вже провалюється в сон, Макс раптом зрозумів, що хтось, не вмикаючи світла, зайшов у кухню і поклав на підлогу свою верхню одягу поруч.

— Можна біля тебе? — почув він тихий голос Аліси.

Тарнавський промугикав щось нерозбірливе. Аліса беззвучно, як це вміють робити люди крихітної статури, присіла і лягла біля нього. Макс відчув тепло біля спини та вовтузіння — Аліса також, відвернувшись від нього спиною, вкривалася полою шуби.

Спершу, здається, вона лежала, повернувшись до Макса спиною, а потім, через кілька нескінченно довгих секунд, впродовж яких його свідомість розтягувалася на нескінченно довгі нитки сновидінь, наче плавлений сир на піці, між цією холодною крихітною кухонькою, загубленою десь у чорноті зимового всесвіту, і піщаною, залитою сонцем дорогою серед азоських дюн уздовж моря, по якій він, здається, ішов разом з Яніною, а може, і не з Яніною, насолоджуючись гарячим хмарним літнім днем, він відчув, а може, скоріше здогадався, що Аліса уткнулася в його спину обличчям, здригаючись від хвиль тремтіння, викликаних тим, що вони лежать поруч, несвідомих, геть, певне, й не бажаних, але явних і сильних, які, втім, легко було сприйняти за холод, і він ніби бачив зі сторони, як вона підтягує до грудей коліна, як ближче притискається чолом до його спини, як намагається і не може заснути від перезбудження, хоч і випила стільки алкоголю, і як усе щільніше втирається носом у шерстяну тканину твого пальта, не наважуючись покласти тобі руку на плече, сміючи лише втягувати носом твій запах — запах, яким пахне, напевне, твоя квартира, запах тютюну, запах іншого, дорослого життя, в якому десь витають нотки чоловічих парфумів, що роблять усю ситуацію дуже зрілою, справжньою для неї, запах впевненості, якої ти, може, і сам не помічаєш у собі, запах дорослої безстрашності перед тисячею і однією тривогою життя, на яку ти маєш відповіді, коли тобі без пари літ сорок, і які обсідають тебе чорним гайворонням, коли тобі ще немає сімнадцяти, і цей запах впевненості, спокою, дорослого самовладання, одночасно такий близький (в нього можна дослівно уткнутися носом) і водночас такий далекий, готовий обірватися у будь-яку секунду і який, скоріш за все, не зможе тривати довше, ніж відведені вам для сну дві години, ця близькість, укупі з принциповою неможливістю бути ще ближче, чи довше, викликають у неї беззвуч-

ний спазм ридання, і гарячі струмки сліз починають їй бігти по щоках, коли вона тиснеться до тебе носом, щось велике і жарке перевертається в її душі, ніби за цим болем лежання поруч криється дещо значно більше, і ти вже не знаєш, чи це в тебе починаються місячні, чи, може, це просто ти перепила сьогодні, перемерзла, переболялась, чи, може, це щось про любов, ти не знаєш, чи це сниться тобі, друже, чи то паморочна напівсвідома ява, чи це Яніна поруч, чи Довгий, чи Аліса, чи Макс, море рівно шумить, сонце жарке і затягнуте світлими літніми хмарами, тепло гріє тобі в спину, і хвилі монотонно викочуються на берег зовсім поруч, за холодним частоколом очерету й верб, і такий гарячий сипкий пісок, немов занімала нога у незручному положенні, і це гучне шелестіння холодильника, схоже на шум прибою, і чиїсь теплі, такі щирі слози у п'їтмі, і це відчуття — чи щемкої зустрічі після мільйонів років розлуки, чи, навпаки, розлуки, сама лиш думка про яку є нестерпною, — і все це триває вічність — вічно набігає на берег, вічно і нерухомо є.

Письменник береться за перо

Прокинувшись (а чи, скоріше, виринувши з марення, яке обволікувало з усіх сторін, мов павутиння) від будильника у себе на телефоні, Тарнавський кілька секунд намагався зрозуміти, де він, що він робить на підлозі і чому так холодно. Наступне, що він побачив — загорнуту з головою в дешеву шубу Алісу. Макс зрозумів, що приблизно половиною тепла, яке він відчував уві сні, мав би завдячувати саме їй.

— О Боже, — Тарнавський протер обличчя долонями. Затхла кухня, холод і темрява. Макс навпомацки знайшов на столі залишені з ночі (та якої там ночі, він приліг відпочити всього півтори години тому) пачку сигарет та запальничку і, не встаючи, закурив.

— Вставай, Алісо, — видихнувши перший дим і закашлявшись, він став розштовхувати дівчину, котра крізь сон усе відмахувалася і віднікувалася, думаючи, мабуть, що то знову будить набридлива мама в інститут.

— Вставай, у нас поїзд! — сказав Макс наполегливіше, і тут Аліса різко прокинулася.

— О Боже, ми проспали, — зірвалася вона, схопилася за телефон і, побачивши, що в них іще є в запасі сорок хвилин на збори, втомлено провела рукою по обличчю.

— Ти мені снився, — сказала Аліса, все ще сидючи з при-
туленими до обличчя долонями.

Тарнавський на те нічого не відповів, але встав і ввімкнув на кухні світло. За вікном стояла густа чорнильна темрява, холодна, як застигла смола. Рухатися крізь неї однозначно було неможливо. Потрібно було відмінити сьогоднішній концерт, відіспатися як слід і добре поміркувати над тим, чи варто взагалі продовжувати тур саме зараз. Можливо, був сенс перенести його на літо, і взагалі, що за дурна ідея їздити перед Новим роком, коли скрізь ожеледиця, мороз, сніг і град?

— Буди своїх «Придурків», — буркнув Макс, набираючи з-під крана води у чайник, щоб випити якщо не кави (хоча, здається, там її ще трохи залишалося), то, принаймні, теплої води.

— О чорт, — Аліса знову взялася долонями за голову. —
Дай мені попити!

Вона жадібно стала ковтати воду, яку їй протягнув у гор-
нятку Тарнавський.

— Ми йшли вздовж якогось берега, і там весь час якась циркулярка працювала, — сказала Аліса і глипнула на дерен-
чливий холодильник зразу біля їх лежбища. — По-моєму, це він цілу ніч гудів. Ух, блін, ну й дубак.

Вона різко зірвалася з підлоги і, загорнувшись, як лялечка метелика, у шубку, потупцювала смішними малими кроками в сусідню кімнату. Клацнув вимикач, і з кімнати, ще тихої і ніби вагітної присутністю там чотирьох непритомних тіл, також полилося жовте світло.

— Підйом, народ! — долинув до Макса її бадьорий, трохи охриплий з ночі голос. — Хто не встає через тридцять секунд, того поливаю водою! Вставай, казліна!

— Та відстань, Аліска, — почулося невдоволене бурчання Довгого. Закипів чайник. Макс сполоснув кілька горнят, роз-
сипав по них залишки кави і розлив по горнятах окріп. Чи не забагато доброти зі самого ранку, друже?

Макс не знав. Але чомусь, як тільки Тарнавський проки-
нувся, в голові у нього застигла, буквально стала поперек

одна-єдина думка. Потрібно знову почати писати. Треба самому почати щось робити. У тебе сьогодні заняття з ученицею, а потім знову виступ у «Придурків». Навіть ті, й те щось роблять, а ти? І ще називаєш себе письменником?

«Все, — сказав сам собі Тарнавський. — Відтепер».

Ні, від зараз. Просто від зараз починай. Твори.

Макс дістав зі свого саквояжа блокнот, подарований Алісою і розгорнув його на першій сторінці. Папір був волокнистий, тугий, писати на ньому було незручно. Тарнавський відсунув подалі горнятко кави, звільняючи на столі місце, щоб записати, як заповідав Керуак, усяку загадкову муть. Хотілося спробувати щось невелике, новелу на кілька сторіночок. Концентроване зусилля письменника бути.

Ето

Крізь вікна кімнати в гуртожитку гімназії проходили товсті косі промені полуденного травневого сонця. Вікна були відкриті навстіж і в кімнату разом з поривами теплого вітру раз за разом долітали травневі аромати. В них були і нотки наближення екзаменів і ЗНО, і відзвуки близького випускного, і шаленої свободи літа, і розмитої тривоги — це був останній рік школи. Далі в житті мало здійснитися щось інше. Велике і значне.

Не маючи слів для того, щоб описати хвилювання, яке справили на нього ці аромати, Назік називав їх одним словом: «Ето».

Назік лежав у кімнаті на застеленому ліжку, заклавши руки за голову. Він думав про синтезатор «Ямаха» в магазині «Трембіта». Якщо попросити продавця, він може ввімкнути його і дозволити трохи пограти на ньому. В сусідній кімнаті, 203-й, на всю горлянку хрипів Діммі Боргір. В їхній кімнаті було тихо. Але в його голові крутилася пісенька «Мертвого півня». Вона була наче про їхній гуртожиток: «Я підіймаюсь на поверх третій, я відкриваю друге вікно. І перше, що я побачу, то буде воно — «Ето».

— Ти не йдеш на контрольну? — спитав його сусід по кімнаті. Він тримав вже у руках конспект з фізики, пенал і задачник Римкевича.

— Мені Алексейчук автоматом одинадцять поставив, — відповів Назік і, не підіймаючись з ліжка, глянув у вікно. Там, за вікном, щось загадкове жило щебетом птахів, пульсувало колиханням

тополь, вкритих листям, яке, залежно від керунку вітру, ставало то зовсім сірим, то раптом тьмяно-зеленим, пекло нестерпним жаром травня. Якась єдина хвиля, від якої колишеться цілий світ, входила і в нього теж.

Сусід вийшов, а Назік ще якийсь час лежав нерухомо, дивлячись у вікно. «Ето».

Щось відбувалося з ним. Щось гарне, чого він ще сам не міг зрозуміти. Ніби після років темноти раптом настало світло, і якась добра сила увійшла в його життя. Фізик, який за першу чверть у дев'ятому класі поставив йому сім балів, зараз поставив одинадцять автоматом за участь у обласній олімпіаді. Він написав на відмінно ще кілька контрольних. Легко, мовби то і не він, а хтось замість нього. Від цього в серці народжувалося щемке відчуття радості і навіть вдячності. Ніби він всього цього не заслуговував, а воно все одно ставалося.

Задзвонив дзюнок на урок. Музика в 203-й стихла. Полежавши ще трохи, Назік встав і, накинувши куртку (вона була завелика, як і більшість речей, які йому перепадали; його обличчя, як завжди, здалося йому надто дитячим; але, здається, це все скоро мало закінчитися також), пройшовся прохолодними порожніми коридорами, тінистими і лункими, котрі перетиналися проміжками світла — сліпучих товстих прямокутників, що сліпучими плямами падали на облізлий старий паркет. Навіть в цьому візерунку світлих вікон і темних сходових прольотів можна було впіймати те саме відчуття. Свободу? Ні не свободу. Радість? Ні, не радість? Красу? Ні, не красу. «Ето».

Він вийшов до великого парадного входу, залитого сонцем. Вдихнув на повні легені смачне, солодке повітря. Все подвіря навколо гімназії затопила зелень, а з нею — якась невагомість. Ніби весь світ був лише декорації, а за ними сяяло щось справді грандіозне.

Назік повільно пішов від гімназії через зарослі яблунями двори на тролейбус. Проходячи передостанній двір, особливо сонячний і відкритий, він побачив Ніну. Вона сиділа на дитячому майданчику на гойдалці, поволі гойдалася і їла морозиво.

— Ти не на контрольній? — здивувався він, підійшовши до неї. В пісочниці поруч лежало забуте зелене відерце.

— Мені теж автоматом поставили, — скло в її окулярах блистіло проти сонця. В її очах стридали веселі бісики. — Ти в центрі?

Зі своєю короткою зачіскою вона була схожою на русявого хлопчика. Коли Ніна усміхалася, на щоках у неї з'являлися ямочки. На Ніні була біла чоловіча сорочка. Але сама вона статурою скидалася на маленького горобця.

– В «Трембіту», – сказав Назік, роздивляючись її. – Ти теж?

– Покатай мене, – попросила вона кокетливо, коли з'їла морозиво, і він трохи погойдав її.

– Сядеш до мене? – спитала вона, і він втиснувся на гойдалці біля Ніни. Вони зустрічалися з Ніною в десятому класі. Але потім щось пішло не так. З нею зустрічався Рижий з 11-А, але, здається, вже не зустрічається. Ніна була ок. Вона була невід'ємною частиною цього Всесвіту, що існував виключно для тих, хто отримав автоматом «відмінно» з фізики. Так і мало бути, що вони зустрілися.

Ніна сором'язливо потупила погляд, коли він сів поруч. Колись, коли вони зустрічалися, Ніна хвилювала його. А тепер була просто... ну, як друг. З нею було спокійно. Він подивився на неї, в її чисті, карі очі, лукаві і насмішкуваті. Не знати як, та вони почали цілуватися. Хоча не говорили одне одному ні слова. Вони цілувалися з язиком, чого не робили навіть тоді, коли зустрічалися. Він відчув язиком, що в Ніни дрібні рівні зуби. Здавалося, часу не існувало.

Поцілунок перервався так само несподівано, як і почався.

– Поїхали в центр? – спитав він, ніби дивлячись на себе зі сторони.

Ніна простягнула йому руку, щоб він допоміг їй підвестися, і вони, сплівши долоні, пішли на тролейбус, не криючись, не побоюючись, що хтось із однокласників їх застукає. Тепер це не було важливим.

Вони сіли разом на «дев'ятку» і говорили всю дорогу, поки крізь заліті сонцем і захляпані ще зимовим брудом вікна тролейбуса минали пейзажі знайомих перехресть, будинків і магазинів. Він наполегливо розповідав їй про музику. Ніна розказувала, як вона ходить на французьку. Їхні історії йшли врзнобій, і Назік розумів це, але це не мало значення. Всю дорогу вони дивилися одне одному в очі.

Старе місто вражало монументальністю. Воно було ніби єдиним застиглим шматком часу, а травмаї, автомобілі, пішоходи – просто масовкою для відволікання уваги. Вони зайшли у

прохолоду музичного магазину. В ньому були дуже високі стелі. Назік відчув, що в цьому місці він, можливо, по-справжньому починає відчувати себе самим собою. Кілька хвилин вони роздивлялися різні інструменти – це завжди цікаво, навіть коли ти не музикант. Та його манив куток, де на стояковій було викладено одразу три синтезатори.

Назік залишив Ніну саму роздивлятися саксофони і попросив у продавця дозволу на дві хвилини ввімкнути «Ямаху».

– Хочеш, я зіграю тобі щось? – спитав він у Ніни, коли та підійшла до нього.

– Давай, – сказала вона. У своїй білій чоловічій сорочці, така тендітна, делікатна і самовпевнена водночас, вона здалася йому дуже зворушливою.

Він узяв кілька акордів. Спершу пригадав класику із своїх шкільних академконцертів – Бетховена, Шопена, Ліста. Потім класику дворової академії – «Europe», арпеджію з «Final countdown». А потім заграв своє.

– Ого, класно, – сказала Ніна. – А звідки це?

– Я це сам написав на цих вихідних, коли їздив додому. У батьків є піаніно.

– Круто, – Ніна сама пальчиком спробувала натиснути кілька клавіш.

Він усміхнувся і взяв ще кілька акордів, намацуючи шлях для мелодії. Продавець почав хмуритися і, вимкнувши синтезатор, прогнав їх.

– Який неввічливий, – обурилася Ніна, покосившись на магазин, коли вони вийшли на вулицю.

Вони зайшли у закавулок між двох будинків. Назік пригорнув її до себе і вони знову цілувалися, почергово притискаючи одне одного до холодної стіни. Тепер він зміг відчуті її краще і поклав руку на талію. Коли вони втомилися цілуватися, Ніна схилила голову на його плече. Щодою він відчув її коротке густе волосся.

– Ми ж просто друзі?

– Звісно.

Далі Ніна сіла на свою 21-шу маршрутку, на Сихів, а він повільно пішов назад, на тролейбусну зупинку біля університету, але замість того, щоб сісти на тролейбус і поїхати до гуртожитку, просто сів на лавочці, а в голові у нього звучав «Мертвий півень»: «Ти двері відчиниш і я побачу воно – «Ето»». Калюжі після ран-

кового дощу блистіли, наче розлита ртуть. Усе було відточеним, дзеркально-чистим – тролейбуси, люди, будинки, навіть бруд. Він сидів, не сміючи дихнути зайвий раз, не сміючи подумати зайвої думки, щоб не зруйнувати тієї краси, яка обіймала його. Яка робила з ним щось таке, для чого в нього не було слів.

Узяти її за руку і йти крізь зелену темряву

Він прокинувся від того, що поїзд різко загальмував. Крізь вікно світило ранкове сонце, яке заливало засипану снігом рівнину, прострочену електричними стовпами аж за горизонт. З даху вагона злітали іскристі сніжинки, що виблискували у жовтогарячих променях, ніби маленькі ангелики, котрі сходять на землю з неба.

Хто ти, Максе Тарнавський?

Ти все ще письменник, що їде у вагоні-плацкарті разом з компанією підлітків, які називають себе рок-групою, і вдаєш із себе Гантера Томпсона, що вирушив передноворічним туром із заходу України на сам її схід, чи ти загублена між станціями поїзда міжміського сполучення тінь, спогад про того, хто колись написав кілька вдалих книжок, а тепер, переживаючи кризу жанру, намагаєшся заснути в цьому холодному ранковому вагоні в оточенні твоїх вже ненависних тобі улюбленців — Рибки Поньо, Аліси, Довгого, Хесуса, Назіка, сподіваючись, що їхні сімнадцять зможуть кинути світловий рефлекс на твої нагромадження питань до самого себе і до життя, яке ти живеш, у твої майже сорок, зробити їх якщо не яснішими, то, принаймні, більш виразними, розігнати хоча б на час цього туру зелено-чорну темряву, яка живе у твоїй голові і яка заважає тобі ясно бачити, хто ти.

Цієї миті за межами їхнього невеликого блоку зі столиком, відділеного плацкартними перегородками, можна було розгледіти платформу якоїсь районної станції, на якій юрмився збуджений натовп. Через обмаль сну здалося, що час втратив свій лік, і Макс не надто добре розумів, де саме зараз стоїть їхній потяг. Було лиш одне відчуття — він загублений посеред нескінченної дороги, і це було, в якомусь сенсі, відрадно,

бо зараз, із затерплими шиєю і ногами, найменше, ким він себе почував, це, власне, Максом Тарнавським, і це дарувало полегшення.

У вагоні тхнуло людьми. Це був прадавній запах, про який, напевне, не напишуть археологи. Так могла би пахнути печера, обжита кроманьйонцями — затхлим запахом шкіри мамонтів, залишками багаття, запахом нічних копуляцій немитих спітнілих тіл, запахом збродженої пшеничної води, мокрої шерсті, смаженого м'яса диких тварин — словом, так пахла наша видова еволюція. Особливо віяло надійним духом еволюційної боротьби від двох чоловіків, що спали на верхніх полицях у них над головами, на матрацах без постелі, в подертих шкарпетках, повернувшись обличчями до стінки, дивлячись сни про бізонів та оленів. Однак пахло древнім людським духом не тільки від кроманьйонців із Закарпаття. Принюхавшись, він відштовхнув від себе Рибку Поньо, що безпробудно спав у нього на плечі — голова Рибки тхнула немитим волоссям і попелом канабісу, і Макс пригадав собі цю стародавню традицію часів їх студентської молодості на БЖ*: деякі правовірні піддані імператора Хайле Селассі, нащадка Соломонового, царя царів Ефіопії, після того, коли розкурювали священну папіросу, посипали її попелом собі голову, як і належало загубленому коліну ізраїлевому.

Але то вже була інша історія — історія, яка незрозуміло яким боком вписувалася в наратив еволюції, в спогади про мамонтів і залишки багать та стоянок первісних людей, яких завжди було вдосталь у лісі на Троєщині. У цьому запахові теж була історія важливої частини людства, котра вже кілька тисячоліть поспіль усе втікала геть з Вавилону, залишаючи позаду клинописні бігборди і свіжу пресу на глиняних табличках з кричущими, на півсторінки, зарубами («НІ — ШУМЕРО-АККАДСЬКІЙ ЗМОВІ ХАЛДЕЇВ!», «НОВІ КОРУПЦІЙНІ СХЕМИ У ЦЕНТРАЛЬНОМУ ЗІККУРАТІ!», «ЕПОХАЛЬНИЙ АРХІТЕКТУРНИЙ ПРОЕКТ У ВАВИЛОНІ ПРИЗУПИНЕНО ЧЕРЕЗ РОЗКРАДАННЯ КОШТІВ!», «ЧЕРГОВИЙ МОВНИЙ СКАНДАЛ НА БУДІВНИЦТВІ ВЕЖІ ТИСЯЧОЛІТТЯ!»), утікала із зелено-чорної, пронизаної електричними спала-

* БЖ (скор. від «Большая Житомирская») — Велика Житомирська вулиця у Києві, популярне місце молодіжних тусівок.

хами, пітьми, залишаючи позаду велетенську, з пів неба, недобудовану колізеєподібну споруду, схожу на будівлю Європарламенту, що мовби зійшла з полотен Брейгеля, залишивши позаду всіх цих гіпстерів з широкими й густими бородами-лопатами, в пишних хутряних штанах, залишаючи позаду механізовані колісниці, гробниці, списи з буків і грабів, мирні угоди, тристоронні контактні групи, втікаючи кудись у пустелю Найробі, а може, у Калахарі, і все ніяк не могла втекти. Вона (ця частина людства, це загублене коліно ізраїлеве) утікала, співаючи псалми під сповільнений біт і приглушений бас, ідучи випаленою землею, над якою громадилися свинцево-сірі хмари, готові от-от пролитися дощем і ознаменувати вигулькнулим з-за них сонцем Боже благословення, знаменувати закінчення чорно-зеленої темряви, знаменувати заснування нового царства Ефіопського, де буде Божий закон. Утікала, розкурюючи люльки, крутячи дредлоки, прикликаючи пустельних левів, дістаючи з левів мед, дістаючи з медів істину, з істини — подих, з подиху — життя, із життя — новий ранок, наповнений ось цими людьми на морозній платформі десь між Чернівцями і Кам'янцем-Подільським, котрих ти бачиш за обтрасканою сірим брудом українських залізниць шибою, з парою, що виривається у них з ротів, з хустками під шию і клунками, з бобровими шапками і картатими торбами, які вони ставлять тобі зараз просто над головою, штовхаючи тебе і не вибачаючись за це, але це не страшно — адже тут усі свої.

І все-таки, хто ти, Максе Тарнавський?

Ти ж тепер уже, може, і не Макс. Ти тепер навіть не письменник — ти просто голос, загублений у дорозі. Загублений між епохами. Частково вавилонянин, частково кроманьйонець, частково, можливо, халдей, і зрідка, може, зовсім трішечки, прадавній українець. Часи змішалися. Змішалися ролі, маски, книжки. Обставини, люди, речі. Ось на горішній полиці лежить, можливо, втомлений автор наскельних малюнків десь у Чатал-Гююку. У сусідньому боксі — давні мінойці п'ють закарпатське вино і, заїдаючи сушеними кальмарами, грають у карти. Всі свої. Кого тут соромитися? Просто будь собою.

Навпроти нього сиділа Аліса й задумливо дивилася у вікно. Тендітна першокурсниця, з погано вистриженим чор-

ним каре, з блідим обличчям, вона здалася йому зараз найзагубленішою істотою у всьому цьому нескінченному поїзді, а може, і у всьому Вавилоні.

Раптом йому (секундна слабкість, панове) сильно захотілося її поцілувати. Просто стало дуже гостро самотньо, і ось нахлинуло: втома, безсоння, дезорієнтація. От просто зараз узяти й почати її цілувати, зняти з неї поспішно одяг, витягнути з джинсів цю заправлену в них сорочку, покласти їй руку на груди, щоб відчутти тепло її серця, притиснути її так сильно до себе, щоб це було боляче, щоб цей біль став сильнішим за всю ту інтенсивну зелену темряву, крізь яку вони вже так довго йшли і навіть не знали: вона оточує їх через те, що хтось невидимий вже довго пасе їх крізь прилад нічного бачення. Взяти її за руку й іти крізь зелену темряву. Лягти в ліжко, зачинати з нею дітей, довго, нестямно, так, щоб тільки зелені та чорні спалахи били своїми темними крилами тебе по обличчю. Робити це доти, доки, нарешті, не зійде сонце, і прилад нічного бачення, нарешті, не знімуть із твоїх очей. І що б ти там не побачив, за цим приладом нічного бачення — чи то своїх прифронтових друзів, які врятували тебе під час обстрілу пращами й стрілами, чи, може, стелю власної заупокійної квартири, темно-сіру, як совість безіменного міщанина з міста-мільйонника, загубленого серед драконових зубів одинадцятиповерхівок, серед покреслених на квадрати спальних районів, серед одноманітних міських агломерацій, серед чорної землі, десь скраю обвугленої від війни країни — хай що б ти там побачив, це буде краще, ніж нескінченна втеча від себе.

Хто ти, Максе Тарнавський?

Ти слово, Максе, що їде із заходу на схід, аби прочитати себе.

* * *

— Невсипуща ти, — сказав Тарнавський до Аліси, протираючи обличчя від решток сонного марення.

— Ага, — кивнула вона неуважно, нервово посмикуючи рукою зі смартфоном і вдивляючись кудись за вікно.

— Щось сталося? — поцікавився Макс, витягуючи ноги, що затекли після тривалого сидіння у незручній позі.

— Нічого, — все так само уникаючи його погляду, озвалась Аліса.

Якийсь час Тарнавський мовчав, отупіло проводжаючи поглядом останнього з нащадків Ноя, котрі все ще покидали в його уяві один за одним, розтягнувшись довгою вервицею аж до горизонту, Вавилон, так що на мить тепла рука сну знову лагідно торкнулася його потилиці і стало незрозуміло, чи оті люди з клунками, що заходять зараз у вагон, — це ті, що втікають із Вавилону, чи, навпаки, ті, що в нього повертаються, не знайшовши таки собі кращої долі. Макс протер обличчя і знову поглянув на Алісу. Її вигляд викликав у нього, як у здорового дорослого чоловіка, батьківську жалість.

— Це ти напруглася через Рибку вчора? — спитав Макс, не сильно добираючи слова, бо вже зрозумів, що з цими дітлахами що простіше, то зрозуміліше. — І через те, що всі обдовбалися?

Вона зміряла його затравленим поглядом вовчєнати, і Макс відчув, що їй краще зараз не ворохобити. Аліса знову подивилася кудись у вікно, де все ще кружляли в сонячних променях ангелики, зіткані з морозяних іскор, і, ніби перемігши саму себе, озвалася:

— Мені треба до бабки поїхати.

— До якої-такої бабки?

— Ну, бабки моєї, мамкиної мами. Вона в Каштановому живе. Це біля Маріуполя.

— Ясно, — Макс питати далі не наважувався, бо далі починалася, як йому здавалося, зона особливої, підвищеної відповідальності — територія особистого спілкування з Алісою, входить на яку Максові геть не хотілося. На хвилю між ними повисла незручна пауза.

— Слухай, то щось сталося, все-таки? — поцікавився, врешті, Тарнавський, зваживши ще раз як слід всю культурологічну ситуацію у вагоні, у власній голові, у власному житті, і вирішивши перестати бути боягузом.

— Повний підзець з предками, — сухо, надламано сказала Аліска.

— У тебе?

Аліса, ковтаючи сльозу, що раптом набігла на очі, тихо кивнула і втерла щоку, ховаючи від Макса погляд кудись за засніжений горизонт за вікном, за лінії електропередач, туди, де вільно паслися бізони.

— Батьки розводяться, — сказала вона якомога побутовішим тоном, і підборіддя її на мить зрадницьки задрожало. — У мами якийсь мужик з'явився кончений, а батя бухає постійно і десь пропав. Хочу бабу побачити. Вона квартиру здає в Маріуполі, може, я би туди переїхала.

— Ясно. А де, кажеш, живе твоя бабуся? — перепитав він.

— В Каштановому. Зразу за Сопиним.

Аліса втупилася у вікно. Говорити далі вона, здається, не бажала.

При згадці про Маріуполь, де ще недавно тривали військові дії, Макс відчув, як у ньому змією скручується в кільця колишній страх, який повис загрозою над усім його шумеро-аккадським, крито-мінойським, неандертальсько-кроманьйонським благоуханням, але Тарнавський пригадав, як учора вже один раз переміг цей страх, і тепер, схоже, тимчасово окуповані території його совісті можна було поволі, кілометр за кілометром, почати повертати до метрополії, включаючи їх у веселий балаган з халдеїв, асирійців, давніх сколотів і кіммерійців (хоча до них, Максе, ми ще по-серйозному не дійшли, ми зупинилися, нагадаю, всього лиш на бронзі, дев'яте століття до нашої ери).

І, крім того, ти вже написав своє перше оповідання, Максе, тобі є чим пишатися.

Несподівано, при згадці про оповідання і про можливість пишатися ним, увесь тягар того, аби бути Максом Тарнавським, знову навалився на нього, і Максу по-справжньому сильно захотілося випити.

Пишатися тим, що написав оповідання? Пишатися тим, що ти — Макс Тарнавський?

Уся ця довбана країна тільки те й робить, що пишається. Пишається тим, пишається цим. «Зрада», «перемога» і «пишаймося». Ось від чого він утікав. Не від Жанночки. А від того, щоб не стати таким, як Жанночка. Не стати заручником довбаної етносфери.

Ця чортова країна, де кожний гетьман завжди виявлявся зрадником — ось що таке етносфера. Перше правило етнос-

фери — Україна може існувати лише в уяві. Омріяна в міфах, оповита фіалками і матіолами, заколисана ангелами Україна спала на потиканих туманами шовкових травах луків Полісся, на зелених шумах лісів, на розораних нивах степів. Це якщо вдаватися в релігійну поетику етносфери, але етносфера вперто воліла не помічати, що та ж сама заколисана ангелами древня Лада страждала мігренями і безсонням в межах електрифікованих міст, в неї були проблеми із зубами в ділянці видобутку важких металів і її всю обсіпало червоною пилюкою в зонах промислових агломерацій, де з усічених конусів плавильних печей валили руді дими. І ще, щоб уже не зриватися на всеперемагаючу риторику «зелених», з їх одвічним тренем і комосом, літаніями і плачами за вирубаними лісами, сміттєзвалищами, побитим ерозією чорноземом, пиловими бурями і заболочуванням озер, осушуванням боліт і винищенням рідкісних птахів і так далі, ти ж, Максе, не «зелений» і не сортуєш навіть пластик і скло, ти просто звичайний собі міщанин, але навіть ти відчуваєш, що це все якось в біса неправильно, і місця для охайних вишиванок, для закоханої в жовте колосся мавки, що купається в схвильованому вітром житньому морі, і для космічного лелеки, що на дереві життя, котре неодмінно росте десь тут, у районних садових господарствах під Кам'янцем-Подільським, знесе первозданне яйце-райце, з якого вилупиться новий перший українець у білій полотняній льолі, розписаній корівками, зірками і серпиками півмісяця, і дасть українські імена всьому суццюму, одним словом, для цієї всієї національно-патріотичної блажі місця стає дедалі менше, тож про що ми, на Бога, говоримо? Про яку, власне, Україну? Котру з них? Ось вони, розставлені перед тобою, мов ембріони на таблицях Ліннея (звісно, всі ми знаємо, що це був один із наукових фейків, але ж який до біса красивий!), перехід від ікринки до жабки, від зиготи до дитинчати, від земноводного — до людини. Ось, і спробуй доведи, що це все — фейк, і всі ці окремо взяті стадії України — це зовсім не єдиний історичний процес, а багато-багато різних Україн, практично нічим не пов'язаних між собою, окрім твого болю, Тарнавський, окрім твого болю, який тебе змушує на це все дивитися і намагатися, як довбаний Менделеев, зрозуміти,

в якій клітинці має бути який елемент. Україні-1991, Україні-1998, Україні-2004, врешті, Україні-2014 — найбільш радіоактивний і нестабільний ізотоп, з якого і досі фігачить гамма-промінням. Котра з цих Україн твоя, Максе?

— Маріуполь, — повторив Тарнавський. — Наш останній концерт. Кажуть, там хороша трава.

Аліса на цей жарт нічого не відповіла. На її обличчі промайнула тінь болю і вона відвела очі, знову втупившись печальним поглядом у вікно.

Щось із вчорашнього сну — чи то прогулянка вздовж моря під теплим літнім сонцем, чи відчуття близькості Аліси, що притулилася до його спини — раптом знову схопило Тарнавського міцно за серце.

— Вибач, кгм, — сказав Макс, скашлянувши, і Аліса здивовано поглянула на нього. — Хочеш, я поїду з тобою в це Каштанове?

— Це на лінії зіткнення, — сказала Аліса. — Там стріляють недалеко.

— Тим більше, — підняв брови Тарнавський, сам трішки дивуючись від власної сміливості. Після вчорашньої перемоги над страхом ця нова свобода йому подобалася. — Тобі ще немає вісімнадцяти. Куди тобі самій? У яке Каштанове? Тобі потрібен досвідчений індіанець, такий, як я. Принаймні, зі мною не так образливо буде обісратися, якщо поруч прилетить щось. Обісремося удвох за компанію. Може, я про це навіть якесь оповідання напишу. Я, власне, почав нову, безмежно чесну збірку...

Аліса з деякою недовірою поглянула на Макса, намагаючись зрозуміти, чи не жартує він. Тарнавський весело усміхався, але був серйозним.

— Відіграємо в місцевому будинку культури, чи де там у нас виступ, і махнемо до старенької, — продовжив думку він. — Завеземо їй грибів маринованих, торта, олів'є до свят. Що скажеш?

— А потім тридцятого разом на Київ? — все ще недовіриливо, але вже із затаєною радістю спитала Аліса.

— Тридцятого нічним на Київ, і тридцять першого в «Норі» всі разом святкуємо Новий рік з повними кишнями бабок, — ствердно кивнув Тарнавський. — Як тобі мій план?

Аліса вдячно, з поглядом, повним якоїсь нової, доброї ніжності подивилася на Макса.

— Якщо чесно, — сказала раптом вона, набравши у груди побільше повітря. — Я перед нашим туром прийшла на Міст закоханих. Хотіла стрибнути звідти, так херово було. Вже навіть перелізла була через поручні. А потім подумала — та мені ж сам Макс Тарнавський відписав. Треба йти на зустріч. І полізла назад.

Вона тепло, без жодного суму, всміхнулася Максові. У її усмішці не було кокетства, жіночого лукавства, була... якась світла ностальгія. Ніби цей момент був одним із найкращих у її житті.

Тарнавський несподівано відчув, як у нього від здивування витягнулося обличчя і полізли догори брови.

— То ти перед зустріччю зі мною стояла там, на мості? — спитав він, не приховуючи здивування. Трапилося це всього недавно — цієї середи. А здавалося, пройшло ціле життя. — Я вже, чесно сказати, збирався йти, тебе стільки часу не було.

— Так. Ще подумала — якщо ти не дочекаєшся мене, піду назад і стопудово скочу.

Поїзд різко смикнувся, але продовжив свій хід. Від поштовху прокинувся і оглянув усіх затуманеним поглядом Рибка. Аліса з вдячністю подивилася на Тарнавського, ніби беззвучно просячи Макса зберегти її таємницю.

— Чьо? Вже приїхали? — спитав Жора спросоння і, коли йому відповіддю було мовчання, спитав: — У нас ніяких наркотіков не осталося? Дуже треба.

Тарнавський з Алісою мовчки обмінялися поглядами. Розмовляти душевно вже не було змоги, атмосфера перемінилася. Шаркання по вагону людей, що прокидалися, гримання дверима в тамбур і туалет, запахи раннього середньовіччя з новою силою нахлинули під ніс разом із непоказними фіраночками на замизканому вікні, за яким усе так само миготів засніжений чорно-білий провінційний пейзаж. Поїзд тремтів і здригався на рейках, витрушуючи з подорожніх залишки сну, мрій і романтики.

— Це чудесно, — сказав Макс, відкрито, без остраху дивлячись Алісі в очі, аби якась підвести підсумок їхній розмові. — Дивовижно, що все склалося так, як склалося.

Хоча хотів сказати значно, значно більше.

Спроба запалити вогник у чужій душі

Наступною точкою призначення «Придурків» був Кам'янець-Подільський. Сонце, недовго посяявши у вікнах поїзда, швидко сховалося за хмари, і невдовзі небо знову стало сірим, графітовим, геть темним, так що здавалося, ніби скоро мали настати сутінки, хоч по часу ще не було й обіду. З неба посипав дрібний сніг, і синій, із жовтою лінією, хвіст потяга, якщо дивитися на нього у вікно на поворотах колії, все густіше затягувало півпрозорою білою рядниною хурделиці. На станцію призначення вони прибули уже під акомпанемент добрячого снігопаду, що то затихав, то пускався знову з новою силою.

Над фасадом двоповерхової радянської вокзальної станції, прикрашеної вицвілими блакитними літерами, що утворювали слова «КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ», клубочилися неприємні сірі хмари. Вони віщували щось тяготне, маркотне, схоже на допит у кабінеті слідчого, на нескінченні, пропахлі застоєю жовцю коридори лікарень, на очікування судового вироку в справі, в якій ти ще сам достоту не зрозумів: ким будеш проходити — свідком, обвинувачуваним, адвокатом чи прокурором. Одним словом, щось темне і важке витало того недільного полудня на вокзалі Кам'янець-Подільського, можливо, якраз тому, що то була неділя, і трудовий народ, прокинувшись після суботньої п'ятики, з невблаганністю розумів неминучість понеділка, за яким послідує все та ж сама щоденна українська сансара соціально-побутових смертей і перероджень. І не ясно було, від чого, власне, так темно було на цій залізничній станції — від важкої пелени хмар чи від чисто локального розуміння невблаганності наближення нового робочого тижня.

— Ахренеть як душевно, — зауважив Рибка, коли вони спустили зі сходів поїзда останній ящик з підсилювачем і розклали все це акуратною купою на мокрій від снігу бруківці платформи. Велика порожня платформа біля безрадінного вигляду сірої будівлі вокзалу, що дихала провінційністю та застоєм, вселяла мало оптимізму. Речей у «Придурків» було надто багато, аби з ними можна було швидко переміститися десь у сухе місце, тому Аліса, трусячись від холоду

після поїзда і натягуючи на змерзлі пальці рукави светрика, надзвонювала якійсь Наталі — їхній місцевій зв'язковій, яка мала от-от підібрати «Придурків» і повезти у тепло та затишок. Хлопці — Назік, Довгий, Хесус — були після сну в поїзді поки в стані легкої дезорієнтації: давалося взнаки конопляне похмілля. Вони позіхали, терли долоньями обличчя, мерзлякувато ховали голови у капюшони курток і курили. Всім хотілося випити чогось гарячого — шоколаду, бульйону з перцем, зрештою, просто чаю. Хотілося нормально поснідати, відпочити в теплі, прийняти гарячу ванну, сходити по-людськи в туалет. Але наразі вони стовбичили самі посеред вокзальної площі в незнайомому місті, і перспективи їх були неясними. З неба сипав лапатий сніг, який, втім, під ногами й танув.

— Аліс, так а де наша дівчина? — поцікавився Хесус, бо, здається, пропустив усі сорок дев'ять попередніх разів, поки Аліса говорила з Наталею по телефону, а потім довго переказувала результати розмови Максові, потім — Довгому, Назіку і, нарешті, Рибці: що дівчина запізнюється через снігопад, що вона вже замовила їм дві машини, що сама вона буде разом із машинами щойно за двадцять хвилин, бо всі вулиці ще з ночі завалило снігом. Смагляве, трохи східне обличчя Хесуса не виказувало жодних емоцій. Він мовчки вислухав усю історію ще раз, від початку до кінця. Після чого, позіхнувши, мов ведмідь і розтерши обличчя кулаками, від чого набув дещо очманілого вигляду, так само незворушно спитав:

— Що це, короче, за місце, де ми маємо грати? — і Аліса йому вп'ятдесятє переказала всю телегу про новий арт-клуб, який тут щойно відкрився і який єдиний серед усіх місць їх виступів проплатив їм житло у нормальному тризірковому готелі, плюс погодився заплатити гонорар незалежно від того, якою буде виручка від сьогоднішнього концерту.

— Це щось дуже пафосне, напевне, — висловила припущення Аліса. — Вони тільки запустилися і хочуть, щоби ми у них були першими виконавцями.

— Ясно. *Амат'орес дель арте*, так сказати, — мовив Рибка з іспанським акцентом, зсутулено курячи затиснуту в кулачку сигарету і незворушно покриваючись шаром снігу, що лягав

йому на капюшон кенгурушки, на плечі куртки і на бас-гітару. — Може, зразу збити з них бабки і їхати в інший город? І так ясно, що сьогодні кіна не буде.

— Не каркай! — шикнула на нього Аліса, хоча погода явно працювала на версію Жори. Аліса сердито глянула на Рибку. Вона здавалася втомленою, під очима в неї засіли темні кола, але її наполегливість подобалася Максові. Після поїзда Аліса знову була жвавою, жартувала й усміхалася всім, окрім Довгого, на якого, схоже, й повісила відповідальність за вчорашню спробу конопляної диверсії. Довгий усміхався і робив вигляд, що все так і має бути, але було видно, що через байдужість Аліси йому боляче.

Поки Тарнавський курих і, втупившись у розмиту сніговими зав'язами перспективу нескінченних платформ та залізничних шляхів, на яких вдалині було видно сині вогники семафорів, краєм ока споглядав Довгого, його запалений від браку сну розум почав послужливо відмічати в поведінці їхнього гоббіта деякі нові нюанси. Здається, не лише Аліса підкреслено не помічала Довгого. Довгий своєю чергою теж, здається, від самого ранку демонстративно нехтував присутністю Тарнавського. І що частіше Аліса намагалася заговорювати до Тарнавського, і що м'якше, терплячіше він їй старався відповідати (а їхня розмова в поїзді тепер ніби зобов'язувала Тарнавського, як мінімум, до певної дружньої шанобливості в бік Аліси), то більше Довгий кидав на них сповнені болю і безсилою гніву блискавки поглядів.

Якщо ця прихована розгніваність Довгого була дійсно викликана самим Тарнавським, а не, скажімо, будуном після «молока» і вчорашньою фінальною накуркою о третій ранку (ось, до речі, знову, Максе, ось він відвернув від тебе погляд, ось він навмисне з награною легковажністю говорить із Назіком, щоб не дивитися у твій бік), то вона може стати малоприємним провісником подальших труднощів у поїзді. Попереду їх чекало ще дев'ять концертів, дев'ять міст і дев'ять днів разом, і Максові зовсім не хотілося, щоб через нього у «Придурків» стався розкол.

А зрештою, Максові провини в розгніваності Довгого не було. В чому, власне, його провина? В тому, що колись Аліса, можливо, випивши пару зайвих «Кривавих Мері»,

цілувалася взасос на якомусь рок-концерті з Довгим, після чого той, припустімо, майже рік упадав за нею, сподіваючись добитися якоїсь взаємності, а вона, натомість, вирішила віддати всі свої симпатії роздобрілому, безславному, вже добряче підтопаному літераторові Тарнавському? Чорт, Макс у цьому був не винуватий. Симпатій Алісиних він не потребував (правда, після пропозиції поїхати з нею до бабці довести це тепер було значно складніше), відбивати дівчину в Довгого не планує. Це доля, братику Довгий, планида, так би мовити, і вона мені теж не до шмиги.

А тобі, Тарнавський, морозитися точно не треба. Треба, навпаки, якщо дійде до діла, поговорити з хлопцем по-дорослому, пояснити, що в тебе ніяких претензій на Алісу немає і бути не може (і сам ти, головне, у цьому повинен бути широко переконаний); пояснити, що ти тут просто граєш роль випадкового дорослого на дитячій вечірці, який, можливо, буде їм корисний з погляду техніки безпеки, а те, що Аліса собі щось накручує щодо тебе, це просто дитячі, симпатичні, теплі, але безпідставні фантазії. А ще краще, аніж чекати нагоди на особливу розмову з Довгим (Бог знає, коли вона випаде), аби одразу ж розсіяти будь-які підстави для сумнівів у твоїй лояльності до нього, як до лідера, дій, Тарнавський. Дій просто зараз.

І Макс вирішив діяти.

— Які плани на вечір? — спитав він у Довгого, що, кривлячись, дивився на густий сніг навколо і човгав ногою у сльоті. Як і Тарнавському, Довгому уже був час поголитися. — Сьогодні той самий репертуар, що й учора?

Довгий і справді якось дивно відреагував на Максіві слова. Відвернувши очі й усміхнувшись своєю невинною, чесною усмішкою юного фродо беггінса (в цих кобальтово-синіх очах, здається, застигло кілька гострих шматків блакитного болю), невиразно озвався:

— Ну, та напевне.

— Не, сьогодні у нас соло, — втрутився в розмову Назік. — На нас уся програма. Цілий вечір.

— Ну да, — без ентузіазму погодився Довгий.

— Будемо катати кавери, — ствердив Назік.

— О, круто, — оживився Хесус. — Треба побільше з «Вайт-снейк». *Из зис лав, зет айм філін...*

Назік замуликав акорди клавішних. Рибка почав бубніти, ніби грав на басу. По репродуктору оголосили прибуття чергового поїзда на третю колію, і з дверей вокзалу стали виходити на снігопад, втягуючи голови в плечі, люди.

— Та який у жопу «Вайтснейк»! — відмахнувся роздратовано Довгий.

— Вчора, до речі, класно зіграли, — Макс, втерши обличчя від налиплого снігу, що замітав під капелюха, звернувся до Довгого. Гнітюча атмосфера, здається, дещо розрядилася. — Мені здається, дуже цікаве аранжування.

— Дякую, — все так само скупю, не випускаючи із себе жодної широкі емоції, озвався Довгий, який, схоже, хотів, аби ця розмова якомога швидше припинилася.

— У мене, до речі, завжди була мрія з якоюсь джаз-групою виступити. Щоб самому читати прозу і перемежовувати її джазом. Але прог-рок теж було б дуже круто.

Довгий знизав плечима.

— Було б лампово, — погодився замість нього Назік. — Я би підіграв.

— Може, яось спробуємо разом злабати? — спитав Макс, розуміючи, що дозволяє собі надто легковажні пропозиції (але що вже там — раз між ним і Довгим, двома сонцями цієї сонячної системи Придурків, виникло кільце з уламків астероїдів і космічного льоду, може, є сенс його розтопити, і тут, можливо, не варто шкодувати вже ніяких обіцянок).

— В натурі, класна ідея! — тут же вигукнула Аліса, відірвавшись від свого смартфона. — Слухай, Довгий! Давай реально яось замуtimo, подивимось, що буде?

— Я би тоже підіграв Вождю, — кивнув Рибка.

Хесус почав енергійно барабанити ребрами долонь по плечах, спині, по мокрому від снігу капюшону Довгого, видаючи губами рокотання якихось нечуваних вселенських барабанів.

— *Из зис лав, зет айм філін...*

— Та блін, іди в жопу! — лиш відмахнувся роздратовано Довгий від Хесуса.

Дивлячись на те, як його команда все більше виказує симпатії Максові, Довгий, здається, ще більше закрився у своєму скляному, холодному ковпакові болю. Не маючи сил заявити

щось конкретно проти Максової пропозиції, він міг лише знову знизати плечима і озватися:

— Та не знаю... — звісно, в його «та не знаю» чулося заперечення навіть самої можливості подібної ідеї, адже це папахувало зрадою глибинних принципів групи — групи, створеної ним, виплеканої ним, зрощеної ним. Групи, яку зараз, здається, намагався легковажно схилити на свій бік цей чужинець, якому він, Довгий, сам не підозрюючи того, ще позавчора тиснув руку. В цей момент Тарнавський чітко усвідомив, що Довгий вважає Макса особистим ворогом і конкурентом. В усьому. В творчості (відомий, успішний, талановитий — саркастичне кхе-кхе), у спілкуванні (більш яскравий, більш артистичний, більш розкутий і природний — ще більше саркастичного кхе-кхе), і у коханні (нескінченні ряди астматичного кхе-кхе-кхе, що переростають у надривний, сухотний кашель старого, облисілого, прикутого до ліжка власним креативним, соціальним, лірико-романтичним й еротичним безсиллям Тарнавського).

— Ну та гаразд, — зрозумівши, що почуває зараз Довгий, відмовився від своєї ідеї Макс. — Це я так, пофантазувати... Нам би цей тур пережити...

— Короче, це саме, — раптом Хесус, як завжди, відстаючи від подій у реальному світі, немов поїзд «Мукачево-Київ», вирішив озвучити те, що було у нього на думці, очевидно, останні пів доби: — Коротше, дякую, що ти нас цей, типу спас вчора.

— Та, я теж, до речі, хотів те ж саме сказати! — жваво підтримав Хесуса Назік. — Ти реально вчора нас усіх на ноги поставив.

— Народ, — озвалася Аліса, вловивши теплу хвилю, що потроху розкривала серця їх невеличкій компанії, яка одинокостю стовбичила під снігом на платформі. — Вчора, чесно — це був охиренний концерт! Я реально вами пишалася! Максе, скажи, було круто?

— Так, я теж був здивований, — погодився Тарнавський якомога тепліше, не уточнюючи, правда, деталей, що саме здивувало його найбільше. — Назік, ти просто ас. Хесус — уважуха!

Хесус незворушно кивнув, виказуючи тим самим Максіві респект і шану. Було видно, що йому приємно.

— Якщо ми на такому ж рівні відіграємо весь тур, я вам кажу, можна буде говорити з Ромою з «Діп лейбл», щоб уже записувати альбом.

— Та який в сраку альбом! — обізлився без видимої причини Довгий, що було знову замовк. — Ніхера нормального не змогли зіграти вчора. Звук в жопу був, без нормального звукача це все, бляха...

Довгий стримався, щоб не навести якийсь міцний епітет, будучи твердо переконаний, що всі нещастя їхньої групи кореняться у поганій апаратурі та відсутності толкового звукорежисера.

— Нормальний, блядь, альбом! Студійний! — заголосила уже на два тони вище Аліса, з ходу включаючись у перепалку, яка, видно, тривала вже не перший день і не мала розв'язання, а лише з разу в раз ставилася на паузу.

— Коротше, дай «п'ять», — сказав Хесус, коротко глянувши Максіві в очі. — Це у них надовго.

Тарнавському сподобався цей погляд, він був чесним і прямолінійним, хоч було зрозуміло, що Хесус по життю несе на собі тяжкий хрест замкнутості. Макс, усміхнувшись, ударив по його долоні.

— І мені дай «п'ять», Вождь! — підставив долоню Рибка. — Ти херовий пісатель, але настоящий кент, а це багато стоїть.

— Дай «п'ять», — сказав Назік, і Макс плеснув його по долоні після Рибки, хоча Рибці за слова про «херового пісателя» захотілося ударити не по долоні, а ще раз по фізіономії.

— Юху-у! — вигукнула Аліса, розворохобившись від несподіваного духу єдності й надії, що раптом піднявся в групі. — Дай «п'ять», Тарнавський!

Довгий руки не підставляв і радості особливої від їх загального братання не виказував. Але, на щастя, в той момент, коли потрібно було б якось відреагувати на ситуацію і самому Довгому (наприклад, демонстративно не подати йому руки), і Максіві (наприклад, не пропонувати Довгому «дати п'ять»), задзвонив телефон.

— Алло, Наталю? — закричала у слухавку Аліса. — Бачиш нас? Ми тут!

Аліса замахала рукою, і стало видно, що до них через велику порожню привокзальну площу, заметену снігом і

потрасовану слідами пасажирів, поспішають двоє молодих людей з однією на двох парасолею від снігу — хлопець і дівчина, десь такого ж віку, як і основний склад «Придурків». Поспішати було чого — стояти серед сльоти на вітрі під заметіллю уже відчутно підзадовбало Тарнавського.

— Наталя, — представилася розпашіла, дещо задихана рум'яна дівчина, коли молоді люди підійшли. — Пробачте, будь ласка! Така жажлива дорога, мало того, що такі сніги, що годі проїхати, то ще й суцільна ожеледь! Це, до речі, Ростик, ми разом працюємо в «Дідухові».

Височенький інтелігентний хлопчина, що тримав над Наталею і, наскільки це було можливо, над «Придурками», чорну парасолю, галантно кивнув.

— Так, пару разів машину добряче завернуло, — підтвердив він і потис усім руки. — Дуже приємно, Ростик! До речі, пане Тарнавський, вітаємо в нашому славному місті! Дозвольте допомогти вам із речима. Як вам їхалося? Ви у нас вперше? Коли Наталя сказала, що ви теж будете, я зрозумів, що сьогодні у нас в «Дідухові» буде аншлаг!

— Я тільки що пані Олі про це сказала. Ми зробили анонс у нас на сторінці, — додала радісно-схвильовано Наталя. — Багато людей вже запитують, чи можна буде купити ваші книжки.

— Ги, — почув Макс за спиною слинявий, замилований Рибчин смішок.

— Зараз у машині обговоримо деталі, — сказав заскочений цією новиною Тарнавський. До жодної зустрічі із шанувальниками він не готувався. — Під снігом правди не знайдеш. Та й кави б випити не завадило.

— Авжеж! — відразу ж погодився Ростик, зрозумівши, що затягувати привітання зараз недоречно і час вести гостей на відпочинок. — Готель уже чекає на вас!

Ростик і Наталя справляли приємне враження — чемні, виховані, завбачливі, вони, як стало ясно з короткої розмови, були студентами-першокурсниками факультету журналістики. Наталя недавно влаштувалася працювати у новий арт-клуб, який відкрила заможна місцева пані, позаяк сподівалася насаджувати у Кам'янці-Подільському високу культуру. Ростик, схоже, був Наталчиним бойфрендом, який

з усією рішучістю шляхетного кавалера зголосився в цю негожу недільну пору допомогти Наталі зустріти гостей і всіляко їй асистувати.

Наталя була до пари Ростіку — такою ж охайною, добре вихованою юнкою з довгими косами, прикритими беретом. В акуратному рожевому пальті вона, здається, вела «Придурків» до таксі, не торкаючись розкислого снігу ногами, паруючи в кількох міліметрах над землею, і була чужою всілякому бруду. Мова дівчини була чистою і граматично вивіреною, а настрій, попри погоду, дзвінким і світлим.

Макс знав і любив цей типаж незіпсутих молодих людей — вони часто організовували йому виступи в провінційних університетах, відзначалися щирістю, готовністю допомагати і з відкритістю вбирали у себе все нове. Єдиною їх вадою (якщо це можна було назвати вадою) був практично повний неврубон в андеграундні розклади і контркультурні фішки, у двозначні жарти і сороміцькі натяки, якими часто сипали колеги-письменники Тарнавського — та й, чого казати, він сам. Тарнавському навіть здавалося, що так, як уважно слухали його приховані грубості й замаскований стьоб подібні молоді люди, Макса не слухав ніхто ані в Києві, ані у Львові — і від цього ставало трохи соромно. Їх серйозність зобов'язувала до серйозності у відповідь, а Тарнавський серйозним не був, бути не хотів і ще не відомо, чи взагалі міг. Серйозність убила вже не одне покоління. Макс хотів бути милосердним принаймні до цього. Дивлячись на таких ото молодих людей, на те, як уважно вони вбирали все, що Тарнавський іноді пародійно, іноді з нахабним викликом під час презентаційних турів говорив у їх присутності, в його уяві миттєво поставали сторінки їх майбутніх дисертацій: «Обсценна лексика в ранній творчості Макса Тарнавського», «Культура провокації в сучасній українській літературі», «Скандал як елемент карнавалу в поколінні двотисячників» і таке інше. По-своєму вони були непробивними, але Максowi іноді хотілося таки добратися до чогось живого, справжнього в цих людях, таких симпатичних і охайних, струснути їх як слід і привести до тями, розворохобити в них цю серйозність, змусити заусміхатися, попуститися, сприймати життя, культуру, всю цю вічну засмучену Україну, застиглу в підручниках і

навчальних програмах у страждених позах, трохи веселіше, легковажніше. Ці мрії, однак, наводили на Тарнавського смуток — припиняючи подумки трусити Ростика і подумки ж тероризувати підколками Наталю, Макс із жалем розумів, що, можливо, весь цей час намагався розбудити щось важливе, насамперед у собі.

У будь-якому разі, якщо відкинути моральні сумніви і підвести чисто прагматичні підсумки, в поїздах, де були подібні ростики і наталі, завжди добре годували, добре поселяли і наприкінці обов'язково платили гроші.

— Пане Максиме, а над чим ви зараз працюєте? Пишете щось нове? — спитала його Наталя, поки їх товариство, навантажене музичними інструментами і дорожніми торбами, йшло через засипану снігом обширну площу перед вокзалом до таксі. Як то часто буває при зустрічі з письменниками, Наталя вирішила почати знайомство з найбільш складних, неповоротких, непідйомних запитань вселенського масштабу. «Пане Максиме, бути чи не бути?». «Пане Максиме, чому, якщо Бог всемілостивий, Він допускає зло?». «Пане Максиме, чим виправдати наше існування, якщо воно приречене на тлінь, мор і загибелю? Як витримати сморідне дихання смерти в обличчю неминучого наближення слабости, немочі й кончини? Як здолати одвічну людську двохарактерність, мізерність помислів, слабосилля, кваліть духу і зрадливість серця? Що протиставити зяючій пустці буття, котра витріщається на нас порожніми очницями розбитих сенсів у нескінченно довгих галереях музею покинутих секретів, залишеного нам попередніми поколіннями, які, вряди-годи, були прохромлені, розтрочені й перемелені безжальним механізмом екзистенційної нудьги й безвиході?». І, зрештою, коронне: «Пане Максиме, над чим ви зараз працюєте?». Що може бути простіше? Мабуть, лише «звідки ви черпасте своє натхнення?»

— Так, збірку новел, — кивнув Макс, стараючись не згубити дихання, поки вони, несучи в руках кожен по коробці з музичним приладдям, рухалися вервицею між автівок на площі перед вокзалом до таксі, яке на них чекало.

— О, чудово! А про що будуть новели? Я чула, ви пишете зараз щось про Майдан. Чесно кажучи, я дуже зраділа, коли

про це дізналася. Я б із задоволенням почитала про ці дні в спогадах саме від вас!

— Про Майдан? — здивувався Макс, швидко прокручуючи в голові, звідки могла прилетіти така перекручена інформація. Єдиним варіантом було те, що до Наталі теж якось донеслися відголоски п'ятничного посту Хари, втім, як часто це буває, в дивовижно спотвореному вигляді. — Ну, можливо, там буде кілька замальовок про Майдан також... Про Маріуполь, думаю, буде... але загалом це про щось таке більш глибинне, інтимне.

Макс із полегшенням опустив сумку з чимось, що важило як невеличкий урановий запал до ядерної босголовки, біля багажника першого таксі. На них чекали дві розбиті іномарки на прибалтійських євробляхах у комплекті із заматерілими, цинічними подільськими таксистами в картузах, котрі лиш відкрили їм багажники і дивилися на потуги молоді повантажити обладнання з насмішкуватою, байдужою зверхністю, ані не думаючи якось допомагати з цим.

— У нас тут на минулому тижні виступав Іван Шкарлет, повний аншлаг був, — поділилася Наталя.

— О так, — закивав, почувши слова Наталі, Ростик. — Було дуже круто, до дванадцятої люди сиділи, ніхто не хотів розходитися. Такий душевний він! Я просто в захваті. Ми, до речі, вже наперед запрошуємо вас до нашого міста зі своєю збіркою. Наталя казала, ви пишете щось про Майдан і про війну на Донбасі. Якщо хочете, у мене є кілька контактів ветеранів з Кам'янця-Подільського. Ми з Наталею трохи волонтеримо, можемо вас із ними познайомити.

— Дякую, ще поговоримо, — криво і вже дещо насторожено всміхнувся Макс. Поки тривала метушня, пов'язана з тим, хто повинен їхати в якій машині, Тарнавський похмуро намагався розібратися в потоці інформації, який йому видали Ростик і Наталя: як пояснити їм, що ніякої книжки про Майдан, а тим більше про війну на Донбасі, він не пише, в Кам'янець-Подільський знову приїжджати не збирається, і хто такий, в біса, цей Іван Шкарлет, уявлення не має.

В машині Тарнавський опинився у тисняві на задньому сидінні разом із Рибкою та Хесусом. Поруч із водієм, після тривалих віднікувань і намагань посадити туди «пана Мак-

сима», сіла Наталя. Машина, чавлячи сніг і хлюпаючи водою у вибоїнах, рушила, і Тарнавський став понуро розглядати непоказні радянські, засаджені голими зараз тополями вулиці. Дорога справді була важкою: занесеною товстим шаром снігу, з прихованою під ним ожеледдю, на якій машину раз по раз майже заносило, тож їхали поволі, обережно. Без смаку вималювані фасади невисоких будинків на привокзальних вулицях Кам'янця-Подільського справляли гнітюче відчуття застиглому часу. Засипані снігом, вони навіювали думки про вічну і безцілну перебудову. Культурні пласти різних епох тут зрослися у всій можливій для цього недоладності.

— Взагалі-то, я чув, Кам'янець красиве місто, давнє, — сказав Макс, понуро проводжаючи поглядом ще один аляпувато-яскравий фасад магазинчика в черговій безрадній цегляній коробці. — У вас же тут і фортеця є?

— Звісно-звісно, — тут же виглянула з переднього сидіння Наталя. — І Старий замок, і фортецю, і мінарет, і Ратушу — все обов'язково варто подивитися, якщо ви тут ще не були. Старе місто надзвичайно красиве! Просто погода сьогодні не дуже вдала для прогулянок.

— Город, котрий не створив нічого нового, — хижо оскалився у відповідь на слова Наталі водій. — А всьо, шо єму советская власть дала, ізвіняюсь за вираженіє, проебал.

— Ну, чому ж? Стільки всього нового створюється! — не погодилася Наталя після короткої спантеличеності, викликаної міцним водійським словечком. — Он і літературний фестиваль відбувається, і джазовий фестиваль, і «Рок-атака». І фестиваль камерної музики... Стільки всього важливого відбувається в місті. Може, ви просто не отримуєте інформації про ці події?

— Наталю, а що це, до речі, за місце, де ми будемо виступати? — вирішив уточнити Макс, переводячи розмову у більш лагідне русло, коли побачив, яким кам'яним почало робитися обличчя у їхнього шофера.

— О, це дуже хороший новий арт-центр! — Наталя зразу ж пожвавилася, знову розвернувшись до Тарнавського і хлопців, котрі мовчазно їхали поруч: Хесус, насупившись, біля вікна, а Рибка, обійнявши свою бас-гітару, на горбочку посе-

редині. — У нас тут є жінка-меценат, пані Оля, дуже хороша людина. Вона хоче наше місто зробити культурним осередком.

— «Культурним осередком», — крутячи кермо, знову гмикнув водій і саркастично похитав головою. — Деньгі карман жгуть, напевно?

Наталя на секунду замовкла, обдумуючи, що відповісти на це водієві, і чи варто взагалі реагувати. Тарнавський тим часом, долаючи погані передчуття, зрозумів, що ще кілька реплік водія, і поїздка буде зіпсована, а якщо він сам нічого не говоритиме у відповідь, то і його репутація теж почне підмокати.

— Пані Оля — бізнес-леді, — озвалася по невеличкій паузі Наталя, говорячи своїм розважливим, заспокійливим голосом насамперед до Макса (хоча, звісно, водій теж повів на це вухом). — В неї кілька підприємств у Києві і виробництво у Польщі, і зараз вона переїхала назад у Кам'янець, хоче тут розвивати свій арт-простір. Пані Оля мріє запрошувати сюди різних відомих особистостей, таких, як ви.

— Бізнес-леді, — пробурчав водій. — Знаєм ми етіх бізнес-леді. Як воровать, так зразу бізнес-леді... А про людей позаботитись, так некому...

Макс повів плечем.

— Не те, щоб я був особливо відомим... — він спробував зробити вигляд, що розмова відбувається лише між ним та Наталею.

— Ой, ну що ви! — перебільшено радісно, теж працюючи на загладжування водієвих реплік, відгукнулася Наталя. — Ми вас тут усі так любимо! Я вже написала пані Олі, що ви також приїхали разом з гуртом. Для неї це повна несподіванка і вона дуже б хотіла з вами познайомитися!

Рибка, що сидів посередині між Хесусом (той витріщався у вікно, далекий від розмови, котру вважав, напевне, лише інформаційним шумом, не вартим уваги) і Максом, повільно і практично непомітно, але дуже виразно для Макса перевів погляд на Тарнавського і на обличчі у нього заграла легенька сибаритська усмішечка.

— Залюбки, — погодився Макс, все ще відчуючи напруження, яке висіло в салоні. Водій зрозумів, що ним нама-

гаються знехтувати і напружено совався на кріслі. — Можемо налагодити творчі контакти.

— Так а ви шо, артiсти? — не витримавши iгнорування його присутності, врешті знову подав голос шофер.

— Ми рок-банда, — спокійно і вагомо, мов козирний фраер у розмові з вокзальним нуворишем, озвався Рибка з-за своєї гітари.

— Рок-банда? — перепитав водій. — Артiсти, значить. Значить, ми з вами практичеські тем же самим занімаємся.

— В якому сенсі? — нахмурившись, поцікавився Тарнавський.

— Ну, когда адмірал Колчак входіл в город, он говоріл: «Не трогать блядей, артiстов і ізвозчіков». Ну, потому шо оні прі любой власті приживуться. Га-га-га, — розсміявся надтріснуто водій. — Ви артiсти. Я таксіст, то єсть ізвозчік, верно? Мені шо така власть, шо друга. Значіт, вам, тоже, наверное, непогано живеться.

Водій не без задоволення стиснув міцніше кермо, вдивляючись у дорогу, впевнений в стопроцентному ефекті від власних слів.

— Головне, не переплутати, ху із хто, — несподівано, все так само визираючи у вікно і практично собі під ніс, у раптово запалій тиші промовив Хесус.

Наталя з мужністю відмінниці, остаточно готової вступити у доросле життя, витримала звучання слова «блядь», і, зробивши вигляд, що розмова з паном Максимом не переривалася, продовжила:

— У нас уже і ді-джей Мотря виступала, і Іван Шкарлет. Скрізь повні зали!

Так, Максе, стоп. Стоп-стоп-стоп. Він назвав тебе бляддю. Він назвав блядством усе те, чим ти займаєшся. Звісно, тобі це все строго паралельно-перпендикулярно, але пригадай слова Мартусі.

— Це все молода поросль, я так понімаю? Юні дарування? А де нас розмістять на ніч? — спитав Рибка в Наталі.

«Не в тому річ, яка твоя позиція. Може, люди би прийняли її і такою. Проблема в тому, що ти взагалі ніяк не відреагував». Ось що сказала вчора Мартуся.

— Тут є хороший готель, «Нефертіті». Ми для вас два номери забронювали, — стала пояснювати Жорі Наталя. —

Ми не знали, що з вами буде ще пан Тарнавський, Аліса тільки вранці написала нам. Але зараз ми з пані Олею це питання вже вирішуємо...

Максе, водій сказав це в присутності Наталі. І це, зрештою, стосувалося і Наталі також. І Наталя сприйняла це стоїчно лише тому, що не мала іншого вибору. Бо, на відміну від тебе, можливо, не вміє себе захищати, не знає, як це зробити.

— А там єсть в готелі сауна безплатна? — не вгавав Рибка. — Хотелось б з дороги віддохнути...

І ти ніяк на це не відреагуєш?

— Я не знаю, я мушу уточнити, — підтиснула губи Наталя, готуючись уже, напевне, телефонувати на рецепцію готелю.

І пам'ятаєш, яке слово вжила вчора Мартуся? «Малодушність».

— Тобто, — Макс, вклинючись у розмову в салоні, раптом зрозумів, що слова починають самі виходити з нього під тиском магми, яка в найбільш непідходячий момент почала підійматися з розпечених глибин. — Тобто, ви хочете сказати, що ми всі — типу як бляді? Я не дуже розумію змісту вашої фрази.

Наталя і Рибка раптом замовкли. Хесус глянув на Макса зі свого кута. Максе, вгамуйся.

— А? Ти єто мене? — спершу не зрозумів водій, почувши повисле у тиші запитання.

— Ну так. Ви процитували цю дибільну фразу Колчака, і це так прозвучало, типу ми і бляді, в принципі, займаємося тією самою справою. Блядуємо. Просто різними частинами душі і тіла.

— Ну, єто історія, — відмітив водій. — Як то кажеться, із песні слов не викінеш...

— Та ні, я хочу просто пояснити, блядь, що це ніяка не історія, а, по-перше, при пасажирах треба тримати рот на замку, а по-друге, блядь, не матюкатися при жінках. А по-третє, блядь, те, що роблять артисти, це вам, щоб зрозуміти, треба сповнитися самопізнання, узріти велике в малому і вічне в минушому, і якщо ви вісім класів закінчили, це дуже добре, але, я сумніваюся, блядь, що це дає вам компетенції судити, чим, сука, займаються артисти, бо я сам, знаєте, трохи артист, і трохи знаю, про що говорю, і це, блядь, вам не баранку пів

життя крутити, це, блядь, спроба запалити якийсь, знаєте, вогник в чужій душі, а це, я вам скажу, немало, а для вас, блядь, що душа, що ковбаса по два двадцять — один хуй, судячи з усього, тому краще, поки не навчилися розуміти, що таке душа, не пиздіть направо і наліво, вчіться культурі і не розкривайте їбало, коли не просять. Крутите свою баранку — і крутіть. Пора вже, сука, ставати культурною країною, а не жлобською.

Водій раптом різко звернув на узбіччя і зупинив автомобіль, від чого на ожеледі його навіть трохи занесло. У салоні запала тиша.

— Ти бля, маладой, мені ше тут рот порозкривай, — сказав тремтячим від гніву голосом водій, дивлячись на Макса у дзеркальце.

— І порозкриваю, — відповів Макс, дивлячись також йому в очі, відображені у дзеркальці. — Який номер вашої служби таксі? Наталю, дайте мені, будь ласка, номер. Я хочу поговорити з вашим керівництвом з приводу вашої поведінки. Який у вас номер авто?

— Давайте, вивалівайте з машини, — сказав водій грізно. Всі мовчали.

— Нам тут залишилося проїхати п'ятсот метрів. Може, ми зробимо вигляд, що нічого не було і ви нас доведете? — озвалася тремтячим, натягнутим голосом Наталя.

— Нахер с машини все, я сказав, — гаркнув водій.

Макс першим рвучко відкрив двері і вийшов на свіже повітря з прокуреного салону, і майже слідом за ним вискочила Наталя, притримуючи рукою на голові берет, після чого з протилежних дверей виліз Хесус, і останнім, витягнувши з салона гітару, Рибка. Поки Хесус і Рибка діставали з багажника речі, Макс стояв збоку, старався перечекати шалене серцебиття і тремтячими руками силувався закурити сигарету, роблячи вигляд, що все гаразд. Наталя, тримаючи передні двері відкритими, протягнула водієві з гаманця гроші, але водій зіжмакав купюру в кулаці й з люттю викинув її на сніг, після чого, не дочекавшись навіть, коли Наталя зачинить двері, різко дав газу і рвонув уперед, обдавши їх добряче мокрим брудним дорожнім снігом. Хесус, недовго думаючи, зачерпнув пригорщу коричневої мокрині, нашвидко зліпив з

неї сніжку і жбурнув услід машині, що стрімко віддалялася. Сніжка, правда, недолетіла, розбившись кавовою гущею-фрапе посеред вкритого льодом полотна дороги. Може, це було й на краще.

— От же ж хам! — озвалася Наталя, обтираючи серветкою своє рожеве шерстяне пальто, поки Хесус задоволено струшував руки. По вулиці проїхало авто з Алісою, Ростиком і Довгим, які з цікавістю дивилися на них і махали їм руками.

— Вибачте, — сказав Наталі Макс, уже трохи заспокоївшись і отримавши здатність тримати сигарету так, щоб вона не випадала з тремтячих пальців. Але ноги дрижали.

Тарнавський підібрав зі снігу кинуті гроші, купюру в сто гривень і, обтрусивши її та розгладивши, простягнув Наталі.

— Ето було епічеські, — поправив окуляри вільною рукою Рибка і жбурнув Максіві його саквояж.

— Тут, насправді, вже зовсім близько. Можна п'ятсот метрів пройти пішки, — Наталя махнула рукою в кінець вулиці. На її зарум'янілому обличчі з'явився вираз гордої задоволеності, від чого всередині Тарнавського спалахнув раптом новий, майже невідомий йому теплий вогник.

— Сьогодні треба увечері щось учворити креативного, — протираючи пересохлі від стресу губи, мовив Макс. — Давно я щось не відтягувався.

— Уважуха, — легко стукнувши Тарнавського в плече кулаком, собі під ніс сказав Хесус, і першим пішов, несучи сумки з барабанами, речами і тарілками, в керунку готелю, мовчазний, впевнений, незалежний.

Єгипетська книга мертвих

— Офігіссімо! — вигукнув Рибка, коли вони нарешті, задихані й спітнілі, зайшли у фое по-провінційному розкішного готелю-спа «Нефертіті». Серед усіх можливих культурних відсилань, присутніх у Кам'янці-Подільському: Литовсько-Руського князівства, Речі Посполитої, турецької окупації, Російської імперії та статусу останньої столиці УНР, власники готелю, сміливо відкидаючи суєтну піну днів, впевнено тримали курс на перевірені часом єгипетські династії.

«Нефертіті» до того ж був не просто готелем, а «арт-готелем», що передбачало наявність двох алебастрових, уже трохи облізлих від погоди сфінксів при вході, які стерегли дзеркальний, мов у клубі з гральними автоматами, скляний фасад будівлі, зроблений «під піраміду».

Усередині готелю, у фое, також пронизаному численними єгипетськими мотивами, від чого здавалося, бущім вони опинилися не в Кам'янці-Подільському, а десь у Шарм-ель-Шейху, розклавшись з клумаками і музичними інструментами, розвалилися на кількох диванчиках Назік, Довгий і Аліска. Оздоблений папірусами, фотографіями Червоного моря і глиняними статуетками Анубіса ресепшн був дивовижним симбіозом української мрії про вічний курортний рай з місцевими офісними реаліями: перекидним календариком, комп'ютером та іншою марнотою буття. За ресепшеном сиділа невиспана похмура дівчина в білій офісній блюзці. Над дівчиною гіпнотично дивилася перед собою, усміхаючись одними лиш вустами, зроблена з гіпсу голова древньої цариці династії Ехнатона.

— Вирішили спортом зайнятися? — напівлежачи на дивані, все ще замотаний з вулиці у шалик, озвався Довгий, холодно вивчаючи поглядом їхнє товариство.

— Ну да, качаємось, — кивнув Хесус, піднявши кілька разів до грудей барабан, ніби штангу. Макс, важко видихнувши, з полегшенням поставив свою торбу і пару сумок з майном «Придурків» на землю і роздивився навколо.

Попри «арт-дизайн» інтер'єру «Нефертіті», який простежувався в бюстах фараонів на золотистого кольору стінах та темно-синьому ковроліні, що доповнював кольорову палітру давніх папірусів, у фое було тепло, чисто, добре пахло деревом і засобами для миття підлоги. Тут панувала приємна півтемрява, що затишно підкреслювалася неясним світлом над рецепцією. Тарнавському подумалося, що для повної послідовності в своїй естетичній задумці в кожному з номерів готелю, в тумбочці біля ліжка має лежати не «Святе письмо» видавництва «Гедеонових братів», а «Єгипетська книга мертвих».

Наталья, стоячи біля ресепшену і тримаючи в руках якісь бланки, власне, закінчувала розмовляти з кимось по теле-

фону — схоже, з тією самою пані Олею, благодійницею і меценатною, їх сьогоденною рятівницею. Хлопці, подіставши ручки, посихлялися над журнальними столиками при диванчиках і заповнювали бланки на поселення. З другого поверху спускалися з валізами кілька смаглявих, одягнутих в теплі лижні куртки, турків.

— Паспорти, — скомандувала, набравши ділового вигляду, Аліса і стала збирати документи. Дівчина на рецепції вже видавала Ростикові пластикові ключі до номерів. Макс, узявши бланк і діставши з-за пазухи, де тримав блокнот з написаним сьогодні вранці оповіданням, авторучку, упав і собі на диванчик біля Назіка. Він уже передчував можливість прийняти гарячий душ і годинок п'ять поспати. І хай «Придурки» роблять собі, що хочуть.

— У мене чудова новина, пане Максиме, — із сяючими очима підійшла до них Наталя. — Пані Оля оплатить вам окремих номер! У вас три кімнати поруч.

О, сили небесні єгипетські! Макс на секунду здійняв очі до люстри, зробленої у вигляді перевернутої піраміди, що звисала зі стелі. Святі нільські осіріси, нарешті хоч щось добре!

— Дуже дякую, — голосом, сповненим невідь-звідки роздобутого смирення, відповів Тарнавський. — Передавайте найкращі вітання пані Олі!

— Ви зможете з нею сьогодні побачитися! — весело зауважила Наталя. — Вона буде на вашому виступі. Ви ж також будете сьогодні щось читати?

— Читати? — щиро здивувався Макс. — А, ну власне, так. Нам треба було це обговорити одразу... Я, взагалі-то, не планував виступати. Я в цьому турі більше як репортер присутній. Гонзо-журналістика. Як Гантер Томпсон, тільки в суворих українських реаліях.

— О, то ми даремно анонс зробили, виходить? — здається, відповідь Тарнавського дещо розчарувала Наталю. — На вас уже збирається прийти досить багато людей!

— Можу хіба що підписати їм книжки, — стенив плечима Тарнавський, почувачись дуже незручно від того, що після вражаючої демонстрації сили духу в салоні авто, змушений зараз засмучувати Наталю своїм безсиллям.

— Зрозуміло, — кивнула дівчина, і доброзичлива невизначеність її відповіді ще раз різонула Тарнавського. Так, наче

б він зараз дуже сильно недопрацьовував. — Ну, гаразд. Ось ваш ключ, пане Максиме. Сніданок у ресторані з сьомої до одинадцятої, ресторан ось там. Виїхати потрібно завтра до полудня.

— В нас поїзд о десятій, — повідомила ще одну втішну новину Аліса. — А за нами заїде машина?

— Так, звісно, — кивнула Наталя. — О п'ятій ми вас з Ростиком заберемо і повеземо в «Дідух».

— Прекрасно, — Тарнавський ще раз спробував заглянути в очі Наталі, шукаючи в них порядку від безпідставної тривоги, викликаній небажанням провести сьогодні читання, але так для себе жодного виправдання й не знайшов. — О п'ятій ми будемо тут.

* * *

«Придурки» домовилися зустрітися у фое для спільного сніданку через півгодини — Аліса сказала, що їй потрібно прийняти душ.

— Ти тепер мажор, в окремій кімнаті, — ніби дорікнула вона Тарнавському, коли вся команда один за одним, наче караван, вантажений музичним обладнанням, хекаючи і ухаючи, підіймалася сходами на третій поверх. На стінах вздовж сходів, кічово розписаних ієрогліфами, скарабеями та популярними сценами з папірусів, можна було розгледіти практично весь давньоєгипетський пантеон — сокологолового Гора, богиню-кішку Бастет, бога-шакала Анубіса. При вигляді суворої чорної морди останнього, схоже, списаної художником з якогось лютого доbermana, Тарнавському зробилося недобре. Вся ця веремія ібісів, червоних сонячних дисків і хрестів-анкхів, яких боги тримали в руках, мов ключі від квартири, дратувала незрозумілим глибинним неспокоєм.

— Колись будеш мати стільки ж років, скільки я, і зрозумієш, чому важливо старшим дядькам давати можливість трохи побути самому, — буркнув він, тягнучи Алісину валізу.

Чорт, виходило знову якось стрьомно. Ось тобі Аліса, тендітна, юна, але теж нібито жінка. Буде в кімнаті з двома пацанами. Може б дати їй можливість спати окремо, а тобі якось перекантуватися з Рибкою та Хесусом?

Макс вирішив, що це вже буде точно занадто. Один благородний вчинок на день — не більше і не менше. Тепер нехай це буде його добовою нормою шляхетності. Не варто ошляхетнюватися отак одразу — може виникнути токсикоз і отруєння організму власними шлаками, якщо ставати добрим і згодливим надто стрімко.

Третій поверх, де їх поселили, був таким же золотисто-вохристим, як і фое, всіляким чином оздоблений туристичним ширпотребом у вигляді папірусів, портретів вічно юної Нефертіті та зістарених дизайнером карт Єгипту, але, якщо відірвати око від дизайну, то прекрасна невибаглива буржуазність тризіркового готелю в усьому іншому вчувалася дуже впевнено. Не Мюнхен, не Париж. Навіть не Познань і не Варшава. Так, це Кам'янець-Подільський, Максе, але ж це вже щось! Безкоштовний басейн і година гри в боулінг! Це початок, можливо, нової хвилі удачі!

— Ну давайте, — махнув Тарнавський хлопцям, копирсаючись пластиковою карткою у замку своїх дверей. — Через півгодини у фое.

Але його вже ніхто не слухав. «Придурки» заходили у свої кімнати і заносили туди речі. Ну і хрін з ними.

Номер, до превеликого задоволення Тарнавського, виявився, попри свої досить скромні розміри, саме таким, як і потрібно стражденному письменникові, втомленому дорогою. Тут було тепло і темно — кімната була мансардною, з похилою стелею, а у стелі виднілося зашторене щільними жалюзі вікно. У сухому повітрі висів легкий фабричний запах практично нових рушників і халатів — запах готельної індустрії, за яким, як виявляється, Макс скучив не менше, ніж за подорожами та літературними презентаціями. Був тут і робочий стіл, і телевізор-плазма, і велике ліжко, на якому можна було б цілу ніч без упину зачинати дітей одразу з трьома шанувальницями, і холодильник з набором алкоголю, все зовсім поруч, простягни лиш руку. Ну, або, якщо розглянути більш стримані, аскетичні сценарії, Максе, в цій келії, сидючи ось за цим столом і кидаючи затуманений погляд ось у це вікно, ти міг би дерзати до абсолютного духу, взивати до генія творчості, шугати в розплавлені глибини ноосфери, де киплять сенси, одним словом, творити. Зачи-

нитися б тут на місяць-другий — гляди, і вийшла б книжка. Може, це якраз те, чого тобі не вистачало? Трохи заможності і комфорту, до яких ти так звик і які, можливо, становлять твою природу; а власну природу, як відомо, не можна занедбувати — навпаки, її потрібно плекати і допомагати розкриватися, щоб вона винагородила тебе у відповідь золотистим, схожим на пінистий потік «Вдови Кліко», водоспадом натхнення, осяянь, верліблів, сонетів, парабол і гіпербол, літот і синекдох і всіляких інших вимираючих у твоєму зоопарку літературних парнокопитних, яким потрібна лиш воля. Ось вона, славна воля єгипетська, в цьому прекрасному тризірковому готелі, який, напевне, включений навіть у тріпадвайзер. Пиши і твори. Тріпуй і наставляй чеканним словом цілу Україну. Ростиків і Наталь, і багатьох інших.

Макс кинув речі біля телевізора, поклав на робочий стіл капелюха і сів на край ліжка, задоволено зітхнувши. Ліжко було підступно м'яким, занадто м'яким. Спонукало до розкошування, до восьмигодинного сну, до забуття. Поруч, акуратно складені гіркою, лежали рушники — дуже великий, великий, меншенький і зовсім маленький. Всі білі, як Альпі під час переходу Ганнібала в Європу. І рівно складений, накрохмалений, білий, мов тога римського прелата, махровий банний халат. Тарнавський з насолодою провів долонею по цій горі приладдя для купелі, внутрішньо готуючись до гарячого душу.

У двері постукали і рвучко спробували ввійти, але, на щастя, на дверях був особливий замок, який можна було відімкнути тільки зсередини.

— Що там? Я перевдягаюся, — збрехав він, сидючи все ще на краєчку ліжка, з нерозкритим саковязем біля ніг, не встигнувши зняти з себе навіть пальто. Навіть не роззувся ще.

— Можна до тебе в душ? Там Хесус срати засів. Я манала це все потім нюхати.

Він важко встав, відчинив двері. За ними стояла, вже замотана у точно такий регентсько-білий халат, Аліса, боса, з намотаним на голову найбільшим рушником і невеличкою косметичкою у руках. Вона виразно підняла брови.

— Ну? Ти ще навіть не роздівся. Дай, я швидко.

Не чекаючи, коли Тарнавський щось відповість на це, вона, мов кішка зі сходового прогону, котру підгодовує цілий під'їзд, прослизнула йому під руку і проскочила у ванну, замкнувши за собою двері. За мить він почув, як автоматично запрацював вентилятор.

Макс оторопіло дивився на двері з темного дерева, котрі вели до блаженної ванної з душовою в прекрасному вохристо-бірюзовому фараонівському стилі, великою сліпучо-білою раковиною і, чого вже там ховатися, чистим, продезинфікованим усіма антисептиками світу унітазом.

— Ти можеш вийти? — почулося раптом з-за дверей.

— Що? — не повіривши власним вухам, наморщив чоло Тарнавський.

— Ти можеш вийти? Поки я тут буду митися?.. — знову почулося запитальне Алісіне з-за дверей.

— Я в коридорі на диванчику, — буркнув він і, вхопивши телефон, вийшов з номера, гучно затраснувши за собою двері. Тарнавський не хотів виходити з таким ефектом. Так просто само сталося.

* * *

Розвалившись на рудому шкіряному фотелі під такою ж скісною стелею в одній із затишних коридорних ніш, освітленій примарним блідим світлом з невеликого вікна, Тарнавський став гортати власні соцмережі, перевіряючи, чи не прийшли якісь особливо небезпечні повідомлення, котрі віщували б звільнення, штрафи, судові позови, запрошення на страту та інші малоприємні речі, які зазвичай стаються з тобою саме тоді, коли здається, що підмога світлих сил удачі, разом із чистою постіллю і гарячим душем, має прийти з хвилини на хвилину.

Але, о диво, ніхто не писав листів з погрозами. Не було нічого нового ані від Жанночки, ані з роботи. У відсортованих повідомленнях, натомість, він побачив вісточку від Алі. Аля! Як він міг забути! Максова нова, прекрасна учениця, з якою він домовився про дев'ятиденний марафон поетичної майстерності.

Аля їй справді надсилала йому свій перший поетичний доробок, однак насамперед у її повідомленні йшлося про таке:

«Доброго дня, пане Максиме! Я написала своїм подружкам у Кам'янці-Подільському, що Ви сьогодні будете в арт-центрі «Дідух». Вони обдзвонили усіх своїх знайомих і хочуть до вас прийти, щоб ви підписали їм книжки. У них там клуб шанувальниць вашої творчості, людей двадцять. Там ще будуть білети на захід? А одна моя знайома хоче взяти у вас інтерв'ю. Це можливо?»

О дідько. Сьогодні йому слід чекати навали нових студенток, котрі, можливо, принесуть ще більше зошитів з іще яскравішою поезією. Але нічого, Максе, ти це все пройдеш. Тарнавський задумливо почіхав заросле щетиною підборіддя і відклав телефон.

Йому були потрібні гроші. Як мінімум щоби повернутися до Києва, не кажучи вже про те, що в нього закінчувалися сигарети. Потрібно було конвертувати довіру, яку йому виказувала Аля, у тверду гривневу валюту. Може, варто, навпаки, розпочати широку консультацію студенток-поеток і брати з них по двадцять гривень за вірш — повітрушувати трохи з того, що мама їм дала на поїзд і тістечка?

Чи, може, дійсно поговорити з «Придурками» і зробити спільний вечір творчості? Двадцять людей — це вже немало. Якщо взяти в долю «Придурків», можна буде нашкребти якихось пару сотень.

Подумавши ще трохи, Тарнавський написав Алі: «Привіт! Слухай, Алю, така справа. Я не подумав раніше, а тепер гадаю, що проведу серію виступів разом із «The Morons». Чи можна було б тебе попросити розіслати цю інформацію своїм друзям? Можливо, хтось би зміг розклеїти пару афіш, щоб люди знали, що я буду в їхньому місті?»

Серце Макса пришвидшено закалатало. Це було нечесно у всіх сенсах — він ані не проговорив цього з командою, ані, зрештою, зі собою. Бо, кінець кінцем, у тебе, Тарнавський, окрім однієї новели, навіть немає що презентувати. Що, будеш читати уривки з першого роману? Чи з «Там, де вітер»?

Та ні, все дуже просто. Нахуюкаю зараз нашвидкоруч іще пару текстів. Виступимо в Жмеринці і у Глевасі, чи де в нас там заплановані концерти, згребу бабки — і аста ля віста,

придурки. Навіть не обов'язково щось вигадувати спільного разом із цими ребятами. Досить, що ти прочитаєш хвилин десять перед їх виступом, і десять хвилин десь посередині. І все, діло зроблене.

Аля відповіла йому майже зразу. Щасливі пички емодзі розривали рядок повідомлення.

«Звісно!!! Всі будуть у захваті, якщо я скажу, що ви будете презентувати щось нове!!! Я й сама б приїхала, якби не сесія!!!»

Макс відклав убік телефон, відкинувши голову на спинку крісла і прикрив втомлені, запалені очі. З його грудей вирвалося легке зітхання полегшення. Є якась надія. Якийсь мінімальний просвіток, що все ще може піти добре в цьому турі і що він повернеться додому не на електричках і не авто-стопом.

Відчуваючи, що діє зараз дуже, дуже неправильно щодо Довгого, та й до всього колективу, не повідомляючи нікого про те, що перетворює зараз турне відомого гурту «The Morgons» в турне імені не менш відомого Макса Тарнавського, він надіслав Альці список міст із датами їх (тепер уже спільних) концертів. Зрештою, це ж діти, *аматорес дель арте*, як каже Рибка. Хіба їм не потрібна аудиторія, слухачі? Що ж, Алька обіцяє привести слухачів, принаймні тут, у Кам'янці-Подільському.

Макс збуджено затарабанив пальцями по обтягнутих штучною шкірою бильцях крісла. Отже, треба писати нову новелу.

З його номера вийшла рожева після струменів гарячої води Аліса, закутана у білий халат. Від неї линули млосні хвилі дешевого гелю для душу. Виглядала Аліса зараз вкрай беззахисно.

— Послухай, — гукнув її Тарнавський, користаючи з нагоди. — У мене є одна пропозиція. Треба її обговорити.

* * *

У ресторані «Нефертіті» (всупереч загальному стилеві готелю, дрібнобуржуазному і середньоевропейському за своєю суттю) ще можна було застати сніданок, і «Придурки»

розсілися біля вікна, зтягнутого легкими тюлевими шторами, вмістившись за один стіл. З вікна лилося прозоре денне світло, сніг надворі на якийсь час припинився, і застелений непорочно-білою скатертиною стіл здавався після чернівецького кубла урочистим продовженням погоди, що керувала сьогоднішнім недільним полуднем. Була вже пізня година як для сніданку, і багатьох страв, позначених табличками зі спокусливими написами біля блискучих, відполірованих до дзеркального сяйва контейнерів, уже не було, тож «Придуркам», які кинулися з великими, ще гарячими після посудомийної машини тарілками до контейнерів і каструль, довелося задовольнятися тим, що залишилося: йогуртами, бананами, нарізкою сирів, двома чи трьома останніми сосисками і скромними рештками омлету.

— Нічого, відіграюся на маківникові, — пробурчав Хесус, який, здається, більше від інших потерпав від нерегулярного харчування в дорозі. Маківника, справді, залишалось ще чимало.

Макс, перекусивши канапкою із сиром і кавою, нарешті наважився озвучити свою пропозицію. Вкладаючи всю дипломатичну майстерність у слова, він спробував представити власний комерційний задум таким чином, аби це виглядало лише як пропозиція доповнити тур «The Morons», а не перетягнути ковдру на себе. «Придурки» наїлися, випили по каві й тепер із цікавістю слухали Тарнавського. Стіл, заповнений порожніми тарілками з банановими шкірками, залишками недоїденого маківника, горнятами з-під кави і склянками з недопитим апельсиновим соком, був підтвердженням благодущності їх настрою.

Всім, здається, крім Довгого, ідея співпраці здалася цілком прийнятною.

— Просто так є можливість запросити більше людей, — пояснював Тарнавський. — І ми відіб'ємо собі бабки. Трохи я почитаю, трохи ви пограєте.

Довгий, слухаючи його слова, криво посміхався і чув потилицю, ніби з усіх сил стримуючись від того, щоби не перейти на грубість.

— Так ти хочеш на нас попіаритись? — спитав його просто в лоб Довгий. Без виклику, але з деякою насмішкою. Оче-

видно, що, кажучи ці слова, він хвилювався, але був свято впевнений у правоті власних суджень. — Ми, бляха-муха, цей тур організували, все продумали, а ти хочеш на ньому виїхати?

— Довгий, що ти гониш? — тут же накинулася на нього Аліса. — Ти шо, ніхера не шариш взагалі? Це називається «фічерінг» або «колаборація». Знаєш, скільки крутих музикантів роблять фічерінг?

— «Гестінг стар», — додав Назік, запитально дивлячись на Довгого. — Як Джон Леннон у «Фейм» Девіда Боуї.

Хесус поглянув на Довгого теж із німим запитанням в очах. Очевидно, що й він був не проти.

— Ми зможемо зібрати касу, — спробував ще раз пояснити всі нюанси співпраці Тарнавський, намагаючись, своєю чергою, не зірватися на аргумент про те, що це він, курча, Макс Тарнавський, зараз піарить «Придурків», а не навпаки. — Люди зацікавляться. «"Придурки"? Вау! З Максом Тарнавським? Ого! Щось новеньке!»

Після сказаного Тарнавському десь у глибині душі було й справді трохи соромно. Бо, може, Довгий і не міг до кінця сформулювати причину свого обурення, зате серцем безпомильно відчував, що тут відбувається якась підміна. І Тарнавський це розумів.

Тим часом Довгий, що сидів у протилежному від Тарнавського куті столу, слухаючи Макса, тільки скептично посміхався, глибоко переконаний, що його зараз просто розводять як пацана, і весь час недовірливо хитав головою, кидаючи затравлений погляд то на Тарнавського, то на своїх друзів: Назіка, Хесуса, Рибку. Невже ніхто не розуміє, що цей запроданець зараз нас усіх спритно затикає собі за пояс, маніпулює нами, присвоює собі все, що ми зробили? Щось приблизно таке читалося на ображеному, впертому обличчі Довгого, ще, до речі, досі не поголеному з дороги.

Але ні, ніхто, здається, не поділяв стурбованості Довгого. Решті «Придурків» можливість зробити спільну мистецьку акцію з Тарнавським здавалася цілком прийнятною. Тарнавський мовчки дивився на Довгого, посилаючи йому сигнали підтримки. Чувак, усе буде добре. Мені не потрібна твоя група. Розслабся.

Розуміючи, що слова його зараз не мають сили, Довгий ляснув долонею по столу.

— Та, блін, робіть що хочете! — спересердя вигукнув він, дзенькнув виделкою об тарілку, різко встаючи з-за столу, і, не дивлячись ні на кого з команди, опустивши обличчя, стрімко рушив до виходу з ресторану, високий, стрункий юнак у чорному худі.

— Довгий! — гукнула йому Аліса у спину.

— Відстань, — гиркнув той і, не розвертаючись, підняв над плечем, щоб Аліса могла побачити, кулак з виставленим середнім пальцем. Штовхнувши двері ресторану, Довгий з опущеною головою вийшов геть.

— Блін, — Аліса важко зітхнула, закотила очі і, вилізши з-за столу, поспішила за Довгим.

— Ето любов, — прокоментував Рибка. — Ребята, хто зі мною йде на боулінг? Там наливають віскі, Вождь, ти не в курсі?

* * *

Замість боулінгу і сауни, яку пропонував відвідати Рибка, і на що вже, здається, підписалися Хесус та Назік, Макс піднявся до себе і засів з ворсистим блокнотом, Алісиним подарунком, у себе за робочим столом біля вікна. Писати в ньому було незручно руці, і тісно було в ньому думці, але це був кращий варіант, аніж наклацувати текст на телефоні. Крім того, повільне письмо по-особливому впливало на стиль оповіді (про це говорили всі, хто писав колись за друкарською машинкою, а до цього — гусячим пером), тож Тарнавський віддався творчості. Несподівано написання нового тексту настільки поглинуло його, що він вирішив пропустити бусик, який замовила «Придуркам» Наталя, і пообіцяв добратися на місце виступу сам, уже безпосередньо перед початком.

Коли Тарнавський, відірвавшись від роботи, піднявся розімнути шию і плечі, на вулиці стояла глупа ніч, і крізь шпарини в жалюзі на вікні можна було розгледіти запалені вуличні ліхтарі. Доходила сьома вечора, був саме час вирушати на виступ. Тарнавський вмив холодною водою обличчя

у ванній, щоб привести себе до тями і стримати незвичне хвилювання. У нього було два нових тексти, які він планував представити публіці, і Максowi було відверто страшно. Викликавши собі з допомогою жриці на рецепції таксі, Тарнавський накинув пальто і спустився повз уже знайомі сцени страшного суду душі у фое і звідти вийшов на мокречу вулиці.

— Дебютант, блін, — сказав Макс вголос невідомо кому і німіючими від адреналіну пальцями дістав сигарету, щоб трохи заспокоїтися. За півгодини мав початися виступ у нікому не відомому арт-центрі в провінційному містечку, а Тарнавський відчував такий мандраж, наче мав виступати у Бібліотеці Конгресу у Вашингтоні.

Усю дорогу в таксі Макс прокручував у голові можливі сценарії подій, але, врешті, зрозумів, що нічого кращого, аніж просто прочитати перший новий текст, а за ним другий, він зараз не вигідає.

* * *

Знайти арт-центр «Дідух», розташований на відшибі Кам'янця-Подільського, серед однакових новобудов, що були зазначені на карті всі під одним номером і відрізнялися лише додатковою літерою (23-К, 23-Л, 23-М і так далі), навіть таксистові, хлопцеві простому і бувалому, озброєному навігатором, виявилось непросто. Нарешті, з підказками Наталі, якій Тарнавському таки довелося зателефонувати, щоб та вивела авто на потрібний закапелок, таксі натрапило на достатньо велику будівлю арт-центру, зі сучасним, вдало підсвітленим скляним фасадом і розчищеною від снігу стежкою. Заплутана дорога до арт-центру вселяла в серце Тарнавському боягузливу надію на те, що сьогодні до них і справді ніхто не з'явиться на виступ. У такому разі вони невеликим товариством поп'ють чаю з пані Олею, посміються над невдалим заходом і поїдуть у готель спати. А гонорар їм, як і було обіцяно, однаково заплатять.

«Придурки» вже пару годин як окупували приміщення галереї, і їхні музичні спроби, коли Макс виходив на свіжий

легкий сніжок із таксі, було добре чутно навіть на вулиці. Всередині арт-центру все гримотіло. Зі звуком організатори попрацювали добре.

У просторому білому приміщенні виставкового центру, де на стінах висіла експозиція якогось живопису, не рахуючи «Придурків», Ростика з Наталею, та власниці закладу, пані Олі, було ще практично безлюдно. Довгі ряди крісел, виставлені перед сценою, обіцяли прийняти тут як мінімум місцевих фанатів «Океану Ельзи». Наталя представила Тарнавського пані Олі. Та виявилася симпатичною, веселою, ще досить молодою жінкою, вбраною під оказію у старовинну вишиванку та коштовну гаптовану плахту. Пані Оля випромінювала оптимізм, з її уст не сходила усмішка, та й загалом, вся вона випромінювала якусь живильну енергію матері-бегині.

— Ми щойно кілька місяців тому відкрилися, — пояснювала Тарнавському пані Оля, запрошуючи його присісти в крайньому ряду. — Ось ці роботи — це виставка двох донецьких художників, Міті Безобразного і Андре Закарії. Мітя воював в АТО, а Андре три місяці провів у «ДНР» на підвалі. Зараз вони в нас у Старому місті живуть на резиденції, малюють нам на старих радянських будинках мурали. А це все роботи, які вони малювали в Бахмуті.

Пані Оля вказала на картини, що висіли на стіні. Тарнавський, кидаючи погляд на живопис, кивав. Картини були соковитими, яскравими, живими.

— Я хотіла вас, до речі познайомити, — пані Оля говорила про художників, мов про своїх синів. — Вони такі класні...

— Вони будуть на концерті? — ввічливо поцікавився Тарнавський.

Пані Оля кивнула, торкнувшись рукою старовинних коралів на шиї.

— Я послала їх зустрічати гостей, щоб люди тут не заблукали на районі. До нас ще не звикли приходити. Але завдяки таким гостям, як ви, пане Максиме, я думаю, в нас буде сьогодні повний зал.

Трималася пані Оля просто і гідно, і це налаштувало Тарнавського на розмову. Наталя принесла їм тацю з кришталевими чашками і заварником із трав'яним чаєм, і

пані Оля налила їм із Максимом запашного чаю. Після сигарет приємна гіркота польових трав здалася Тарнавському вкрай доречною.

— На скількох людей ви розраховуєте? — спитав Тарнавський, потягуючи чай і спостерігаючи за тим, як Ростик доставляє стільці.

— До двохсот, не більше, — бадьоро, з усмішкою на устах озвалася пані Оля і поглянула на наручний годинник. — Мітя повинен був привести місцевих волонтерів і ветеранів, для них буде пільговий вхід. Дивно, що їх досі немає.

На сцені продовжували репетицію «Придурки». Довгий тримався бадьоро, як і грав на гітарі, але, коли співав своїм ламаним панківським голосом, робив це аж надто болісно, надлаmano, так що Тарнавський буквально відчував, як усередині того накопичився біль, який от-от міг вихлюпнутися якоюсь малоприємною соціальною полюцією. Причина ранкового зриву Довгого була ясною як день — той, насамперед, шалено ревнував Алісу до Тарнавського. Вже не відомо, що там між цими голуб'ятами було, та й чи було щось узагалі, але Аліса трималася з Довгим так, наче все лишилося давно в минулому і не підлягає перегляду, тоді ж як для Довгого все щойно почалось. І ти, Максе, опинився якраз між цими двома стихіями — льодом і полум'ям.

Треба було б із ним якось поговорити, пояснити, що в тебе немає навіть найменших посягань на його пасію, що тобі і в страшному сні не привидиться побачити себе в парі з Алісою. Але як це сказати? Треба виступити в ролі старшого. Бути йому, як батько.

Проблема полягала в тому, що в Макса самого ніколи не було батька. Він не любив про це розповідати. Мама виховувала його сама, відколи батько пішов з дому, залишивши їх удвох, і вже не повертався. То як тепер Макс, не знаючи ключів до цієї надламанної музичної скриньки хлопчачої душі, буде говорити з Довгим? Тарнавський того собі не уявляв.

До пані Олі та Макса підсіла з діловим виглядом Аліса, і вони втрьох домовилися, що Тарнавський вийде на сцену першим, представить гурт і прочитає кілька фрагментів «з нового» під імпровізацію Назіка і Рибки, після чого зіграють свій перший блок з авторськими піснями «Придурки».

Потім ще одне читання від Тарнавського на десять хвилин — і новий блок із відомих каверів (щоб гарантувати успіх серед слухачів) від команди.

Пані Оля залишила Макса з Алісою удвох і, накинувши на плечі хустку, пішла телефонувати своїм художникам, Міті та Андре.

— Вже час починати, а народу зовсім немає, — Аліса суворим поглядом оглядала порожні ряди. — П'ять по сьомій.

— Давай зачекаємо ще півгодини, — запропонував Тарнавський. — Це Кам'янець-Подільський, крихітко. Я думаю, для тутешніх людей сорок хвилин туди, сорок сюди — це нормально.

У залі назбиралося від сили п'ятеро людей, які бродили по виставковій площі з поштиво складеними за спиною руками, розглядаючи вивішені на стінах картини донецьких художників. Не рахуючи двох місць, зайнятих Тарнавським та Алісою, решта сто дев'яносто з лишнім стільців стояли порожніми. Це був провал, і Макс не розумів, радіти йому чи журитися. Зрештою, чого було сподіватися ще? Неділя, нове, ненамолене ще місце в глибині житлового комплексу на околиці. Час перед сесією. Мертвий сезон.

Врешті, о пів на восьму в залі так і залишалося п'ятеро чи шестеро людей — кілька молодих хлопців і дівчат, і чийсь дідусь, який, очевидно, вважав, що його онука чи онук ще занадто малі, аби ходити поночі в такі віддалені райони міста. Тарнавський відчув, що всередині нього щось обірвалося. Раптом він зрозумів, що насправді в глибині серця гаряче хотів, аби читання таки відбулося — хотів значно більше, ніж боявся провалу. Це міг бути якийсь новий старт. Неочікуваний підйом і злет. Що ж, іще одна надія виявилася фарсом долі. Досада від того, що експромтом вигадана гастроль раптово обірвалася, заповнила його гіркотою.

— Може, вони просто всі десь тут ходять довкола центру і не можуть знайти? — спитала в нього тихо Аліса, яка ще вірила, що зараз станеться чудо. — Тут же жопа повна, хер знайдеш. Глухомань...

Тарнавський, не сильно дослухаючись до бурчання Аліси, яка сиділа поруч, як була, у шубі, спостерігав за діями пані Олі, що вже стояла біля сцени, готова починати. Пані Оля

побачила Максів погляд, стонула плечима. Схоже, Мітя і Андре не брали слухавку. Тарнавський розуміюче кивнув, і та вдячно посміхнулася у відповідь. Двоє дорослих людей, кожен зі своїми ілюзіями. Пані Оля, яка сподівається зробити в Кам'янці-Подільському культурну мекку. Тарнавський, який досі надіється, що зможе здійснитися в літературний зеніт навіть із перебитим крилом. Мрійники.

Пані Оля підійшла до стійки з мікрофоном і, так само весело й оптимістично усміхаючись, не без деякого апломбу (хоч і по-дитячому доброго і наївного), урочисто промовила:

— Доброго вечора всім, хто сьогодні завітав до нас у наш гостинний простір! Я рада вам представити молодий, але вже дуже популярний київський гурт «Зе Моронс». І щиро вітаю ще одного учасника цієї мистецької колаборації — відомого українського письменника Максима Тарнавського.

Макс, встаючи зі свого місця і йдучи вздовж порожніх рядів крісел до сцени, почув раптом на вулиці якийсь гамір. Можливо, знайшлося ще двоє чи навіть троє гостей, які стануть окрасою сьогоднішнього вечора і дадуть приріст аудиторії на вісімдесят, а то й на сто відсотків.

— Ви знаєте, — провадила пані Оля, несвідомо поклавши руку собі на груди. — Хоч нас тут зараз небагато, я б дуже хотіла, щоб такі вечори, як ось цей, коли ми сидимо тісно разом у цей час війни, коли наші хлопці захищають нас на Сході України...

Скляні двері галереї відчинилися, і в зал, наче колядники, раптом почали входити люди. Спершу Макс не міг повірити очам — він подумав, що то й були ті, п'ятеро, може, семеро людей, що заблукали довкола галереї, однак люди все заходили й заходили. Більшість гостей була чоловіками у військових одностроях. Таки прийшли ветерани.

— Ого, — промовила в мікрофон щиро здивована і втішена пані Оля. Максіві здалося, що вона навіть тихенько пустила сльозу.

— Слава Україні! — закричав один з ветеранів, коли побачив пані Олю.

— Героям слава, — озвалася радісно пані Оля, спостерігаючи як більшає натовп людей у галереї. Люди все заходили і заходили, аж, поки, врешті, не заповнили майже всі

передні ряди. Їх, як встиг підрахувати Тарнавський, було, не менше ніж сорок: половина була ветеранами, а половина — дівчатами, яких, схоже, мобілізувала Аля та її подруги, той самий клуб шанувальників творчості Макса Тарнавського. Дивитися на таку кількість збудженого народу, що раптом з'явився в залі, було вже навіть боязко. І не лише Тарнавському. Він побачив, як зблідли раптово Довгий і Назік, і як знову прикрив волоссям обличчя Хесус. Але злякався Тарнавський навіть не виступу як такого.

— А зараз на цю сцену я запрошую розпочати сьогоднішню концертну програму... знаного українського письменника, прекрасну людину, справжнього патріота України Макса Тарнавського! — з несподівано щирою в її устах патетичністю, що не обпалює своїм вогнем хіба початківців, дуже тепло і сердечно промовила пані Оля. Зал ожив рясними аплодисментами.

«О курча! О курча твою ж лягу!», — крутилося в Тарнавського у голові — галицькі лайки, яких його навчила Яніна. Звісно, проблема не у великій аудиторії, сорока людьми мене не злякаєш. Що я їм маю прочитати? Який я, в сраку, патріот? Макс окинув поглядом аудиторію, відчуваючи, як слабнуть його ноги лише від одного вигляду слухачів. Міцні, плечисті хлопці в камуфляжі, в сіро-зелених светрах і водолазках. Відкриті, шокасті, усміхнені обличчя. Макс не бачив на їхніх лицах слідів посттравматичного синдрому. Не бачив надламу. Бачив безстрашність, гідність. І відчував: не має що протиставити їх цілісності. Надламану власну душу?

Може, відмовитися від виступу взагалі?

Але погляд Тарнавського упав на іншу частину залу. Туди, де зібралися дівчата — чи не основна його аудиторія. А тих звідки тут стільки? Невже це все Алька постаралася?

Поки всі плескали, одна з дівчат, красива і блискучоока, швидко підійшла до Тарнавського й проговорила скоромовкою, схопивши його делікатно за руку, ніби боячись, аби Макс не втік:

— Пане Тарнавський, мені Аля писала, що ви ще сьогодні ввечері будете в Кам'янці. Вас можна на пару хвилин затримати після виступу для інтерв'ю? Ви ще не від'їжджаєте?

Тарнавський, слухаючи її з відведеним убік поглядом, аби не витріщатися на цю раптову красу, яка так інтимно

близько схилилася до його вуха, що можна було відчутти жар дівчачої щоки, кивав.

— Так, звісно, підійдете потім після концерту, гаразд?

Дівчина-журналістка, подарувавши Тарнавському вдячний погляд, повернулася на місце, але тут же інша, значно менш красива, але дуже енергійна і завзята повненька шанувальниця з круглим забавним личком і коротким волоссячком підскочила до Макса з його книжкою «Ні дня, ні ночі» в руках.

— Пане Максиме, я не зможу бути до кінця, у мене остання маршрутка на село йде о восьмій. Я спеціально сюди для вас приїхала. Можна у вас взяти автограф?

— Не можу відмовити, — якомога стриманіше відповів Тарнавський, відчуваючи раптом, як щось давно забуте, гаряче і рідне, мов довколаплідні води матері, первісний океан любові, огортає його. Він намагався прогнати це зрадливе відчуття (слава, ось що це за відчуття — жага слави і спрага слави, і тепер ти жадібно п'єш її знову, як знесилений мандрівник на шляху через пустелю), підписуючи нашвидкоруч дівчинці («Дорогій Оксані від Макса Тарнавського — вічного шляху догори!») свій перший роман (зачитаний до подертостей корінця, який, здається, брали із собою і в Карпати, і на море), але це почуття вперто торувало собі шлях до серця, мов натиск води на загаті, котра неминуче знаходить найслабше місце, і проривалося всередину щастям, страхом, збентеженням.

— І мені ще, можна? — кинулася третя шанувальниця, з великими карими очима, повними надії, в яких, Максе, можна втопитися просто сьогодні увечері, навіть зараз.

— Ні-ні, після виступу вже, — кинув він якомога лагідніше, щоб рибка не зірвалася з гачка і таки точно підійшла потім, але, Максе, дивися, як міцно вона сидить на гачкові, чого тобі боятися? Поглянь, весь зал підтримує тебе.

Тарнавський вийшов поперед «Придурків», дістаючи подарований Алісою записник. Пані Оля, зі здивованою і щасливою усмішкою передала йому мікрофон («Я не знаю, що то за магія, то все, певно, ви начаклували», — радісно говорить вона тобі на вухо, і її тепла, материнська любов бринить у цих словах), і Макс, нажаханий, окрилений, ще раз

пробігся поглядом блискучими, повними інтересу очами, які чекають на щось велике.

Чорт, Макс. І що ти їм зараз скажеш?

Тарнавський поглянув на зацікавлених, ситих, рум'яно-щокіх військових, котрі, сумирно склавши руки на животах, чекали від нього, письменника, свята для душі. Тарнавського опалював вогонь сорому.

— Чесно кажучи, — почав Макс несміливо, наблизивши вуста до мікрофона. — Я навіть не знаю, що можу запропонувати вам.

Чорт. Що ти таке верзеш? Припини ламати все!

— Але ні, брешу. Сьогодні, їдучи в таксі по вашому красивому місту, я раптом отримав несподіване осяяння.

Мимоволі його погляд виокремив з натовпу обличчя Наталі. Вона підбадьорливо, вдячно усміхалася йому, а, почувши ці слова, зацікавлено підняла брови.

— Я зрозумів, як важливо ризикувати заради того, щоб захистити свою гідність... Гідність інших. Іноді це може бути такий крок, як захист батьківщини зі зброєю в руках. І ті, хто тут з нами, знають, про що я говорю.

«Господи, я сам не вірю у свої слова. Чи вірю?» Вояки сиділи, слухали. Тільки не бреші. Вони це відчують, відчують екстрасенсорно кожну твою нотку фальшу, як зариті міни, як невидимі розтяжки.

— А іноді досить просто відстояти свою гідність... і чужу гідність... у повсякденному житті.

Наталія дивилася на нього, уважно слухаючи. Чи була вона вдячною Максові за ці слова?

— Але важливо також розуміти, де закінчується моя гідність і починається гідність іншої людини, — нарешті сказав Тарнавський те, що сиділо йому в серці. — Я їхав сьогодні з водієм, який, як мені здалося, принижував мою гідність. Гідність багатьох інших людей, яких я знав. І я образив його. Я принизив його у відповідь, бо мені здалося, що так буде правильно. Показати йому його місце. Не знаю, правильно я зробив, чи ні. І після цього мені стало так гидко, наче я з'їв жабу...

По залу пробігли здивовані смішки. Вони все ще слухають тебе. Може, не все розуміють, але слухають.

— Тож я думаю, найскладніше — це зрозуміти, де закінчуюся я і починається інший. Де кінець моєї гідності і початок гідності іншого. Мені не треба було принижувати того водія... Можливо, він уже й так був достатньо приниженим і тому сприймав інших так само, як і себе...

Макс дивився на Наталю. Аліса, байдужа до трепетності моменту, безжально знімала виступ Тарнавського на камеру. Наталя, здається, розуміла, про що він говорив, слава Тобі, Господи. Очі її заблистіли.

— Але й хер з ним, — сказав, раптом передумавши розвивати далі думку, Тарнавський. — Хер з нею, з тією історією. Давайте перейдемо до літератури. Цей текст — про батьківщину. Про те, як її розумію я. Про вічний дім, if you know what I mean.

Остання репліка була розрахована явно не на широкий загал. Але що поробиш, Максе, така, видно, твоя доля. Писати такі тексти.

* * *

Це був успіх. Успіх, обличчя якого Тарнавський уже встиг забути. Макс зосереджено, самозабутньо читав речення за реченням, а Назік тихо підігрував на синтезаторі — дуже в тему, дуже душевно (Макс поміняв ім'я, щоб Назік не зрозумів, що новела — про нього, але, здається, все й так було гранично ясно). Рибка тихо, неспішно підігрував на басу, а Хесус час від часу давав то атмосферне дзеленчання великої тарілки й хай-хетів, то далекі, мов розливи грому, перегукування том-томів. Навіть Довгий, похиливши голову, тихо перебирав струни гітари, не наважуючись їх торкнутися, ніби підбирав можливу мелодію. Це нагадувало якусь заворожуючу звукову виставу чи навіть кіно.

Максову новелу зустріли аплодисментами, явно більшими, ніж ті, на які вона заслуговувала. Можливо, сама атмосфера цього вечора, теплота пані Олі, настроїв ветеранів зробили з неї справжнє свято літератури. На тлі успіху його читань уже цілком непоганими і життєздатними здалися ті кілька пісень Довгого, які «Придурки» вирішили пред-

ставити сьогодні. Авторська музична програма була удвічі коротшою, ніж у «Качці» — так, наче Довгий відчув якусь слабину і хотів поскорше перейти від власного репертуару до перевіреної класики.

Другу новелу, ще сирувату, бо закінчену практично перед виходом із готелю, і таємно присвячену Хесусу, зустріли з не меншим ентузіазмом, після чого Тарнавський знову оголосив «Придурків» і передав слово Довгому.

— Пісня «Братів Гадюкіних» «Наркомани на городі», — без зайвих пояснень сказав у мікрофон той, і хлопці вшкварили. Звісно, був певний «ядочок», як сказала б Яніна, у такому виборі. Приховане глумління над публікою, догоджати якій Довгий, вочевидь, не збирався. Обличчя Макса скривила не то сакрастична, не то співчутлива посмішка, коли він дивився на Довгого. Гіркота цього ображеного хлопчика була Тарнавському добре знайомою. Але хай. Молодий іще.

Українські рок-хіти, котрі Довгий розумно перемежовував з популярними іноземними, не впізнати які у ветеранів не було жодних шансів (починаючи зі «Статус Кво» і закінчуючи «Скорпіонс»), добре заходили публіці, і вже на третій пісні дівчата, шанувальниці Тарнавського, повставали з крісел і почалося щось схоже на невелику рокотеку, з підстрибуваннями, пританцьовуваннями і веселим улюлюканням. А коли Довгий наважився виконати пісню Боббі Вінтона «Містер Лонлі», досить складну для вокалу і не так широко знану, як інші хіти — в ній йдеться про солдата, який почувався самотнім і хотів комусь зателефонувати або написати листа — її сприйняли серцем, і в багатьох на очах заблищали сльози.

Коли «Придурки» відіграли останнього хіта, і відзвучали завершальні аплодисменти (а їх було багато, вони йшли хвилями, мов густі, освіжаючі літні дощі), нарешті можна було видихнути. До власного здивування Макс побачив, що, забажай Довгий гастролювати на одних лише каверах, у «Придурків» точно була би своя аудиторія і свої фанати — бо чувся і певний запал, і харизма в тому, як вони переспівували чуже. Чому ж так бездарно Довгий звучав, коли виконував своє, власне?

— Це було фантастично, — підійшла до Тарнавського пані Оля і на radoщах по-материнськи обійняла його. — Хлопці

підходили, дякували! Казали, що давно вже так не відпочивали. У вас неймовірна енергетика, Максиме!

— Дякую, — скромно кивав Тарнавський, відчуваючи, як забуте відчуття всемогутності знову повертається до нього і починає небезпечно п'янити голову.

— Виявляється, це все Мітя і Андре, — пояснила пані Оля, сама сміючись із їх діввакуватості. — Боже, такі простодушні! Вони з ветеранами перестріли по дорозі ваших дівчат і повели їх усіх разом показувати свої мурали! До речі, вони дуже хотіли з вами познайомитися, пане Максиме! Ви не проти, щоб вони поїхали разом з вами повечеряти? Для вас уже наготували стіл у «Світлиці»!

— Ні, звісно ж, — сказав Тарнавський, який відчував, що в нього зараз після виступу серце широке, як Золоті Ворота в Києві, і туди може в'їхати хоч рота ветеранів.

— Тоді не забиратиму часу у фанаток! — розкланялася, щасливо усміхаючись, пані Оля, і Макса обступили з десятеро студенток із простягнутими книжками і ручками, готові стояти в черзі за автографом хоч до ранку. За ними приходили ще. Краєм ока, відриваючись від роздачі дарчих підписів, Тарнавський побачив, як дівчата підходять поцікавитися до «Придурків» навіть щодо купівлі дисків та футболок.

— Я вас чекатиму тут, біля сцени, — знову підійшла і обережно на хвилю взяла Макса під руку та сама сенсаційно красива дівчина-журналістка, аби нагадати про себе, і Тарнавський, підписавши, врешті, останню книжку і зробивши останнє селфі з найсором'язливішою шанувальницею, котра пропускала поперед себе всіх, аби, нарешті, у повному спокої і тиші поцікавитися у Тарнавського (без жодного натяку), що би він порадив робити, коли соромишся показувати комусь свої вірші, врешті пішов до красуні з диктофоном.

— Це було прекрасно! — тут же жваво озвалася юнка і представилася: — Мене звати Оленка, я журналістка-фрілансер. Я б хотіла записати з вами інтерв'ю для якогось столичного видання. Ще не знаю, куди б його запропонувати, але впевнена, що легко це зроблю. Ви ж така знаменитість, пане Тарнавський. Ви дозволите?

Тарнавський, заворожено дивлячись на її прекрасне м'яке волосся, що кокетливо спадало на обличчя, на великі темні

очі з пухнастими віями, на повні, зворушливо привідкриті вуста і дивовижно чисту шкіру, заворожено кивнув, відчуваючи, як втрачає рештки тверезості і, попри обмежувальні дорожні знаки, починає тиснути на газ.

— Звісно, — сказав Макс, не в силах відірвати очей від вродливого обличчя дівчини. — Залюбки. Про що би ви хотіли поговорити?

Оленка вдячно всміхнулася, сором'язливо опутивши погляд, дістала свій записничок і, ввімкнувши диктофон, раптом глянула Тарнавському в очі з якоюсь новою, небезпечною цікавістю, до якої він виявився не готовий.

— Я б хотіла поговорити про вас і ваше ставлення до Майдану.

* * *

Після концерту в «Дідухові» «Придурки» повантажили свої інструменти у бусик і закинули їх у готель, після чого рушили в ресторан «Світлиця» — традиційний український шинок з доброю кухнею, де, як і обіцяла пані Оля, їх мали нагодувати доброю вечерею. Мітя Безобразний і Андре Закарія вже чекали на них, курячи на ганку перед «Світлицею». Ветерани були за духом більше митцями, ніж бійцями, і «Придурки» легко знайшли з хлопцями спільну мову.

— Бляха, ми багаті! — верещала Аліса за столом для найкращих гостей і дружньо мотузила Назіка, що сидів біля неї. В шинку гучно грала музика, було досить людно, тож її вияви щастя ні для кого не були в трудність. — Тільки ти, Довгий, даремно прогнувся під ту тьотку! Треба було рок-н-рол грати, а не українську попсу.

— Це не попса, — відгавкувався Довгий, не підіймаючи на Алісу погляду.

— А мені сподобалося, — озвався один із художників, Андре Закарія. Андре мав передчасно постаріле, вкрите глибокими зморшками обличчя. Він був художником з Донецька, який 2014-го залишився в захопленому місті й ночами виходив, аби клеїти на стіни антиокупаційні карикатури. Врешті, його впіймали і на кілька місяців кинули

«на підвал», звідки художнику вдалося врятуватися і переїхати до Києва.

— Круто, круто лабаєте, — підтвердив інший художник, ветеран Мітя. Мітя, забавний чоловік в окулярах і з уже посивілою бородою, заплетеною в довгу тонку китайську косичку, статурою схожий на повненького ченця, кожного разу, коли відкривав рота, видавав щось смішне, чим привернув до себе особливу симпатію Рибки. — По-хорошому, ви найбільш маловідома група в світі, і я думаю, вас потрібно занести за це в Книгу рекордів Гіннеса! А Макс Тарнавський — найкращий український письменник, зразу після автора пісень «Придурків», дай Боже йому здоров'ячка!

— Вождь, я должен угостить цього молодого человека. Він постіг істину! — кричав Рибка через стіл Тарнавському, п'яно обіймаючи Мітю, який перехилив, здається, зовсім трішки. Мітя служив у зенітних військах під Луганськом і весь час, поки йшла служба, малював у блокнотах «молескін», мов Вінсент ван Гог чи, радше, мов Тарас Шевченко. Андре після полону малював карикатури і комікси. Він був тихим і поміркованим, говорив спокійно, розсудливо, логічно. Мітя був, здається, персональним ворогом логіки, але говорив так, що хотілося, аби він видав щось іще.

Тарнавський відповідав Рибці через стіл:

— Наливай, Жора! Пригощаю всіх! — і усміхався Назіку, радісній Алісі, Хесусу, високо підіймаючи склянку з мінералкою, щоб цокнутися з іншими. Довгий, мовчазний, але вже не такий замкнутий, як вранці, з цікавістю слухав Андре і його історію полону, час від часу щось запитуючи й уточнюючи. Андре зі свого полону трагедії не робив, розказував цю історію, хоч і не так смішно, як Мітя, але теж без надмірного драматизму — бо, хоч там для нього місце й було, в тій його історії, чи доречно було діставати все це за таким теплим спільним столом? Звучала оповідь в устах Андре ніби казка Андерсена, часом дивакувата, то враз пронизлива, мудра і з добрим кінцем.

Однак Тарнавський ловив себе на тому, що посміхається він усе ж із деякою натягнутістю. Так, виступ пройшов чудово, навдивовижу чудово. Але Макса не на жарт турбувало те інтерв'ю, яке він необачно дав журналістці Оленці і

яке та пообіцяла прилаштувати в якийсь із київських видань. Тарнавському геть не сподобалися запитання, які вона ставила — прямі, категоричні. Врешті, Оленка прямо спитала Макса про той зашквар, що трапився на фейсбуку з постом Хари, і Тарнавський, як тільки міг, з'їжджав із теми. Бо й сам не розумів до кінця, де тема починалася, а де — закінчувалася. В країні, охопленій війною, все було темою, все було політикою, у всьому можна було вглядіти зраду. І неспокій у грудях підказував Тарнавському, що він, відчувши раптово свободу, успіх і безстрашся, наговорив таких двозначних і сміливих речей, в яких розгледіти зраду не складало жодної проблеми. Надто сп'янила його краса Оленки, захотілося якось козирнути перед нею, чи що? Свіжість її вроди і послідовна громадянська позиція, яка вчувалася вже в самій логіці постановки запитань, становили єдине ціле. Наче й справді існувала та сама етносфера, про яку говорила Жанночка. І якщо ти віддаєш їй серце, твої тіло і розум єднаються. А ні — у тебе починається шизофренія.

«Але ж не може бути все так тупо і послідовно, так вузько і зашорено», — ця думка не давала Тарнавському спокою цілий вечір. Тож поки «Придурки», розливаючи по склянках замовлену в ресторані пляшку золотистого віскі, напивалися самі й потихеньку спюювали «худіжників» (як називав їх сам Мітя), Тарнавський, наситившись солянкою та дерунами, мовчки прислухався то до власного бентежного серця, то до історій Міті і Андре, даючи змогу художникам стати головними персонами вечора. В центрі уваги був, звісно, Мітя. Мітя виявився блискучим оратором — химерною сумішшю такого собі донбаського солдата Швейка, Сократа і Чжуан-Цзи. Мова його була мовою божевільного, а вже наступної миті здавалася словами просвітленого мудреця. Складалося враження що Мітя не панував ні над своїм язиком, ні над думками, ні над пам'яттю, і вони постійно роз'їжджалися в різні сторони, мов лапи в жирафи на льоді, все ж час від часу непередбачуваним чином зустрічаючись, і коли вони зустрічалися, у Міті народжувався черговий перл. Мітя вже був призвичаєний до цього, і цілий вечір віртуозно був самим собою, постійно викликаючи за їхнім столом вибухи щасливого гомеричного реготу.

— Головне, що зі мною сталося на війні — я закохався, — розповідав Мітя Хесусу. — І вона в мене. Не війна, а волонтерка. Її звать Вася. Вася — в сенсі, Василина. Я навіть думав набити собі сердечко з написом «Вася» на грудях, але побратими мене б не зрозуміли. А потім мене вкусив скажений собака.

— Який собака? — не зрозумів Хесус, який весь час уважно слухав Мітю, впізнаючи в ньому щось незбагненно рідне й близьке.

— Скажений собака. Біля вокзалу в Бахмуті. Я всім досі кажу, що він був середнього зросту, щоб його не вичислили. Він же не винуватий, а так вийде, що я його здав. Іду я такий від Васі, і тут мене він вкусив. Я прийшов і намалював картину. А получився шедевр. Я кажу побратимам: піду заряджу телефон, а заодно поблюю, тому що я, відколи закохався, почав блювати. А вони мені такі: «Ми тебе не відпустимо. Ти раніше не блював, телефонів не заряджав і таких гарних картин не малював. Тебе вкусив скажений собака і тепер ти теж став скаженим. Якщо не боїшся за себе, побійся за нас, поки ти нас не покусав усіх». І вирішили мене здати в лікарню як скаженого. На благо колективу, дай Боже їм всім здоров'ячка. От. Так що я, насправді, скажений художник.

Аліса весело і п'яно сміялася всім цим веселим Мітіним небилицям і недовірливо хитала головою.

— Вони не зрозуміли, що я сказився, тому що закохався у неї, — задоволено розказував Мітя далі. — У волонтерку. У Васю. Її, до речі, теж колись скажена нутрія вкусила. Вона мені порадила себе полити водою, перевірити, чи дійсно я сказився...

Врешті, Тарнавський, виходячи з корчми покурити на ганку разом з хлопцями під нічним небом, звідки досі сипалися дрібні, мов зірочки, сніжинки, спитав у Міті, ніби поміж іншим:

— Друже, а як так сталося, що ти пішов на війну?

— Ой, чувак, — Мітя махнув рукою, ніби вони з Тарнавським були знайомі вже років сто. — Я жив до цього десять років у Камбоджі з жінкою і дитиною. В нас було ранчо, на якому росли манго і кокоси, була своя корова. А ще в мене там був черв'ячник, зроблений власними руками. Я на ньому

розводив каліфорнійського черв'яка і хотів відкрити міжнародний бізнес, продавати їх у Гонконгу. А в Гонконгу якраз заворушення на вулицях почалися. І от повертаюся я із Гонконгу з порожніми руками, автобусом до себе в Камбоджу. Дорога не близька. А біля мене якась британка сидить, і питає: «Ти чого тут?» Я кажу: черв'яків продавати їздив. А вона така: «У вас там, у Києві, люди за свободу помирають, а ти тут з черв'яками возишся». І в мене реально почалася депресія. Я переїхав з Камбоджі до мами в Донецьк, забрав її в Київ. А далі зрозумів, що мені треба зробити щось дуже важливе в житті. Побачив танки, а над ними — синьо-жовті прапори. Захотілося якось поближче до цього бути, до танків і до прапорів. І я пішов у военкомат. Довелося пожертвувати черв'яками в Камбоджі, зате пройшла депресія. Ось.

Мітя, намотуючи на палець свою тонку китайську бороду, дивився на Тарнавського простодушно, прекрасно розуміючи, який ефект справляють його слова.

— Фантастика, — щиро, з розумінням і повагою кивнув Тарнавський, затягуючись сигаретою і уважно придивляючись до Міті. Підробити такого неможливо. — Ти не схожий на бійця.

— Я був найнезразковішим солдатом у своїй роті, — фиркнув Мітя, дістаючи з пачки ще одну сигарету. — Яюсь ми чистили автомати, і я десь поклав свої ріжки з патронами, і забув де. І забув, як вони називаються, ці коробочки. І почав усіх питати, де мої коробочки. Всі ржали. «Мітя, — казали, — Ти півтора роки в армії. Які, блядь, «коробочки?»»

— А по тобі стріляли? — усміхнувшись історії про «коробочки», все ж не задовольнився Тарнавський. Він знову міцно затягнувся димом.

Мітя задумався, пригладжуючи косичку бороди.

— Було раз. Було діло в Кряківці. Ми тільки переїхали на нове місце, одноповерхова школа з трьома класами на самому передку, далі перед нами — колючий дріт, два блокпости і все. І ріка тече, Сіверський Донець. Замінований, як ненормальний. Я вперше в житті побачив, як уся берегова лінія уткана круглими протитанковими мінами, жодного сантиметру між ними немає. Хтось психанув, напевне. Ну ось, розвантажилися ми, і я вирішив відійти трохи від школи, покурити і

подзвонити мамі, сказати, що в мене все добре. Відходжу я від блокпосту, говоримо з мамою, чи добре нас кормлять, чи вдягаю я шапку. І тут трасуючий вогонь починається біля мене. Я відійшов трохи далі, тому що він заважав говорити. А вогонь ще ближче до мене. Тоді я взагалі відійшов далі, щоб не мішали, подумав, нічого страшного, нове місце, напевне, тут завжди так. І от я вже закінчую розмовляти, передаю мамі привіт, а кулі вже зовсім близько біля мене літають, і нарешті до мене доходить, що це по мені хтось прицільно «працює». І тут я бачу, як мені назустріч біжить боєць наш в бронезилеті і з кулеметом і валить мене на землю, як у регбі. І тоді почалася вже серйозна перестрілка, але я після цього поповз до блокпосту, попити водички. Ось так якось.

— Промахнулися? — спитав Тарнавський, намагаючись якось охопити космос, що виблискував зірками й планетами всередині Міті.

— Якби в мене професійний снайпер цілився — з першого разу зняв би. Чік — і все, — стенив плечем Мітя.

— І яке було відчуття? — Тарнавський дуже сподівався, що Мітя не сприйме його слова неправильно. Чомусь Максowi було дуже важливо почути ці відповіді саме від такого ось химерного Міті. — У тебе було відчуття, ніби ти нічого не зробив комусь на тамтому боці, а цей хтось все одно чомусь хоче твоєї смерті? Відчуття досади, може, образи?

— Розумієш, — спробував пояснити Мітя. — Там, на фронті, ти не просто так. Навіть якщо ти не знаєш, як назвати правильно ці коробочки з патронами, ти все одно допомагаєш своїм. Хоч якось. Вже просто тому, що ти є. І тому твоєї смерті хочуть не просто так... Її хочуть тому, що ти в той момент — важливий, ти потрібний своїм.

Вони помовчали трохи удвох, дихаючи чистим нічним повітрям Кам'янця-Подільського. Макс зауважив, що сніг припинився.

— Дякую, друже, — сказав він, роздивляючись мужне, дитяче, мудре, кумедне обличчя Міті, що продовжував, мов ні в чім не бувало, курити сигарету.

— Дай тобі, Боже, здоров'ячка, Макс Тарнавський, — благословив у відповідь Мітя.

Пізно вночі — вже далеко за північ — Тарнавський і «Придурки» повернулися у готель, де їх чекали все ті ж Нефертіті, Аменхотеп, а головне — Анубіс, який пильно дивився на Макса зі стін сходів на третій поверх, тримаючи в одній руці анкх, символ вічного життя, а в іншій — посох, символ справедливого суду.

Пропозиція пустити в хід зеленку

Заробивши деякі гроші в Кам'янці-Подільському, Тарнавський, окрилений раптовою надією, написав Алі й попросив її, особливо не заморочуючись, зробити афішу для Хмельницького і наступних міст — Вінниці, Умані, Кривого Рогу і так далі — хоч би й на колінці в редакторі «Paint»: чим примітивніше і смішніше, тим краще, ця стилістика була цілком доречною у випадку Максого відчайдушного тандему з «Придурками». Аля зі самого ранку взялася до справи й уже до полудня понеділка, поки «The Morgons» їхали поїздом на Хмельницький, Тарнавському на інстаграм, яким він взагалі майже ніколи не користувався, почали сипатися пропозиції допомоги від її подруг, шанувальниць його творчості, готових посприяти Тарнавському з промоцією його виступів. Більшість дороги між Кам'янцем-Подільським та Хмельницьким Макс був зайнятий організаційною перепискою, узгоджуючи з Алісою те, як варто по-новому спозиціонувати їхній «Блек дог тур» на фейсбуці. Після успіху в «Дідухові», підкріпленому добрим гонораром, в тому, що рішення поєднати пісні «Придурків» із читаннями Тарнавського було найкращим з можливих, не сумнівався уже ніхто. Звісно, крім Довгого.

Поки решта «Придурків», повністю зайнявши відділення у плацкарті й пороззувавшись від важких черевиків, та весело повикладавши одне на одного ноги, пили чай з купленими в Кам'янці ванільними сухарями та бубликами, Довгий, відвернувшись від усіх, меланхолійно витріщався у вікно, де під затягнутим білими хмарами небом мерехтіли безвідрадні

заміські пейзажі — занесені снігом лісочки, болота, порізані білим і чорним (сніг та рілля) поля і густі, чавунно-сірі ріки українського Подністрів'я.

— Як ти не шарипиш? Ми ж реально відіб'ємо всі бабки, — Аліса намагалася розштурхати Довгого, викликати у ньому бодай якийсь ентузіазм, але той пішов у внутрішній екзиль — дух його літав десь над Широм і Гондором, над Імлистими горами і морем Рун, там, де на сході здіймалася, рубіново сяючи, зоря Боргіль. І лиш ельфи, гноми та гоббіти залишалися в цій мандрівці його єдиними справжніми друзями.

— Та ну вас, — тільки відмахувався Довгий, коли Аліса напосідала на нього знову. В його великих блакитних очах, повних болю і смутку, відображалися важкі, купчасті хмари і голі, чорні ліси — може, їх дороги на Хмельницький, а може, шляху на Мордор.

Прибувши до Хмельницького, «Придурки» одразу ж закинули речі в місцевий недорогий готель (Тарнавський уже міг цілком собі дозволити взяти окремих номер), розташований неподалік від вокзалу, і після швидкого обіду в студентській забігайлівці поруч, за наполяганням Тарнавського, поїхали на місце виступу, провести саундчек. Сьогоднішньою їхньою локацією був рок-клуб «Нірвана-Паб» — непогане напівпідвальне кублице зі сценою, цілком придатне для того, аби зібрати сто чи двісті людей і як слід «погойдати» їх запальною музикою і добротною прозою. В клубі о цій порі було безлюдно і порожньо, тож адміністраторка дозволила гуртові провести двогодинну репетицію. Тарнавський сам прискіпливо слідкував тепер, аби добре звучали всі інструменти і радив Алісі, у якій послідовності хлопцям краще виконувати свої композиції.

— Ніякого бухла, ясно? — строго попередив Макс Рибку посеред репетиції, коли хлопці, виставивши звук на інструментах, прогнали кілька хітів і мова зайшла про те, щоб «прогріти труби». — Давайте спробуємо сьогодні разом посеїшени. Довгий, а що ти скажеш, якщо ми з тобою одну якусь пісню разом заспіваємо?

Тарнавський, розуміючи, що починає трішки підняти-скати на «Придурків», тим не менше, вирішив, що для туру буде краще, якщо він візьме справу в свої руки. Адже роль

наставника у тому, щоб не боятися капризів учнів і допомагати їм постійно рости над собою.

Пропозиція вирости ще на кілька творчих сантиметрів, виконавши щось на пару з Тарнавським, явно не викликала в Довгого захвату, і той взагалі залишив слова Макса без відповіді.

— Давай тобі Назік просто підіграє, — озвався Хесус, вочевидь, краще розуміючи стан товариша. З Назіком порозуміння виявилось значно глибшим. Той з півслова ловив, що від нього хоче Тарнавський і удвох вони дуже швидко підібрали мотиви та тональність мелодій для Максових текстів. Дві його готові новели під супровід Назіка поступово перетворювалися у щось на зразок невеликих театральних п'єс. Результатами репетиції Макс був задоволений, і практично до самого концерту всі «Придурки» провисіли в «Нірвані», курячи, постячи в соцмережах свої вчорашні фотки, обговорюючи організаційні питання щодо наступних міст і п'ючи під пильним наглядом Тарнавського безалкогольне пиво.

Видимий спокій перебування в Хмельницькому буквально перед самим початком концерту порушив раптовий дзвінок Яніни. Це було так несподівано, що Макс навіть на хвилину розгубився: а чи відповідати йому взагалі? Людей у «Нірвані» вже зібралось немало, в клубі стало людно і шумно. Не фонтан: зо двадцять-тридцять, більшість — шанувальники Тарнавського, що вже сиділи з наготовленими для автографа книжками, але якусь копійчину заробити можна було й сьогодні. У тісному залі «Нірвани» від присутності публіки швидко робилося задушливо, тож над сценою гучно працювали труби з вентиляцією. Першопочатково концерт у «Нірвана-Пабі» планувався як «виступ під пиво» — гнилий варіант, за якого музиканти грають, а публіка їсть та спілкується між собою, єдине, що міг запропонувати рок-клуб у понеділок, перший день тижня, в місті з населенням в двісті шістдесят тисяч людей. Те, що «Придурки» мали провести сьогодні цілий вечір на сцені самі, без жодних інших гуртів, було практично гарантією порожнього залу і провального продажу квитків, тож ту аудиторію, яка вже зібралася перед концертом, треба сприймати не інакше як чудо — чудо імені Макса Тарнавського та його ангельської

служби підтримки. Аліса знімала на камеру, як хлопці проводять озвучку і прилаштовуються до сцени. Тарнавський, скориставшись моментом, вийшов на вулицю ковтнути свіжого повітря. Телефон з викликом Яніни досі настирливо вібурав у кишені пальта.

Надворі на той час уже споночило, і засніжену вулицю, розташовану неподалік від центру міста, освітлювали яскраві лампи ліхтарів, в променях яких відгорнуті грейдером снігові кучугури іскристо виблискували і здавалися рожевими. Макс відійшов на кільканадцять метрів від клубу, щоб поговорити з Яніною наодинці. Притиснувши плечем до вуха телефон і закурюючи сигарету, Тарнавський чекав, коли підніме слухавку Яніна.

— Алло? — сказав, врешті, він якомога нейтральнішим тоном, коли вона прийняла виклик. Чого було чекати у відповідь, Макс не знав.

— Привіт, — озвалася Яніна. — Як ти там? Живий?

— Та живий, — видихнув дим Макс, здивовано піднявши брови і поправляючи на голові капелюха. В середині нього якась із кишок почала поволі скручуватися вузлом від недоброго передчуття. — А ти як?

— Слухай, ти хоч заходиш до себе на фейсбук час від часу?

— Час від часу заходжу, — буркнув він у відповідь, несподівано відчувши, як від раптового сплеску тривоги підскочила кудись під горло його калитка з яйцями і як нестерпно запекло у животі. — А що там?

— Та от зайшов би! — почувся розсерджений голос Яніни у слухавці. — Що ти там за фігню наговорив у тому інтерв'ю? Уже знову півфейсбуку тільки тебе обговорює.

— О чорт, — Тарнавський, відчуваючи, як мимоволі опускається його рука із сигаретою, поспішно, злодійкувато, щоб його не почув ніхто із гостей концерту, закрокував вулицею подалі від пабу. — Що там, жесьть?

— Коротше, я тобі раджу ні в який тур з тими малолітками не їхати. Ти і їх підставиш, і себе обісреш ще більше. Потім взагалі не відмиєшся.

— Це не обговорюється. Ми вже все спланували.

— Тарнавський, — голос Яніни звучав стривожено. — Там реальні пацики тобою цікавляться. Колиші атошники. Хочуть прийти на ваш концерт.

— Де саме?

— Я не знаю де, чорт забирай! Де завгодно! — вибухнула знову Яніна. — У Кривому Розі, в Запоріжжі, в Бердянську вашому! Там уже планують, як тебе будуть обливати зеленою.

— Що, серйозно? — натужно пирхнув сміхом Тарнавський. Швидка хода з телефоном в руці допомогла йому трішки опанувати себе. — Ну тоді, принаймні, я буду мати що розказувати дітям.

— Тарнавський, іди в сраку, — гнівно гиркнула Яніна. — Я тобі що, дзвоню для того, щоб анекдоти травити? Подивися сам, не полінуйся. Все зрозумієш.

— Добре, Яніно. Я подивлюся. Не хвилюйся, все буде добре, — сказав Макс, стараючись, аби його голос прозвучав якомога буденніше. На секунду він і сам повірив, що це все — дурниці, Янінині емоційні перебільшення. Вона ж у нього — дівчина вибухова. Але його кишки, що завжди були чеснішими за нього, знову, ще тугіше сплелися у гарячий вузол неспокою.

Повисла пауза. Макс не знав, що сказати далі, лиш дихав у слухавку і намагався зрозуміти, куди йому на перехресті повернути далі. Яніна теж мовчала. Вони говорили зараз уперше після сварки, і потрібно було провести нову лінію розмежування, розгорнути колючий дріт, виставити укріплені блокпости, налагодити можливість руху мирного населення через контрольні пункти в'їзду-виїзду на кордоні, чи щось у такому дусі.

— Як там твій захист? — поцікавився обережно він і, роззирнувшись, перейшов дорогу.

— Захистилася, — з ноткою раптового холоду відповіла Яніна. Градус їх розмови, яка, очевидно, змусила обидвох пригадати недавні посиденьки в кафе і ті доленосні рішення, які були прийняті за салатом і рибним супом, знову впав до позначки «мінус десять», і над мішками з піском, колючим дротом та бетонними блоками, виставленими з обидвох сторін, закружляли, посипавшись із важкого сірого неба, дрібні сніжинки.

Максові різко захотілося завершити цю розмову і повернутися з цих бетонних барикад назад у теплий паб до «При-

дурків». Він розвернувся на вулиці і пішов у протилежному керунку, в бік рок-клубу.

— Ну, вітаю.

— Дякую.

Знову пауза.

— І що, ти так і плануєш з тими дітьми їздити далі? — спитала з безпосередністю львівської мамки Яніна.

— Не знаю. На Новий рік планую бути вже в Києві, — неохоче сказав Тарнавський. З кожним новим словом, котре говорила Яніна, на нього накочувало уже знайоме відчуття браку кисню, від якого він з такою радістю звільнився, коли вирушив у дорогу з «Придурками».

— І що, ми навіть не побачимося на свята?

— Ну, я не знаю. А ти плануєш бути у Києві?

— Я планую бути у Львові, — звинувачувально озвалася Яніна.

Знову пауза. І про що їм говорити далі? Макс зітхнув, потерши чоло, що почало піднімати від тупого болю.

— Ну, добре. Дякую, що зателефонувала. Бувай!

— Бувай, — байдуже відповіла Яніна і перервала дзвінок.

Із гидким відчуттям усередині, Тарнавський повернувся у клуб за свій столик при сцені, який йому поставили спеціально для роздачі автографів після концерту. Жодного бажання тепер виступати у Макса вже не було, дякувати Яніні. Це ж треба! І це ті стосунки, які він колись так хотів зберегти?

Чорт. Роздратований, наляканий, розхристаний, Макс, закурюючи сигарету, кинув на стілець пальто і капелюха та, всівшись за стіл для автографів, поліз у телефоні на фейсбук.

— О чорт, — мимоволі вирвалося в нього, а рука мов сама у відчай схопилася за чуприну. Не відриваючись очима від екрана смартфона, Тарнавський пригладив п'ятірнею зворохобленого чуба й став швидко прогортувати коментарі до його інтерв'ю про Майдан.

Журналістка Оленка, хоч вони й домовлялися з Тарнавським строго-престрого про те, що вона спершу надішле Максові інтерв'ю на вчитку, чомусь передала вже готовий текст їхньої розмови одразу на сайт новин, а коли ті опублікували матеріал, першою запостила в себе на сторінці, затегавши при цьому профіль Тарнавського.

У месенджері Тарнавський натрапив на її повідомлення, відправлене ще вранці, яке він чомусь пропустив: «Доброго дня, пане Максиме! Прошу прощання, що не надіслала текст на вчитку, мене підганяла моя редакторка. Сподіваюся, усе буде добре і вам сподобається! ♥» Так, у кінці повідомлення справді стояло сердечко, наче Оленка взагалі не відстрілювала, не розчехляла того, яким чутливим було для Тарнавського це інтерв'ю і як важливо було його подати правильно. А може, це було пряме замовлення самого сайту? Макс заочно був знайомий з редакторкою цього видання, і слід сказати, у тої було більше причин недолюблювати Макса, ніж захоплюватися ним. Тож цілком імовірно, що інтерв'ю було своєрідною спецоперацією з дискредитації Тарнавського — і, зрештою, ніхто так добре не міг би це зробити, як сам Тарнавський.

Так чи інакше, реальні мотиви тих, хто публікував цю скандальну розмову, явно зводилися до питань трафіку, реклами і бабок, а не до ідеології. І публікація належним чином відпрацьовувала свої завдання. Близько сорока репостів, восьмиста лайків (як правило, гнівних), кілька сотень коментарів у нього на сторінці. Та ти популярний, чуваче!

— Максе, за пару хвилин починаємо, — підійшла до нього з камерою Аліса, заступивши собою світло від сцени. — Скажи кілька слів перед виступом на запис. Для кінохроніки.

— Угу, — мугикнув Тарнавський, не відриваючи очей від смартфона й продовжуючи скролити пости. Він панічно намагався зрозуміти, наскільки смердючим був цей гівновикид і як далеко полетіли бризки. — Потім. Зараз зайнятий.

Аліса незадоволено пирхнула і залишила Макса самого. Але Тарнавський і справді не міг відірватися від подій, що розгорталися на фейсбуку. Сьогодні це інтерв'ю дійсно виявилось новиною номер один, і по ньому пройшлися всі, кого лиш Тарнавський знав з галузі культури. Ось і Жанночка нарешті зробила камінг-аут, репостнувши його інтерв'ю зі словами про те, що достукатися до розуму «маладого» не вдалося, але є надія, що все змінить час і Макс колись подорослішає. Щасливий Хара, погидувавши перепощувати інтерв'ю, лиш відкоментував, що гівняцтво Тарнавського було всім очевидне ще зі самого початку Майдану, і дуже

добре, що війна допомогла зрозуміти, хто є хто насправді. Мартуся та ще декілька сміливих і відданих Максових прихильників намагалися захищати Тарнавського, але їхні слова підтримки не могли жодним чином перекричати шуму від сходження снігової лавини звинувачувальних, викривальних, нищівних реплік у бік опального письменника. Зрадник. Запроданець. Чмо. Підарас. Дати йому автомат у руки і хай іде стріляє. І таке інше.

Втішало у цій ситуації лише одне — всі ті молоді люди, які справді читали Тарнавського і мали прийти на їх концерти в турі з «Придурками», були років на п'ятнадцять молодшими за обивателів фейсбуку і вже давно з'їхали в інстаграм, телеграм та тік-ток, залишивши «мордокнижку» для заполітизованих пенсіонерів і тих мамонтів, що чудом вижили після Льодовикового періоду. Аудиторії, котра оберталася в інстаграмі — всім тим, кому було «шістнадцять і більше...», схоже на те, було глибоко по барабану, про що там висловлювався Тарнавський у своєму інтерв'ю на тему Майдану. І справді, якщо їм не зайшов «Там, де вітер», перетворившись із планованого успіху на провал десятиліття, то яке цим вкритим пірсингом і татуюваннями молодим людям на гіроскутерах мало бути діло до переливів сенсів, до нюансів позицій і плюралізму думок, які так намагався відстоювати в розмові з Оленкою Макс? І головне, Тарнавський не знав: добре це чи погано — те, що їм було без різниці, — але схилився до думки, що, насправді, погано.

Ага, а ось і ці коментарі про зеленку...

— Тарнавський, ти йдеш уже, нарешті? — гукнула вже втретє роздратовано Аліса і той був змушений відкласти телефон і розпочинати виступ.

— Вітаю, шановне місто Хмельницький! — Макс вийшов на сцену, тримаючи мікрофон спітнілими від хвилювання руками. Заговорив він підкреслено бадьоро, впевнено, аби заглушити страх всередині й відволіктися від усього того, що набирало обертів на фейсбуку. Здається, це називається «куражитися». — З вами я, Макс Тарнавський і гурт «The Morons». «Morons» означає з англійської «придурки». Як сказав один мудрець, придурки — це трохи краще за ідіотів і удвічі краще за імбецилів! Вітайте цих чудових молодих людей!

Зал зайшовся сміхом і аплодисментами, але Макс піймав на собі дивний, нерозуміючий погляд Аліси. Та й хрін з нею. Він обвів присутніх у залі глядачів збудженим, затравленим поглядом. Здається, жодних підозрілих осіб, від яких можна було б очікувати якихось провокацій, тут не було. Чисто твоя аудиторія, Максе, ти у безпеці. Студенти, школярі. Дівчата на виданні. Хочеш ти цього чи ні — але ось твої віддані читачі, і їм абсолютно байдуже до того, що відбувається зараз у тебе на сторінці. Бери, Максе, і проповідуй їм. Лови неводом рибу душ.

— Ми почнемо з невеличкої новели, яку я написав, мандруючи з цією обдарованою молоддю... Нагадаю, їх звати «The Morgons»... — Макс хижо, багатозначно посміхнувся і зал знову реготнув над його недолугим жартом. Аліса, яка до цього фільмувала його виступ, опустила на хвилю камеру, запитально піднявши брови.

— Насправді, я вас дуже люблю, хлопці, — Макс озирнувся до Назіка, Хесуса та Рибки, що стояли позаду з інструментами напоготові. — Просто ми дійсно різні. А протилежності притягуються.

Зал знову вибухнув сміхом. Та що ж із тобою таке, Максе? Припини негайно.

Тарнавський ще трохи повправлявся в гострослів'ї, відчуваючи, як поволі конвертує настирливий неспокій, що охопив його, на злу, неперебірливу дотепність. Цинічний, нищівний стиль ведення літературних подій, який Макс перейняв іще на початках своєї кар'єри від старших колег-літераторів, схоже, і досі не втратив актуальності. Безжально втоптавши в землю кілька дорогих серцю речей юності, на які натрапила Максова думка, поки він імпровізовано жартував з аудиторією, Тарнавський кивнув Назікові, й під акомпанемент ліричних клавішних узявся читати першу новелу вечора, «ЕТО». Ретельно дібрані слова, котрі здавалися Максові такими крихкими і прозорими ще буквально вчора, зараз, при повторному прочитанні, дратували своєю квалістю, прісністю. Несподіваним чином вони дисонували з грубою, нахрапистою манерою тримати себе на сцені, яку Тарнавський заявив на початку концерту. Десь на середині

тексту, стоячи перед мікрофоном з розкритим записником у руці і читаючи новелу припиншклій, захованій у темряві залу аудиторії, Тарнавський відсторонено зрозумів, що той магічний ефект, який вдалося викликати історією про Назіка і Ніну учора в аудиторії ветеранів, сьогодні майже повністю зійшов нанівець. Текст звучав сухо, безжиттєво, недоречно. Від передчуття невдачі Макса кинуло в піт і він насилу дочитав новелу до кінця.

Роздосадуваний, Тарнавський передав мікрофон Довгому, зійшовши зі сцени й повернувся до свого столика та телефона. Впавши на стілець, він втомлено, сердито тер обличчя, рятуючись від раптової втоми, що охопила його після виступу, і спостерігав краєм ока за тим, як починають свій виступ «Придурки». Можливо, варто написати ще одну, більш комічну, жорстку новелу, яка працюватиме безвідказно? Тоді буде трохи простіше. Виїжджати на одному «умнякові» та ліриці навряд чи вийде впродовж усього туру. Страшенно хотілося набухатись.

Поки Довгий підвивав свою улюблену «Гуляв по пляжу хлопець, побачив він собаку...», Тарнавський знову поліз у фейсбук. Нові пости, які Максові трапилися у стрічці, сподобалися йому ще менше, ніж публікації Жанночки та інших людей з укрліту. До обговорення інтерв'ю почали підключатися громадські активісти, емоційні військові волонтери і волонтерки, які брали участь у подіях на Майдані і далі, на Сході України. Вони добре знали, що таке війна. Були й відгуки людей з Криму, які вимушено жили тепер — хто у Києві, хто в Дніпрі і — не могли пробачити Максові того, що він наговорив у інтерв'ю, з особистих причин. Тарнавський кілька разів перечитав пост одного з донецьких активістів-патріотів, котрий брав участь у боях біля Савур-Могили. Це він закликав зривати концерти «пісателя та його молодкососів» і пропонував облити Тарнавського зеленкою. За ним у коментарях почали з'являтися персонажі, репліки котрих пропонували однією зеленкою не обмежуватися — і тут, нарешті, й Макс почав розуміти, чому це йому раптом вирішила зателефонувати схвильована Яніна. Хтось казав, що «зарваному віршомазу» (очевидно, не знаючи, що Тар-

навський писав лише прозу) потрібно начистити морду. Інший радив вивезти в ліс і «провести урок літератури». Все це були люди (хотілося вірити, що не боти), котрих так чи інакше торкнулася війна. І вони, на відміну від читачів Тарнавського, його інтерв'ю сприйняли всерйоз. Хоча, звісно, існувала значно більша імовірність, що всі хейтери лише проглянули статтю по діагоналі, вихопивши з контексту окремі провокативні фрази.

Деякі коментатори були напрочуд конкретними щодо часу, місця і способу дій, до яких вони закликали.

«Хай приїжджає у Кривий Ріг! — писали одні. — Ми підготуємося до зустрічі з шановним письменником!»

«Запоріжжя ласкаво просить, — глумилися інші, реагуючи на викладений кимось у коментах графік концертів «Придурків» і Тарнавського. — Місто козацької слави за себе постоїть!»

Мовчали Вінниця, Умань, Маріуполь.

Збентежений, відчуваючи, як остаточно втрачає контроль над ситуацією (і конкретно цього концерту, і власного життя), Тарнавський вдруге вийшов на сцену і прочитав свій інший текст — із ще гіршим результатом, ніж першого разу. Здається, в залі повисло розчарування. «Нам сказали, що буде новий, крутий Макс Тарнавський, — ніби говорили обличчя багатьох присутніх у залі. — Але, схоже, він гне далі тієї ж самої». Правдою було це чи тільки самонавіюванням, Тарнавський уже не розумів. Його навігаційні прилади, розбурхані магнітними аномаліями скандалу на фейсбуку, витворяли казна-що.

Тарнавський майже поспіхом, з глибоким почуттям поразки, передав слово Довгому, і той знову виконав майже один в один учорашню програму каверів, чергуючи українську рок-класику на зразок «Воплів Відоплясова» і «Братів Гадюкіних», з гітами «Діп перпл» і «Дорз». Публіка аплодувала, підходила брати автографи, але Тарнавський вже не вірив їх усмішкам і словам подяки. Всі вони видавалися йому фальшивими, незаслуженими. Схвильований, перебуваючи думками далеко за межами «Нірвана-Пабу», підписуючи книжки шанувальникам, почував себе гидко, як ніколи.

Поверталися в готель після концерту пізно, йшли пішки — до готелю від «Нірвани...» було двадцять хвилин неспішного кроку. Після накуреного залу рок-клубу хотілося ковтнути трохи чистого нічного повітря, провітрити голову. Всі були втомлені, незадоволені, роздратовані, ніби старе розстроєне піаніно. Відчуття того, що вечір був невдалим, з'явилося і у Тарнавського, і у хлопців з Алісою — але, схоже, з різних причин. Йшли мовчки, деталей виступу не обговорювали — провальність вечора, попри зібрану непогану суму грошей з квитків, була самоочевидним фактом. Через холодок, який Тарнавський раптом почав відчувати з боку хлопців, у Макса почала закрадатися незрозуміла підозра, що причину невдачі «Придурки» намагаються пов'язати саме з ним.

— Гей, ви чого? — спитав він, коли вони крокували по вулиці, забігши поперед усіх і йдучи обличчям до гурту. — Чого такі нераді? Ми ж бабла зрубали сьогодні нормально. Завтра виступимо краще.

Аліса мовчала. Хесус також. Довгий відвертав погляд. Навіть Рибка ніс свою бас-гітару якимось по-особливому фатально, занурившись у себе. Складалося враження, що ці п'ятеро встигли вже обговорити щось, а якщо не обговорити, то обмінятися телепатичними сигналами, як один живий організм.

— Я щось пропустив? — спитав, врешті, Макс, дивлячись на них зніяковіло.

— Довгий хоче їхати додому, — озвався Назік, похнюплено опустивши голову.

— В сенсі?! — широко здивувався Тарнавський, на секунду забувши про свої біди на фейсбуку. — Довгий, ти чого?

Довгий, який ішов окремо від усіх, мов прокажений, нічого не сказав, лише дивився собі під ноги — вулиця була мокрою від ожеледі, і з неба знову летіли дрібні сніжинки, зовсім такі самі, як ті, що падали під час телефонної розмови перед концертом на розмежувальну лінію, затягнуту колючим дротом, між ним та Яніною.

— Ей, я не зрозумів, народ, ви чого? Зупиніться, — він розвів руки в боки, щоб спинити їх, і «Придурки», мов за

командою, стали на хвилину посеред темної вулиці. Вулиця була на віддалі від оживленого центру, малолюдна, погано освітлена, — аж ніяк не найкраще місце для розмови. — Що відбувається, народ?

— Довгий їде додому, — сказала Аліса, зітхаючи. — Бо він придумав собі, що ти забрав у нього наш тур.

— Не забрав, — поправив Хесус баритоном. — Просто Макс почав сильно напружати. І це опускання мені якось не дуже... Я, в принципі, згоден з Довгим.

— Яке опускання? — розгублено сказав Тарнавський. — Ви про що? Стоп-стоп-стоп. Я щось зовсім нічого не розумію.

— Ти хоч себе сьогодні чув? — спитала його з докором Аліса.

— А що?

— Борщо! — буркнула вона і, взявши в руки один із барабанів, пішла далі. Тарнавський здивовано подивився їй у спину, безпорадно розвівши руки.

— What the fuck, Аліса?!

— Художніка кожний обідити може, — м'яко сказав йому Рибка. — Делікатнеє надо бить. Це ж іще діти. Навіщо ж їх так опускати при всіх.

— О бля, образилися, чи що? — викрикнув їм у спину Тарнавський.

— Я думаю, это чисто ситуативно, — озвався Рибка задумливо. — Не екзистенціально. Но последствия могут быть нехороші.

Рибка взяв у руки свій бас і поволі пішов услід за рештою.

— Ну і хер з вами, — буркнув Тарнавський, розвертаючись до «Придурків» спиною і рушаючи у протилежний бік вулиці, кудись назад до «Нірвани», поближче до центру. — Де тут бар? Де тут, скажіть мені, будь ласка, бар, в якому можна набухатися?

Історії дяді Коли

З речей «Придурків» на руках у Тарнавського залишився малий барабан. Наздоганяти цих малолітніх дурників не хотілося, барабан був захований у зручний поролоновий

чохол з ручками і був зовсім легким, тож Тарнавський вирішив узяти його із собою як компаньйона по нічному гулянню містом. Малому барабану, як і Тарнавському, теж час уже був помужніти, і Максові захотілося показати своєму новому другові, що таке справді доросле життя.

З барабаном у руках Тарнавський вийшов на дорогу і досить швидко впіймав авто. У старого, бувалого вже в бувальцях водія розбитої ауді, що курился за кермом, він спитав:

— Стрипуха є тут у вас в місті? І щоб труби зразу промочити.

— Тобі куди? «М'ятний осьминог» чи в «Кукли-бар»? — озвався водій.

— А в якому цицьки більші показують?

Водій криво посміхнувся.

— Сідай, — кивнув він.

Тарнавський закинув на задне сидіння барабан і заліз слідом.

Старий таксист, увімкнувши неголосно радіо, і викинувши у напівпрочинене вікно недопалок, повіз Тарнавського з його малим барабаном кудись через темні, заповнені приземистими багатоквартирними будинками вулички Хмельницького, і житлові масиви тривожно здіймали свої темні прямокутні обриси, освітлені колючим електричним світлом, незатишним, мов життя Тарнавського.

— Коли я дивлюся вночі на багатоповерхівки із запаленими вогнями у вікнах, мені завжди стає дуже самотньо, — промовив Тарнавський, звертаючись до барабана. — Особливо зимою.

— Чому? — здивовано, по-доброму озвався водій, кинувши на нього погляд у дзеркальце.

— Я завжди допізна залишався в школі у початкових класах. Робив уроки, і мене потім забирав тато. Коли він від нас із мамою пішов, мені довелося вчитися повертатися самому. Я добирався додому сам через пів-Києва, восьмилітній пацан. Дивився на ці вікна і думав, що там, за ними, напевне, у всіх усе добре і затишно... не так, як у мене... Але потім, коли я виріс, то зрозумів, що це не так. Ні в кого не затишно за вікном.

— Да, — коротко погодився замість барабана водій і міцніше стиснув кермо. — Це так.

Не встиг Тарнавський як слід насолодитися цією незатишністю, мов екзотичною гіркою настоянкою, чимось на зразок ризького бальзаму, цілющого й різкого водночас, як вони вже зупинилися біля джентльмен-клубу «М'ятний восьминіг».

— Маленьке місто тут у вас, — сказав Тарнавський печально, передаючи водієві гроші. — Я думав, дорога буде довшою.

— Гарно позажигати, — гмикнув водій і поїхав далі, а Тарнавський, стискаючи в руці кейс із барабаном, зайшов у «М'ятний восьминіг».

У клубі вже грала музика. Людей було немало, як на початок тижня — більше, слід сказати, ніж на виступі Тарнавського. Кілька дівчат в обтягуючих шкіряних костюмах і кашкетах танцювали в напівтемряві довкола пілонів у кольорових променях дискобола. Тарнавський, окинувши схвальним поглядом шоу на сцені, попрямував до бару, де заманливо підсвічені блакитним на скляних полицях уже чекали на нього батареї пляшок.

— Два віскі з льодом, — поклавши біля себе на високий табурет барабан, а поверх нього — капелюха, Тарнавський і сам виліз на стілець, після чого шумно припечатав долонею до шинкваса двохсотгривневу купюру. Бармен, губастий високий чоловік, який невловимо нагадував Тарнавському когось зі знайомих, виконав його замовлення швидше, ніж Макс устиг дістати телефон і зайти на фейсбук.

Після першого ж ковтка Тарнавський відчув жадане полегшення, яке він, з незрозуміло яких причин відкладав цілих три роки. Холодне віскі в келиху, подзенькуючи кубиками льоду, обпекло рот і горло, миттю приємно розлившись теплом у шлунку. А другий і третій ковтки, якими він спорожнив келих, допомогли Тарнавському раптом краще зрозуміти Білицьку. Не в тому сенсі, щоб перейняти повністю її погляди — це було неможливо. А в тому біохімічному підході до життя, який вона обрала. Можна ж і справді підключити себе до певної житньо-ферментної системи, за допомогою якої осягнення національно-патріотичного дискурсу в часи

війни буде йти значно легше, зрозуміліше. Ось вони, коди етносфери, ДНК нації.

— Щось ти, братику, повільний, — звернувся він до барабана поруч, побачивши, що склянка з віскі, яку він поставив для товариша, так і стоїть неторканою. — Жвавішим треба бути.

Із цими словами Тарнавський швидко осушив у три ковтки і порцію малого барабана, після чого захотілося закурити. «Там, де вітер» та всі інші поразки й скандали здалися Тарнавському раптом просто дитячим непорозумінням, яке можна було легко виправити. Із сигаретою між пальцями і теплою, м'якою головою, нарешті Макс відчув, що треба ознайомитися з усіма публікаціями, викликаними його інтерв'ю.

— Ще два, будь ласка, — сказав Тарнавський і знову гучно припечатав купюру до столу. Коли йому та барабану налили віскі вдруге, Макс уже потягував його неспішно, смакуючи, гортаючи при цьому фейсбук далі, далі, збираючись випити свою гірку чашу до дна. Погрози зустріти Тарнавського і підрівняти йому зуби десь у Кривому Розі чи в Запоріжжі перестали здаватися такими тривожними, залякування зеленкою видавалося просто кумедним, та й увесь цей срач загалом викликав тепер радше здивування, обурення, сарказм — але не страх. Він, Макс Тарнавський, має право бути таким, який він є. Має право любити Україну так, як любить її тільки він. Бути щирим настільки, наскільки здатен. Має право творити Батьківщину по-своєму, бачити її такою, якою бачить тільки він, з усіма її бідами і війною, з її людом і нелюдами, турбуватися про них і омріювати свою країну так, як йому підказує серце.

— Так і напишу, — сказав Тарнавський барабану і бармену, переводячи погляд то на одного, то на іншого. Відкривши в телефоні свою сторінку на фейсбуку, він у віконці повідомлення, просто поверх слів «Що у вас на думці, Максиме?» набирати текст. Слова дещо плуталися, але Макс, не намагаючись виправити помилки, писав далі, щоб не перервати потік натхнення. Від віскі та його зусиль на розпашілому лобі у Тарнавського виступив легкий піт. Нарешті він завершив текст і ковтнув ще напою з барабанового келиха. Не пере-

читуючи своєї публікації, боячись, що може раптом впасти у малодухість, Тарнавський зробив собі селфі з пальцями, складеними символом «мир», просто на фоні пляшок у барі та, додавши фото до розповіді, опублікував допис.

* * *

Завершивши справу з постом, Тарнавський відчув, як брила спала з його плечей — і він віддався радощам нічного життя.

Це була шалена круговерть. Можливо, одна з найкращих у його житті. Макс уже не сильно тямив, яка музика грала — йому тепер подобалася усяка. Після офіційної частини програми пишногруді дівчата, остаточно скинувши із себе шкіряні комбінезони, zostалися тільки в крихітних трусиках і прозорих бюстгальтерах. Вони бродили ще якийсь час по залу, в усіх сенсах тісно спілкуючись із місцевими завсідниками, а в клубі почалася дискотека. Розкуті хмельничанки, що танцювали навколо Тарнавського в променях ультрафіолету, здавалися йому красивими, як ніколи — особливо ж одна, в до запаморочення короткому білому платті, з якою вони обмінювалися білозубо сяючими усмішками цілий вечір.

— Класно танцюєш! — сказала вона Максіві крізь музику, коли вони стали танцювати одне навпроти одного.

— А в тебе офігенний вигляд! — прокричав він їй у відповідь на вухо, пританцьовуючи.

— Двісті баксів, — озвалася дівчина, поправляючи поміж іншим спідницю, котра постійно задиралася надто високо.

— Що? — не зрозумів Тарнавський. — А, двісті баксів! Двісті баксів — це круто! Але ми сьогодні стільки не заробили з «Придурками»!

Дівчина, виграючи стегнами, почала танцювати довкола іншого чоловіка. Тарнавський, відчуваючи, що рятувальну шлюпку, на якій він евакуйовувався з «Титаніка» свого несподіваного музично-літературного туру, відносить зараз течією кудись настільки далеко у відкритий океан, що звідти можна буде не повернутися, раптом зрозумів, що час братися за весла і гребти до берега.

— Ще віскі, — сказав Тарнавський губастому, з витягнутим обличчям барменові, пришвартувавшись як слід до причалу шинкваса. Раптом Макс упізнав, кого йому нагадує бармен. — Ти схожий на цього, як його... На Хару.

— Не знаю, хто такий Хара, — усміхнувся губастий.

— Як тобі пояснити... — Тарнавський відчув, що язик перестає його слухатися. — Це такий літературний критик.

Бармен задоволено кивнув.

Невідомо було достеменно, котра вже була година, але в якийсь момент клуб помітно спорожнів, дискобол завмер і згас, а дівчата в трусиках і бюстгальтерах перестали рухатися граційно. Опустивши плечі, наче втомлені прибиральниці, вони пішли кудись на задвірки сцени. Тарнавський, теж відчувши, що втомився танцювати, сів біля шинкваса в самому кутику бару почекати, поки перестане йти обертом голова і він зможе викликати собі авто в готель. Підлога клубу після вечірнього шоу була вся вкрита конфеті, кольоровими паперовими серпантинами та порожніми бляшанками від енергетиків. На фоні практично повної відсутності відвідувачів, за винятком кількох випивох за шинквасом, ці залишки свята викликали всередині Тарнавського вже приспане відчуття нудьги та неспокою. Час був рухатися назад у готель, повертатися у в'язницю свого життя.

— Нагулявся? — спитав у нього літній уже, безхитрисної зовнішності невисокий чоловічок, що скромно сидів за шинквасом поруч на сусідньому табуреті. Біля чоловічка стояло горнятко з кавою. Чоловічок був одягнутий просто, в темну робочу форму, на завсідника «Восьминога» він був зовсім не схожим. Низенький, коренастенький, з обличчям цеглиною і жилавими руками, що виглядали з-під закатаних по лікоть рукавів уніформи, він видався Тарнавському навіть симпатичним. Було щось доброзичливе в ньому.

Тарнавський кивнув.

— А ви хто будете?

— Дядя Коля, охранник етого заведенія.

— Макс Тарнавський, маладой пісатель, — Макс простягнув дяді Колі долоню, і той міцно потиснув її.

— А шо ти пишеш, Макс? — спитав дядя Коля зацікавлено.

— Довго розказувати, дядя Коля, — відповів Тарнавський, відчуваючи, що від надмірної кількості випитого віскі немає сил зараз говорити.

Дядя Коля задумався.

— Я теж тіпа як пісатель, — сказав, врешті, дядя Коля. — Тільки я не записую історії, я їх сочиняю і так розказую. Пока тут сіжу ночами напрольот, робить особливо нечого, от я і сочиняю.

— Інтересно, дядя Коля.

— Я розказую їх сам собі, шоби лучче представіть, як оно все существує, шоб поняць етот мір, понімаєш? Я сіжу целими днями і наблюдаю за разними людьмі, а потом пріхожу к разним інтересним заключеніям. Хочеш, могу розказать пару?

Макс уважно подивився на дядю Колю.

— Давайте, дядя Коля.

Папа Юра

Представ собі, шо єсть у мене друг, Юра, який служить у лічній охрані самого презідента. І он такой, шо знає всяке карате-кунг-фу, всі прійомчики, може убіть человека пачкой сігарет ілі там зробити так, шоби хтось поперхнувся во время обєда і умер, і ніхто б даже не поняв, шо то Юра замешан, но на самом ділі очень благородний чоловік. Спецслужба, одним словом. І он нужен презіденту для виполненія особо важных заданій в целях безопасности страны. Ну і от представ собі, шо презідент викликає Юру до себе і каже: «Юра, протів нашої страны зараз замишляється особо опасна провокація, і ти должен поїти в тил врага і там перебувати, поки всьо не предотвратиш.» А в Юри синішка восьми год, жена любима, але страна зове, поняв? І треба замести сліди, шоби ніяк не вичислили врагі, шо Юра работає в спецподразделенії, і Юра устраює все так, шоби його сім'ї показалося, шо він збухався і ушов куда-то к другой бабе і другой семье. Там макіяж наносить соответствующий каждый день, запах ізo рта імітірує, особі лінзи на глаза надіває, не подкопаєшся. І вот жена уже думає, шо Юра збухався і кинув їх з сином, а Юра тим временем снімає макіяж, робить другой і йде в тил врага, а перед тим

приходить до мене в «М'ятний осьміног» і каже: «Коля, — каже, — Ти у мене одін-єдинственний друг, якому я повністю доверяю. Ти можеш позаботитися о том, шоби мой син виріс тут без отца нормальною людиною, не шалопаєм, і шоби з женою нічого не стряслося? Я буду тобі время от времени советовать, шо робити, а ти будеш моїми руками тут, хорошо?» І я Юрі отказати не можу, потому шо он мені когда-то жизнь спас, і я соглашаюся, і устанавліваю наружное наблюдєніє за сином і за женой. Президент башляє Юрі бабки, а він мені передає, шоби я всьо організував як слєдуєт. Жена Юри в магазин, за нею — охраннык тихо йде, прикриває, син зі школи ввечері через полгорода сам повертається — там тоже охраннык за ним на расстоянїї. Проблеми с деньгами — трохи передаємо разными путями, так, шоб жена не здогадалася ні о чьом, потому шо враг може вичислити і тогда сорветься вся Юрина операція. І так Юра заботився о нїх, но онї уже про нього стали забувати. І тут мені Юра каже: «Ти зроби так, шоби мой син пісателем стал». І я кажу: ладно, Юра, але для етого мені нужно сказать, шо ти умер. І Юра такий подумав і каже: «Ладно. Я ше і так лет на двадцять тут в тилу должен буду оставаться, пускай думає, шо я умер». І тоді я устраюю так, шо маленькій син узнає, шо його тато умер. І я йому кнїгі начїнаю разні подкидувати, устраюю разні встрєчі с пісателями как би случайні, він з ними знакомиться і так сам начинає писати. А потїм він стає їзвесним пісателем, йому вручають Нобелївську премїю, і в тот момент как раз заканчується спецоперація в Юри, і він с другой страни на вертольоті прилітає прямо в Стокгольм, я Юру грїмірую, парїк, уси клею, і тут сину якийсь мужик виходить вручати цю Нобелївську премїю, син благодарить, а мужик його потїм в сторону кличе, каже, господїн пісатель, можна вас на мїнутку? І цей їзвестний пісатель відходить з цим мужиком с Нобелївского комїтета куда-то в кулуари, і тут етот мужик снїмає накладні уси, парїк, макїяж і каже, Валєра, каже, узнаєш мене? Це я, каже, твій папа, синок. Поняв?

Макс п'яним поглядом подивився на дядю Колю.

— Мій тато не помирав.

— Та то не важно, — махнув рукою дядя Коля. — А от есть ше одна історія. Хочеш?

— Ну, давайте.

Убийца

От представ, шо є такий ізвестний пісатель по імені Валера. І тут у нього в житні начинає случатися Богзна-шо. Його виганяють з роботи, отказуютьс я печатати його книжки, від нього його девушка уходить, і Валера у всьому обвіняє одного конкретно человека — одного ізвестного літературного критіка. І він в гнєве вирішує його убить. І от він купує в магазіні пістолет, патрони, і йде в под'їзд, де живе той критік. І от критік возвращається з женою і восьмилетнім сином своїм с празніка, і тут пісатель його убиває с пістолета на глазах у жени і сина і скривається с места преступления. І поки Валера їде в таксі, он сам в ужасі от поніманія того, шо він наделав. І він думає: «Господі, хоть би то всьо оказалось неправдою». І їде на таксі в «М'ятний осьміног» набухатися. І тут він садиться за барну стойку, заказує собі віскі, до нього подходит бармен, наливає йому. Валера такий — глядь! — а то не бармен, а той самий критік літературний переоделся, котрого он застрелив как будто. Живий, все нормально, сміється з Валери. І оказується, шо всі ті неприятности, які сталися в житті Валери, Валерин папа попросіл організовать, поки він був в тилу врага. І ето я подстроїв так, шоби Валері продали фальшивий пістолет і холості патрони, і актьорську кров для критіка покупав, шоб все було, як по-настоящему. Потому шо він був увереним, шо його син потом напише геніальний роман після того, шо он пережив і йому за ето вручатъ Нобелевскую премію. І после етого Валеру сразу поновили на работі і опублікували його кнігу, но девушка не вернулася, потому шо оказалось, шо она була із актьорской групи, которую я специально нанімав для Валери, разом з разними там волонтьорами і прочою масовкою, і Валера її отверг по моральним соображеніям. Поняв?

Монахиня

А ше була така історія про пісателя Валеру. Однажди він захотів жениться, і я сразу про це сообщил його папі Юрі. І папа Юра каже: «Ти організууй самих лучших девушек для мого Валери, шоб він міг з них собі якусь выбрать». І от Юра з ними встречається по очереди, развлекається з каждою, но пока шо не жениться. А

папа спрашує мене, коли у Валери уже діти будуть, тому що папа Юра хотів сильно внуків. «Ти, – каже, – організуй все так, шоби у Валери проснулося чувство відповідальності». І я кажу: «Юра, не беспокойся, я все організую». І по новостях в телевізорі Валери вдруг починають трансліруватися новості про те, що в центрі Києва на Майдан упав самоліт і оказалось много жертв. І всі прибігали тушити самоліт, а Валера в ето время развлекался с очередною красавицею. І тут він узнав, що на Майдані случилась така аварія і не поїхав тоже тушити пожар, а остався вночі с красавицею. І тут вдруг красавиця сама дивиться новості і каже: «Валера, ти поц. Мене тебе твой папа найняв, шоби я тобі голову вскружила, і я вже хотела за тебе заміж іти, але тут, на Майдані, таке проісходить, а ти зі мною развлекаєшся. Уходи...» І Валера, в шоці от услышаного, починає підозрювати, що аварію тоже разиграл його папа, і що всі на самом деле живі, і їм тайно вручили по ордену, але він уже нікому не довіряє. І Валера закривається у себе в квартирі і четверо суток не виходить звідти. Всі в шоці. І тоді одна дівушка до нього так стукає у двері і каже: «Валера, я була настояща. Я тобі намекала, що всі ці дівушки твої – це акторки, но ти мене не понимав. А я тебе по-настоящему любила». І Валера каже їй с другої сторони двері: «Уходи, ти мені не нужна, ти такая же актриса, як і оні». І ця дівушка пішла геть і стала монахинею в монастирі, потому що она полюбила только Валеру і больше нікого не хотела відеть. І коли Валера це узнав, він поняв, що був не прав і що та дівушка була настоящею, але вернуть її він больше не мог. Поняв?

Любов

А ше така єсть історія про Валеру, известного писателя. Він, когда узнав, що це все папа спеціально для нього організував, шоби воспитать в ньому мужчину, сильно обидився на папу і вирішив папі на зло покончить з собою. Він поняв, що папа Юра с усіх сторін усьо обставив так, що не прорвешся, только так нужно двігатися, як папа запланіровав, і тоді Валера решил нікому не сказати і піти на мост і пригнути звідти. Він приходить, а там бачить, якраз дівушка молода стоїть на мосту, уже перелізла за перила, готова сама спригнути. І він такий їй – раз! – кинувся помогти, достав її. Успокоїв, повів на піццу і вдруг неожиданно понимаю: а вдруг це

опять папа Юра подослав її? Тут вездє його агенти, і вона, наверное, тоже з актьорської групи. І вона пропонує йому зняти кіно про Валєру, і Валєра погоджується, і поки вона знімає про нього кіно, він розуміє, що починає в неї влюблятися, і вона тоже в нього влюбляється і питається соблазнити Валєру. І тоді він їй каже: «Ти, Катька, хороша дєвушка, і я би женився на тобі, але я знаю, що ти на папу мого работаєш і мені це неприємно, ізвіні, я з тобою бути не смогу, потому що це все не іскреннє получається». І вона тоді йому признається, каже: «Ти знаєш, да, мене твій папа попросив це все зіграти перед тобою, але тепер я не знаю, як бути, потому що я влюбилася в тебе по-настоящему». І тогдa Валєра рєшив, що він должен знайти свого папу і узнати до конца, може він довіряти цій дєвочці, чи нє. І тогдa он тоже вдягає маскіровку, парік, бороду накладну, макіяж дєлає, і їде в сосєдную страну в тил врага і там находить свого папу. І от він каже: «...папа, або ти зараз мені чесно признаєшся, чи мене Катька любить, або я тобі більше не син». І тоді папа каже: «я тобі цього сам лічно вже докзати не могу, потому що ти мені більше не довіряєш, хотя я всьо дєлав толькo для твого блага. Поговори сам с Катькою. І єслі ти сможеш їй повірити сам, лічно, тогдa у вас всьо получиться, а нє – тогдa тобі хїба опять с моста пригати, потому що більше смисла жити в тебе немає, лібо же йти в спецслужби, как я».

І тогдa Валєра поняв, що так і не узнає до конца, чи була Катька актьоркою. Но она єму всьо равно сильно понравилася і він з нею поженився, і нарожав папє кучу внуків. Поняв?

Ангар

А ще така, последняя, історія про Валєру. От став Валєра уже жити с тою своєю Катькою, но єго не оставляло питання, а как же я так устроїв усе, що йому показалося, будто на Майдан упав самольот. І він почав вести тайно расследованіє, слїдив за мною і тут поняв, що єсть за городом огромный ангар на теріторії одной агрофірми, і в том ангарі снімали всьо проїсходящєє. І там і уламки самольота були, і дим дєлали вентилятором, короче, всьо як по-настоящему. Толькo Валєра уже всьо поняв, що це було подколкою з самольотом, а актьори чомусь далі оставалися там, в ангарі і дєлали вид, що Валєра ше будто нічого не знає. І

тогда он спросив у одного актьора. Слухай, каже, я ж уже просік, шо то всьо вам дядя Коля башляє гроші мого папи Юри. Харош прикалуватися, їдь домой, там жена тебе чекає. А актьор йому каже, шо, оказується, поки була інсценізація паденія самольота, спеціально для Валери, случілась настояща аварія, і всі ті, хто були на сйомочному майданчику, погібли по-настоящему, а інші актьори їх знали, і спасали їх тоже по-настоящему. І актьори настолько сдружилися во время етого, шо оні стали приходити в ангар даже тоді, когда уже фінансірованіє закінчилося і дядя Юра дав отбой. І оні кажде утро самі наносили собі грим, начинали іграть, самі слова придумувать і трансліровать це все по телебаченню, даже не зная, шо Валера уже не дивиться, а просто потому, шо ім понравилось, шо тут дружний колектів і все друг друга уважають, а деньгі на поддержаніє проекта стали собірать через вольонтьорів. І Валері так понравилися ці дружні актьори, шо він став приходити в ангар каждый день і помагать їм по декораціях, писав для них сценарій, хотя хто смотрел це все, уже було неясно. І тоді він каже Катьці: слушай, каже, я уже не понимаю, де я настоящій: чи коли я приходжу до тебе, чи коли я іду до тих ребят. І тоді Катька каже: «Мені дядя Коля по секрету сказав, шо тих вольонтьорів, котрі собірають деньгі для актьорів, тоже твій папа Юра фінансірує, потому шо він знав, шо ти туди пойдеш і будеш спрашувати». І тоді Валера вопше потерявся: «Так а где мені тепер жить? Я когда туда приходжу, мені кажется, шо ти ненастояща, а когда до тебе — шо оні». А Катька каже: «напиши про ето книжку, ти ж пісатель». Так Валера написав свою самую луччу книжку, но її не іздали, потому шо там було слішком много правди.

Можливо, історій було більше, але запам'ятати Тарнавський зумів тільки ці. Він не пам'ятав, як знайшов готель, але добре пам'ятав, як ішов вулицею і гучно барабанив у військовому ритмі на малому барабані, своєму другові і компаньйоніві, накинутому на шию через заплічну тасьму, уявляючи себе знаменитим барабанщиком, з американської війни за Незалежність, що повертається після останнього переможного бою додому. І барабанив він так гучно здебільшого з однієї причини: шо було б, якби виявилось, шо все його прекрасне, різнобарвне життя вмістилося б у п'ять невеликих оповідань по абзацу кожде?

Дивним чином уникнувши зустрічі з поліцією і розбудженими шумом, розгніваними мешканцями Хмельницького, він добрався до готелю. Завалившись до себе в номер, Тарнавський зняв пальто, лиш чудом зумів стягнути черевики і впав без задніх ніг на нерозстелене ліжко, де й заснув.

Здибаємся на Пер-Лашез*

Прокидайся, Максе. Що ти бачиш? Кут кімнати? опиши мені його.

Освітлений похмурим світлом із вікна кут довбаної кімнати десь під Хмельницьким, країна Україна, розтерзана, засмічена, прекрасна, пишна, населена несповна розуму людьми, дрібними, куцими, а раптом щирими, душевними, пишними, величними. Кут... Який він? Кутовість Арістотеля. Ейдос кута. Пра-кут. Архекут. Кут кутів, дзен-кут. Візьми його кутовість і розмаж по Всесвіту. Вдягни Його Кутовість у найпишніші шати.

Це твій філософський кут, твій дзадзен, давай, Максе, ти ж письменник, описуй, який він. На що він схожий?

І Макс, прокинувшись і розплющивши очі, не відриваючи їх від кута, став думати: «Цей кут — білий і накрохмалений, мов корнети на головах сестер-вінценток на Площі святого Павла у Ватикані з фільмів Соррентіно, котрі ще не дали довічних обітниць. Порожній, як лункі протестантські храми в Амстердамі під час гей-параду, під час фестивалю пива, під час демонстрації жовтих жилетів, під час епідемії чуми і холери».

Добре. Ще.

«Цей кут простий і безнадійний, як доля школяра, який іде зараз по вулиці десь у Хмельницькому, ловлячи ротом сніжинки. Він ходитиме цією вулицею тисячу років, рівно стільки, скільки житиме і скільки стоятиме це місто, і цей їхній базар, на якому він буде торгувати дев'ятсот дев'яносто дев'ять років з тієї тисячі, яку йому вділив Бог».

* Пер-Лашез — кладовище в Парижі, місце поховання багатьох знаменитих особистостей.

Добре. Непогано. Ще. Спробуй щось глибше.

«Цей кут — це кут, який бачать палігристи в нічліжках і помираючі в лазаретах. Кут, що підводить підсумки твого життя. Своім тихим мовчанням, білизнаю, непоказністю він символізує совість, до якої, врешті-решт, ти повертаєшся випадково одного ранку обличчям, збираючись встати з ліжка і ставши не на той бік, і ця випадкова, неждана зустріч тебе змушує повністю помінятися. Кут, якому моляться невірні, коли хочуть увірувати, але не вміють і поки ще не можуть. Це кут, який знає тебе. Він впізнає тебе. В кожному номері кожного готелю світу. Мовчазний обвинувачувач. Таємний інформатор прокурора. Прокуратора. Годинник без стрілок, який показує один лише час: час наближення твоєї розплати».

Непогано. Тепер можеш вставати і йти вмиватися.

У двері його номера постукали.

* * *

Скривившись від різкого денного світла, підсиленого повсюдно присутніми снігами, з ниючим головним болем і зсунутим на потилицю капелюхом, Тарнавський стояв разом з іншими «Придурками» перед входом на Автовокзал №1 у Хмельницькому. Автовокзал був зроблений з розмахом: розмірами і формами нагадуючи невеликий аеропорт. Широкі відкриті простори навколо автовокзалу, вкриті сльотою, заповнені автомобілями і людьми, вселяли в Тарнавського бажання забитися кудись подалі і проспати після вчорашнього загулу ще, принаймні, років з двадцять — поки в Україні не з'явиться нове покоління, котре вже зовсім не матиме гадки, хто він такий. Сніг на якийсь час припинив падати, і здавалося, крізь хмари от-от вигляне сонце, але ж ні — паволока сірої мли й далі затягувала небо, посилюючи відчуття безнадії та нескінченності зими.

Серед усіх «Придурків», які, стоячи невеликою загубленою купкою перед автостанцією, й так викликали жалість своїми розхристаними куртками, замотаними під саме горло шаликами і криво вдітими зимовими шапками, найжалюгідніший

вигляд мав саме Тарнавський. З важким перегаром, нудотою і заворушенням у кишківникові Макс відчував, що у будь-яку мить може знепритомніти. Хесус і Назік дивилися на нього зі співчуттям і легкою підлітковою відразою.

— Так що в нас, які плани? — спитав, нарешті, Рибка, з цікавістю розглядаючи Тарнавського. — Набухатися ще раз, як Вождь? Я за.

Тарнавський мовчав.

Аліса, дівчинка у смішній шубці і аляпуватуму береті, з-під якого стирчало її коротке темне каре, глянувши на Макса з докором, сказала:

— Треба рішати. Через годину автобус на Вінницю. Або ми їдемо далі, або вертаємо всі на Київ.

— А що Довгий? — перепитав Тарнавський безсило, прикриваючи, як пірат, ліве око долонею, щоб воно не випало раптом від пронизуючого головного болю. — Де він?

— Уїхав, — озвався Рибка. — Вночі пішов на трасу і махнув на Київ, якщо по дорозі нічого не стрялося.

— Хесус, Назік, ви як? — Аліса подивилася з надією на хлопців.

Назік знизав плечима, ховаючи підборіддя у шаликові й шургаючи ніяково ногою по мокрому снігу. Хесус сказав:

— Та наче як без Довгого якось не це саме...

— Не комільфо, — підказав Назік і додав: — Я б теж на Київ рушив. У мене сесія. А просто бабки рубати...

— Коротше, я мана, — підсумував Хесус. — А ти сама шо?

Її трохи недолугі шуба і берет робили Алісу, на додачу до самої ситуації, геть зовсім безпорадною, занедбаною з вигляду дитиною.

— Все ясно з вами, — сказала вона понуро, ніби вже була готова до цієї відповіді. — Я тоді буду тулити на Маріуполь, до бабки.

Мовивши це, Аліса багатозначно, із запитанням в очах, поглянула на Тарнавського.

— Так шо, Вождь? Ми остаємося з тобою вдвойом? — теж зацікавлено глянув на Макса Рибка. — Може, з тобою на заощаджені гроші набухаємося в честь окончання турне? Покажеш мені місцевих простітуток. Я так поняв, ти про-никся колорітом?

Тарнавський важко мовчав, ніяк не реагуючи на підколки, переводив погляд з Назіка й Хесуса на Алісу і Рибку. Схоже, інших варіантів продовження концерту справді не було.

— Заждіть, у мене ж ваші бабки зі вчорашнього виступу, — пригадав собі Макс. — Давайте порахуємося.

Тарнавський дістав із кишені пальта портмоне, щоб роздати кожному з музикантів його частину. Але гаманець, не рахуючи люб'язно залишеної кимось у ньому двадцятки, був порожнім. Жодного кешу з концерту в ньому не було.

— О, ні, — Тарнавський різко поставив на обледенілу землю свій саквояж і почав гарячково обмацувати всі кишені в пальті, піджаку, джинсах, а потім — перебирати речі в саквояжі. — Твою ж дивізію!

Аліса з відчаєм, Рибка — з тихим захватом — дивилися на нього.

— Тобі не кажеється, що це найбільш увлекательне зрелище за всю нашу дорогу? — спитав Рибка в Аліси, широко усміхаючись. — По-моєму, він прирождьонний перформер. Як Маріна Абрамовіч, тільки з яйцями.

— Відмахайся, Жора, — відсунула його Аліса. — Може, ти їх десь перекинув?

Макс безсило сів просто на східці перед входом в будівлю автовокзалу. Стояти більше не вистачало ні сил, ні мужності. Він закрив обличчя руками. Можна було відчутися, як погляди цих дітей — які, врешті, виявилися не такими поганими, як Тарнавський собі уявляв на початку мандрівки — торкаються його, віднаходячи все більше доказів того, що він, Тарнавський, справді пустушка. Не просто як письменник, а як людина. І все, що про нього написали на фейсбуку — правда. Навіть з елементарними повсякденними завданнями не впорався. Ватяна бездонна темрява, в яку Максів було так затишно пірнати щоразу, коли на долю випадали якісь випробування, нарешті підійшла до Тарнавського впритул і її можна було погладити руками.

— Я зателефоную зараз своїй подрузі Яніні, — озвався Макс, відіймаючи руки від обличчя. — Вона перешле нам якісь гроші і ви зможете виїхати додому.

— Та ми й так зможемо, автостопом, — відказав Хесус. — Мені особисто на гроші пофіг. Я не через гроші їхав. Мені можна нічого не віддавати.

— Я теж не через гроші їхав, — кивнув Назік і поклав Тарнавському руку на плече. — Не розстроюйся, Вождь.

Аліса докурила і кинула злосно недопалок в урну при вході.

— Ніяких, нахер, позичань. Ти, бля, письменник. Тобі треба творити, а не позичати. Вставай, — вона спробувала підняти Тарнавського за рукав, і Макс підвівся. — Наша акустична гітара з нами?

— У мене, — показав чохол Хесус, наморщивши чоло.

— Зможеш підіграти на томах?

— Думаю, та. А що треба?

— Поїхали в центр. Будемо шкаляти гроші. Поки не нашкаляємо, нікуди не поїдемо.

Хесус поглянув нерішуче на Назіка. Той знизав плечима, все ще шаркаючи носом по льодянистому снігу.

— Якщо до вечора не нааскаємо, я піду на трасу, — попередив Назік.

— Ну і я тоді теж.

— Тарнавський, ти з нами? — спитала Аліса у Макса, суворо зиркаючи з-під берета.

— А що я маю робити?

— Аскати. У тебе он, і капелюх є, — на хвилю Алісине обличчя освітила лукава посмішка.

— Слухай, простіше попросити у Яніни. За п'ять хвилин у мене будуть гроші на картці, і ми роз'їдемося.

— Ну, тоді йди до своєї Яніни, як вона тобі так потрібна, — фиркнула Аліса розлючено і першою рушила геть від Тарнавського. — Назік, Рибка, валимо звідси!

— Життя — біль, — гикнув Рибка і рушив слідом за Алісою. — Здибаємося на Пер-Лашез, Вождь! Бон вояж!

Хесус і Назік рушили слідом за Алісою.

— Тьху, блін, — сказав Тарнавський стиха сам собі, все ще тримаючись за голову і за око. Рука тягнулася до телефона, набрати номер Яніни. Давай, Максе, вирішуй, вже, нарешті, на якій ти стороні.

— Алісо, Хесусе, зачекайте... Назік, бляха-муха!

Рибка Поньо, глузливо озираючись на Тарнавського, який досі сидів безпорадно на сходах перед автовокзалом, ішов неспішно за іншими і чекати на письменника не збирався,

тож Макс, аби наздогнати компанію, вхопив до рук саквояж, і, притримуючи капелюха, побіг слідом за ними.

Північно-ірландський варіант

У самому центрі Хмельницького, навпроти великої дзеркальної будівлі готелю, кілька молодих людей спустилися у один із входів підземного переходу. На головах цих молодих людей спиналися недолугі зимові шапки-квасолинки, які чомусь самими молодими людьми вважалися «модними» і «хіповими». Шапки їхні були хвацько зсунуті на саму маківку так, що по обидва їх боки, викликаючи стискання серця у будь-якої притомної матері, стирчали червоні від холоду вуха. Молоді люди, котрі нагадували біженців з Пітер-Пенової Неверляндії, анексованої дорослими, на чолі з капітаном Гаком, спустившись у людний перехід, почали там швидко облаштовуватися зі своїми музичними інструментами — гітарою та барабаном. Один із цих біженців у дитинство, з довгими, ледь не до середини спини, дредами, дістав губну гармошку і першим почав награвати веселі мотиви в стилі кантрі.

Почувши звуки музики, що вже долинули з переходу, Тарнавський, який докурював біля смітника і допивав несолоджене американо з паперового стаканчика, викинув його і недопалок у смітник і, піднявши комір пальта, теж став спускатися розбитими гранітними сходами вниз.

— Якби моя мама тільки знали, — тихо зітхав він собі під ніс. Підійшовши до «Придурків», що вже почали грати, зняв з голови свого капелюха але, не наважуючись почати «аскання» — лагідне, але настирливе збирання грошей для музикантів — нерішуче завмер, прислухаючись до музики.

Назів грав на акустичній гітарі, Аліса співала, Хесус відбивав ритм. Рибка аранжував на гармоніці. Почала Аліса з «Готелю «Каліфорнія».

— Велкам ту зе готел Келіфорнія, сач е лавлі плейс, сач е лавлі фейс...

— Суперово, — показав їй великого пальця Тарнавський, коли Аліса дійшла до приспіву і, змусивши себе широко

всміхнутися, виставив перед собою капелюха. В акустичному форматі «Придурки» звучали цілком непогано, до того ж у Алісі справді був досить гарний голос і слух. Люди проходили біля них, дехто кидав зневажливий погляд на музикантів і особливо на Тарнавського — дорослого, солідного колись чоловіка в недешевому пальті, який, що було очевидно з пом'ятого, зарослого щетиною обличчя і несвіжого подиху, явно переживав зараз не найкращі часи. Тарнавський підходив до таких людей із капелюхом і повторював одну й ту ж фразу: «Допоможіть бідним музикантам і літераторам». Дехто зупинявся, аби послухати музикантів — і не тільки молодь. Не відомо, що більше заворожувало випадкових слухачів — музика «Придурків» чи бажання розібратися, вдивляючись їм у обличчя: що змусило цих підлітків вийти сирого зимового дня в перехід, аби заробляти гроші співом і грою на гітарі А все ж було щось у Алісіному вокалі справжнє, душевне, і ширості цієї було в рази більше, ніж у Довгого, так що Тарнавський навіть подумав, а чи не здобули би «The Morgons» значно ширше визнання, якби вокалісткою в них була саме Аліса.

На звуки Алісіного голосу виходили з кіосків подивитися і послухати, попиваючи каву і курячи дешеві сигарети у хвилю перерви, біті життям продавчині з підземних кіосків. У капелюху почали з'являтися перші гроші. Макс зі здивуванням відчув, як у ньому народжується вдячність до кожного, хто раптом без жодного примусу починав діставати з кишень дріб'язок і кидати в його капелюх.

— Маєш добрий голос, — гукнув Тарнавський, коли Аліса закінчила з «Іглз».

— Хочу піти на джазовий вокал після Нового року, — озвалася вона. — Щоб він був, як у кіно, шариш?

— Шарю, — кивнув Тарнавський. — Гарно звучите всі разом. Тут чудова акустика!

Рибка вишкірився в посмішці. Хесус задоволено кивнув.

— Ти теж класно дивишся з капелюхом у руках, Вождь, — озвався він. Тарнавський показав Хесусу пальці, складені колючком — завжди замкнений Хесус до нього вперше пожартував.

Назік, передавши гітару Рибці, зі своєю наймилішою усмішкою чемної дитини підійшов до однієї, до другої про-

давчині з кіоску, і ось уже домовився, щоб ті дозволили підключити до чиеїсь розетки Назікові клавіші. Тепер це стало нагадувати справді невеличкий концерт.

Аліса, підбадьорена тим, що долучився Назік, заспівала наступну: «Ай шот зе шеріф» Боба Марлі. Назік, додавши три прості акорди в режимі електрооргана, одразу додав Алісиному голосові драйву. Студенти, що прогулювали пари, зупинялися, похитуючи підборіддями в ритм музиці.

Аліса спробувала ще кілька пісень. Шукаючи свою сильну композицію, вона змінювала стилі виконання, і Тарнавський, ходячи поміж людей з простягнутим капелюхом, міг лише подивуватися, скільки пісень ці діти знають напам'ять. «Придурки» виконали «Май герл» «Нірвани», і «Смоук он зе вотер» «Діп паплів», і «Лав гертс» «Назарет», і навіть Іггі Попа «Ай ванна бі йор дог». Перехожі не надто охоче жертвували на іноземну музику, слів якої не розуміли, а мелодій не впізнавали, а проте, зовсім згодом у капелюсі Тарнавського назбиралася чималенька сума — гривень сімдесят, а може, й усі сто. Хтось клав гроші в капелюха, а хтось кидав у розкритий чохол гітари під ногами в Аліси. Хоч Макс і був певний, що після цього всього перформенсу він і так потай зателефонує Яніні, аби позичити якихось дві тисячі до кінця року, зараз цей збір коштів його навіть веселив.

Коли Аліса та хлопці уже трішки призвичаїлися до місця, Тарнавський відчув, що потребує певної перерви в асканні. Демони перепою все ще терзали його душу і до того ж він уже встиг добряче змерзнути в ноги. Тримаючи капелюха перед собою, Тарнавський зморено прихилився до стінки переходу, беручи невеличкий тайм-аут. Власне в цей момент Аліса заспівала «Кранберіз» — пісню «Зомбі». Макс якось мимоволі обрав місце для перепочину практично навпроти Аліси. Поміж ними постійно проходили люди, поспішаючи через підземку по власних справах, але все одно виходило так, що їх з Алісою погляди раз у раз перетиналися — юної дівчинки у французькому береті, що співала, і втомленого похміллям чоловіка у чорному пальті з простягнутою рукою з капелюхом.

— «Ин йо хед, ин йо хед, зомбее, зомбее, зомбее-е», — тягнула Аліса, наслідуючи Долорес О'Ріордан, зазираючи

в очі Тарнавському, так, що йому навіть стало незручно. Несподівано Тарнавський, якимось дуже просто і ясно зрозумів, що Аліса насправді співає цю пісню для нього — співає про щось інше, аніж текст пісні. Співає не словами, а почуттями, і глибина цих почуттів змусила його відчувати щем. Тарнавському, який знічено й печально відвів погляд, раптом відкрилося, про що її почуття: про те, що Аліса кохає його, і він, Тарнавський, якимось чином у її коханні розчиняється, тане і теж віддається Алісі навіть попри власну волю, навіть при тому, що не робить жодних зусиль до цього, а навпаки, протидіє їм зближенню.

«Чувак, це пісня зовсім не про кохання, — говорив Тарнавський сам собі. — Це пісня, яку написала одна ірландка, яка все життя страждала на психічні розлади і мала проблеми з алкоголем. Написала, коли дізналася, що її браття-ірландці організували теракт у Воррінгтоні, внаслідок якого загинули двоє невинних хлопчиків».

Так, так, усе правильно. Але чи не звучить ця пісня все одно про тебе і для тебе?

«Ця пісня, як на те вже пішло і якщо вже брати наші українські реалії енного року війни, — це ода так званій північно-ірландській моделі врегулювання конфліктів. Північна Ірландія, що розташована на острові Ірландія, але перебуваючи у складі Великобританії, була роздерта конфліктом між католиками-націоналістами, які прагнули приєднатися до Республіки Ірландія, та протестантами-юніоністами, котрі бажали залишатися у складі Сполученого Королівства, — й заради припинення цього конфлікту в Белфасті була укладена так звана Страсноп'ятнична угода, угода Страсної П'ятниці. Але це не має стосунку ані до мене, ані до України, бо ми — не Північна Ірландія, а Росія — не Великобританія, а Мінськ — не Белфаст. Та й зараз — не Страсний тиждень, а глуха зима, і ми можемо в найкращому разі орієнтуватися на онтологічну модель Різдва, народження чогось нового і святого, а в найгіршому разі — на Новий рік, як на можливість прожити ще один сезон тяжкого українського похмільного сну. Але в жодному разі не Страсний тиждень і не Великдень».

Але все ж таки. Хіба це не про тебе?

Аліса досі дивилася на Макса, аж раптом погляд її перебіг на когось іншого, поруч, і вона від здивування припинила співати.

— Довгий? — здивувалася Аліса. — Ти що тут робиш?

— Тебе прийшов послухати, — озвався хтось, хто вже деякий час стояв поруч із Тарнавським, нічим не видаючи себе. Макс придивився до довгов'язого підлітка поруч, замотаного шаликом по самі вуха — це й справді був Довгий, з накинутим на голову клобуком куртки і сумкою за спиною.

Назік припинив грати також, пригасив струни на гітарі Рибка.

— Ти не поїхав, чувак?

Довгий захитав заперечно головою.

— Ніхто не брав. Я повернувся на вокзал, там перекантувався до ранку, а потім мене погнали менти і я пішов поаскати. А тут ви. Як успіхи? — це останнє запитання стосувалося Тарнавського. Дивився він на Макса злегка іронічно, по-панібратськи, але без злоби й болю.

— Гривень двісті-триста, думаю, буде.

— Пропоную їхати електричкою на Вінницю. По ідеї, нам на шістьох на дорогу вистачить. А там у клубі, може, щось заплащать. Як вам така ідея?

«Придурки» з недовірою дивилися на Довгого. Довгий посміхався, хитро зиркаючи на них своїми гоббітівськими блакитними очима, так, наче хтось із його по-справжньому близьких друзів — Піппін, Меррі, а може, Гендальф, Леголас чи мудрий гном Гімлі — відкрили йому певну таємницю, що змусила Довгого повернутися назад у братство гітар і клавіш.

— Я за, — тихо, смиренно сказав Тарнавський, перекинувши гроші з капелюха в розкритий футляр гітари і, крадькома глянувши на Алісу, надягнув його собі знову на голову.

Собачий холод, ожеледь, заметілі

«Придурки» й справді змогли без особливих перешкод, якщо не рахувати собачого холоду, котрий переслідував їх усю дорогу в електричці, пронизаній протягами і смородами брудних тіл, добралися до Вінниці, де їх на платформі охай-

ного, збудованого в псевдокласичному стилі вокзалу зустрів місцевий організатор. Вінниця, як можна було зрозуміти, з огляду на високі кучугури відгорнутого снігу на станції, теж потерпала від опадів, однак Західна Україна невблаганно входила в пору зимових свят: іменини Романа, Миколая, Анни були приемним прологом, що звістував наближення Нового року і Різдвяних свят. Усі, здається, вже потрошку святкували і працювали упівсили. Організатор, менеджер вінницького рок-пабу з веселою назвою «Трясця його матері», що зустрічав їх на вокзалі, теж виглядав по-святковому добросердим.

— Я чув, з вами Макс Тарнавський виступає, — сказав цей охайний юнак у сірому пальті, допомігши спустити по сходинках важкі інструменти та підсилювачі, приймаючи їх, власне, від самого Макса Тарнавського.

— Та, це він, — не без задоволення показала на Тарнавського Аліса, і той, хмуρο оглянувши менеджера, останнім з «Придурків» спустився з поїзда на платформу.

— О, респект, чувак, — сказав менеджер, подавши Максові руку. — Я читав тебе в інституті. Я це до того, що було б добре, якби ви мали із собою книжки. До мене вже людей з десять підходило і перепитувало, чи ти, правда, будеш.

Макс кивнув, підіймаючи вище теплий комір пальта і хомут светра. Він уже оклигав від похмілля, але чомусь після досвіду аскання в переході хотілося залишатися маленьким і скромним, щоб наступного разу, коли випаде потреба зебрати знову, це не було вже так боляче.

— Цього разу без книжок, — сказав Макс хлопцеві. — О котрій виступ і яка у вас сцена?

Виступ у Вінниці, четвертий за рахунком, уже можна було б назвати рутинною. Заїхати на квартиру, кинути великою купою речі та інструменти. Терпляче курити на балконі, чекаючи, поки у туалеті сере Хесус. Терпляче пити каву, поки в душі миється Аліса. Митися самому у ванній після Хесуса і Аліси. Заряджати почергово телефони. Робити для всіх бутерброди із сиром і передавати пачку з кетчупом Рибці, а банку з овочевим лобіо — Назікові. Ділити на всіх одну плитку шоколаду. Пити разом дешеvu каву. Ловити на собі з незрозумілим стисканням серця довгі, промовисті погляди Аліси, вдаючи, що не помічаєш її випадкових доторків рукою

чи, коли ви лежите всі на дивані, ногою — самими кінчиками пальців у теплих сірих шкарпетках, що можуть і не торкатися тебе, але знову і знову дотягуються чомусь до твоїх стоп, приховано від усіх; лежати й дивитися в стелю, уже не думаючи, хто ти, поки «Придурки» метушаться, шумно дуркують, тупо жартують, а потім, врешті, завалюються всі разом на розкладений диван, викладаючи одне на одного голови. Моє невеличке плем'я.

До концерту залишалося ще близько чотирьох годин, і втомлені переїздом та грою в переході музиканти, після імпровізованого із супермаркетівських продуктів обіду швидко позасинали. Не спали тільки Довгий, що зсугулився над гітарним грифом і тихо бренькав струною, сидячи на краю дивана, та, власне, сам Тарнавський, який, заховавши підборіддя в товсте горло теплого в'язаного светра, був зайнятий тим, що писав нову новелу в блокноті. Завершивши із сьогоднішнім текстом і відчувши деяку сатисфакцію після роботи, Тарнавський підсів до Довгого на диван й обережно запропонував:

— Слухай, а ми можемо разом з тобою заспівати деякі речення з моєї нової новели? Я написав її у формі білого вірша. Щось ніби як пісня виходить. Спробуємо?

На мить усе стихло, і музикувати Довгий раптом перестав. Тарнавський пригадав собі з відразою, як він намагався вимуштрувати «Придурків» у Хмельницькому (здається, це було в минулому житті, а не вчора), та повний, епічний провал, яким уся ця муштра закінчилася. Довгий, очевидно, пригадував щось схоже. А все ж Макс спитав це у нього так м'яко, а в кімнаті, де спали хлопці, опалювальна батарея гріла так тепло і затишно, що всі образи, здається, миналися на цій квартирі самі собою. Стримано, не дивлячись на Тарнавського, Довгий кивнув.

— Давай спробуємо, — мовив він. Провівши рукою по грифу, Довгий став підкручувати струни і пробувати якісь акорди. — Так подобається?

Макс нахмурився.

— Щось більш елегійне можеш дати?

Довгий зробив іще кілька переборів.

— А так?

— Так краще. Давай спробуємо.

Тарнавський неголосно, щоб не побудити «Придурків», читав на різні лади свій новий текст, присвячений Андре Закарії — небалакучому «худіжнику», донецькому андерсену, який вмів плести сорочки з кропиви власних спогадів. Закарія ще у «Світлиці» сподобався Довгому, і вони багато спілкувалися того вечора. Впізнавши образ Закарії в персонажеві, Довгий здивовано і втішено усміхнувся.

Робота пішла жвавіше, бо тепер Довгий краще розумів образ, який стояв за текстом Тарнавського. Через півтори години в них уже почали вимальовуватися перші по-справжньому вдалі мотиви. Піднявся Хесус і став тихо, поки спали, лежачи один біля одного, заморені Назік, Аліса і Рибка, вистукувати пальцями їм ритм. З такою вкрадливою перкусією виходило навіть ще цікавіше, зловісна мовчазна напруга зустрічалася з відкритими, щемкими акордами. Саме так і треба було виконувати цю композицію про окупацію і спротив: в акустичному варіанті, із сухим простим бітом, максимум акценту на людський голос.

— Перфектно, — сказав врешті задоволений Макс, коли вони закінчили. Прокинулася згорнута клубочком Аліса і штурхала тепер Назіка та Рибку. Час був їхати в клуб. — Ще пару репетицій, і це буде майже пісня.

— Це вже і є пісня, — з деякою прихованою, священною переконаністю відповів Довгий.

* * *

У «Трясці», респектабельному рок-закладі з недешевим меню і новим ремонтом, у «The Morgons» виявився чи не найбільш вдячний виступ — прийшло майже п'ятдесят людей, попри вечір вівторка. Після того, коли Тарнавський прочитав «ЕТО» в прозі, вони виконали з Довгим пісенний варіант новели про Андре Закарію, і, здається, довели зал ледь не до сліз. Атмосфера стояла така, що підіймалося сторчма волосся на руках. Здавалося, в цей момент усі безмежно любили кожного, а найбільше — музикантів і Тарнавського.

— Пане Максиме, можете мені розписатися тут? — одразу після концерту до Тарнавського вишикувалася черга із шану-

вальниць, і хоч вони простягали йому на підпис хто аркуш із записника, хто футболку, а хто навіть свою заліковку, Тарнавський не оминав нікого, щедро ставлячи автографи, не дуже то й пригадуючи, щоб у його попередньому житті були виступи, коли він отримував стільки вдячності від публіки. Друзі Альки, з якою Тарнавський провів уже третє дистанційне заняття, добре допомагали підтягувати читачів. В інстаграмі Тарнавському місцеві волонтерки вже писали, що на виступ у Кривому Розі вони планують зібрати близько ста людей.

Після концерту, в піднесеному настрої та із суттєво покращеним фінансовим становищем, «Придурки» повернулися на їхню теплу квартиру і там вже сіли вечеряти, взявши у сусідньому гастрономі пива, а в кулінарії — готових вареників, аджики, нарізаний батон та олів'є. Тарнавський не сумнівався, що завтра після такої їжі всю дорогу до Умані його мучитиме гастрит, але їв із таким задоволенням, наче то був найкращий званий вечір у якомусь «Мішлені» після «Салон дю Лівр». Повечерявши, вони стали обговорювати новини від Тарнавського.

— Сто людей?! — здивувалася, коли почула цю інформацію Аліса. — У нас там виступ у пабі разом з іншими гуртами. Я не знаю, чи вони всі помістяться.

— Скажи організаторам у Кривому Розі, що ми викуповуємо в них п'ятдесят місць у залі, — запропонував Алісі Тарнавський.

Ушістьох вони розмістилися на дивані та двох фотелях — і мирно, з відчуттям добре зробленої справи, позасинали.

* * *

Дорога до Умані, куди вони вирушили вранці автобусом, також минулася без пригод, якщо не враховувати того, що їхати довелося повільно, бо дорога була скована ожеледицею, а синоптики знову обіцяли погіршення погодних умов: заметілі та суттєве зниження температури по всій території України до кінця тижня.

Рок-клубу в звичайному сенсі цього слова в Умані не було, натомість був місцевий Дім культури імені Кузьми Демиченка.

дова, куди часто приїжджали виступати різноманітні гурти: від старих, потріпаних життям «Грін-Грей» і «The ВЙО» до «Бумбоксу» і «Другої ріки», не кажучи вже про сотні інших дрібних і маловідомих команд блек, дум, хеві-метал сцени. «Придурки» мали поповнити список почесних гостей ДК імені Кузьми Демидова.

— Я даже когда-то виступав там, — сказав Рибка, коли вони їхали в автобусі через заворожуюче красиві просторі лани і приліски, вкриті густим снігом, який знову почав сипатися з неба, погіршувати видимість та ситуацію на дорозі. — Чувство, що ти виступаєш у музичній школі перед батьками.

Тарнавський, поруч з яким їхав Рибка, на те лише кивнув, а погляд його, ясний і прозорий, але чомусь щодалі, то печальніший у ці дні, ковзав засніженими пагорбами, знаходячи в них певну втіху. Одначе мимоволі цей неслухняний погляд виривався з-під контролю, переставав ковзати встеленими сніговою ковдрою, приємно вигнутими пагорбами і стрибав на крісла, в які вони з Рибкою впиралися ногами. На цих сидіннях вмостилися Назік та Аліса, і в шпару між кріслами можна було бачити її тонкий, несподівано правильний силует, по-дитячому різкуваті риси обличчя, зовсім невеличке вушко, прикрите чорними пасмами каре. Тарнавський не сумнівався, що колись Аліса виросте і стане надзвичайно красивою жінкою. Ловлячи себе на цій думці, він тут же повертав погляд на поля, хоч потай і насолоджувався тією порцією спокою, яку отримував щоразу після таємного роздивляння Аліси.

Деяку втіху дарувало Максowi й інше. Буквально вчора перед сном, коли мова зайшла про Кривий Ріг, Тарнавський пригадав собі, що там на них готують «тепле» прийняття місцеві активісти. А згадавши ці погрози, Макс із відчуттям жаху згадав і те, як уночі, сидячи в клубі «М'ятний Восьминіг», на п'яну голову опублікував відкритого листа-звернення до всіх підписників своєї сторінки.

Переляканий самим фактом існування тексту, створення якого майже не відклалося в пам'яті, Тарнавський швидко проглянув своє звернення до френдів і зі здивуванням виявив, що згоден з кожним написаним словом. Напевне, це звернення було б краще назвати маніфестом, бо суть тек-

сту була саме такою — задекларувати певні цінності, на які Тарнавський опирався (чи, принаймні, хотів опиратися) у своїх стосунках з етносферою. Текст називався «Право на гідність», і в поетичному, достатньо полум'яному стилі (як на людину, яка стільки років відмовчувалася в тіні) Тарнавський повертав право на гідність кожній людині (додавався список затеганих колег видавців та журналістів, в той чи інший час несправедливо, на думку Тарнавського, звинувачених у «зраді»), а зокрема, повертав право вільно висловлюватися з приводу ситуації в країні в час війни і не боятися, що хтось почне закривати тобі рота, бо такими є демократичні цінності, плюралізм, повага і таке інше. Загалом текст був дуже навіть непоганим і, на превелике здивування Тарнавського, чимало людей його залайкало — хоча й розгніваних червоних чортиків теж вистачало. Проглядаючи коментарі (здебільшого глузливі й гнівні, але вони тепер чомусь більше не зачіпляли Тарнавського), Макс раптом побачив і коментар від Мартусі Дмитришин з Чернівців: «Саме це я й мала на увазі! ♥» Відчувши тепло підтримки, що війнуло невідьзвідки долетілими до нього парфумами Мартусі, Тарнавський поставив сердечко у відповідь.

Тож тепер, їдучи на Умань, Тарнавський упіввуха слухав майже беззв'язні теревені Рибки, пригадуючи собі цей пост і переживаючи нове почуття — почуття задоволеності собою. Так, наче нарешті він почав рухатися в правильному керунку.

— Я хочу пописати, — попрохав він раптом Рибку. — Ти можеш помовчати, Жора?

Рибка смиренно замовк, а Тарнавський дістав свій ворсистий записник і, поклавши на коліна саквояж, а на його плаский бік — блокнот, почав записувати, наскільки давала змогу тряска на дорозі, слова, які Максіві практично без зусиль самі приходили в голову. Тарнавський писав нову новелу, і цю новелу він хотів присвятити Міті. Це мала бути історія людини, яку вкусив скажений маріупольський собака, і всі подумали, що у цієї людини сказ, а насправді то була любов.

Виступ в Умані можна було вважати радше відпочинком, аніж роботою. Їх тепло зустріли кілька місцевих культурних активістів — жвавих молодих людей, які порядним чином висіли на класичному гард-року й хотіли якимось розворушити меланхолійне життя свого містечка.

У готелі «Едем» (що, всупереч назві, виявився досить паршивим і зачовганим місцем з євроремонтом, останній раз зробленим ще, напевне, за життя ребе Нахмана, дай Боже йому здоров'ячка), де забронювали місця для музикантів їхні уманські візаві, Тарнавський знову зміг собі дозволити зняти окрему кімнатку — грошей у них уже було для цього достатньо. Кинувши в готеликові речі та прийнявши душ, «The Morons» разом з місцевою тусівкою неформалів пішли в ресторан швидкого харчування, щоб поїсти чогось теплого. Хлебчучи рідкий борщ у столовці, Тарнавський упіввуха слухав від місцевих про специфіку цьогорічної Рош га-Шани, про паломництво хасидів і про останні рок-гурти, котрі виступали в місцевому Будинку культури, однак думками він був далеко: його зачарувало останнє оповідання, яке він почав писати. Воно, хоч і було присвячене Міті, мало б називатися «Аліса». Новела вже з'явилася в Тарнавського наполовину, але це було важке дитя: Макс відчував, наскільки обережно потрібно підбирати слова, щоб текст не розсипався і не перетворився в набір тривіальностей. Посередині новели Тарнавський сказав собі «стоп» і вирішив відкласти її до більш сприятливих обставин, але колорит, який він віднайшов для цього тексту, Максові подобався. В оповіданні йшлося, наскільки міг бачити сам автор, про прогулянку вздовж моря двох закоханих, які бачать одне одного востаннє. Оповідання мало би бути красивим, і від його щемкої атмосфери нило серце.

— Вождь улітає, — прокоментував Рибка Поньо відсутній вигляд Тарнавського місцевим неформалам, які, розвалившись на диванчику біля їх столу, посміювалися, але з повагою дивилися на Макса, як на справжнього шамана. Тарнавський відмахнувся від молодиків і, поки ті потягували пиво і їли курячі крильця, спробував написати ще хоча

б декілька речень. Текст ішов дуже повільно. Схоже, на нього був ще не час.

Після обіду «Придурків» повели на місце їх виступу. Попри страшний зовнішній вигляд Будинку культури, відомого серед місцевих як «Кузьма», який нагадував найкращі зразки радянської монументальної архітектури, і таку ж монументальну сцену, прикрашену лаштунками, розшитими калиною, зал справляв непогане враження і сподобався Тарнавському своєю намоленістю. В них було дві години часу перед виступом для налаштування та репетиції, і Макс наважився запропонувати «Придуркам» виконати кілька абзаців з останньої його новели «Аліса» (оригінальну назву Тарнавський, ясна річ, не повідомляв їм) під музику. Він прочитав незавершений шматок тексту.

— Можемо спробувати озвучити його? — спитав Макс, внутрішньо хвилюючись, і стараючись не дивитися в бік Аліси, аби та не здогадалася, що він описав її. Але з довгого, темного погляду, з яким Аліса слухала його текст, приховати щось від неї було складно. Та й, зрештою, що тут було приховувати?

— Хороший текст. Давай спробуємо, — кивнув головою Довгий і тут же підібрав кілька варіантів мелодії. — Так піде?

Назів взяв щось хвилююче, джазове, лампове. Тарнавський відчув збудження від того, як швидко вони почали тепер розуміти одне одного, і страх від того, наскільки красивою може вийти композиція із завершеною новелою.

Людей на концерт прийшло все ж не дуже багато — може, зо тридцять: хто на Тарнавського, хто послухати музику. На крайніх рядах сиділи бабусі і дідусі, які пильнували за поведінкою своїх чад, а перед сценою було звільнено місце для того, щоб молодь могла трохи показитися. Зате сам виступ пройшов на ура — «Придурки» відірвалися на повну, а Тарнавський спробував закинути настрої концерту своїм текстом «Аліса» ще вище, і прочитав його під музику вдруге, знову гостро відчуваючи, що даремно це робить, бо Аліса починає дивитися на нього все більш важким, немигаючим поглядом, як змія. Зрештою, школярам на концерті (а старшокласники і старшокласниці склали основну частину слухачів) було байдуже, під що казатися. Ім'я Тарнавського діяло на них магічно, а децибелі з колонок давали ні з чим

не зрівнянне відчуття свободи. Довгий, здається, цього разу перевершив себе і виводив на дисторшині такі акорди, що посередині концерту до них підійшли організатори і попросили грати трохи м'якше, бо бабусі бояться за своїх онучок. Але, в кінцевому підсумку, під час концерту жодна онучка не постраждала.

* * *

Тарнавський зайняв окремих номер навпроти двох кімнат, в яких розселилися «Придурки»: в ближчій — четверо хлопців, а у віддаленій — Аліса. Перебуваючи в напрочуд легкому, наповненому після концерту стані (чого, зазвичай, після виступів у нього практично не бувало), Тарнавський вийшов востаннє перед сном покурити в кінець коридору на пожежні сходи, спеціально пристосовані до цього невибагливими адміністраторами. Завтра «Придурків» чекав Кривий Ріг, і Тарнавський не міг не повертатися думками до погроз, які знов з'являлися в нього на сторінці. Якись місцеві радикали дізналися, що Тарнавський планує виступати в «Каверні» (криворізькому рок-пабі, присвяченому вшануванню «Бітлз») і вже писали пости про те, що не допустять концерту письменника та й, взагалі, його приїзду в місто. Це вже не кажучи про похваляння обливи всіх «зеленкою». Поки Тарнавський кутив, дихаючи вогким уманським повітрям і спостерігаючи за тим, як падають на підсвітлений ліхтарями парк навпроти їх готелика свіжі сніжинки, йому вперше спало на думку: а чи не наражає він дійсно на небезпеку не лише себе, але й усіх «Придурків»? Але успіх, який почав з такою виразністю приходити до них усіх, — і саме тому, що вони були разом — переборював почуття страху перед завтрашнім днем.

Докутивши і викинувши недопалок у бляшанку з-під кави, дбайливо примотану дротом до арматури сходів, Тарнавський повернувся в номер і, поки скидав із себе пальто, навіть не зауважив спершу, що в номері, окрім нього, вже хтось є. А коли побачив, то на мить навіть злякався — чужа раптова присутність у кімнаті виявилася для Макса надто неочікуваною.

— Алісо? Якого хера ти тут витворяєш? — спитав він здивовано, ще до кінця не усвідомивши те, що бачить.

— Ходи до мене, — покликала його Аліса, лежачи на розстеленому ліжку. Вона була зовсім голою, тільки на шию вдягнула свої довгі червоні коралі, напевне, щоб виглядати більш звабливо, сексуально. Дідько, Алісин голий вигляд розстроїв Тарнавського. Кістляві стегна, прикрашені пучком кучерявого волосся, худе ребристе тільце, крихітні груди... Тарнавський прикрив долонею очі, щоб ті не спокушались її наготою, почувавши себе цієї миті котримось із біблійних персонажів, що взріли голими своїх батьків.

— Ну, візьми мене, — повторила наполегливо Аліса, заклично дивлячись на Тарнавського. Вона поклала собі долоню на груди і стала перебирати пальцями намисто зі штучного коралу. Груди її, оздоблені темними пипками, на тлі кармінних коралів здавалися особливо блідими, майже білими, геть незахищеними.

— Що ти чудиш? — запитав Тарнавський знову, розгублено глянувши на вхідні двері, й миттєво накинув на Алісине голе тіло ковдру. — Одягнися.

Тарнавський сів на крісло, стурбований зараз присутністю голої Аліси у нього в кімнаті значно більше, ніж можливим завтрашнім зривом концерту в Кривому Розі.

Аліса рішуче відкинула із себе покривало, граційно піднялася й підійшла до Тарнавського (до чого ж вона була худенькою). Обвивши Тарнавського за шию, стала ніжно цілувати йому обличчя. Торкання її долонь було невправним, але сміливим. Було зрозуміло, що Аліса, аби не здатися Тарнавському слабкою і незрілою, задіює зараз усю свою витримку.

— Алісо, — сказав Тарнавський уже досить грубо і, вирвавшись з її обіймів, відштовхнув її. Аліса, раптом зрозумівши, що Макс настроєний серйозно, засоромилася своєї наготи і прикрила себе ковдрою. Неяскрава лампа в плафоні під стелею номера робила всі ці сцени сексуальної сміливості ще більш побутовими, випадковими, позбавленими інтимності.

— Я тобі не подобаюся? — з викликом в голосі і наростаючою образою в очах озвалася Аліса.

— Я не можу ось так, як ти цього не розумієш? — Тарнавський схопив стільця, що стояв біля столу, розвернув його

спинкою до Аліси і сів на стілець, мов на коня, щоб захиститися в такий спосіб від нових можливих нападів з її боку. — Ти... Тобі сімнадцять. Мені скоро сорок вже буде... У тебе є Довгий.

— У тебе є хтось? — спитала вона, дивлячись на Тарнавського спідлоба, з-під своєї нерівно постриженої гривки, підтягнувши ковдру собі до грудей. Крихітні опуклості над грудьми білили над ковдрою, бентежачи розум Тарнавського. — Це ця твоя Яніна?

Макс зітхнув, безсило звівши голову. Знову підняв погляд на Алісу, відчуваючи, що очі його зараз можуть сказати щось інше, аніж уста.

— У нас усе складно, розумієш? Коли ви дорослі, ви не те, щоби є одне в одного, і не те, щоби вас не було... Там багато відтінків. Не всі вони приємні.

— Значить, це не любов, — відрізала Аліса категорично і заплющила очі. Повіки у неї затремтіли і з-під них з'явилося дві блискучі сльози.

Тарнавський хотів щось сказати їй, але в нього забракло слів.

— Послухай, — врешті мовив Макс. — Повертайся до себе в номер, щоб не чули Довгий і хлопці. Не треба їх висаджувати такими речами. Уяви собі, як буде стрьомно Довгому, якщо він про це дізнається?

— В нас з ним нічого не було, — сказала Аліса, все ще не підіймаючи повіки.

— Значить, буде. Хіба ти не бачиш, як він на тебе дивиться?

— Він іще дитина, — в Аліси затремтіло підборіддя. Вона ладна була розревітися.

Тарнавський знову зітхнув, схвильовано провівши розчепіреною п'ятірнею по своїй ще вогкій після хурделиці шевелюрі. Він скрушно похитав головою.

— Алісо... Давай я вийду з кімнати покурити, і коли повернуся, я хочу залишитися в номері сам. Гарзд?

Аліса раптом розплющила повіки й поглянула на Макса великими, сповненими сліз очима.

— Я можу просто біля тебе переночувати? — спитала вона тихо, благальним голосом. — Без сексу? Просто, щоб ми були разом усю ніч?

— Алісо... — строго сказав Тарнавський.

Вона накрилася ковдрою з головою, роблячи вигляд, що не чує його.

— Я виходжу. Я беру сигарети і запальничку, — сказав Тарнавський до ковдряної гори, під якою сиділа Аліса. — І коли я повернуся за п'ять хвилин, я хочу, щоб ніякої ковдряної людини у мене в номері вже не було.

Ковдряна людина вперто не ворушилася. Тарнавський з відчаєм подивився на цю імпровізовану скульптуру. Накинув знову на себе пальто, не зашнуровуючи, натягнув вічно мокрі, непросихаючі під сльотою і снігом черевики і вийшов у коридор, знову в керунку пожежної драбини. Його бив озноб.

На драбині тим часом вже хтось стояв і курив — темний силует на тлі підсвіченого парку і побілілого нічного неба був витягнутим і худим. Тарнавський, набравши в груди побільше повітря, штовхнув двері й теж зайшов на пожежну драбину.

Під снігом, що сипався з неба, в одному лише моряцькому тільникові, трусячись від холоду і сховавши одну руку в кишені давно не праних джинсів, стояв Довгий. На його втомленому обличчі вже відросла досить велика щетина, а очі збуджено бігали, ніби намагалися знайти щось у пійтмі парку, на який відкривався краєвид з балкона.

— Привіт, — сказав йому Тарнавський. — Можна?

Довгий тремтячою рукою підніс до губ сигарету і мовчки, нічого не кажучи, відступив на крок, дозволяючи пройти на сходовий проліт і Тарнавському.

— Т-ти в-вже з нею п-переспав? — спитав, чомусь затинаючись чи то від холоду, чи то від дуже сильного хвилювання, Довгий.

Тарнавський на секунду заплющив безсило очі. Чорт. Чорт. І як воно все так стається? Сніг щільною тканиною падав на них обидвох, і, відбиваючи в небі руде світло ліхтарів, створював ефект підсвіченого неба.

— Я навіть не торкнувся її. Відправив її назад спати до себе.

— В-вона б-бахнута... Н-на всю голову, — Довгий вчепився руками за перила балкона, ніби збираючись стрибнути вниз. Його всього аж колотило від почуттів.

— Але ти ж її любиш?

Довгий, не дивлячись на Тарнавського, ще міцніше схопився за поручні і коротко кивнув.

— Т-так. Л-люблю.

Ну-от, Вождю. Тепер здається, й настала пора поговорити з Довгим по-серйозному. Те, чого ти боявся від початку. Те, для чого в тебе самого не було слів.

Тарнавський неспішно підкурив сигарету, затягнувся, тримаючи цигарку лише зубами і закидаючи голову догори, щоб перший димок від припалювання не щипав очей і не змушував їх сльозитися. Глибоко затягнувшись, Тарнавський видихнув.

— Довгий... — сказав він, дивлячись хлопцеві в очі, неспокойні, сповнені болю. — Ти їй потрібен. А вона потрібна тобі. Може, ви ніколи одне одному в цьому не зізнаєтеся. Але я ж бачу зі сторони. Хто ще може бути з нею разом, як не ти?

— В-вона с-сама не х-хоче. Я х-хочу.

— Вона хоче, щоб ти був іншим. Сильнішим. Більш відповідальним.

— Я г-готовий. Д-діти і в-все т-таке, — Довгий, якому це заїкання від перезбудження спричиняло невимовні муки, закинув обличчя до підсвітленого нічними ліхтарями неба.

— Та ж, блін, не в дітях справа. Ви самі ще діти, — не стримався Тарнавський. — Як ти думаєш, чому ти так гарно співаєш чужі пісні і чому тобі так важко даються твої власні?

— Н-не знаю. Але мені всі про це к-кажуть, — Довгий швидким жестом втер з очей сльозу, котра непрохано раптом з'явилася.

— Є така штука, як гідність, — сказав тихо Довгому Тарнавський, відчуваючи, як обличчя поступово мокріє від сніжнок, що ледь помітними дрібками січуть по щоках. — Гідність треба знайти в собі. Треба зробити свою власну революцію гідності. Революція не може бути масовою. Кожен повинен провести цю революцію сам-на-сам із собою. Знайди свою власну гідність.

Сніг падав суцільною пеленою, відмежовуючи Тарнавського і Довгого на балкончику від ліхтарів, і від парку, білою завісою.

— Будь гідним поруч із нею. Може, ви ніколи не будете разом. Зрозумій, хто ти. І коли ти зрозумієш, хто ти, тобі стане ясно, в чому твоя гідність. Захищай те, у що ти віриш. Навіть коли це означає пожертвувати всім іншим.

Тарнавському здалося, що останню фразу він вже десь бачив в одній із реклам американського спортивного взуття, коли писав свої копірайтерські тексти замість того, щоб писати роман. Але й що з того, коли це правда?

— А т-ти? — спитав Довгий, переводячи важкий, сповнений страждання погляд на Макса. Худий, з кістлявими плечима, що проглядалися крізь смугастий тільник. — Т-ти знайшов свою гідність? Т-ти знаєш, хто ти?

Тарнавський зрозумів, що Довгий не намагається його піддти. Він жадав говорити щиро, відкритися. Але чи готовий до щирості із собою ти сам, Максе?

— Думаю, я частково зрозумів, що я письменник. Але відчуваю, що мені треба зрозуміти щось іще. Щось значно більше, — Тарнавський поплескав Довгого по плечу. — В Кривому Розі все стане ясно. Пішли, а то завтра будеш з пневмонією валятися, а не на сцені співати.

Вони рушили темним довгим коридором, вздовж якого зі стелі висали білі скляні кулі світильників. Довгий все ще тремтів.

— Т-тільки не... — подивився він з німим болем в очах на Тарнавського.

— Суто між нами, — запевнив його Макс. — Давай, чуваче. Завтра побачимося. Па.

— Па, — кивнув Довгий і, все ще з пониклою головою, щез за дверима до номеру хлопців.

Коли Тарнавський зайшов у свій номер, там було порожньо. Більше нікого в кімнаті не було, лише зім'ята ковдра валялася на ліжку. Макс скинув пальто, вимкнув світло і ліг на цю ковдру. Йому здалося, що він відчуває легкий, ледь вловимий запах шампуню, яким користувалася Аліса. Тарнавський заплющив очі і з незрозумілим, але дуже глибоким болем всередині став слухати, як за вікном нечутно шелестять лапаті сніжинки.

Дай тобі, Боже, здоров'ячка, Мітя Безобразний

Тарнавський і раніше бував із читаннями та виступами у Кривому Розі, але не можна було сказати, що ці приїзди дарували особливе задоволення. Червоний дим, що валив із труб заводу «Арселор», могутні й коренасті усічені вежі доменних печей металургійних заводів, які здіймалися над містом, наче інопланетні охоронці в тюрмі десь на Марсі, важкі сизі соболині хвости токсичних викидів із цементного, коксохімічного, чавуноливарного, сурикового заводів, що підіймалися в небо практично в будь-якій точці видноколу, вселяли в Тарнавського мало оптимізму, який, хоч і ніколи не зараховував себе до «зелених», почувався щоразу в Кривому Розі, мов у парадному вході до вогненної Геєни. Та й ніколи не чув він від колег, щоб хтось рекомендував тут гуляти самому ввечері. Навпаки, ледь не кожен таксист користався з нагоди, аби розказати, як когось зарізали в тому районі, застрелили — в іншому, а грабіж і розбій — і зовсім повсякденна річ.

І хоча Тарнавський міг би посперечатися, що не все аж так уже й погано в Кривому Розі, коли вони в'їхали автобусом у місто, лихі передчуття огорнули його. Важкі снігові хмари переслідували «Придурків» упродовж усього їхнього туру. Тут, у Кривому Розі, змішавшись із вуглецевими викидами і парою, хмари стало практично чорними, і вже ополудні, коли, здавалося б, день мав бути найсвітлішим, на місто спустилася практично сутінкова темрява.

— Прикольний адок, — констатував Рибка. Тарнавський напружено мовчав. Гарячий вузол неприємних передчуттів скрутився у нього в животі. Їх автобус, переїжджаючи мостом ріку Інгулець, на швидкості обігнав місцевий швидкісний трамвай. Трамвай їхав на всіх парах, і з-під коліс у нього сипалися люті жовті іскри.

— Точно, — кивнув Тарнавський, заворожено дивлячись на снопи іскор, що розсипалися на всі боки від трамваю. — О котрій наш виступ?

— О двадцять першій. Ми предпоследні граємо сьогодні. Там має бути великий джем-сейшн в «Каверне».

«Каверна» була легендою криворізького андеграунду, і через неї, мов через чистилище, проходили ледь не всі так чи інакше помітні гурти сучасної України.

— Якщо чесно, я і сам трохи в мандражі, Вождь, — сказав притихлим голосом Рибка, втискаючись у сидіння бусика.

— А ти чого? — здивувався Тарнавський.

— У мене в етом городе есть много вліятельних недоброжелателів, — багатозначно поворушив бровами Рибка Поньо. — Але вони, как правило, держаться в стороні від подібних мероприятій, типу рок-концертів. Тому беспокоїтися немає про що.

— Ми можемо відмінити концерт, — запропонував Тарнавський. — Ну його нахрін, цей Кривий Ріг, якщо тут може бути якась лажа.

Рибка промовчав.

— Это буде нечесно по отношению до твоєї місії — сказав, врешті, він. — У тебе є особа місія на цій планеті — утрашати своєю літературою школьніц. Якщо ти це перестанеш робити, хто його знає, що може статися? Може, завтра висадяться інопланетяни?

Розмову з Жорою замняли, бо настала пора виходити. Ще одне житло — велика трикімнатна зйомна квартира, де вже тусувалося кілька гуртів, було переповнене народом. Вони пили пиво, енергетики, гучно розмовляли і гучно слухали музику. Квартирою блукали загадкові, зовсім юні дівчата-фанатки з густо підведеними чорною тушшю очима, а мали вигляд, наче були на якихось таблетках іще з ночі. Аліса сміливо проклала шлях «Придуркам» у відведену їм кімнату, і там хлопці кинули речі.

Поки діти метушилися і готували щось перекусити, Тарнавський напружено проглядав свою френд-стрічку, намагаючись зрозуміти, чи дійсно хтось сьогодні готує на їхньому концерті провокацію.

Несподівано на месенджер Максові прийшло повідомлення від Марти Дмитришин.

«Пишаюся тобою, Максиме, — писала вона. — Якщо ці люди так про тебе відгукуються, значить, ти все робиш правильно».

«Ти про що, сонце?» — здивований, відписав їй Тарнавський.

Мартуся прислала спершу смайлик, а потім посилання. Просто в нього на сторінці хтось зробив публікацію.

«Якщо хтось тільки спробує чіпати письменника, буде говорити з нами», — вихопив він першу фразу. «Тарнавський свій хлопець, і він реальний...» — вхопилися очі за другу.

Тарнавський з недовірою відкрив увесь текст поста і з бровами, що підіймалися від здивування все вище, прочитав коротке повідомлення. Воно було спільними силами написане ветеранами з Кам'янця-Подільського, вони ж виклали з десяток спільних фото, зроблених під час Максого виступу з «Придурками» в «Дідухові». Йшлося про те, що всі, хто був затеганий у цьому пості, попереджали кожного, хто спробує вдіяти щось лихе Максіві Тарнавському, особистою розмовою, очно, з пристрасністю. Макс Тарнавський — свій хлопець. Хороший письменник. Прекрасна душа і світла людина. Просто є люди, які дорослішають і, переживши певний досвід, починають по-інакшому дивитися на життя. А є такі, які дорослішають тільки під старість, або не дорослішають ніколи, і в цьому їх цінність. І Макс — такий. І ми саме за це його й любимо, що він такий, що він ніколи не подорослішає. Він читав нам новелу «Ето» і ще купу всього іншого цікавого, так що дай йому, Боже, здоров'ячка. А якщо хтось не погоджується, просимо звертатися спершу до нас, в громадську організацію ветеранів «Рівняємо зуби, фарбуємо зеленкою». Ми своїх не здаємо.

У пості було затегано добру сороківку ветеранів, і з Кам'янця-Подільського, і з інших міст. Одне фото зображало Макса Тарнавського поруч із Мітею Безобразним, «худіжником» і ветераном, усміхненим, із заплетеною в тонку китайську косичку бородою. На їх тлі була одна з картин Міті Безобразного. Тарнавський з недовірою став гортати свою сторінку і побачив, що це повідомлення хтось продовжував копіювати і вставляти у кожен погрозливий коментар, що висів у обговоренні інтерв'ю Макса Тарнавського в нього на сторінці. Коментарі були розміщені так часто, що мимоволі нагадували круглі протитанкові міни, поскладані щільно в один ряд вздовж берегової лінії Сіверського Донця. Психанути так могла тільки одна людина. Подумавши про неї, Тарнавський відчув, як на очі йому навертаються сльози, а серце починає

переповнювати вдячність. Дай тобі, Боже, здоров'ячка, Мітя Безобразний.

* * *

Концерт у «Каверні» почався, як і годилося, з майже годинним запізненням через перший гурт — ті точно так само, як «Придурки», переоцінили свої сили з алкоголем перед початком концерту. Тарнавський увесь час, поки тривала перша частина концерту, тихо сидів за одним зі столів одразу під сценою, проглядаючи чергове домашнє завдання, яке виконала Аля, і одним оком постійно позирав на публіку, що зібралася в «Каверні». Це були звичайні готи і блекери, по-доброму агресивні і перезбуджені. Нікого з особливим інтересом до «Придурків» і конкретно до нього, Тарнавського, поки що тут не було. Що ближче час наближався до десятої вечора (на котру було посунуто виступ їхньої команди), то більше певності з'являлося в Тарнавського в серці — його хтось захищає. І в Кривому Розі, в Запоріжжі тепер шляхи відкриті. У серці тьохкала надія, що, можливо, на цей раз усе минеться.

Коли ж раптом до Тарнавського підійшла україномовна жінка бальзаківського віку, вдягнута в офісний кежуал, і покликала до себе в кабінет. У своїх спробах вивести Тарнавського кудись у кулуари на приватну розмову, вона була наполегливою, спершу м'якою, а що далі — то більш рішучою.

— В чому річ? — спитав Тарнавський, не зрушившись із місця.

— Пане Тарнавський, нам треба переговорити з приводу деяких обмежень щодо вашого виступу, — сказала сухо, ввічливо жінка. З її тону було зрозуміло, що нічого доброго розмова ця не віщуватиме.

— Кажіть тут, я теж послухаю, я його менеджер, — втрутилася одразу ж, розчувши щось непевне, Аліса. Жінка хвилину повагалася і, врешті, склавши руки на грудях, холодно пояснила:

— Я знаю, що на вас планує прийти сьогодні дуже багато людей, і ви викупили п'ятдесят квитків. Але наш головний

спонсор — він сам воював в АТО. Він доброволець. Бізнесмен з кількома підприємствами, залишив усе, пішов на фронт. Він хоче, щоб це місце підтримувало у Кривому Розі патріотизм.

— Я патріотичний автор, — сказав упевнено Тарнавський.

— Наш спонсор так не вважає. Він бачив ваше інтерв'ю. Пане Тарнавський... — жінка подивилася на нього важким втомленим поглядом. Голос її був неприємно, дратуюче серйозний. — Давайте будемо без скандалів. Ви не можете виступити сьогодні в нашому клубі. Ми вам повернемо гроші за п'ятдесят квитків, які ви купили.

— Тоді і ми не будемо брати участі, — сказала Аліса. — Все, пацани, ви чули? Забираємося звідси.

— Стоп, Алісо, — зупинив Тарнавський, відчуваючи, як поволі заводиться. Його небезпечна жилка правдошукання і правдорубства, яка вже спрацювала раз у Кам'янці-Подільському, знову почала смикатися і вібрувати, але після посту Міті Безобразного та решти ветеранів з Тарнавського ніби раптом викачали всю злість, і залишилося тільки щось дуже болісне, зранене. — Поясніть спочатку, що не так? От що не так?!

— Знаєте, що не так? — строго подивилася на нього жінка. — У мене чоловік теж зараз на фронті. І він воює, в тому числі, за таких гівнюків, як ви, які, замість того, щоб зі зброєю в руках захищати Україну, кажуть різну... дурню.

— А може, це з вами щось не так? — Тарнавський раптом відчув, як голос його зривається на фальцет, і те, що мало вибухнути гнівом, починає зрадницьки дрижати сльозами. Він піднявся з-за свого столу, відчуваючи, як трусяться його руки. Схоже, їхня сутичка з арт-директоркою, що виникла тоді, коли на сцену мав вийти наступний гурт, вже привертала загальну увагу. — Може, це з вами всіма щось не альо, якщо ви не дозволяєте мені відчувати так, як відчуваю я, думати, як думаю я? Може, це зі всіма щось не гаразд, а я якраз нормальний?!

— Пане Тарнавський, я не готова розмовляти з вами на таких тонах. Прошу покинути наш заклад, або я викличу поліцію.

— Та на мою сторінку загляньте хоча б! — крикнув їй Тарнавський, відчуваючи, що по обличчю в нього потекли

сльози. Усвідомлення повного краху, який зараз відбувався з ним, колись відомою, колись публічною, колись шанованою людиною, на очах у десятків свідків, було десь у закапелках свідомості. В zenіті ж його внутрішнього світу кипіло обурення, образа, безсилля. Стримувати його в собі уже не було терпцю, і Тарнавський розумів, що обличчя його вже мокре, а він хрипким голосом все ще намагається щось пояснити цій арт-директорці, розуміючи, що це — останній, безнадійний бій Макса Тарнавського, приречений на поразку.

— Подивіться, блядь, що там пишуть такі ж ветерани, як ваш чоловік! — нестямно хрипів Тарнавський. Всі загати, які Макс так ретельно виставляв, врешті, не витримали і прорвали. — Я з ними менше ніж добу пробув, а ми стали друзями. Друзями! Я нормальний, ви це хоч можете зрозуміти? Я нормальний! Не треба мені тут тикати, що я робив... Навіщо ви так зі мною? Навіщо?!

— Пане Тарнавський, вам варто покинути наш заклад, — повторила ще раз арт-директорка, але вже невпевнено, дивлячись на реакцію Тарнавського з сумішню відрази й остраху.

— Я нікуди не піду, я маю право! — вдарив ногою по столу Тарнавський, відчуваючи, що вже себе не контролює, що в нього істерика, і саме в цей момент щойно й почався справжній джаз — ламаний, ексцентричний, гарячий. Арт-директорка першою перевела погляд кудись за спину Тарнавському, і він зрозумів, що там дещо діється. Крізь сльози він теж глянув собі за плече. Все, що він устиг побачити, — те, як на сцені, де вже встиг підключити свою бас-гітару Рибка Поньо, раптом з'явилися якісь типи в чорних балаклавах і з газовими балончиками. Вони стали пирскати ними в Рибку, і коли той зігнувся, ховаючи обличчя, почали бити ногами. Хесус спробував встати з-за барабанів і отримав подачу в обличчя.

— Що тут відбувається? — очі директорки нажахано розширилися і забігали по приміщенню пабу, коли раптом один із чоловіків у балаклаві підскочив до Тарнавського і хлюпнув йому в обличчя чимось чорним, після чого Макс відчув, як йому з усієї сили зарядили під дих.

— Ну що, гандони, дострибалися? — вигукнув той, хто був поруч із Тарнавським і, варто було тому підняти голову й

спробувати втерти очі від чорнила, як одразу ж отримав порцію сльозогінного газу з балончика. Все, що встиг розгледіти Тарнавський, — перед сценою розпочалася бійка, і спітнілі чоловіки без балаклав билися з типами в масках, крутячи одне одному шиї, руки і голови і брикаючись ногами.

— Алісо, лизь під стіл! — крикнув Тарнавський, намагаючись хоч щось розгледіти крізь люту печію, що охопила практично все його обличчя і, головне, очі. Легені його розібрав задушливий кашель. Він відчув, як отримав ще одну подачу в голову і пригнувся. Здається, переверталися столи і падала апаратура. Та вже буквально через три хвилини після початку колотнечі стало чутно, як у клуб вриваються нові сили, і по чітких, скоординованих голосах він, не перестаючи кашляти і пускати цівки слини, здогадався, що то спрацювала поліція. Дуже швидко шум бійки припинився і, коли останнього нападника було затримано, Тарнавський спробував розплющити одне око, щоб зрозуміти, з якими результатами зіграла ця команда, але знову засичав з різучого болю. Бо, зрештою, в гарячому джазі немає переможців.

Тарнавського поставили на ноги.

— Ви при пам'яті? Як звати?

— Макс Тарнавський, — сказав він, намагаючись витерти з очей газ.

— Дуже добре, Макс Тарнавський. Поїхали у відділок. Будемо розбиратися.

Рибка Поньо пливе додому

Через чотири години розбору польотів, що відбувся у одному з криворізьких районних відділків поліції, з вималюваними на синій колір стінами і закладеною гідким біло-коричневим радянським кахлем підлогою, від якої хотілося блювати, вже під ранок, коли дія перцевого газу практично закінчилася, Тарнавський сидів у коридорчику відділення, на лаві, чекаючи, коли відпустять останнього потерпілого, який давав свідчення — Довгого. Біля Макса, мовчазні, всі покриті чорними плямами від чорнила, сиділи Назік, Хесус і Аліса. На обличчі Назіка й Хесуса можна було розгледіти ще й сліди побоїв. І на обличчі Тарнавського теж.

— Охуєнно, — саркастично кинула Аліса і голосно стукнула гидку плитку на підлозі черевиком. — Замість того, щоб відвезти нас у лікарню і надати першу допомогу, або, блядь, хоча б дати помитися, нас тримають в мусарні! Просто заєбись.

— Я тільки от одного не зрозумів, — сказав Тарнавський, роздивляючись у яскравому, навіть сліпучому перед світланком світлі ламп у коридорі відділку свої перемазані чорнилом долоні. І нігті, і під нігтями, і пальці, і одяг — все було вкрите чорнильними плямами, які вже, напевне, добряче встигли в'їстися в шкіру. — Чому вони постійно казали, що якась наша подружка в лікарню попала? Це якийсь прикол, пов'язаний із Жорою?

— Жорі, по ходу, більше всіх дісталось, — сказав Хесус.

— По ходу, це через нього нас і завалили, — озвався Назік.

— Ти про що? — не зрозумів Тарнавський.

— Ну, ці ж нацики забігали не нас із тобою мочити. Вони за Жорою полювали.

— В сенсі?!

Аліса зітхнула, втомлена нетямущістю Тарнавського.

— Вони трансів ненавидять, що, не врубаєшся? Жора сам з Кривого Рогу, його тут кожна собака знає. Він тому й звалив у Київ.

— Чекай, яких, в жопу, трансів? Ти хочеш сказати... — в Тарнавського раптом почала складатися в голові докупі певна картинка. — Ти хочеш сказати... Що Жора — це вона, а не він?

— Ну, по ходу, так, — озвався Хесус. — Він взагалі-то Юля за старим паспортом.

Тарнавський взявся за голову, щоб якось стримати її стрімке обертання. Голова боліла від подач, які довелося отримати під час концерту. Нарешті двері до кабінету слідчого відчинилися і звідки вийшов усміхнений, весь плямистий, мов панда, Довгий.

— Ви ржачні, — сказав він, глузливо показуючи на «Придурків» пальцем. — Особливо ти, Тарнавський. Давай я вас усіх сфоткаю.

— Та не, давай селфач, — порадив Назік, і вони всі — Назік, Аліса, Хесус, Довгий, Макс — умістилися в одному кадрі.

Під ранок Тарнавський зайшов у палату, де лежав (чи, все-таки, *лежала?*) Рибка Поньо. Рибка мирно дрихнув. На обличчі в нього було кілька пластирів.

— Чувак, — торснув Жору за плече Макс. Рибка, весь покритий чорнилом і гематомами, не згірше, ніж Тарнавський, розплющив очі. Погляд його був пронизаний глибокою мудрістю.

— На мене снізошло озареніє, — сказав Тарнавському скорботно і піднесено Рибка, як тільки зміг сфокусувати на Максіві погляд. — Якраз у момент, коли мене їбошили дубінкою по башці. Я вдруг поняв, що значить бути перстом Бога.

Тарнавський сів на край лікарняного ліжка.

— І що ж це значить?

— Надо просто поміняти точку приложенія сил. Ти ілі сопротивляєшся всьому, ілі же приймаєш, і тоді стаєш манюсінським коліщатком, благодаря которому вращається весь етот механізм Вселенной, як большие часи.

Тарнавський кивнув.

— Мене схожі думки відвідували, коли я відмивав очі від газу, — мовив він.

— Я просто став тим, чим вони боялися, щоб я став, — сказав Рибка. — Я став їх кошмаром.

— Насправді, було круто. Я маю на увазі, весь наш тур. Ти молодець, хоч і рідкісний козел.

— У нас сьогодні концерт у Зе-Пе-сіті, дуже гостеприїмному городі, — виграваючи бровами, сказав Рибка. — От там буде в натурі круто.

— У тебе сьогодні квиток в купе до Києва, — зупинив його твердо, по-батьківськи, Макс. — Ми вирішили закінчити наш тур. Трохи раніше, ніж сподівалися, але було дійсно круто.

Рибка спробував піднятися з ліжка, але Тарнавський вклав його назад.

— Тобі сказали хоча б до ранку тут відлежатися. Струсу мозку немає, так, пара синяків на ребрах.

— Перестань мене мацати, як тьолку, — відштовхнув його руку Рибка і сів на ліжку, звисивши босі ноги на підлогу. Тут же він змолвився: — Вождь, забери мене звідси. Інакше я

полезу босий через окно і побегу за тобою по снігу, а ми на третьому етажі.

Рибка благально дивився на нього. Тарнавський усміхнувся.

— Добре. Поїхали на квартиру. Треба нас усіх трохи відшурувати.

* * *

Відіспатися на квартирі не вдалося. Вже о десятій ранку прийшла організаторка нагадати, щоб рокери вчасно звільнили приміщення. З горем навпіл «Придуркам» якось вдалося себе відшурувати (чорнильні плями не зникли повністю, а стали схожими на темні синці по всьому обличчю і долонях, або ж на бойове розфарбовування командос), після чого заїхали в «Каверну», аби забрати свої інструменти. О другій дня відправлявся поїзд на Київ, і Тарнавський купував усім «Придуркам» квитки в купе за власний рахунок.

— Хочу зробити вам невеликий подарунок перед Новим роком, — пояснив він.

На вокзалі в Кривому Розі, щоб не мерзнути, вони зайшли всередину. До поїзда на Київ залишалося трохи більше ніж година, і поки Аліса й Довгий пішли кудись купувати всім хот-доги і каву, Тарнавський, Рибка, Назік і Хесус сиділи біля речей. В кожного було про що подумати, було до чого дослухатися в тілі.

— Вождь, — тихо позвав Тарнавського Назік, і Тарнавський підняв сперту на руку важку голову. Назік сидів поруч, теж красунчик — у синцях і рештках чорнила, запитально дивився на Тарнавського. Він, схоже, хотів щось сказати. Тарнавський кивнув.

— Я хотів тобі подякувати, Вождь, — сказав Назік і м'яко, тепло усміхнувся Тарнавському, як умів робити це тільки він. — Я з тобою зрозумів, що мені не треба відмовлятися від того, ким я є.

— В сенсі? — здивувався раптовій ширості Назіка Тарнавський.

Назік підняв очі до стелі вокзалу, де висіла масивна люстра ще радянських часів.

— Ну... Я просто насправді завжди хотів займатися класичною музикою... Але я якось соромився цього. Я не кажу, що рок-н-рол — це погано... Я обожаю рок-н-рол. Але мені раніше здавалося, що той я, який ходить в академію, це якийсь неважливий «я». Якого треба десь забути. І мені хотілося перестати бути собою. І багато речей я робив, щоб собою якраз не бути. Розумієш, про що я?

— Звісно, розумію, — сказав Тарнавський і поплескав Назіка по плечу. — Розумію, як ніхто. Ти мене теж багато чому навчив, старий.

— Я? — здивувався Назік, зашарівшись від того, що Тарнавський назвав його «старим».

— Так. Ти навчив, як можна домовлятися із тими тітками з кіосків, щоб вони тебе підключили до своєї розетки, — Макс криво, наскільки давали змогу синці на обличчі, посміхнувся. — А в житті всяке може статися... Гаразд, це жарт. Дай «п'ять», Назік. Ти крутий клавішник.

Назік вдарив Тарнавського по наставленій долоні. Хесус, піднявши голову, теж озвався до Макса:

— Та, Вождь. Я тобі теж хочу подякувати... Ну, ти розумієш, за що...

На вустах Хесуса з'явилося щось, віддалено схоже на усмішку. Тарнавський задумливо кивнув головою.

— Здається, Хесус, розумію, — стримуючи власну усмішку. — Я був радий почути ті сорок два слова, які почув від тебе за наш тріп. Вони всі були важливі.

— Для нього це прорив, — зауважив Назік, і хлопці розсміялися.

— Да, Вождь, — зітхнув Рибка. — Мені буде тебе не хватати.

— Ну чому ж? — усміхнувся Тарнавський. — Ми зможемо бачитися в «Норі».

— Це так тільки кажеться, — загадково сказав Рибка і поправив пальцем свої ледь прозорі, замазані окуляри. — А на самом ділі ніколи ніщо не повторяється. Но і не перестається тоже. Всякая разлука последняя, а всякая встреча первая, я считаю, но это слишком глубокая философия, Вождь, я боюсь смутити єю твой детській разум... А от, кстаті, наші влюбльонні.

Рибка задоволено гикнув, порснувши слиною. Довгий і Аліса поверталися радісні з пакетами, повними булочок з гарячими сосисками, і двома картонними переносками, натиканими пластынками з кавою.

— Жрачка, — сказав Довгий і поставив пакет перед друзями. — Тарнавський, а можна з тобою пару слів тет-а-тет?

— Авжеж, — кивнув Тарнавський, вже розуміючи наперед, про що буде розмова. В Аліси, слава Богу, буде тепер справжній супутник до Маріуполя. А Макс зможе зараз купити в касі останній купейний квиток і поїхати разом з хлопцями до Києва. Попереду Різдво, Новий рік, свята. А потім... Потім Макс планував зробити те, що виношував у собі вже давно, але все ніяк не наважувався. Не наважувався зробити надто довго.

Вони вийшли з Довгим з вокзалу на повітря, на сторону платформ, стали біля дверей і закурили.

— Ну що там, усе налагодилося? Можна привітати? — трохи силуючи усмішку, переборюючи в собі незрозумілу внутрішню втому, яка навалилася раптом на нього, спитав Тарнавський.

— Так, — кивнув Довгий. Нотка легкої іронії зблиснула в його синявих, як осіннє небо над Широм, очах. — Я подумав над тим, що ти мені сказав. І я сказав Алісі, що не хочу задовбувати її.

— Серйозно? — здивувався Тарнавський. Він поглянув на Довгого великими від здивування очима. — Але чому?

— Їй дійсно потрібен хтось крутий. А я хочу займатися музикою. Голос поставити хочу. Нормально піднятися. Тоді вже. Колись, може. Іноді так буває, що люди знову сходяться.

Тарнавський з розумінням кивнув, прокручуючи в голові слова Рибки про те, що кожне прощання — останнє, і кожна зустріч — перша. Довгий навряд чи колись йому вибачить той біль, що Макс мимоволі приніс у його життя своєю появою. Навряд чи колись буде вважати Тарнавського доброю, порядною людиною. Але вони щось обидвоє безумовно подарували одне одному.

— Був радий мати справу з джентльменом, — сказав Тарнавський і простягнув Довгому долоню. Довгий, нічого не сказавши, потис Тарнавському руку у відповідь. На устах у нього заграла загадкова, вже зовсім доросла усмішка.

Тарнавський допоміг хлопцям повантажити всі їхні інструменти та апаратуру в купе. Десь глибоко всередині боягузлива частина Макса нашіптувала: сядь разом з ними, поїдь на Київ. Вже зранку будеш у себе. Тепла батарея, гарячий чай. Твій ноутбук. Пиши роман. Але інша частина, та, яку Тарнавський наважувався вважати справді собою, розуміла: так історії не створюються. І, як казав один його товариш-письменник, повернутися додому, ідучи за своєю зіркою, можна тільки обійшовши Землю навколо. Поруч подавала йому сумки з так і не розпроданими дисками та футболками Аліса, їх підхоплював Хесус і передавав кудись далі.

Врешті, коли до відправлення потяга залишалося зовсім нічого, хлопці зістрибнули ще раз на платформу. Всі вони стали колом, поклавши одне одному руки на плечі, а Аліса залізла попід їх руки вниз, щоб зробити зі спалахом фото їх облич.

— Бляха-муха, ви всі реальні придурки, — сказав Тарнавський, тримаючи за плечі Хесуса і Рибку, але звертаючись до кожного.

— Ми, — виправив Рибка. — Ми всі придурки.

Аліса, зробивши їм фото з екзотичного ракурсу знизу, теж стала в коло з усіма, поклавши руки хлопцям на плечі.

— Ми всі — реальні придурки, — сказав Тарнавський, споглядаючи обличчя кожного. — І це прекрасно.

Хлопці зайшли у вагон, і провідниця підняла східці.

— Покеда, — замахала долонею Аліса. — Побачимось всі в «Норі» на Новий рік!

— Канеш, мала, — впевнено, але з ноткою суму сказав Рибка. — Даже не сумнівайся. Нішо нікогда ж не кончається, правда? Позаботься о Вожде!

— Бувайте!

— Бувай, Максе! Па, Аліс!

— Адьо, Воджь! Передавай привіт старіку Хему!

— Аста ла віста, придурки! Завжди мріяв це сказати! — замахав їм рукою на прощання, сміючись, Тарнавський.

Поїзд з «Придурками» поволі від'їжджав, і вони з Алісою ще якийсь час махали їм услід, а потім виявили, що залишилися на порожній платформі зовсім одні.

Казки для грифельної дошки

Провівши хлопців, Аліса і Тарнавський, лякаючи своїм виглядом перехожих, поїхали на автовокзал, де, купивши води і крекерів, сіли на бусик-«спринтер» до Маріуполя.

Їхали спершу мовчки, поруч, на останніх сидіннях, при-тулившись плечем до плеча. Похмуре небо у вікні, напівприкритому шторкою, знову засівало снігом. До Нового року залишалось буквально кілька днів, і від цього чергового очікування змін, Різдва, народження Нового у Тарнавського знову стягувалися у жаркий морський вузол нутроці.

Говорити про щось серйозне, окрім «Подай мені крекери» чи «Дай ковтнути води», не наважувалися, та й не було потреби. Вони наче дуже довго впродовж туру грали певні ролі, вдавали когось із себе, ким не були — бо того вимагало оточення, ситуація, друзі. А тепер, нарешті, могли бути собою, і ця зустріч одне з одним, практично оголеними, ошелешувала.

Поки вони їхали, Тарнавський, можливо, вперше за весь цей час поїздки, відчув себе поруч з Алісою легко, вільно.

Думки його раз за разом поверталися до вчорашньої події. І важко було сказати, до якої саме, бо всі вони були міцно зав'язаними одна на одну: те, що ветерани прикрили Макса; те, як він втратив обличчя, зірвавшись в істеріку зі сльозами, перед тією безіменною жінкою-адміністратором; врешті, напад хлопців у масках, побиття, сльозогінний газ і чорнило.

Коли вже почало сутеніти і за вікном повисла невизначена сіра мла між днем і ніччю, заповнена засніженими приміськими пейзажами, Тарнавський наважився сказати:

— Я насправді тепер не знаю, хто я. Я точно вже не письменник. Не Макс Тарнавський. Не той, кого я із себе вдавав. Але я не знаю, хто я.

Аліса, нічого не кажучи, лиш поглянувши Максіві в очі, мовчки взяла його за руку. Долонька у неї була невеличкою,

холодною, вогкою. Давно вже ніхто не тримав його ось так за долоню.

— У мене всю дорогу, поки ми їхали з нашим туром, була одна фантазія, — сказав він. — Розказати тобі?

— Давай, — кивнула Аліса.

— Я фантазував собі, що я, насправді, пішов на фронт разом з призовниками і що мене привалило уламками стіни від мінометного удару, і я зараз лежу серед цих уламків і помираю, а на очах у мене прилад нічного бачення, який я не можу зняти. І все те, що зі мною відбувається, все наше знайомство від самого моменту зустрічі в піцерії, вся поїздка, всі наші пригоди — це все просто мої галюцинації перед смертю. І я постійно бачу скрізь це зелено-чорне світло нічного приладу і відчуваю в грудях осколок шрапнелі, і відчуваю задуху, тому що мене привалило стіною, а сам я в якійсь обстріляній школі десь в Краснокам'янці чи Адвіївці, і все, що я відчуваю в останні секунди життя, воно все виростає у таких химерних персонажів. Рибку... Довгого... Мітю... Дядю Колю... Зрештою, ти не знаєш, хто такий дядя Коля, я ще розкажу...

— А може, це не галюцинації? — спитала обережно Аліса. — Може, це просто паралельні життя?

— Може, і паралельні життя, — задумливо кивнув Тарнавський. — І залежно від того, який я зроблю вибір зараз, таким буде моє подальше життя. Можливо, я прокинуся в окопі. Може, в себе в квартирі. Може, буду Максом Тарнавським далі. А може, буду якимось безсовісним чуваком десь на районі... Знаєш, як у єгиптян? Стоїть Анубіс з терезами в руках і зважає твою душу. Страшний останній суд.

— Так, а за що судять? — спитала вона якось дуже по-дорослому.

— Не знаю, Алісо, — сказав Тарнавський, і відчув, як мимоволі на очі знову навертаються сльози. — В тому-то й річ, що не знаю.

На хвилину вони замовкли, і Аліса міцніше стисла його долоню.

— Не можна судити людину за те, ким вона була, — сказала Аліса тихо. — Це нечесно. Кожен старається, як може.

— В тому-то й річ, — озвався він. — Судять не за те, ким ми були. Судять за те, ким ми не були.

Макс не стримався і відчув, як сльоза покотилася по його щоці.

— Не бійся, — сказала Аліса. Вона заглянула Тарнавському в очі і обережно обійняла його. Тарнавський безсило піддався, опустивши голову їй на груди, відчуваючи, як сльози самі течуть, капаючи їй на шерстяну блюзку.

— Не бійся, — повторила вона, пригортаючи його голову до себе міцніше, цілючи у скроню, доросла жінка, яка тримала на руках дитину. — Я буду з тобою поруч. Завжди.

* * *

Пізнього вечора вони приїхали в Маріуполь на автостанцію, і Аліса сказала, що тут можна було б зупинитися в недорогому готелі «Турист». Була вже глупа ніч, коли вони зайшли у великий супермаркет — один з небагатьох, які залишилися тут після 2014-го року, коли почалася війна і більшість національних торгових мереж виїхали з міста, віддавши його кільком місцевим фірмам.

О цій порі супермаркет стояв практично порожній — де-не-де лиш ходили люди з помаранчевими кошиками в руках, і тинялися перед виходами охоронці. Довгі стелажі з продуктами під яскравими, сліпуче-білими лампами денного світла здавалися особливо холодними і безжиттєвими цієї ночі. Гуляючи поміж рядів, вони брали із собою те, що Аліса хотіла завезти бабці в Каштанове: рибні консерви, згущене молоко, шмат твердого сиру, лимони, вермішель, олію, чай і таке інше. Гори овочів і фруктів, між яких їм доводилося знову і знову проходити повз, здавалися їм зробленими з пластику: велика зелена, жовта, червона паприка, червоно-жовті яблука, лотки з корольком, ящики бананів. А ще далі — коробки з печивом. Все це яскраве, але позбавлене відчуття реальності свято кольорів здавалося Тарнавському зараз лише ілюзією — метафорою всього його життя, освітленого холодним, рівним електричним світлом.

— Давай щось візьмемо собі на вечерю? — запропонувала Аліса, поглянувши на Тарнавського, як на давнього друга, якого вона знає тисячу років. Виразні темні очі, гострий

носик, акуратні, ніби намальовані губки. Тарнавському захотілося поцілувати її, але він стримав себе.

Вони взяли із собою в готель великий шматок пармезану, ще гарячу чабатку в коричневому папері, банку оливок, пляшку вина. Коричневий папір, в який був загорнутий гарячий хліб, особливо вразив Тарнавського — він ніяким чином не асоціювався із цим відчуттям присутності війни, яке супроводжувало Макса, відколи він виїхав з Кривого Рогу.

Аліса зупинилася біля кавового автомата, замовляючи собі капучино і кілька солодких випічок на ранок, а Тарнавський заворожено розглядав чорну грифельну дошку, розмальовану білою крейдою якимось місцевим художником — такі дошки із замислюватими малюнками і написами часто виставляють десь біля власної випічки чи біля відділів з вином. Ця ж дошка була справжнім шедевром — на ній було зображено все: вино і кава, будинок з димарем і сніжинки, різдвяні дзвіночки і ялинки, санки і цукерки.

— Потрясно, — заворожено дивився Тарнавський на цей малюнок. Він теж був про його життя — сьогодні є, завтра зранку зітруть вогкою губкою і намалюють щось нове.

* * *

Готель «Турист» був не найгіршим місцем для ночівлі. Кілька військових в камуфляжі, які, видно, дислокувалися тут, о цій пізній порі ще стояли на порозі готелю і курили, тихо про щось перемовляючись.

Їх з Алісою номер був на третьому поверсі, в глибині одного з нескінченних коридорів, які й утворювали весь цей готель. Номер був невеликий, із двома ліжками, зате в ньому була ванна, яку можна було наповнити гарячою водою. Вони виклали всі продукти на стіл.

— Мені треба покупатися, — сказала Аліса, глянувши на нього своїм темним, непроникним поглядом.

— Звісно, — кивнув Тарнавський і вийшов з номера, аби пройтися порожнім готелем. Довгі, лиш де-не-де освітлені коридори були лункими і безлюдними. Він знав, що має зро-

бити ще один дзвінок сьогодні — важливий дзвінок. Дістав слухавку і набрав Яніну.

— Алло? — прозвучало сонне Янінине на тамтому боці. — Тарнавський? Що сталося? Ти хоч там живий?

— Живий, живий, — заспокоїв він Яніну.

— Ти хоч знаєш, котра година?

Тарнавський посміхнувся. Яніна була у своєму репертуарі.

— Послухай, — сказав він Яніні. — Я телефоную тобі подякувати.

— Тобто? — насторожилася вона. — Тарнавський, ти випив?

— Я випив позавчора, і відтоді тверезий, як шкельце, — признався Тарнавський. — Знаєш, я от зараз поїхав у Маріуполь...

— Куди? Що ти там робиш? — перебила Яніна. — Ти досі з тими дітьми?

— Я хочу піти в армію, Яніно. Як тільки повернуся з Маріуполя. Може, навіть іще до свят. Піду в воєнкомат.

— Тарнавський, ти щось живав? — ще більш стривоженим голосом спитала вона Макса.

— Так, — збрехав Тарнавський. — Я зараз на речовинах. Але, будь ласка, сонечко, не перебивай мене, дай мені тобі дещо сказати. Я тебе дуже люблю. Ти прекрасна жінка. Не знаю, чи ще є хтось такий пристрасний, як ти. Так, як ми з тобою кохалися, вже ніхто не зможе повторити. Крім того, з тобою завжди було весело. Я обожнював твоє почуття гумору...

Почувши звучання минулого часу, на протилежному кінці лінії могильно замовкли.

— І ще... Я хотів сказати, Янін, ти реально класно готувала «п'яну вишню», чесно, — сказав Тарнавський, стримавшись від смішки, тому що одночасно зі смішком могли бризнути сльози. — І тобі потрібен добрий чоловік. Який буде заробляти нормально. Більше, ніж твій тато, або хоча би стільки ж. Який буде мати сили жити поруч із жінкою, яка вже захистила свою кандидатську... Ти ж така розумниця... Але річ у тому, Янін, що ти не вмєш кохати, вибач.

Тарнавський зробив паузу, розуміючи, що перерізає зараз остаточно ті лінії, які пов'язували його з Яніною. Вона могла витримати будь-які слова, окрім тих, які Макс говорив зараз.

— Ти не вмєєш кохати. Та, головне, я також не вмєю кохати. А без цього в нас нічого не вийде. Потрібно, щоби в парі це вмів принаймні хтось один...

У трубці звучала шалено дзвінка тиша.

— Вибач, що все так... — сказав Тарнавський і раптом роз'єднав зв'язок. Гулка тиша погано освітлених коридорів напала знову на Тарнавського, який вже, можливо, після цих слів не зовсім-то й був Тарнавським. Давно вже, власне кажучи, не був. І чи був він колись ним узагалі?

Загадковий хтось посеред готельного коридору дістав з кишені ще раз смартфон і, йдучи до номера по гасячій звуку килимовій доріжці, швидко написав ще одне повідомлення, Мартусі Дмитришин: «Дякую тобі щиро. За все». Затримавшись трохи біля вхідних дверей у номер, цей таємничий хтось у чорному пальті із зарослим щетиною обличчям видалив сторінку Макса Тарнавського назавжди. Потреби в ній не було, адже такої людини вже не існувало.

Казка для грифельної дошки

«Уяви собі, що весь наш світ — намальований на чорній дошці білою крейдою. Ось це ти, маленька Вертлява Білко, ось це я, Вождь Зламане Дерево. Ось тут стоїть вігвам».

«У цьому вігвамі живе Вождь Зламане Дерево? Він смішний. У нього ручки, як палички. І перо в голові».

«Так, Білко. А зразу за цим вігвामом, намальованим білим по чорному, є супермаркети, вулиці, перехрестя. З одного боку світу ростуть дерева і живуть білки. А з іншого боку світу йде війна. А над цим всім падають сніжинки».

«Вождю, а ми будемо їсти чабату? І пармезан? І оливки?»

«Так, Білко. Ми розстелимо собі перед входом у вігвам, на великій квітучій галявині, шкіру бізона».

«Це колюча готельна ковдра».

«Це те ж саме. Шкіра бізона теж колюча... Ми сядемо перед вігвामом, переломимо хліби і сир».

«Смачно».

«Так, Білко. Це прерії. Знаєш, що таке прерії?»

«Розкажи мені, Вождю».

«Прерії – це те, що є поміж. Між Сходом і Заходом. Між днем і ніччю. Між явою і уявою. Між життям і смертю. Там живуть бізони, велетенські стада бізонів. Іноді над ними світить намальоване білою крейдою сонце, іноді падає намальований білою крейдою сніг. Прерії – це там, де вітер.»

«Я можу зайти погрітися у твій вігвам, Вождю?»

«Заходь, Білко. Але залиш свою шкірку біля входу, щоб я тебе міг побачити в людській подобі, як жінку.»

«Ось я, залишила свою шубку. Тепер я людина.»

«Тепер ти ковдряна людина?»

«Так.»

«Дозволь мені побачити ту, хто живе всередині.»

«Заходь.»

«Я хочу торкнутися твого тіла, ковдряна людино, намальована білими лініями на чорній дощці.»

«Торкнися, Вождю, намальований лініями на чорній дощці.»

«Чому в тебе мокрі очі, ковдряна людино?»

«Мені страшно. А чому в тебе мокрі очі, Вождю?»

«Мені теж страшно.»

Торкатися тебе. Відкривати тебе з-під покриву ковдряної людини, мов землю з-під снігу. Відчувати, якою стає вологою шия, коли ти притуляєшся до мене своїм заплаканим обличчям, наче відкриватися холодним весняним дощам, виходити посеред зливи ранньою, холодною ще весною. Торкатися твоїх гарячих стегон, наче бігти стадом буйволів по африканських рівнинах.

Крихітність твого ества схожа на крихітність космічних світил супроти нескінченності всесвіту, її хочеться берегти у долонях, аби зберігати її світло. Відчувати гарячу вогкість того, як розкриваєшся ти назустріч – дорослішати, відчуваючи бездонність життя, можливість розділити його невичерпність з кимось поруч. Відчувати запах твоєї жіночності, щедрість твоїх соків, торкатися твоїх отверділих, наче коралове кармінне намисто, вершечків грудей, усвідомлювати, як глибоко ти мене можеш впустити всередину себе, як широко ти здатна розкритися мені назустріч, як космічно вкривається твоя шкіра сиротами, коли ми починаємо рухатися в єдиному ритмі – наче ставати жертвним вогнем, горіти язичницькою ватрою, віддзеркалювати в собі зоряне небо, віднаходити в надрах плоті священне тіло, яке перестає бути сковане рамками простору, часу, яке починає жити скрізь,

завжди, в кожній історії, в кожному героєві, кожній героїні, жити за допомогою пам'яті, стає суттю пам'яті, завмирання й трепет перед всепроникністю, велетенською ризою всесвіту, частиною якої раптом стаєш ти і стаю я, частиною якої завжди є всі ми.

* * *

Коли Аліса заснула, Тарнавський тихо встав з ліжка, одягнув спідню білизну, штани, футболку і сів за стіл, увімкнувши невелику лампу. Він дістав записник і став дописувати, обережно, по слову дістаючи із себе речення, останню новелу. Всього їх вийшло дев'ять, і, поки на вулиці підіймався світанок, Тарнавський дописував останню, яка так і мала називатися: «Аліса».

Там, де вітер

На ранок, аби не стовбичити на станції, чекаючи майже годину на маршрутку в бік Каштанового, Аліса запропонувала прогулятися містом. Вона жила в Маріуполі до шостого класу, поки батьки не переїхали разом з нею у Київ.

— До Виноградного доїдемо маршруткою, — пояснила вона Тарнавському, — А далі пішки підемо берегом. У Каштанове зараз не пускають. Ну, тобто, мене, може, й пустять до бабці, а тебе точно ні.

— Пішки? — перепитав Тарнавський.

— Так, — спокійно, навіть підкреслено легковажно кивнула Аліса, труснувши волоссям. — Вздовж моря там через чагарі люди ходять повз блокпости.

Побачивши, що Тарнавський замовк, мовби у нерішучості, вона штурхнула його рукою.

— Не сци, я вже так ходила. Там висять таблички, що стежки заміновані, але це тільки щоб місцеві не шастали. Насправді там можна пройти пару кілометрів, — сказала Аліса, хоча в цей момент Макс раптом зрозумів, що вже не відчуває страху.

Гуляючи з Алісою містом, Тарнавський помітив, що тут, у Маріуполі, хоч до Нового року і залишалоя буквально кілька

днів, раптом настала справжня весна. Тут було значно тепліше, ніж у Києві та Кривому Розі, і лагідний вологий вітерець із моря приносив приємне нагадування про південь. В місті лиш де-не-де на газонах і в тіні будинків лежали латки брудного снігу, крізь паволоку хмар проглядало тепле сонце, а на вербових кущах порозпускалися пухнасті «котики». Дивитися на чорну землю і на вкриті вербовими бруньками свіжі пагони після нескінченного снігопаду було радістю. Але тут, в Маріуполі, вже відчувалося, що десь зовсім близько йде війна. Великими червоними літерами на будинку, повз який вони проходили, було написано: «УБЕЖИЩЕ ПОД 6 ДОМОМ».

Маршрутка на Виноградне відправлялася о десятій сорок, і до цього часу ранкова пелена на небі зовсім розсіялася, засвітило яскраво сонце.

— Тут недалеко їхати, — сказала Аліса, коли вони сіли в маршрутку. — Практично в межах міста.

Тарнавський мовчки кивнув. За вікном проминали нічим не примітні, понурі міські багатоповерхівки, час від часу арки продуктових ринків і неприродно яскраві фасади магазинів, нескінченні трамвайні колії, голі, з побіленими стовбурами і витягнутими до неба гілками тополі і чорне павутиння троллейбусних ліній — лиш коли погляд чіплявся за помальовані на блакитний і на жовтий загорожі, знову нагадували Тарнавському, що вони зараз перебувають між світами: світом дійсності і світом, який перевершує дійсність. Що ближче їхали вони до лінії розмежування, то сильнішим ставало це відчуття сходження реальностей, злиття м'яких горизонталей миру і сталевих вертикалей війни. Віддалені одна від одної автобусні зупинки та нечасті бігборди з рекламою нагадували про те, що тут — прерії, тут фронтир, тут інше відчуття простору.

Коли маршрутка виїхала в проміжну зону, що розділяла центр і Лівобережний район Маріуполя, рівнинний простір розчахнувся ще більше, і силуети заводських труб та довгих, майже неперервних фабричних будівель лягали Тарнавському на серце, мов зображення на негатив. Він вже не опирався цьому рівнинно-індустріальному ландшафту. Щось мовби змушувало Макса не відривати погляду від цих земель, прикликаючи, можливо, до каяття, до навернення, до

милосердя. Витало щось у повітрі між ним і цими землями, схоже на шепіт, шепіт в очікуванні зустрічі. Колись, можливо, їм не вдалося як слід познайомитися, не вдалося як слід кохати, не вдалося відкрити одне одному душу. Але тепер не було тих, хто припустився помилки. Був лише шлях, який дуже повільно зцілював щось всередині, здіймаючи в повітря іржу буття, що залітала тепер просто в очі, змушуючи їх сльозитися, забивала поступово дихання. Обриси цих приазовських ландшафтів падали на серце, мов на негатив, фіксуючись в бромі й сріблі, чорним і білим, скріплюючи в ньому якесь нове, більш широке розуміння себе. Бромно-срібне судилище пам'яті, суд Осіріса й Анубіса тривали, але відбувався він тепер у Макса вже із зовсім іншими почуттями. Тарнавський сам тепер хотів зазирнути всередину себе.

Сільські, з індустріальними вкрапленнями, пейзажі, врешті змінилися пагорбами і стійким відчуттям, що вони в'їхали у село.

— Он, глянь, звідси вже бакай видно, — кивнула Аліса, показуючи Максіві на сріблясто-сірий розлив великого штучного ставу, повз який проїжджав автобус. За нею, ще далі, можна було побачити тьмяно поблискуючу металом смужку моря, що майже зливалася з обрієм.

— Красиво, — погодився Тарнавський, відчуваючи, як сільська природа формує зараз в ньому якісь нові структури, нову особистість, стає початком нових метафор.

— Влітку тут узагалі бомба, — погодилася Аліса, теж задумливо розглядаючи знайомі з дитинства краєвиди. — Можемо сюди якось приїхати, коли буде тепло. Сходимо на Зелений острів. Там бакай мілкий, по коліна. Можна пішки перейти. Тільки я не знаю, чи зараз там ще є блокпост...

— Ти дочекаєшся мене? — спитав він у Аліси раптом.

Та подивилася на нього серйозно.

— Я ж сказала. Я буду з тобою завжди, — сказала вона і струснула його руку, щоб підняти Тарнавському настрій. Але він і так був у дуже доброму, рівному стані.

Врешті, вони вийшли в кінці Виноградного, уже практично перед селищем Приморським. Далі, за Сопино, у Бердянське, Каштанове та кілька інших приморських селищ, могли потрапити тільки ті, хто там мешкали.

— Нам виходити, — штурхнула його Аліса, коли спинився автобус.

— Неблизький шлях до себе, — сказав Тарнавський, аби щось сказати, і, тягнучи за собою свій саквояж та поправляючи на голові капелюха, вийшов з маршрутки. В обличчя зразу ж війнуло свіжим вітром з моря, і Макс притримав капелюха, щоб того не зірвало.

Аліса дивилася на Тарнавського примружено, радісно, прикриваючи очі від сонця, що робило її риси обличчя виразними, юними, мов на фотографії. Тарнавський, натомисть, відчував певну урочистість того, що відбувалося. Наближення до себе завжди хвилює. Він був щасливим, що вела його туди, куди він мав прийти усе своє життя, саме Аліса. Його ангел. Його провідник. Його Вергілій.

— Ну, як тобі? — спитала вона. Тарнавський роззирнувся навколо. Маршрутка поїхала, залишивши їх на схематично позначеному повороті. Позаду них ще виднівся бакай, попереду була дорога на блокпост, по ліву руку — море. Весь пляж, наскільки Макс міг кинути оком в обидва боки, був вкритий колючим дротом і бетонними пірамідами, що мали б захистити берегову лінію від висадки ворожих військ з моря.

— Нам морем? — спитав він. Такі піраміди, наскільки він пам'ятав із книжок про Другу світову, називалися «зубами дракона».

— До Сопино — полями, — кивнула вона. — А далі морем. Тут кілометрів шість-вісім. За годину будемо.

Вона першою рушила в бік поля, далі від моря. Тарнавський ще якийсь час стояв на місці, роззираючись, приношуючись до прілого, йодистого запаху Азова. В ньому наростала впевненість, що він повертається додому — до дому, якого в нього раніше не було.

— Це прикол, не звертай уваги, — крикнула йому Аліса, плескаючи рукою по стовпу зі старим оголошенням. Тарнавський, рушивши за нею, підійшов до стовпа і прочитав:

ОБЪЯВЛЕНИЕ!!!

В связи с проведением АТО в районе населенного пункта «КАШТАНОВОЕ», выход на море запрещен и побережье заминировано!!!

Штаб АТО.

Відчуваючи незрозуміле наростання радості, ніби чуючи внутрішнім вухом оди Баха, Тарнавський йшов слідом за Алісою. Було тепло, і здавалося, що все йде не до Різдва, а до Вербної неділі і до Великодня. До днів великого чуда перемоги над смертю.

* * *

Аліса знала стежку, якою ходили місцеві так, щоб не потрапляти на очі військовим на блокпостах.

— Це найбожевільніше, що я робив, — сказав він, коли вони, пригинаючись, перебігали відкриті польові частини стежки до наступних чагарів. Раптом здалеку почулися звуки, схожі на удари грому і Тарнавський спершу не зрозумів, що відбувається, — здавалося, наче на святі запускають салюти, коли ж по наляканому обличчю Аліси він врешті здогадався, що то долинали звуки обстрілів, які велися буквально за кілька кілометрів від них.

— Давай сюди тепер, — сказала Аліса, стараючись зберегти незворушний вигляд. — Вони там, на лінії, стоять і гатять одне в одного. У Каштанове до бабці вже нічого не прилітає.

За хвилин десять звуки канонади стихли. Ще через півкілометра гримотіння ударів стало чутно знову, тепер гучніше. Аліса вела через порослу високою висохлою травою стежкою в бік моря.

— Ми вже майже обійшли блопост. Тепер треба на берегову лінію.

Тарнавський лиш кивнув. Ішли вони мовчки. Макс думав про різні види смерті: смерть соціальну, смерть літературну, смерть моральну, смерть тіла, а також про різні види безсмертя: літературне безсмертя, безсмертя в пам'яті, безсмертя небесне, що сплавлює душу і тіло.

Мін і справді, хоч про це попереджали написи, наразі не було, але Макс розумів, що навіть якщо він буде дуже уважно придивлятися, своїм ненатренованим поглядом він нізащо не зауважить розтяжки. Єдине, що залишалося — це слухати серцем.

Стежка була ледь помітною, звивалася поміж сухих кущів і високого, майже в два людських зрости, очерету, ховаючи їх від чужого погляду. Врешті, коли вони вийшли знову на берег моря, чомусь на серці стало легко, ніби найнебезпечнішу частину вони залишили позаду. пляж, хоч і був забарикадований колючим дротом і «зубами дракона», дарував також водночас і відчуття відкритості, свободи. А ще — впізнавання всього цього, впізнавання правильності того, що вони з Алісою йдуть зараз до її бабці удвох. Відчуваючи, що всміхається краєчками вуст, Тарнавський зняв капелюха, і коли черговий порив вітру налетів із моря, Макс запустив його разом з вітриюганом, мов літаючу тарілку.

— Круто! — гукнула Аліса з віддалі, підіймаючи догори великого пальця. Вона йшла попереду. Алісі кортіло проскочити цю відкриту пляжну частину. Тарнавський, натомість, усе роздумував: чи можна було б відрізнити людині рай від не-раю? Може, тільки небеса єдино й існують насправді, а ми вже їх кшалтуємо своїм життям, творимо з них то війну, то мир, то поезію, то історію, то театр?

— Хочеш, розкажу тобі історію одну від дяді Колі? — спитав він раптом в Аліси. — Це один мудрець такий, в стриптиз-клубі охоронцем працює. Я обіцяв розказати...

— Давай, — погодилася Аліса, уважно стежачи за дорогою попереду.

— Ну гаразд, — кивнув Тарнавський. — Дуже коротка, просто згадалася. У дяді Колі дуже специфічна мова, тому я повинен зберегти авторський стиль.

Мудреці

Уяви собі, допустім, що ми йдемо з тобою по раю, там пальми всякі, животніє, птіці красівіє, і тут якийсь мудрець іде нам навстречу, і я якось всією етою красою увльокся і на мудреца якось косо подивився, і мудрець на мене в ответ так поглянув, шо я пошатнувся і начав падать. І ти тут же мене подхватила, а я тобі кажу: «Аліса, ти представляєш, цей мудрець мене так прокляв, шо мені показалося, будто я сорок год пробув якимсь пісателем Максом Тарнавським, і с девками развлекався, і критіка літературного

еле не убив, і в тур с рок-групою їздив, і в «М'ятном Осьминоге» всі деньги спустив, і чуть под Маріуполем мене не застрелілі, а це тільки секунда тут пройшла». Поняла?

Вітер тріпотів його темним волоссям, розмітаючи по високому письменницькому чолу. Тарнавський спокійно, вільно всміхався.

— Насправді весь цей пейзаж схожий на те, що я описував у «Там, де вітер», — сказав він до Аліси, із задумливою усмішкою роззираючи прибережний пейзаж. — Море, вітер, перельоти диких качок. Тут є колонії сірих качок?

— Не знаю, — знизала плечима Аліса.

— А маяк?

Але Аліса на це вже не встигла відповісти.

— В кущі давай, — скомандувала вона і вони швидко кинулися в кущі.

— Хтось іде?

— Не знаю, — сказала вона, і Макс, побачивши її наляканою, раптом відчув новий, гострий поштовх кохання до неї. — Мені здалося, що там хтось був. Може, загнуло.

Шум у куцах повторився і вони із завмираючим серцем побачили, як із кущів на пляж раптом вийшов індик. Великий, з розпушеним пір'ям, він, не помічаючи їх поглядів, обережно ступав пляжем і час від часу зупинявся щось клюнути або оглядітись.

— Wild turkey, — констатував Тарнавський, усміхаючись. — Ми уже не в Канзасі, дорога моя Еліс Пропеллергед. Ми в преріях. Там, де пасуться бізони. Ще трохи, і ми приїдемо до нашого вігваму, Білко.

— О Боже, — видихнула з полегшенням Аліса, побачивши індика. — Як він узагалі тут вижив? Напевне, його випустили, коли всі тікали з Каштанового.

Трохи віддихавшись і переконавшись, що, окрім індика, на пляжі нікого немає, Аліса сказала:

— Ми в Каштановому фактично. Пішли тепер через село. Тут усе порожньо.

Закинуті сади біля сільських садиб здавались примамами. Пробираючись попри стежки при хатах, вони рухалися далі на схід села, де, власне, був будинок баби Люби. Хоча

де-не-де в цій частині Каштанового, що не зазнала сильного обстрілу, і траплялися будинки з пробитим дахом чи вибитими вікнами, більшість будівель були ще цілком цілими. Село, схоже, раніше було заможним і люди тут будувалися добре, з розрахунком на ґрунтовне господарство.

— Зараз хтось тут ще, крім бабці, є? — поцікавився Тарнавський.

Аліса знизала плечима.

— Може, кілька людей ще живуть. Таких, як вона. Які не хочуть виїжджати.

Знову почулося гримотіння мінометних ударів. На цей раз воно було зовсім близько, але ці звуки, до щораз більшого здивування самого Тарнавського, не викликали жодного страху чи дискомфорту. Задніми дворами, перелазячи через повалені паркани, вони, врешті, вийшли на невелике, заросле травою подвір'я баби Люби із залишками снігу попід парканом.

— Зараз я постукаю у вікно, щоб її не злякати, — сказала Аліса. — Надіюся, баба нікуди не пішла...

За подвір'ям, за голими деревами, було видно, як височіє біла споруда. Тарнавський зауважив, що поява цієї споруди тут його зовсім не дивує. Навпаки, це було ще одне підтвердження того, що він мислить ситуацію правильно.

— Все-таки, це вражає, коли натрапиєш на те, про що сам колись приблизно писав, — сказав Макс Алісі, киваючи у бік споруди.

— Ти про що? — здивувалася вона, але недоговорила. Гучне високе дзявкотіння рознеслося на всі навколишні сади, порушуючи тишу закинутого села, в якому досі було чутно лише цвірінкання розімлілих на теплі горобців та покаркування ворон. Макс відірвав погляд від білої вежі маяка й огледів хату, біля якої вони зупинилися. Будинок баби Люби, невеликий, одноповерховий, з геть зарослим травою подвір'ям, справляв враження здичавілого, якби не маленький песик, що виліз раптом з-під порога і кинувся їм назустріч, люто гавкаючи. Макс помітив миску біля буди, в якій були залишки якоїсь каші, і зразу стало зрозуміло, що в будинку хтось живе.

— Жуліку, це я, — присіла Аліса радісно до песика, скидаючи зі спини рюкзак і ставлячи його на землю біля себе.

Песик гавкнув кілька разів невпевнено і, ще раз принохавшись, чи то дійсно згадав Алісу, чи, може, вирішив, що просто так треба, і став лашитися до неї, з усіх сил мотаючи на різні боки своїм кучим хвостом. — Ой ти ж мій маленький... Жуліку...

— Кто там? — почулося з хати.

— Ба, це я! — гукнула Аліса, і на порозі з'явилася стара, зігнута жінка, що опиралася на паличку. Без страху вона подивилася спершу на Тарнавського, а потім під сходи, на чорнявенького Жуліка й на дівчину.

— Кто ето? Аліса, ти?

— Та це я, баб! — Аліса облишила Жуліка і, підскачивши до старої, міцно обійняла її.

— Зачем же ти опять пріехала, детка? — прошамкала баба Люба. — Я же казала по телефону, тут сейчас опасно, деточка...

— Ба... — хотіла щось сказати Аліса, але не змогла і, обійнявши її та сховавши обличчя в неї на грудях, замовкла, затрясшись у риданнях.

Баба гладила її по голові.

— Ну заходіте. А ето с тобой?

— Та, ба.

— Женіх?

— Не, ба, друг.

— Друг? — недовіжливо перепитала баба. — Ну заходіте.

* * *

У сінях у баби Люби було темно і холодно, але в кімнаті від увімкненого та розжареного калорифера йшло приємне тепло. Тарнавський сів на диван поруч з калорифером, роздивляючись зацікавлено хату, принохуючись, торкаючись невибагливих радянських ще меблів долонею.

— Ба, ми тобі гостинців принесли, — викладала Аліса на стіл продукти.

— Значить, треба отпразнувать, — сказала баба Люба бадьоро і, поки ставила чайник, Аліса нарізала кілька шматків хліба, щоб зробити бутерброди. Бабця виставила на стіл

пляшку горілки і невеличкі чарки. Тарнавський спершу думав відмовитися, але, коли Аліса теж сіла за стіл поруч з ним і глянула на нього веселим, щасливим поглядом, погодився. Тарнавський розлив горілку по чарках і вони випили. Стало тепло, навіть весело. Аліса почала розповідати, що мама розлучається з татом, а вона хоче переїхати в Маріуполь на бабчину квартиру.

— То всьо суетное, — махнула рукою бабця. — Ти молодая, переїжджай. Живи, скільки надо.

Тарнавський налив їм ще по чарці і вони знову випили.

— А як же ви познайомилися? — стала розпитувати баба Люба Алісу, і та розповідала, все накладаючи Тарнавському в тарілку то бутерброд, то сардин із консерви.

— Шото не похоже, щоб ви були просто друзя, — сказала їм баба, похитуючи головою в хустині й лукаво дивлячись з-під своїх куцистих брів. Аліса заусміхалася.

— Та, баб, ти все бачиш, — озвалася Аліса і поцілувала Тарнавського, а Тарнавський обійняв її і пригорнув до себе. — Це жених.

Баба Люба з інтересом практичної людини роздивлялася Тарнавського. Вони сиділи в тиші, серед якої звучало лиш цокання годинника, та час від часу бухкання ударів десь трохи далі за селом. Тарнавському тут, у товаристві бабці Люби, в її кімнатці з кількома іконами і гучним старим годинником, стало так затишно, що ці гупання здалися петардами на Новий рік.

— Скоро ж і справді Новий рік, — згадав раптом Тарнавський. Баба широко усміхнулася беззубим ротом.

— Ну давай тоді ще по одній і всьо, — запропонувала стара, і вони випили втретє.

Приємне тепло розтеклося по цілому тілу Тарнавського, і поки Аліса розпитувала бабцю, як вона тут живе, Макс, відкинувшись на спинку старого дивана, все дивився у вікно, і в світлі сонця виднівся край сліпуче-білої вежі маяка.

— Я піду пройдуся, — сказав Макс, раптом відчуваючи потребу встати з-за столу. — Хочу подивитися на маяк.

— Який маяк, Тарнавський, ти куди? — здивовано, усміхаючись спитала Аліса.

Макс, відчуваючи, що не може зараз пояснити тих почуттів і розумінь, які переповнювали його, лиш махнув рукою,

щасливо усміхаючись, п'яний не від горілки, бо випили вони зовсім трішки, а від усвідомлення того, що він практично досяг мети, став собою.

— Ну, гаразд, — сказала Максові строго Аліса. — Тільки ж дивися мені. Нікуди далеко не відходь.

— Там осторожно, — теж застерегла бабця, але так лагідно, немовби вони всі в цей момент були не на війні. — Сьогодні мені сусід розказував, що тут заблукали еті... Прішельци... С тамтой сторони...

Бабця невизначено кивнула.

— К нему в дом заходілі, спрашивалі, куда оні попалі. С автоматамі, страшніє. Ви, голубчики, вже нікуди сьогодні не уходіть, опасно. Переночуйте у мене, а с утра пойдьоте назад. Хорошо?

— Добре, — кивнув Тарнавський, знаючи, що все буде так, як і повинно бути.

— Максе, — Аліса стривожено глянула на нього. — Туди і назад, добре? Щоб я не переживала.

— Я тільки одним оком... — сказав він, не закінчивши думки. Він помацав себе по кишенях пальта і з нагрудної дістав записник, який подарувала йому Аліса.

— Кинь собі в сумку, — сказав він. — Там усі мої новели нові, майже готові. Поки їздив з вами, встиг накатати. Дев'ять.

Тримаючи в руках його записник, Аліса виглядала стурбованою.

— Просто на всяк випадок. Це найцінніше, що в мене є, — пожартував він, усміхнувшись Алісі. — Після тебе, Білко. Ти ж знаєш, який я буваю, коли вип'ю. Краще хай він побуде у тебе.

Аліса взяла з Максових рук блокнот і сховала собі в рюкзак.

— Зараз буду, — сказав він і вийшов на вулицю, одразу закуривши. Свіже повітря холоднішало під вечір, і Тарнавський повище підняв комір пальта. Волосся на голові рвучко тріпав вітер. Вдаліні знову заgrimотіли відголоси обстрілів.

Зарослою дорогою Тарнавський рушив на пляж, курячи і вбираючи в себе різкі, свіжі пориви вітру, які долітали з моря. Вийшовши на пляж, де вітер став тільки міцнішим,

Тарнавський рушив до маяка. Вітер був сильним, веселим, грайливим. Коли Тарнавський вже практично дійшов до маяка, пориви зробилися такими різкими, що довелося навіть зупинитися. Від сили вітру поли його пальта розліталися. Тарнавський поглянув на маяк — високий, білий, надійний. Саме тут все й відбувалося. Тут жив його герой роману «Там, де вітер».

З прибережних хащів тихо вийшов чорний собака.

Щоб піднятися на маяк і оселитися на ньому, потрібно було пройти попри охоронця маяка, блек дога, що охороняв Тарнавського в різних подобах і личинах упродовж усієї дороги сюди, в Каштанове.

— Ну, привіт, — сказав йому Тарнавський лагідно, співчутливо.

— Привіт, мой свет, — сказав собака чомусь грубим, прокуреним чоловічим голосом — і повітря оглушилося кількома гучними пострілами.

— Та ти чьо, Леший, какова хуя? То ж цивільний.

— А хуй їх разберьот. Щас сдаст, падла, потом хуй виберемся отсюда.

Тарнавський дивився перед собою і не міг зрозуміти, звідки ці голоси. Все, що він бачив — чорний пес, який дивився на нього, смиренно і строго, просто перед входом на маяк, оберігаючи підступи до нього. Тарнавський раптом перевів погляд на пальто. На грудях, там, де серце, розпливалася мокра пляма. Макс приклав руку до місця укусу і зі здивуванням побачив, що рука стала червоною.

— Блек дог, ред хенд, — сказав він вголос, пригадуючи назву туру «Придурків», і раптом відчув, як сильно скучив за ними.

Біля маяка, десь ніби по інший бік реальності, почулося ще кілька вистрілів, і Максові здалося, ніби чорний пес вкусив його ще кілька разів, але вкусив обережно, з пошаною, просто тому, що повинен був. Тарнавський відчув, як ноги, м'які від випитої горілки, самі собою підгинаються, і він осідає на землю, поволі, гідно, нікуди не поспішаючи і не боячись тепер нічого в світі, готовий пролежати біля маяка на прохолодному піску, перемішаному з мушлями, до самих сутінків, милуючись стрімкими білими обрисами будівлі,

милуючись ясным, глибоким небом, яке ставатиме поволі фіолетово-золотим, наче фрески в Софії Київській, вдивляючись у зорі, що будуть тут розсипатися незліченним небесним піском.

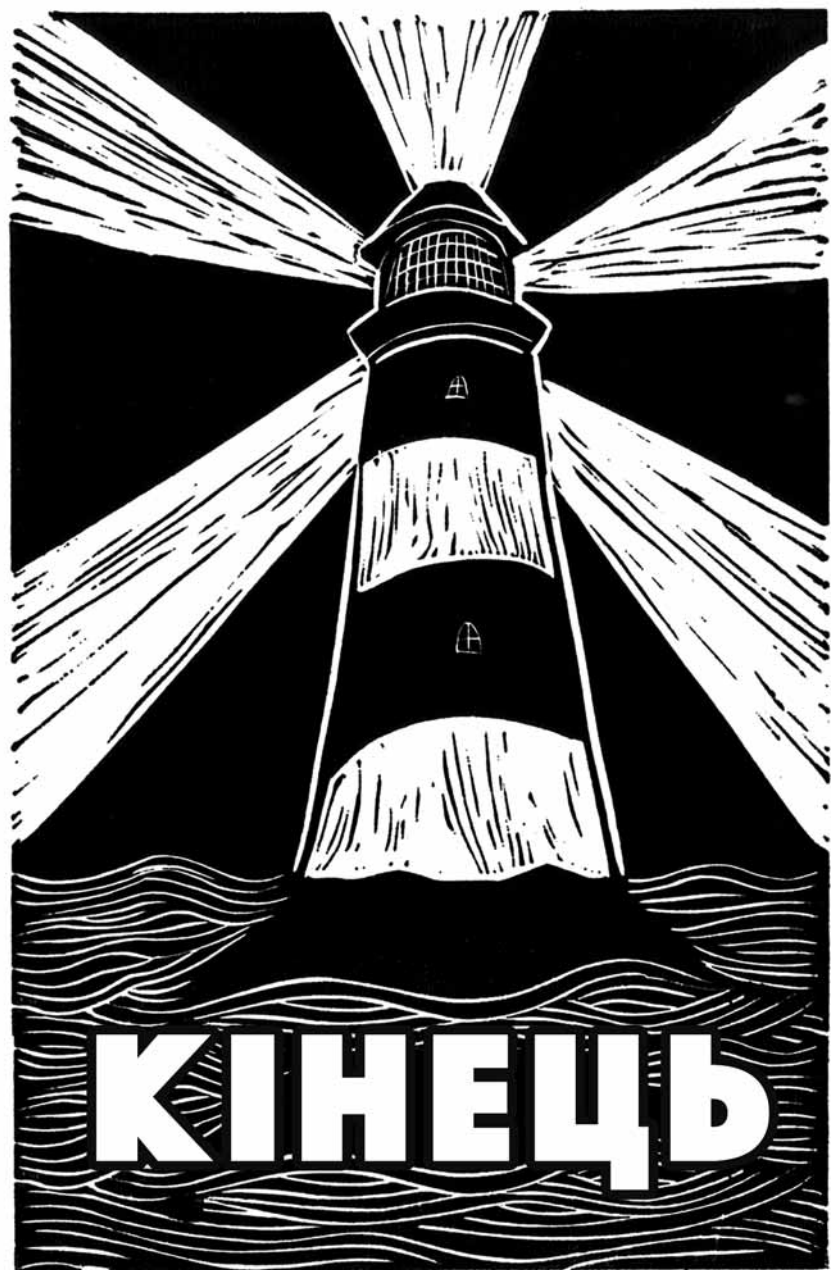
Десь зовсім близько чутно було звуки перестрілки, і, здається, навіть краєм ока Тарнавський, вдивляючись у небо, бачив людей у камуфляжі, що стріляли кудись услід собаці, який його вкусив. Макс раптом зрозумів, що та повість, яку він так намагався написати в Києві, нарешті повністю склалася. В ній повинні були бути такі чудові, веселі придурки: Рибка Поньо, Довгий, Хесус і Назік, але насамперед вона мала бути про Алісу. Ось що мало бути в цій повісті — кілька непов'язаних між собою людей перетинаються, аби стати свідками чуда. І ця весна тут, в Маріуполі, Аліса, ця Вербна неділя перед Новим роком — хіба ж не чудо? Безсмертя Великодня, зростання духу і плоті — хіба не чудо?

— Максе, — здається, чув він голос Аліси, і її обличчя, червоне від сліз, схилилося над ним. — Максе, ти живий?!

Він спробував погладити Алісу по щоці, але чомусь уже не міг підняти руку, тому просто усміхнувся.

— Це ти насправді вкусила мене, — сказав він Алісі з вдячністю і великою любов'ю і не зміг договорити слова, тому що неба в очах ставало все більше. Саме так і мала б закінчуватися ця його остання повість. Головного героя випадково вкусив би здичавілий собака, і всі б гадали, що в нього — сказ, але насправді герой був би незаразним. То просто була любов. Від самого початку то була тільки любов.

Любко Дереш
ТАМ, ДЕ ВІТЕР

Зміст

У вас нуль непрочитаних повідомлень	5
Чоловік у повний зріст	11
Веселкові єдинорожки несуться в карамелькову безодню	18
Найкраще тістечко в гіпермаркеті	24
Вітайте стрійка Джорджа із Філадельфії	33
Хмари, як відра пломбіру в небі над Дніпром	38
Argumentum ad lemmingum	41
Задовбаний життям письменник виходить на трасу, щоб хіпанути своєю старою задницею	57
Напівголий сніданок	63
Дорога починається	72
Каліфорнія дрімінг он сач а вінтерс дей	86
«Блакитний період» Макса Тарнавського	91
Є люди, яким дійсно важливо те, що ти думаєш	106
Як попуститися від «молока», якщо ти — м'ясо?	123
Поїзд проноситься поміж закоханими, що стоять на різних платформах станції Кьока-Суїгецу, і здіймає в повітря пелюстки відцвітаючої сакури	130
Довбаний прог-рок!	136
Мистецтво стрибків з крижини на крижину	151
Письменник береться за перо	160
Ето	162
Узяти її за руку і йти крізь зелену темряву	166
Спроба запалити вогник у чужій душі	175
Єгипетська книга мертвих	191

Пропозиція пустити в хід зеленку	220
Історії дяді Колі	232
Папа Юра	238
Убійця	240
Монахиня	240
Любов	241
Ангар	242
Здибаємося на Пер-Лашез	244
Північно-ірландський варіант	249
Собачий холод, ожеледь, заметілі	253
Дай тобі, Боже, здоров'ячка, Мітя Безобразний	268
Рибка Поньо пливе додому	274
Казки для грифельної дошки	281
Казка для грифельної дошки	286
Там, де вітер	288
Мудреці	293

Літературно-художнє видання

Любко Дереш

ТАМ, ДЕ ВІТЕР

Роман

Редактор *Інна Корнелюк*

Випусковий редактор *Галина Завалій*

Обкладинка *Вадим Карасьов*

Макет *Сашко Шевцов*

Анетти
ВИДАВНИЦТВО
АНТОНЕНКО

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №4873 від 26.03.2015 р.

Видавець: ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко»

Інтернет-магазин: www.anetta-publishers.com

Для листування: anetta@anetta-publishers.com

Віддруковано з готових діапозитивів

в друкарні ТОВ «Друкарня «Рута», ДК №4060 від 29.04.2011,

м. Кам'янець-Подільський, вул.Пархоменка,1,

т. 038 494 22 50, drukruta@ukr.net

Замовлення №

ДЕРЕШ Любко

Д 36 Там, де вітер. *Роман.* — Львів: Видавництво Анетти Антоненко, 2021. — 304 с.

ISBN 978-617-7654-78-9

«Там, де вітер» — історія кризи письменника-бунтівника, яка розгортається водночас із війною в країні. Аполітичний маргінал, аби віднайти втрачене натхнення, вирушає в тур Україною у ролі гонзо-журналіста разом з рок-гуртом студентів-першокурсників. Однак мандрівка країною мимоволі змушує письменника шукати відповіді на питання, від яких він так відчайдушно тікає. А можливість творити в дорозі — єдиний спосіб віднайти себе знову, переосмислити свою роль у суспільстві, яке проходить через війну.

У цій історії багато алюзій на світову культуру, що зливаються у позачасовий міжцивілізаційний палімпсест, в який вписаний і герой, і Україна, переплітаючись своїм контркультурним настроєм з виразно військовою тональністю, якою просякнуті висловлювання й події в країні. І поза часом й простором вони створюють гострий діалог між нещадною реальністю і творчим началом, притаманним кожній людині.

УДК 82-32